Biekorf. Jaargang 12

bron
Biekorf. Jaargang 12. De Plancke, Brugge 1901

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_bie001190101_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m. BIEKORF

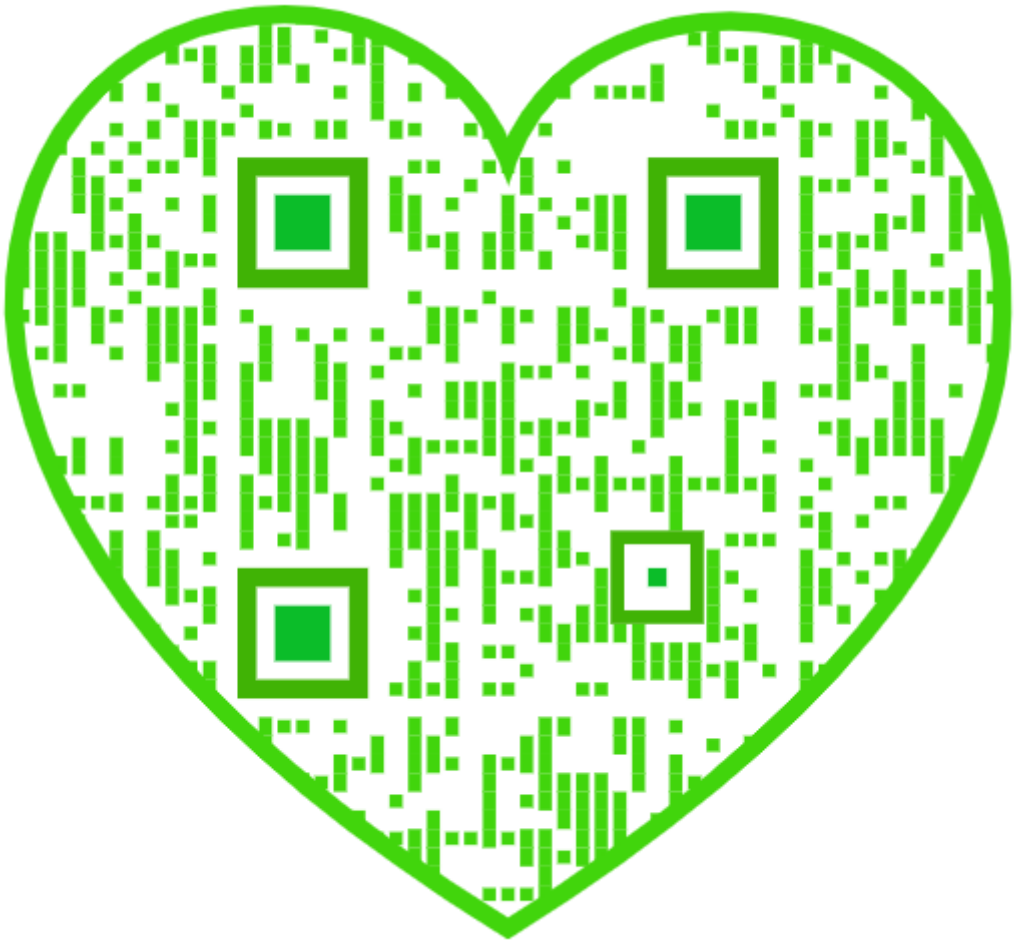

[Nummer 1]

De Slaap

NA 't waken en 't werken van den dag voelen wij ons mat en moe. De vaak, voorbode van den slaap, sluipt door lijf en leden. Het hoofd wordt ijdel en duizelig; de werkdadigheid van den geest verslapt, de gewaarwordingen der zinnen verdooven, en geheel het even nog zoo woelig levensbedrijf daar binnen verstilt en vertraagt. Onmogelijk nog onze gedachten thoope te houden en aaneen te schakelen. Middelerwijl beginnen onze oogschelen zwaar, loodzwaar te wegen; al onze leden vallen stil, en 't overweldigt ons een onweerstaanbare lust tot slapen. Wij zoeken eenzaamheid en stilte, en weren van ons al dat ons eenigszins zou kunnen stooren. Slaapdronken, stijf en stram leggen wij ons neer, doen onze oogen toe en blijven roerloos liggen, teenemaal van de buitenwereld afgezonderd. De ademtocht wordt trager... trager... Nog eenige onbepaalde, doffe, derve zinnenindrukken, al dooreen, daarin alle dingen als in eenen mist wegsterven, en...

wij vallen in slaap. De verbeeldinge, nu dat alle verkeer met de buitenwereld is opgeschorst, keert heur naar binnen, en... wij komen in eene nieuwe wereld, de tooverachtige droomenwereld, met hare wondere, wisselende beelden!

't Is hetgeen men mag noemen den buitenkant van den slaap, zoo hij elkendeen door eigene, alledaagsche ondervindinge bekend is.

Maar waarin bestaat eigentlijk de slaap zelve? Welk is zijn aard, zijne wezenis?

Rechtuit gezeid, dat is moeielijker om achterhalen.

Naar de leeftuigleer[1] beschouwd is de slaap een toestand daarin onze levenswerkzaamheden deels vertragen, deels belemmerd zijn of zelfs opgeschorst. Dat is buiten kijf en van elkendeen aanveerd. Maar als 't er op aankomt de eigentlijke, naaste leeftuiglijke oorzake daarvan aan te wijzen, dan zijn de deskundigen het niet meer eens. De ouden meenden, dat de slaap veroorzaakt wierd door eenen aandrang van 't bloed naar de hersens. Maar men heeft onlangs door eigenaardige waarnemingen bevonden dat er tijdens den slaap integendeel schaarschheid van bloed was in de bovenste, meest uitwaarts liggende hersenlage. Bovendien, verschillende geleerden zijn nu van meeninge dat dáárin de rechtstreeksche oorzake ligt van den slaap. Wat er ook van weze, 't is vast en zeker dat menigvuldige oorzaken den slaap onrechtstreeks kunnen verwekken of bevorderen, zooals b.v. overlijke zenuwspanning, eentoonige zinsaandoeningen, zekere wijzigingen in den samenstel der bloedstoffe, enz...

Nemen wij nu stand op zielkundig gebied, dan moeten wij bekennen dat het vraagstuk omtrent den aard of de wezenis van den slaap al niet veel klaarder en wordt. Wij en kunnen tot nu toe hoegenaamd geene zakelijke, alomvattende bepalinge van den slaap geven. Hetgene wij in dit opstel over de wezenis van den slaap zullen vooruitzetten en is geen bewezen leerstel, maar enkel

(1) Of hoe moet ik *physiologie* in 't dietsch zeggen?

eene redematige gissinge of veronderstellinge, die veel schijn van waarheid heeft, meer niet. Gelukkiglijk hebben wij beter bescheid over den aard van veel eigenschappen en verschijnsels die tijdens den slaap voorkomen.

Drieërhande leven vloeit in ons uit ééne en zelfde oorkracht, de ziele: immers het gewasselijk, het zinnelijk en het verstandelijk leven.

Op den leegsten trap staat het gewasselijk leven. Zijne hoofdwerkinge, waarmêe al zijne andere bedrijvigheden in betrek staan, is het voeden van het lijf; te weten het verschaffen, het toevoeren van alles wat leden en leeftuigen noodig hebben om immer bekwamelijk ten dienste te staan van het zinnelijk en verstandelijk leven. Daartoe dienen ademhaling, omloop van het bloed, inlijving van voedsel, enz...

Onder het slapen zet het gewasselijk leven zijnen gewonen gang voort. Alleenlijk vertraagt het een weinig zijne verschillende werkingen om alzoo zijne eigene behoeften te verminderen.

Eenen trap hooger staat het zinnelijk leven. Op dit laatste gebied voert de slaap volle heerschap. Het zinneleven is door den slaap teenemaal gestoord, over eind gezet, en losgemaakt van de banden waarmede het onder 't wakker zijn door 't verstand in teugel gehouden wordt.

Om duidelijker te maken hetgeen dienaangaande te zeggen valt, moeten wij, onzes inziens, den lezer een en ander herinneren omtrent het innig, tamelijk ingewikkeld spel van onze verschillende uit- en inwendige zinvermogens.

Wij zijn eerst en vooral begaafd met vijf uitwendige zinnen, waarmede wij de eigenschappen waarnemen der stoffelijke wezens die ons omgeven, alsmede de uiterlijke hoedanigheden van ons lichaam. 't Gezicht verneemt licht en verf, 't gehoor vat de klanken; reuk en smaak geven ons, elk van zijnen kant, bescheid over reuk en smaak der dingen; eindelijk 't gevoel dat verre de meest uitgebreide is van al de zinnen, voelt aanraking en drukking, warmte en koude, weerstand en zwaarte, en spierenspanning.

Benevens die vijf uitwendige zinnen bezitten wij nog verschillende inwendige zinnen, alzoo genaamd, omdat ze door de buiten ons liggende wezens niet onmiddellijk getroffen en worden, en deze maar en kennen door en in de gewaarwordingen der uitwendige zinnen.

Zoo zijn wij voorzien van een *algemeenen zin* of *hoofdzin* die al de afzonderlijke waarnemingen der buitenzinnen vereenigt, vergelijkt en onderscheidt, en ons daarenboven nog inlicht omtrent de werkzaamheid en de gesteltenisse van onze leeftuigen.

De uitwendige zinnen en de hoofdzin en gaan maar aan 't werk omtrent dingen of verschijnsels die aanwezig zijn.

De *verbeeldinge* bewaart de beelden die de waargenomene dingen in ons nalaten. Zij kan ons derhalve de dingen nog toonen, als zij reeds lang weg zijn en verdwenen.

Het *geheugen* herkent ze en wijst hunne plekke langs de bane van 't verleden. Eindelijk, de *keurzin* oordeelt over de geschiktheid, 't nutschap, en de schadelijkheid der dingen.

Al de vermogens die wij tot hiertoe vermeldden zijn zinnelijke *ken*vermogens. Nauw daaraan verbonden is de zinnelijke wille of neiginge, welke ons drijft naar het goede (of nuttige) en afkeert van het kwade (of schadelijke) dat de verbeeldinge ons voorenstelt. Is de beweginge (aandrift of afkeer) van den wille hevig en heftig, dan heet ze drift; de aangename of onaangename gemoedsgesteldheid die zij verwekt wordt gemoedsaandoeninge of -ontroeringe genoemd.

Daar hebt ge een korte schets van de verschillende zinnelijke ken- en wilvermogens, wier veelvoudige werkingen de veruitwendiging zijn van ons immer bedrijvig, soms zoo woelig zinnelijk leven.

Een van die vermogens verdient al onze aandacht, om wille van het bijzonder belang dat het oplevert in de vrage die ons hier bezighoudt: 't Is de algemeene zin of hoofdzin. Wij moeten hem dus van naderbij gadeslaan en zijne

verschillende werkingen ontleden, willen wij verstaan waarin de slaap, volgens onze gissinge, gelegen is.

Op mijne tafel, daar vóór mij, ligt, zoo genomen, mijn tijdwerk. Ik zie zijn ronden vorm en zilverwitten glans; ik hoor zijn gelijkmatig, lijzig tikken; en als ik er mijn hand op leg, dan voele ik, weerstand, gladheid, killigheid. Gezicht, gehoor en gevoel brengen mij dus elk een eigen, verschillend bericht over mijn tijdwerk. Daarbij, - men gelieve het wel in acht te nemen, - al die verschillende inlichtingen en komen niet achtereenvolgens, de eene vóór, de andere na, noch en blijven daar ievers hangen op hunne eenigheid en afgezonderd van elkander: zij komen al te zelfdertijde, en vergaren, en maken samen een geheel uit, te weten de geheele zinnelijke voorstellinge of afbeeldinge van mijn tijdwerk.

En nochtans mijn hand, die het tijdwerk bevoelt, en ziet het niet; mijne oogen, die 't zien, en hooren het niet; mijne ooren, die 't hooren, en gevoelen het niet. Anders gezeid, elke uitwendige zin en verneemt omtrent mijn tijdwerk maar één slag van hoedanigheden, zonder iets te weten van al de andere eigenschappen die daarbuiten nog te vernemen blijven, en die door de andere zinnen, elk van zijnen kant, waargenomen worden. Er moet dus, benevens de uitwendige zinnen, een vermogen in mij bestaan dat al de afzonderlijke gewaarwordingen der uitwendige zinnen *vereenigt*, verzaamt en thoope houdt, om er eene *geheele* zinnelijke voorstellinge van 't waargenomen voorwerp van te maken. 't Is de eerste werkinge van hetgeen met recht en reden den name draagt van algemeenen zin of hoofdzin.

Die zelfde hoofdzin is ook bestemd om de verschillende gewaarwordingen der uitwendige zinnen te *vergelijken* en te *onderscheiden*.

Inderdaad, wij en vinden niet alleenlijk verschil tusschen wit en zwart b.v., hetgeen waartoe de oogen bekwaam zijn; tusschen zuur en zoet, hetgeen de smaak doen kan; tusschen hard en zacht, hetgeen waartoe het gevoel voldoende

is; maar wij onderscheiden ook geheel duidelijk de zichtbare hoedanigheden wit en zwart eenerzijds, van de smaakbare zuur en zoet anderzijds; en wederom de gezicht- en smaaktreffende van de voelbare hard en zacht. Daaruit valt andermaal te besluiten dat wij een vermogen hebben, hetwelk al de stoffelijke eigenschappen, door de uitwendige zinnen waargenomen, vergelijken kan en onderscheiden, om reden dat zij al in hem vergaard zijn en gemiddend. 't Is onze hoofdzin, die derhalve van de uitwendige zinnen heel en al onderscheiden is.

Eindelijk, een derde werk van dien hoofdzin is, ons te verwittigen dat de uitwendige zinnen getroffen zijn en aan 't waarnemen omtrent de zintreffende zake. Immers wij en zien niet alleenlijk, en hooren, gerieken, gesmaken, gevoelen, maar daarenboven wij bemerken en beseffen dat wij zien, hooren, gerieken, gesmaken en gevoelen; en seffens wij *kijken, horken, rieken, smekken, voelen*. 't Is te zeggen, zoo zaan wij geware worden dat de eene of andere zin eenen indruk ontvangt, keeren wij al onze oplettendheid derwaart en wenden dien zin op het vernomen voorwerp of verschijnsel toe, opdat hij het des te beter zou kunnen waarnemen. Eventwel, niemand, onzes dunkens, en zal houden staande dat de ooge die ziet, zelve haar zien ziet; dat de oore die hoort, zelve beseft dat zij hoort, enz.... 't Is bij gevolg door een ander vermogen dat wij weten, dat de eene of andere zin iets geware is: namelijk door den hoofdzin. In dit geval echter wordt de hoofdzin gemeenlijk innerlijke zin genaamd. Die zin dus vermaant ons over al wat er ommegaat in ieder van de vijf uitwendige zinnen, en bijgevolge ook in hunne leeftuigen, zonder dewelke die zinnen niets en kunnen waarnemen. Daar nu de voelzin wijds en zijds geheel het lichaam door verspreid is, mogen wij te recht vermoeden dat die innerlijke zin ook den toestand kent en de gesteltenis van geheel het lichaam. Hij zou dus de zate zijn van dat zinnelijk beseffen, waardoor we bewust worden van het waarnemend werk bij de uitwendige zinnen, en ingelicht over de

inwendige gesteltenisse van lijf en leden en van geheel de spierwerking.
(*'t Vervolgt*)

Bij het Aambeeld

IN harden vuist hield 't Leven bij
Den kroezelkop mij reeds genepen,
Het schudde 's knapen lentgetij,
En strooide wel gedruisch rond mij,
Maar, waarlijk neen, geen bloemengrepen!

En ‘Werken!’ was 't; ‘Hij vlucht, de tijd!’
Dit joeg mij uit de moederkamer.
‘Uw recht op recht is drukke vlijt;
‘De smid van uw geluk gij zijt!’
Ik weende, - en vatte tang en hamer.

En 'k voer alwaar 't mijn herte geerde,
Ik leerde en las van reus en dwergen;
Eens bruin, en sterk, en 't leven weerd,
Zoo stichtte ik noest mij eignen heerd,
Op moedergrond in 't groen der bergen.

Tot zwaar geweld en slag gereed,
Daar zette ik moed en vlijt te kampen.
Het taaie staal bedwong mijn zweet,
En menig druppel, zuur en heet,
Ging sissend in den heerd verdampen.

En, 't zij de zwalluw lente sloeg,
't Zij roos, 't zij lelie ging aan 't bloeien,
't Zij 't veegerinkel, laat of vroeg,
Door 't stille van den boschkant droeg,
- Ik bleef en stond bij 't vier te gloeien.

En, als, te winter, 't windgeweld
In langen storm was losgebroken,
Het ijs mocht spieglen, 't sneeuwen veld
Van wildspoor weemlen ongeteld:
Hardnekkig stond ik vier te stoken.

Zoo maand op maand door 't jaargedraai,
Zoo dagen lang en halve nachten,
Stond immer voort mijn vier in laai,
Als Vesta's, en met hoogen zwaai
Klonk 't hameren uit mijn arremkrachten.

Wel lagen in mijn herte, diep
Te sluimren wondre zangersdroomen;
Een tooverwoud, dat sliep en sliep,
En dat geen lentezonne en riep
Om lentelief in groei te komen.

Mijn lot was anders vastgezet,
En tijd ontbrak tot zoete zangen.
Wel zwol mij soms de borst ontzet,
Doch ‘werken!’ was der wereld wet,
En driftig greep ik de ijzerstangen.

Bij wijlen slechts ontsproot een zang,
Als de aderslagen heeter dwongen:
Slechts vonken, die bij 't klingeklang
Van 't lastig slaan, en warmen drang
Des arbeids, van het aambeeld sprongen.

Des arbeids, die ons helpt, ons voedt,
Vooruit ons vanen voert op raderen,
Die mannenweerde schept en moed;
En adel, meer dan keizerbloed
Kan geven, en verdwenen vaderen.

Vermocht ik dus mij dag en nacht
't Geluk, ja, mijn geluk te smeden? -
'k Heb andren meermaals heil gebracht,
En immer laatst aan mij gedacht.
Ik diende - en was, tot loon, tevreden.

Nu word ik moe, mijn kracht ontvliedt,
En slapen zal de smid haast moeten.
Legt aan zijn hoofd, die dood hem ziet
Gij, 't aambeeld en zijn laatste lied,
Zijn tang en hamer aan zijn voeten.

A.D.

Hoe een ridder Judas speelde

DAAR was eens een ridder die een prachtig sterk slot bewoonde; de uitgestrekte landerijen die het omringden, waren zijn eigendom. Hij was rijk en machtig en daarom van alle ridders geëerd en gevleid. Jamaar, onze slotheer was opgeblazen van hoogmoed; hij gaf steekspelen, jachtpartijen en andere eet- en drinkfooien, met eenen luister en eene pracht ten minste zoo groot als die van den grave zelve. Dat kostte hem veel geld, maar hij scheen er geen acht op te nemen en honderde vleiers en bewierookers leefden in weelde met zijne schijven. Doch de bolle is eenen keer ten einde geloopen. Op zekeren dag moest onze ridder tegen wille en dank uitscheiden van steekspelen en fooien te houden bij gebrek aan middels. Hij zat tot over het hoofd in schulden; ze betalen was hem onmogelijk. Zijne dienstboden waren ten deele weggezonden en zijne vrienden en vleiers waren achter gebleven... Daar en konden zij immers niets meer verwachten.

Die ridder was getrouwd met eene rijke edelmansdochter, Maria genoemd, eenen perel van deugdzaamheid. Zij hadde haren bruidschat zien verdwijnen in nuttelooze verkwistingen, zonder ooit te klagen of te morren tegen haren man. God en hare heilige patronesse alleen kenden de diepte van hare smerte; want 't was tot hen dat zij haar wendde in al hare ellende. Haar man, 'k moete het eene gelijk het ander zeggen, was goed en beleefd voor

haar en hij beminde en bewonderde zijne echtgenoote om hare verhevene deugden.

Daar leefden zij nu sedert eenige maanden van iedereen verlaten op hun vervallen slot. De vrouw bad en was gelaten en verduldig in haar lot; de man integendeel was woedend om zijne vernederingen: hij beklaagde zijne verkwistingen en treurde dag en nacht, min omdat zijne schatkisten leeg stonden dan omdat hij aan zijnen hoogmoed geenen lossen teugel meer kon geven, en dat hij daar nu van iedereen verlaten en veracht was.

Alzoo vervlogen nu de dagen en de weken, en daar en was geene redding noch uitkomen aan, en treuren was treuren. Op gewissen dag, kreeg hij de mare dat de Grave langs zijn hof voorbij moest en dat hij beschikt was bij hem te komen noenmalen en misschien vernachten.

Dit nieuws deed den bitteren beker overloopen en de ridder was bijna zinneloos van verdriet. De Grave ging bij hem noenmalen, en hij en was in state niet hem naar behooren te ontvangen. De Grave zou dus getuige zijn van zijn verval. En nochtans stond hij bij zijnen leenheer nog bekend als rijk en machtig. Welk eene vernederinge! Hij liep geheele dagen rond, zoekende hoe hij uit den neteligen toestand zou geraken. De weken verliepen en binnen twee dagen ging de Grave aankomen op zijn slot.

Hij en vond geene ruste meer; hij verliet zijn slot en doolde als een zinnelooze in de bosschen rond. Na lang geslenterd te hebben, de eene dreve uit en d'andere in, zette hij hem ten langen laatste neder onder eenen eeke, hij was tenden uitgeput van moedheid; zijne beenen weigerden hem nog langer te dragen. Terwijl hij daar zat te weenen in die pijnlijke eenzaamheid, kwam er iemand te naargange. Seffens droogde hij zijne tranen af, sprong rechte en dook al zijn verdriet en zijnen angst diepe, diepe weg in zijnen kroppenden boezem. Hij zag eenen man naar hem komen, groot van gestalte, gezeten op een vierig araabsch peerd. Zijne wapens, zijn schild en helm waren zwart gelijk het peerd daar hij op zat. De slotheere, die

duizende ridders kende, en hadde hem nog nooit gezien; 't was een vreemdeling.

‘Wat komt gij hier doen, vreemde ridder, op deze ure in mijne bosschen?’ vroeg de slotheere fier en stout.

‘Verschooning, edele heer,’ antwoordde de aangekomene geheel hoofsch en beleefd buigende, ‘ik zoek u sedert lang, ik kom u troosten en u helpen.’

‘Wie zegt u dat ik hulpe en troost noodig hebbe?’

‘Laat ons dat niet onderzoeken: trouwens dat en brengt geen olie in de lante. Ik weet dat gij aan gebrek van geld lijdt, dat gij tot over uw hoofd in de schulden zit en voor den oogenblik niet en weet noch waaruit noch waarin. Ik wil u uit die nesten helpen, ik wil u schatten geven in overvloed, schatten waarmede gij al uwe schulden zult kunnen betalen en wederom rijk en machtig zijn als weleer, is 't dat gij mijne voorwaarden aanveerdt.’

De slotheer bezag met verdubbelde verwondering die vreemde ridder binst dat hij van zijn peerd steeg; maar 't was al even zwart: nievers noch op wapen noch op schild een teeken of blazoen.

- ‘Wie gij ook zijn moget,’ sprak de slotheer eindelijk, ‘weet dat ik met u in geen onderhandelinge en wil komen, vooraleer ik overtuigd ben dat gij ernstig spreekt en dat uwe voorwaarden in niets den eed noch de getrouwigheid en krenken, die ik mijnen Heer en Graaf gezworen heb; vooral moet ik weten met wien ik te doen heb.’

- ‘Gij zult dat weten, als wij overeenkomen. Mijne voorwaarden en krenken in niets den eed noch de getrouwigheid aan uwen Grave, die bij twee dagen met geheel zijn gevolg op uw slot komt noenmalen,’ antwoordde de vreemde ridder en hij steunde bijzonderlijk op die laatste woorden.

En zij bereikten hun doel; de slotheer sidderde van hoofd tot de voeten; hij zag in eenen keer den afgrijzelijken toestand waarin hij was, en 't zweet borst uit zijn voorhoofd.

- ‘Welnu, het zij zoo,’ sprak hij, ‘ik aanveerd uwe

voorwaarden als ze aanveerdelijk zijn; ik wil kost wat kost mijne eere redden al moest het mijn leven kosten; wat baat het mij te leven, als ik verpletterd blijve onder de schande en de verlatenheid.

- ‘Nu zal ik mij eerst kenbaar maken: en verschrikt niet, mijn name zal misschien benauwelijk klinken in de ooren van eenen christen. Ik ben een vervallen engel, eens stond ik op tegen God en wierd daarom verdoemd met al mijne volgelingen.’

- ‘Satan!’ sprak de slotheere verschrikt achteruitspringend, ‘Satan!’ en hij hief zijne hand op om een kruis te slaan.

- ‘Staat!’ riep de duivel bevend en hij hield des slotheerens hand vast. ‘Hetgeen gij te wege waart te doen, pijnigt mij te veel. Ik kom om u te redden, waarom wilt gij mij dus leed aandoen. Ik breng u rijkdommen zooveel gij wilt, ik breng u eere en roem zonder wêergâ, laat ons handelen.’

(*'t Vervolgt*)

De Winterschilder

EN zoekt geen groen meer, zoekt geen blommen;
de winterschilder is gekommen
en heeft, met kunstraam en palet,
hem langs den boschkant neergezet.

Daar maalt hij eensgangs, zonder sparen,
de zwarte grond vol bleeke blâren,
wel honderdduizend uitgezocht,
als inlegwerk dooreengewrocht.

Al de andre laat hij kwijnend, bevend,
een tijdje nog in 't brooze leven;
en, eer dat zij te sterven gaan,
hij doet ze een roozig rouwkleed aan.

Daar staan zij nu, niet bleuzekaken,
die lastig aan hun dood geraken,
tot, moegezwemeld en gezwaaid,
de laatste storm hen medemaait.

Een doolhof, eindloos en verwilderd,
heeft hij de boomen nu geschilderd,
vertakkeld zonder paal of perk,
als ongewassen beeldhouwwerk.

Verstorven, zonder zap of geuren,
aanschouwt nu aan hun voet te treuren
de vezels van het pronkgewas,
dat eertijds eene blomme was.

En zoekt geen groen meer, zoekt geen blommen.
De winterschilder is gekommen,
en, zwart en grijs, en grauwigheid
ligt schaars op zijn palet gespreid.

Ach! zie nu alle verwen tanen.
't Schijnt grijze lucht in grijze lanen,
waar kwijnend lisch en stervend riet
zoo doodsch en derf zijn kleuren schiet.

Gansch leeggeplunderd door de vlagen
en uitgekankerd staan nu d'hagen,
als bidders, vreemd, en half gekleid,
te smeeken om hun schamelheid.

Hoe treurig kijken ze in den spegel,
den natgeplasten waterwegel,
waar, tusschen hun verstrooide blaan,
zij hun bedroefde beeld zien staan.

Geen verf geen zang die 't hert komt laven;
de lucht is vol van zwarte raven,
die klagen in hun hongersnood
om d'aarde haren barren schoot.

Doch in 't beluik, vol stillen vrede,
van 't rijzig hout, daar blikt een stede.

De lieve wanden zijn zoo blank,
daarbinnen ruischt er vogelzank.

Aan 't witte raamwerk pralen bloemen.
Wie zal ons hier den welkom noemen?
aan 't witte raamwerk lacht het groen.
Wie zal voor ons hier opendoen!

Ach! vaarwel schilder, 'k laat u malen.
Daarbinnen mag de zomer pralen...
De Vlaming houdt naar d'ouden zin
den winter buiten en.... den zomer bin.'

HORAND

Mingelmaren

IN de kerkrekeningen van Dixmude staat er *anno* 1563-64:
'Vier ghotelynck bellen metten coper dra ome de kerremes vaene, VIIJ sc. p.'
Wat voor bellen zijn dat, en hoe waren ze veroorboord aan of rond de kermisvane?

WELDRA, volgens '*Bien public*' van 4den in Slachtmaand 1900, zal te Leipzig een belangrijk werk uitkomen over de herstelling van den Gregoriaanschen zang in de XVIe en XVIIe eeuw (MOLITOR, O.S.B. *Leuckert*, Leipzig). Wat ongetwijfeld alle ware liefhebbers van den kerkzang zal aanstaan, 't is dat Vader Molitor, breedvoerig, zoo 't schijnt, en met nog onbekende bewijsstukken ter hand over de herwerking van Palestina handelen zal; 't is immers een vraagstuk dat nu nog hard besproken wordt: Hoe moet Palestrina's uitgave, en diensvolgens, deze andere waarin men Palestrina's meent bewaard te vinden (*Pustet's van Regensburg*) beoordeeld worden? Moet men aan haar den voorkeur geven liever dan aan de uitgave der geleerde Vaders uit 's H. Benedictus's Geloftelingschap (uitgave van Solesmes, b.v.) die beter dan iemand de oude handschriften kunnen raadplegen en zoo den ouden zuiveren kerkzang wedergeven lijk hij eertijds gezongen werd? De uitgave van Pustet wierd, wel is waar, den 10sten van Grasmaand 1883 door de S.C.R. ofte het hoofdberek van 't Wijdienstwezen van Romen goedgekeurd, en 'niemand, luidde het bevel, zou nog over hare echtheid twijfelen.' Maar hier komt de vraag voor, hoever die goedkeuring verplicht. Alle geloovigen gehoorzamen geren aan de godsgemeentelijke overheid die daar uitspraak deed, maar het is ons toch toegelaten, door bijzondere opzoekingen, de trouwste uitgave te achterhalen en ze zoohaast

mogelijk, waar het zijn kan, in voege te brengen. Het werk, daar wij hooger van spraken, moet ten dien einde geraadpleegd worden. Wij twijfelen er niet aan of het zal ons een duidelijk en, hopen wij het, een beslissend antwoord geven. De wet, die ons in onze beoordeeling zal voorenstaan, moet en zal de volgende zijn: kerkzang lijk wijdienst mag niet door één afzonderlijken man hersteld worden, maar onder 't geleide der godsgemeenschappelijke overheid volgens de oorkonden die ons nog overgebleven zijn: en hoe ouder die handvesten zijn, hoe nader men den ouden kerkzang zal te bij komen, en hoe vollediger ook de herstelling heeten zal.

M.D.

Aardige tweeslachtigheid.

OVERTIJD in Brugge hoorde ik zeggen over eenen zielenherder die ten uitersten best Gods huis bezorgde: ‘Onze Paster zit overal achter; ze ontzien hem: hij ziet 't minste stofken op stoel of bank... hij is *man en vrouwe* in zijn kerke!’

Men zei dus van hem dat hij *man* was: omdat hij stevig het gezag dat den man toekomt handhaafde; en men zei van hem dat hij *vrouwe* was, omdat hij zijn kerke onderhield zoo zorgzaam en zoo zuinig als dat de volslegenste vrouwe het over haar huis maar zou vermogen.

't Doet wonder dat men alzoo een zeggen bezigt om eene hoedanigheid te beduiden die enkel aan 't voorwerp van dit zeggen en dit nog maar toevalliglijk toe en komt.

't En is nochtans 't eenigste voorbeeld daarvan niet dat ik wete:

- In 't Grieksch, 't Latijn en 't Sanskritsch, zegt FUSTEL DE COULANGES (*La Cité antique*, 1866, bl. 106 en vg.) wierden de woorden *pater* en *mater* dergelijkerwijze gebruikt: *pater* om *rex*, het machtig en hoogweerdig gezag te kenmerken (zelfs van iemand die geen kinders 'n had), d.i. die geen *genitor* 'n was; en *mater* om het goedhertige en milde gezag (zelfs het onmoederlijke) aan te duiden.

- Insgelijks in Sienland heet heden nog de keizer *foe-moe* (Vgl. *Ann. Scheut*, 1889, bl. XIII) d.i. *vader-moeder* van zijn volk: hij staat trouwens daarover bedeeld met ongemeene macht, doch niet om aldus den dwingeland te spelen maar enkel om 't welzijn zijner onderdanen te bewerken - wat dezen hem desnoods wel zelfs zouden herinneren. (Ziet daarover DE HARLEZ, *La religion et les cérémonies impériales de la Chine moderne*, 1893, bl. 13). Ook een mandarijn of gouwvoogd is *vader-moeder* zijner onderdanen, meldde mij een geloofsbode van ginder. En evenveel is het nog een bisschop of stiftherder over zijne geloovigen. Onlangs in Ortousland zond Hgw. Heer Hamer zijne jongere zendingmaten duikerlinge weg van hem die in gevaar was; daarna, in al zijn gewaad, hield hij een wijrede tot zijne christenen en sprak: ‘De zendelingen stuurde ik weg om hunne reddinge te verzekeren; maar ik, ik blijve bij ulieden opdat gij niet verlaten 'n zoudt staan. Ik ben immers *foe-moe* en van de zendelingen en van de geloovigen.’ Hij was 't inderdaad, en is gestorven om het te getuigen.

Nog peerdemafooi?

VOLGENS *Rond den Heerd*, VIII^{ste} jaar, bl. 6, zingen ze te Gent het kinderliedje van den ouden ezel in dezer voege;

Ouden, ouden ezele,
Uw ooren zijn al veel te lang;
Wat gaan w'hem geven te etene
Geheel de weke lang?
Hooi en strooi
En een peerdeke van hooi.
Dochter wil je afgaan?
Mijn karre en kan niet voort.
Ju, ju, ju, ju, ju.

Zwartigheden in de zonne

MEN vertelt te Oostende:

Over honderd jaar bestond een schip dat, als het losdobberde, met honderd kanons belaân was; als men den kogel van 't eerste kanon afschoot, verliep er een jaar, eer dat men het gerucht hoorde; en er verliep een halve eeuw eer dat de kogel zijn doel zou bereiken. Maar ongelukkiglijk 'n vond de kogel geen doel. De zonne wierd met het schroot bespetterd... en daar is nu de oorzake van de vlekken die soms op de zonne te ontwaren zijn.

VAN een scheutschen geloofszendeling, zei er eene moeder te Brugge: ‘Mijn zoon heeft nu *een huis en een thuis en een 't onzent*,’ dat w.z.: hij had een huis te Scheut, eenen thuis te Brugge, en was 't zijnent in zijn woninge op de vreemde landen.

OP eenen boek:

‘*2 ad Grammaticas*
Judoco van Dixmude
Proximus a primo tu Caesare, Caesar;
ab vno
non nisi sic vinci vincere pene
fuit

en daaronder in ander gekrabbel:

a R. Patre Petro Viberio
anno 1609

Ipris.

[Nummer 2]

De Slaap
(Vervolg van bladz. 7).

OM te wete te komen waarin de slaap gelegen is, dient eerst en vooral gezocht welke wezens al aan den slaap onderhevig zijn.

't En vraagt al niet veel tijds om te bestatigen dat de slaap eigen is aan de levende wezens. Niemand en beweert dat een steen b.v. slaapt. En als we zeggen van iemand: hij slaapt gelijk een steen, 't en is niet dat we meenen dat een steen slaapt, maar we willen zeggen dat die mensch daar zoodanig vast slaapt, dat hij zoo ongevoelig en zoo ongewarig geworden is als een steen.

Eventwel, niet al de levende wezens en slapen. De zuivere geesten b.v. en zijn aan den slaap niet onderhevig, om reden dat zij geen lichaam en hebben. De gewassen en slapen ook niet. Weliswaar, de dichters spreken van de bloemkens die slapen, 's avonds, als de zonne gedoken

MISDRUK: In t^{k} 22 van den jg. 1900, bl. 384: in stede van 9 Maart 1850, leest, 2 Maart 1450.

is en ondergegaan. Maar dat is overdrachtelijke beeldsprake, en iedereen neemt het alzoo op. Nochtans daar moet in de gewassen iets ommegaan dat aan slapen gelijkt, anders en ware er geene reden om, zelfs in dichtertale, de bloemen te doen slapen liever als b.v. de steenen. Hetgeen aan slapen gelijkt in de gewassen, 't is dat, tegen avond, *uiterlijk* ten minste, hun leven verlamd schijnt en schier stille gevallen.

Beroofd van licht en zonnewonne, die ze bij dage opbeurden, hangen blad en bloem nu neêrwaarts langs den stam, net alsof ze vermoeid waren en uitgeput van krachten.

Uitwijzens hetgeen we komen te zeggen, moet de slaap eene opschorsing zijn of ten minste eene verhinderinge van levenswerkingen - echter niet van 't gewasselijk levensbedrijf: immers (gelijk het reeds opgemerkt wierd en door iedereen aanveerd is) 't en is geen eigentlijk slapen dat de gewassen doen. 't En is maar van menschen en dieren dat we zeggen dat ze slapen, in den waren, vollen zin van 't woord. Welnu buiten 't gewasselijk leven is er nog een ander dat én mensch én dier gemeen is: het zinnelijk leven. De slaap moet bij gevolg een vastliggen zijn van het zinnelijk leven. En inderdaad: wij meenen van menschen en dieren dat ze slapen, zoohaast we bemerken dat ze niets meer zien, hooren enz... van al dat rondom hen gebeurt. Zoolang ze door den eenen of anderen uitwendigen zin iets geware zijn, zeggen we dat ze nog wakker zijn.

De slaap dus, bindt omzeggens onze zinnen, en maakt ze ongewarig, ongevoelig aan allen indruk die van de buitenwereld komt. 't Is daarom, als we willen slapen, dat we de eenzaamheid zoeken, de stilte en onze oogen sluiten; kortom, we vermijden zoowel we maar en kunnen alle sterke, hevige aandoeningen die de ruste onzer zinnen zou kunnen stooren.

Die zinnenverdooving liegt ongetwijfeld aan eene bijzondere, physiologische ofte leeftuiglijke gesteltenisse van het lichaam, die ons tot nu toe onbekend bleef.

Men meene echter niet dat de zinnen, binst den slaap, teenemaal ongevoelig geworden zijn en werkloos. Aller-

hande indrukken treffen onze zinnen binst den slaap, evenals bij 't wakker zijn. De wekker die daar, nevens 't bedde, op de nachttafel staat, tikt voort terwijl wij slapen, en zijn getik raakt onze ooren, en doet de zenuwvezeltjes die daarin opengesprieteld liggen zinderen, even alsof wij zouden wakker zijn. Geleerden hebben, onlangs nog, door merkweerdige waarnemingen bevonden en bestatigd dat de hersens van den slapenden mensch kleur krijgen en zwellen, telkens een indruk van buiten in de uitwendige zinnen gevangen wordt. Dat doet ons veronderstellen dat de uitwendige zinnen nog gevoelig genoeg zijn en werkveerdig om de verschillige getroffendheden die van buiten komen op te vangen en langs de draden van het zenuwennet naar de hersens te zenden. We ontvangen dus denzelfden stoffelijk en indruk als we slapen, lijk als we wakker zijn. Om naar ons voorbeeld weder te keeren: de wekker blijft even luid tikken, als wij slapen, en wekt dezelfde zenuwzinderinge in de ooren.

Hoe komt het dan dat wij onzen wekker niet meer hooren tikken?

Wij hebben gezien dat de hoofdzin gelast is de afzonderlijke gewaarwordingen der uitwendige zinnen te vereenigen, te vergelijken en te onderscheiden - ook nog ons te verwittigen dat die of deze uitwendige zin zóó of zóó getroffen is, in zulker voegen dat we de zintreffende zake bewust kunnen waarnemen. Veronderstelt nu dat die hoofdzin binst den slaap door eene bijzondere leeftuiglijke oorzake onbekwaam worde zijn werk te verrichten. Daaruit volgt dat al de gewaarwordingen, die binst den slaap nog in de zinnen oprijzen, op hunne eenigheid zullen blijven, zonder de eene van de andere onderscheiden of tot eene geheele voorstellinge van de zintreffende zake samengewrocht te worden. Dus, eerste gevolg van dat vastliggen des hoofdzins: gebrek aan verbindige tusschen de verschillende aandoeningen; 't zijn maar afzonderlijke, overal rond verstrooide brokken en stukken meer van waarnemingen.

Daarbij, die verschillende indrukken en worden niet meer onderscheiden de eene van de andere, zegge van slagswegen: wij en onderscheiden de gezichtelijke aandoeningen niet meer van de gehoorlijke, noch van de smakelijke, enz... De oogen wezen getroffen of de ooren, 't komt overeen uit: onbepaalde zinnenindrukken, en 't is al.

Eindelijk, en dit is nog het ergste gevolg van al: de verschillende getroffendheden der zinnen en zijn niet meer bemerkt; 't is te zeggen dat wij er niet de minste bewustheid van hebben.

Welnu eene getroffendheid der zinnen die wij niet bemerken, daarvan wij niet bewust zijn, is geene eigentlijke waarneminge: 't is alsof ze niet en bestond voor ons. Zijn mijne oogen, buiten mijne wete of bewustheid, door 't een of 't ander voorwerp getroffen, 'k en mag niet zeggen dat ik dat voorwerp eigentlijk zie. Dat voorwerp en de indruk dien 't maakt op mijne oogen zijn onbemerkt: 't is net alsof ze voor mij niet bestonden; ik zie dus, ik ken dat voorwerp niet.

Dewijl nu, binst den slaap, uit reden van het vastliggen des hoofdzins al onze zinnenaandoeningen onbemerkt zijn en onbewust, zoo volgt daaruit dat wij eigentlijk niets meer waarnemen. Anders gezeid: ofschoon nog menige indruk onze oogen, ooren, enz. treffe, wij en zien, noch en hooren enz... niets meer.

Zulke onbewuste zinnenindrukken, ofschoon in minderen graad, hebben wij, zelfs als wij wakker zijn. Bovendien, ons leven is er waarlijk van doorweven. Honderden indrukken van aanraking, drukking, weêrstand, zwaarte, spierenspanning, koude, warmte worden zonder ophouden ontvangen in alle deelen van 't lichaam; daarbij alle slag van klanken, geluiden, geruchten ruischen gedurig in onze ooren, en verdwijnen, zonder dat wij daar ooit bewust van waren. Gewoonlijk, en bemerken wij den tik-tak niet meer van het tijdwerk dat daar aan den wand hangt, noch den stap van de lieden die weg en weder gaan langs de strate, voor onze deure.

Gij zult misschien zeggen: al die zinnenindrukken die bij een eerste opzicht onbewust schijnen, zijn, in den grond, vergezeld van eene halve, doffe bewustheid. Zoo b.v. de molenaar en hoort het ronken niet meer van zijnen molen, zou men zeggen. En nochtans, dat het gevaarte stil valle, hij wordt het seffens geware. Die verstrooid en in zijne gedachten verslonden langs de strate wandelt, ziet er uit alsof hij niets en hoorde van 't geruchte van de strate. Maar dat eene bekende stemme aan zijne ooren gerake, hij zal ze herkennen. De molenaar hoort dus half en half bewust 't gedruisch van zijnen molen, en de verstrooide wandelaar 't geruchte van de strate. Dat is waar, en geern toegestaan. Maar zulke en andere gelijkzame voorbeelden, zoo wij er vele zouden kunnen aanbalen, bewijzen toch dat onze zinnelijke bewustheid trapwijze kan verdooven, altijd voort verdooven.... zonder dat wij daar eene paal aan zien. Mogen we dan niet te recht *vermoeden* dat onze zinnelijke bewustheid kan verdooven *tot uitstervens toe?* En ware 't niet willekeurig te houden staan dat de onbewustheid onmogelijk is? Is 't dat bij 't wakker zijn onze zinnelijke bewustheid kan verminderen of zelfs heel en al verdwijnen, hoe en zou dat binst den slaap niet gebeuren, als ze door 't vastliggen van den hoofdzin teenemaal verhinderd is en belet haar werk te verrichten?

We en hebben dus binst den slaap geene eigentlijke zinnelijke waarnemingen meer: het rijzen in onze zintuigen niet anders meer 't en zij afzonderlijke, onbepaalde, onbewuste aandoeningen. Onze gissinge aangaande het vastliggen, binst den slaap, van den hoofdzin is dus gegrond, aangezien zij eenen waarschijnlijken uitleg geeft aan hetgeen den slaap meest kenmerkt, immers 't gemis van zinnelijke waarnemingen.

De slaap is dus waarschijnlijk een vastliggen van onzen hoofdzin, komende uit eenen leeftuiglijken toestand die onze zintuigen in hunne werkingen meer of min verhindert.

De slaap is diepst, zwaarst binst de eerste uren. Naderhand wordt hij lichter: 't is te zeggen dat de zinnen van langs om meer los geraken en gewarig. 't Is dan ook dat wij beginnen droomen.

(*'t Vervolgt*)

Frondiferum Nemus

ZOO wonderstil is 't woud!
Zoo onberoerd aan 't droomen
Staan, 't rilde rijshout, en
De beuk- en berkeboomen.
De woudgeur walmt uit 't mos
Alom die grauwe zuilen
Die, voetvaste, eeuwig staan
hun zware rust te druilen.
Geen wind en waait, geen zucht
En lispelt door de blaren;
Ze liggen op de lucht
Alsof ze aan 't slapen waren.
Geen lapke lucht en loert,
Geen blauw door 't groen geloovert,
En 't staat mij al rondom
In zachtgroen toegetooverd.
De zonne giet haar goud,
In lange drâan geweven,
't Gesloten dakwerk door
Der tempelstille dreven.
Niets, - als het stille mos;
Niets, - als de ranke stammen
En sperken zonnevier,
Die op de blaren vlammen.

Wat wonderbare woonstee waar'
Voor 's Heeren's heiligheid
Een loovertabernakel, in
Dier bosschen stilligheid!

C. GEZELLE.

Oud en nieuw kruidwoordenboek

AARDGAL, AARDGALLE, v. Duizendguldekruid, kleine Santorie, bij de Westvlamingen Galle der eerde, Galle boven de eerde, ERYTHREA CENTAURIUM Pers. = CENTAUREA CENTAURIUM L., fr. *petite centaurée, fiel de terre, herbe à la fièvre, gentianelle, gentiane centaurelle*. 'Plinius voeght daer nog by dat het, om de groote bitterheydt diemen in de bladeren van dit cruydt proeft, oock *Fel terrae* ghenoemt pleegh te wesen, alsof men *Eerd-galle* seydt.' (Dodoens, f° 541). - 'Dit cruydt is hier te lande by sommige seer wel bekent met den naem *Eerdt-galle* (Dodoens, bijv. f° 542)[1].

***

AFRIKAAN, m., bij sommigen AFRIKANE, v., is de TAGETES L., inzonderheid TAGETES PATULA L., fr. *passevelours, veloutine, tagète étalée, petit oeillet d'Inde*, en TAGETES ERECTA L., fr. *tagète élevée, tagète dressée, grand oeillet d'Inde*, en alle hunne verscheidenheden. - '*Africaen* oft Theunisbloem' (Verst. Hov. 25) - 'Noydt heb ik eenigh ghewasch bevonden soo ghelyck aen onse *Africaen* oft flueelebloemen, als dese fungi' (Van Sterb. 207)[2]. - 'De *Africanen* syn ghenoughsaem bekent, doch haeren rechten naem is Tunis-bloem, in 't latijn Flos Tunica, flos Tunetensis, oock flos Africanus, omdat sy uyt Afriken eerstmael door den keyser Carolus den V, naer dat hy het landt en de stadt Tunis inghenomen hadde, hier te lande ghebrocht syn.' (Van Sterb. 381). - 'Dese bloeme die schoonder dan ghesont is, groeyet nu inde hoven van Vranckeryck, Italien ende ander landen, noordtwaerts gheleghen, die wt Africken eerst ghecomen is, de welcke daerom Thunis-bloeme ghenaemt wordt.' (Lobel, f° 870). - 'In Afrycken wassen sy (de Thunis-bloemen) allesins

(1) DODOENS, uitgave van 1644.
(2) *Theatrum fungorum* oft het tooneel der Campernoeliën, door FRANCISCUS VAN STERBEECK, priester. Antwerpen, 1675.

van selfs in 't wilt; ende van daer syn sy in dese landen ghebrocht gheweest: te weten wanneer den Roomschen Keyser Carel den vyfden van dien naem, het veldt ende de overhand tot vermeerderinghe van synen naem ende verbreydinghe des Christendoms, in Afrycken teghen de ongeloovige behouden heeft, het land ende de stadt Thunis veroverende: nae de welcke sy oock den naem Thunis-bloemen oft *Africaensche bloemen* voeren (Dodoens, 406) - 'L'empereur Charles-Quint lui-même fut botaniste et la calme étude des plantes l'occupait, même sur les champs de bataille. C'est ainsi que lors de son expédition en Afrique, en 1535, ayant trouvé sur les murs de Tunis une fleur de couleur éclatante, il en voulut doter son pays natal en souvenir de son expédition. Cette plante nommée d'abord *fleur de Tunis* et désignée encore aujourd'hui sous le nom d'*Africaine*, se trouve dans tous nos jardins; c'est le *Tagetes erecta* de Linné' (*Hannon*, III, 138)[1].

Wat er ook van weze, de *Tagetes* L., is volgens de hedendaagsche geleerden herkomstig uit Mexiko waar ze volgens hen te huis behoort. DE VOS, bl. 50[2] zegt ervan: '*introduit en 1596*.' Is het zoo, dan is geheel het vertelsel over Keizer Karel een fabel, noch min noch meer. In alle geval en is 't in 1596 niet dat de *Afrikane* uit Mexiko hierwaarts ingebracht is aangezien Lobel ervan spreekt, wiens kruidboek in 1584 gedrukt wierd. (Zie hooger eene aanhaling uit Lobel).

En wat meer is, Fuchs die zijn 'Nieuwen Herbarius' uitgaf te Basel in 1543 - dat is 53 jaar eer de *Afrikane* hier te lande zou ingebracht zijn, naar 't zeggen van De Vos, - Fuchs beschrijft ze C. 13, klaar en duidelijk en meldt dat ze te zijnen tijde overal in de hoven gekweekt wierd. 'Onder dat .... geslachte, mogen oock gherekent worden die lieflijke schoon bloemen, diemen nu schier al omme in de hoven ende teylen plant, ende heeten Genof-

(1) *Flore de Belgique*.
(2) *Flore complète de la Belgique*, Mons 1885.

felen wt Indien oft Calcoetsche bloemen oft Vilieren van Tunis, want die bladeren daeraf sijn den Reynvaer seer gelijck, nochtans sijnse wat teerder. Sij hebben oock eenen stercken rueck, ghelijck die bladeren van den Reynvaer.'

En de *Afrikane*, staat aldaar, bij Fuchs, kunstig inderdaad, in houtsnede afgeprent.

JOSEPH SAMYN

De Vlaamsche Volkszetting in Spanje en de Eeredienst van den h. Andreas

F*ONDATIONS pieuses et charitables des Marchands Flamands en Espagne*, is de hoofding van een boekwerk dat eerst (in 1882) verscheen in de '*Précis Historiques*' en ook afzonderlijk uitkwam bij A. Vromant te Brussel. In gemeld werk geeft Hoys een nauwkeurig verslag van de wetensweerdigheden, den Vlamingen aangaande, die hij binst zijne reize door 't Iberische schiereiland in 1844-45, opgedaan heeft. Daarbij gaan 't meeste deel zijner beweringen op geschiedkundige onveranderbare gedenkteekens gesteund en doen ons dus alle vermoeden over onechtheid of uitgevondenheid verbannen. Eene zaak vooral heeft, in 't lezen van dat verdienstig boekwerk, mijne aandacht getroffen.

Zoo de geschiedkundigen het ons leeren, bestonden er in de middeleeuwen drukke handelsbetrekkingen tusschen Vlaanderen en Spanje. Vele onzer vlaamsche kooplieden verlieten hun land en gingen hen in Spanje vestigen om aldaar handel te drijven. De uitwijkelingen bleven in hun nieuw vaderland 't gene zij steeds in Vlaanderen geweest waren: bedrijvige handelslieden, maar vooral vrome Christenen. In de bijzonderste Spaansche steden, richtten zij, te hunnen gerieve, openbare gebouwen, biden gasthuizen op. Meest altijd wierd een heilige tot

patroon of schutsheilige der gestichten gekozen. 't Wonderbaarste nu, 't is dat al de vlaamsche gebouwen, welke de Heer Hoys opnoemt, den H. Andreas tot beschermheilige hebben en dat zij daarbij nog dikwijls versierd zijn met schilderijen, die de eene of andere daadzaak uit 't leven van den heilige voorstellen.

Dit immer toewijden hunner gestichten aan den H. Andreas, dit optooien hunner bidsteden met dingen die hem herdachten, dat alles kan geen bloot toeval wezen, maar bewijst duidelijk dat de Vlamingen in Spanje verblijvende den H. Apostel op eene bijzondere wijze moesten eeren en dienen.

De Heer Hoys noemt drie steden waar de Vlamingen openbare gebouwen, bid- of gasthuizen aan den H. Andreas toewijdden, namelijk: *Sevilla, Cadix en Madrid*.

Te Sevilla.

In 1786, bestond te Sevilla een bidstede van '*San Andrès de los Flamencos*'[1]. In 1845 bestond zij nog en was ingelijfd in 't geloftelingshuis der EE. VV. Dominicanen[2].

Onder de wapenschilden die 't gewelf oppronken, kan men deze bemerken die gewoonlijk door het vlaamsche volk in Spanje verblijvende, gebruikt waren, immers: '*Een rood kruis van St-Andreas, op gulden veld*'[3].

Volgens ANTONIO PONZ was in gemelde bidstede, ten jare 1786, eene schilderij te zien, door Pablo de las Roëlas[4] opgemaakt.

(1) HOYS. *Les Marchands Flamands en Espagne*, bl. 20.
Verder zullen wij de woorden geven waarop dit oud gezegde gesteund gaat.
Zie ook: ANTONIO PONZ: *Viaje de Espania*. Carta III, t^{k} 26, IXe boekd., bladz. 91, Madrid. 1786.

(2) *Les M. Fl. en Esp.*, bl. 20.

(3) Aldaar, bl. 20.

(4) PABLO DE LAS ROËLAS, dien anderen *El Licenciado* noemen, wierd geboren te Sevilla, ten jare 1560. Zijn vader was Schout-bijnacht en behoorde tot een voornaam geslacht van Vlaanderen. Pablo lei hem vroegtijdig op 't schilderen toe, deed eene reize door Italiën en wierd leerling van Titiaan. Hij stierf te Sevilla in 1620.

‘In dit gemeente (der Eerw. Vaders Dominicanen) is eene schilderij, die voor eerstgenoemde in geen enkel opzicht en moet onderdoen: 't is deze die de *marteldood van den H. Andreas* voorenstelt en die op het hoofdaltaar der *Vlamingenkapel* geplaatst is. Deze afbeelding, die 't werk is van den beroemden Roëlas, meet bij de 7 *baras*[1] hoogte en heeft eene evenredige breedte. De Heilige, op 't kruis uitgestrekt, wendt zijn oogen hemelwaarts. Daar zijn uitmuntende wezensgroepen bij van menschen te voet of te peerd; verscheidene gelaatsuitdrukkingen zijn schoon en uiterst waarblijkend...’[2].

Dit schilderwerk is menige malen verzet geworden en staat ten huidigen dage te bewonderen in 't gewezen wijgemeente ‘*de la Merced*’. Buiten bovengenoemde bidstêe en beeltenisse bestond nog, in dezelfde stad, naar 't zeggen van Zuniga, ouden jaarboeksteller van Sevilla, een *gasthuis* der *Vlaamsche Natie*, dat in 1587, heel vervallen was[3].

Welaan, Rodrigo Caro, een andere geschiedkundige, overloopt in 1634 de verschillige gasthuizen van stad en noemt dat der Vlamingen op, doch daarbij zeggende: *aan den H. Andreas toegewijd*'[4].

Nog in 1796 vermeldt Epinosa y Carzel, die 't werk van Zuniga voortzette, hetzelfde gesticht. Heden ten dage blijft er geen spoor meer van over[5].

Alhoewel men met geene volle zekerheid vaststellen kan dat voornoemde gebouwen door Vlamingen opgericht wierden, toch zou het tegenstrijdige ons heel zonderling voorkomen.

(1) De *bara* of *vara* is de Castiliaansche el, en doet 87 cm.
(2) Bl. 22. Ziet ook ANTONIO PONZ in 't aangehaald werk.
(3) HOYS - *ald*. b., 25 - *B.W*. Aan de Volkszettingen van Vlamingen geven de geschiedkundigen den naam van ‘*Vlaamsche natie*’ (Nation Flamande). - Vergelijkt: A. DE HAULLEVILLE: *Les aptitudes colonisatrices des Belges et la question coloniale*.
(4) HOYS - *ald*. bl. 26 - Ziet ook: *Antiguidades y principado de la ciudad de Sevilla* - bl. 59 - door RODRIGO CARO.
(5) HOYS - *ald*. bl. 26.

De benaming immers van '*San Andrès de los Flamencos*' die de geschiedkundigen aan dit bid- en aan dit gasthuis geven, doet reeds vermoeden ten voordeele onzer zienswijze.

Daarbij en zou het niet vreemd voorkomen, dat het twee gebouwen waren, die rechts allebei aan den H. Andreas toegewijd stonden, welke de Spanjaards ten dienste der Vlamingen stelden?

Eindelijk, en mogen wij niet op gegronde redens veronderstellen dat de Vlaamsche kooplieden van Sevilla zullen gehandeld hebben gelijk hunne landgenooten in de andere hieropvolgende steden van Spanje, en hun biden hun gasthuis op eigen kosten zullen opgericht en den H. Andreas toegewijd hebben?

Te Cadix

Het hoekhuis van den *Neveria* en *Rosarioweg*, te Cadix, was eertijds bewoond door de hofmeesters (majordomo) van de vlaamsche volkzetting. Vóór 1834 stond in het wandvak, boven de ingangdeur, een beeld van den H. Andreas; daaronder kan men nu nog de volgende woorden lezen: '*S. Andreas, ora pro nobis*!'[1].

Verder kan men op den wand vernemen dat dit huis ten minsten driemaal door *Vlamingen* herbouwd geweest was en ook door hen aan den H. Andreas toegewijd, namelijk: eerst in 1602, daarna in 1673 en eindelijk in 1726.

Hier laten wij nu de vertaling der wandgezegden volgen.

1.

'Dit huis der Vlaamsche Natie is herbouwd geworden, zijnde hofmeester Jacome, "re-alfarez" van gezeide volkzetting ten jare 1602'[2].

(1) HOYS - *ald*. bl. 42.
(2) Esta Casa de la Nacion Flamenca, se reedifico siendo Majordomo Jacome, re alfarez de la dicha Nacion en el ano 1602. - Ziet HOYS, bl. 42.

2.

‘1673 X Jaar.

‘In den naam van God en van de allerheiligste Maagd en van den roemrijken H. Apostel *Andreas, eenigen beschermheilige der Vlaamsche Natie*, besloot men dit huis en zijne toebehoorten, te herbouwen met groote verbeteringen, zijnde hofhouder Jaak Cornelissen, en 't werk wierd voltrokken den.... van Koornmaand’[(1)].

3.

‘'t Jaar van X 1726.

‘Christus willende een nieuw gebouw oprichten, dat algemeem zou zijn, riep eerst Andreas, die, met (Gods) genade, het Lam zag, opdat hij de eerste grondslag zou wezen. Het bevel (Andreas in zijnen arbeid bij te staan) ging daarna over tot Petrus en Philippus, opdat de eerste de hoeksteen zou zijn en de andere een mond van vuur en eene gloeiende kool. Zoo deed de *belgsche vergadering* in deze verblijfplaats, *welke zij toewijdde aan den H. Andreas* dien van Wemsbeke vereerde. Albrecht van Bouchout bekostigde de grondvesten, en zij hebben gezamenderhand 't gebouw voltooid. Moge zulk eene edele samenwerking eeuwig voortbestaan. - Deze (steen) wierd geleid onder 't hofhouderschap van M.D. Philippus van Bouchout[(2)].

(*'t Vervolgt*)

R.V.L.

(1) 1873 X tuo.
En el nombre de Dios y de la Virgen Sanctissima y del Glorioso Apostel S. Andrés, unico patron de la nation Flamenca, mandaron reedificar esta casa y sus asesorias con muchas mejorias siendo Majordomo Diego Cornelissen y se acaba la obra... de Agosto. - HOYS, *ald*, bl. 43.

(2) Ano de X 1726.
Para edificar Christo e nueva cassa que fuisse universal llamo primero a Andrés, quien con la gracia vio al cordero porque Andrés fuera la primera baza, a Pedro y a Felipe elorden passa porque uno e otro sea nuevo obrero una piedra angular, otro lucero boca de fuego i encendida braza. Asi discreto Belgico congresso hizo en esta mansion que dedicaban a el Santo Andrés que obsequia reverente van Wemsbeke es del cimiento el peso Albrecht van Bouchout juntos la acaban. Viva tan noble union eternamente - se posa siendo majordomo M.D. Felipe van Bouchout.

Aan den eerweerden heer Van Coillie,
ter gelegenheid van zijn bezoek in de katholieke school, te Eessen, op den dag zijner Eere-Mis, aldaar in de parochiale kerk opgedragen op St-Thomasdag 1880.

Den Priester uit de school! Zoo spreekt me op onze dagen,
terwijl men eere en deugd met hem wilt buiten jagen:
Ons herte en wilt dat niet; dus, uit een blij gemoed,
ontvangt, o Priester Gods, den zuivren kindergroet!
Van u, die Meester zijt en Leeraar in Gods wegen,
verwachten, immers, wij den goeden Priesterzegen,
opdat, geleerd of niet in 't geen de wereld prijst,
wij weten mogen 't woord dat naar den Hemel wijst.
God zelf is 't die dat leerde en die de Priestermonden
deed heel de wereld door zijn hemelsch rijk verkonden
met macht en kracht, van Hem die leering en gedrag
alleen doen baten en alleen bekroonen mag!
Weest welkom dan bij ons, zoo welkom als bij dezen
die van de Apostels ook eens wierden afgewezen,
maar die Hij riep terug bij Hem en sprak dit woord:
Bij mij de kinders laat, mijn rijk hun toebehoort!

GUIDO GEZELLE

Nog vlaamsche woorden en spreuken

end="; 1tab">op zijn tandvleesch.'

Op het gelukkig steentje terten (gelukkig zijn).

Met tijd en boterhammen zal men er wel geraken.

Noten eten is venijn,
waarvan er velen gestorven zijn.

Een' jonge dochter op een' hofstée is een huw,
Een jonkheid is een schuw.

Nooit heeft er mensch geleefd,
die niet gefaald en heeft.

Werken is bidden.

Het is al goed
wat hij doet
dien men bemint.
Het is al kwaad,
een dien men haat,
wat hij begint.

Werken zonder doel, is zeepballen blazen.

Om te zeggen: *Ga voort!* zegt men: *Ga! kamt de geeten!* of: *Ga de keuns wachten!*

Dat is *peerdewerk* voor mij, lastigen arbeid.

Den laatsten van Maarte en den eersten van April,
zendt men de zotten waar men wil.

't Is goe' weêre voor de visch (slecht weêre).

Als men iets verkocht heeft: ‘Geluk met uwe ware!’
‘Geluk met uw geld!’

Hoe zeerder dat het peerdtje loopt, hoe zeerder dat zijn steertje, kort (naalde met nen draad).

Boontjes zichten deur ne van,
Wafelkes bakken al op ne spriet.
Vallen ze er deure, g'en hebt ze niet.

Ne *strootjesraper* = ne leêgaard.

Ge zijt zot: g'en kunt niet dansen.

Een van achterwaart 's jaars = nen dommerik.

Ze dragen den helft van hunne daghure op hun hoofd = zij moeten den helft afhalen.

'k Hebbe liever geld of slagen.

Nen oprechten dronkaard is nen dief.

Men steekt de oude heiligen in den hoek.

Wacht daarnaar van eten = 't zal lange duren.

't Is een groot geluk voor ne mensch van nooit geen valsche *pruime* (getuige) te moeten zijn (getuige op den tribunaal, bijzonder nooit gevraagd te zijn als valsche getuige).

Hij vraagt zoo veel (b.v. 10,000 fr.) voor zijn' *zulle* (voor 't verlies dat hij doet met te verhuizen).

Alles, hertje wat geert je, hertje wat lust je, hebben (alles krijgen wat men begeert, b.v. bedorvene kinders).

Hij en is niet zot, hij en is niet wijs, maar hij heeft nen tik te vele.

‘De nagel is ingevallen’ = Hij is door de mande gevallen, uitgeschud.

‘Ons Heere heeft door zijn veinsterken gekeken’ = Hij heeft ons

verhoord.

Als men van geld spreekt,
de liefde breekt.

Die vent en is noch gewisseld, noch gekeerd (hij is altijd de zelfde gebleven, in ne slechte zin).

Draait dien mensch honderd keeren rond, 't zal nog de zelfde zijn (slecht karakter).

Niets hebben, doet veel ontsparen.

Letter (drink)geld maakt fraaie knechtjes.

Een commeere is *het nieuws van den dag* in heur prochie.

Van ne verongelukten; ‘Zij hebben hem moeten t' hoope vagen met den bezem.’

Een hazelnootje boter = een weinig.

‘Rond den pot draaien’ = van de werke weg kouten.

Hij heeft nen halven draai, nen draai te vele = Hij en is niet slim.

Van ne nieweerd: ‘Hij is sterk in 't eerappelpateel.’

Van een die gebreken heeft: ‘Hij en heeft zij zelven niet gemaakt.’

Welgekomen, hebt ge niet gevallen?

Den dien, 't is ‘foei de weegaarde’ = 't is ne slechten.

Als men aan iemand b.v. een slechte note gegeven heeft: ‘'k En zitte van binnen niet.’

't Verstand en komt vóór de jaren niet, en komt het er vóóren, 't en is er maar naar.

Als ze twisten in een huisgezin: ‘De katte is in d'horlogie.’

Hij is nog te letter zot: ‘hij en zal 't niet gelooven.’

Hij heeft een hoofd voor zijn leven (een groot hoofd), als er geen rampen op en komen.

Zien doet gedenken.

't Moet eerst zeven keeren jammer zijn, eer dat 't zonde is.

Vriend aan tafel, vijand in 't spel.

't Is veel eerder gespaard of vergaard.

Eén soldaat en vecht niet = Eén druppelken en is geen.

Dien haze heeft zijn kloefen afgedaan = hij loopt zeere.

Hij en heeft maar 't vel over de beenen = hij is houtemager.

Den appel en valt niet verre van den stam. = De scheute groeit naar den stam = zulke ouders, zulke kinders.

G.V.D.P.

[Nummer 3]

De Nachtegale bij Gezelle

WIE en is er nooit, met onzen meester Gezelle, bij frisschen lentenavond, de stijve gewrongene altijd weerekeerende geplogentheden van stad ontvlucht, om ievers, ten vrijen velde zijn herte lucht te geven, en na te gaan hoe onze dichter zijnen opmerkzamen geest varen en zweven en opstijgen liet tot den grooten Hofmeester van Vlaanderens lustwarande, dien hij tot in het uitpriemende graspijlletje, tot in het gonzende gezwarm van vliege en bie kon wedervinden.

Wie en heeft er, met onzen zoetgevooisden Vinder, in de bakelende zonnestralen, nevens den korentas gestreken, met loozen oogenpink niet liggen lonken naar de kezende hoenders, naar de aanden die achtereen komen aangewrikkeld, naar de duiven die op hunne zachte schachten in lijze vaart ommeleege slieren? Wie en ging er nooit met hem bosschewaards in, hem ievers neêrezetten aan den voet van 'nen eeke om daar den oogentroost van het

groene boomgewaai te genieten, om er de dweersche balken speitende licht op te vangen die de rijzende zonne tusschen tak en twijgen ten gronde nedergiet. Mij dunkt ik zie Gezelle tusschen het kreupelgewas onder de hooggekruinde eeken staan; 't is zijn' hertevriend die hem in verrukkinge meèvoert, zijn geliefde medezanger tot wien hij sprak:

> Hellemende nachtegaal,
> Gij, gij spreekt een dichtertaal,
> Laat uw bosschen, komt éénmaal
> Helmen in mijn zangen.

En waarlijk op *elke* bladzijde van Gezelle's dichten zingt de nachtegale zijn lied. Zocht gij in gelijk welke tale, nievers en vondt gij eenen dichter die zoowel en zoovele den zanger onzer bosschen met kennis beschreven heeft. Hebt gij, vlaamsche jongeling, nog ooit het geluk gehad van dien dichterlijken vogel niet der ooge te bewonderen? Hebt gij ooit bij stillen nacht zijne hemelsche toonen hooren galmen, zoo zuiver, zoo helder, zoo tooverend schoon? Luistert: Gezelle zal u zijn lied doen klinken, hij zal hem u voor de ooren tooveren, en uit zijnen mond zult gij de wondere volkszeisels erover vernemen. Hoe eenvoudig en toch hoe waar!

> Och moeder, is dat nu de
> nachtegaal,
> Daarvan gij, moeder, mij zoo
> menigmaal
> Verteldet dat hij voor de
> zonne zingt,
> En, na de zonne, zoetjes
> avond klinkt?
> Dat bruin hij is van verwe, en
> eiers legt,
> In leeggebouwde nesten?
> Moeder, zegt,
> Wanneer hij, vroeg en spade, uit
> minnen gaat,

Is 't waar, dat hem een vooze
reuk verraadt?
Dat menig malgemutste
speleman
Daar schielijk kreeg een... kwade
kele van?
Maar dat hij reuke, lucht noch
lied en geeft,
Zoo zaan hij eens zijn huis vol
kinders heeft,

Schoone en is de nachtegale noch van vlerke noch van vere, en nochtans als meester Gezelle eenen oogslag werpt op het museum van Rousselaere, 't is de nachtegale die hem eerst in de ooge springt en doet uitroepen:

Blijde blijde nachtegale,
Eerlijk en van schoonder tale,
Die zoo helder en zoo zacht
Hellemt in den stillen nacht.

Onze dichter wilt eene van die welluidende vlaamsche spreuken weêrgeven, die hij in zijne kernachtige tale zoo wel weet te gebruiken, en 't is nog eens bij den nachtegale dat hij zijne beeldsprake zoeken gaat. Het luidt immers bij hem:

Zoo zongen uwe ouders, zoo
gij ook, nadien;
en, na u, zoo zingen
uw' jongen;

hebbe ievers ik nachtegaals
zonen gezien,
't was nachtegaalszang dat
ze zongen.

En luistert, hoe zijn tijdkrans in krachtige en zangrijke tale, in klanknabootsende woorden en zinnen, in vloeiende verzen den indruk weêre geeft, welke Gezelle gevoelt, als hij op eenen lentenavond naar den zoetgevooisden zanger te luisteren staat. Na 't lezen van die

strophen wordt men zoo een geheimzinnig rustebarend gevoelen geware; zij rukken in één grepe 's menschen herte tot die plaatse weêr waar hij voor de eerste maal 't geluk genoot den nachtegaal af te horken.

De boomen dragen gansch de locht
vol groen, nog onbestoven;
en 'k zie, zoo dicht hun blaren staan,
nog nauwlijks deur de hoven;
'k en hoore niets, al om end' om
van 't zoetgekeelde vogelendom,
't en zij, het donker loof beneèn,
den nachtegaal zijn avondbeên.

Hij zingt! Ach, wist hij zelf hoe schoon;
hij zingt! Het is onwetend,
Dat zingend hij mijne ooren boeit,
en aan zijn' kele ketent.
Ach, wist hij 't gene ik wetend ben:
dat dankbaar ik toch wete en ken
wie hem zijn' tale, en mij daaraf
't genoegen en 't genieten, gaf.

Wilt gij weten hoe 't zingen van den nachtegale onzen meester diep ontroerde en in vervoeringe bracht, luistert: hij zal het u vermonden in eene beeldsprake; maar eene beeldsprake! Kracht van zeggen en gedacht, dichterlijkheid en schets en zijn misschien in geen ander stuk zoo hooge gestegen terwijl hij terzelvertijde een proeve gegeven heeft van wat men bij hem het klanknabootsen heeten mag:

Wat is hij: mensch of dier of wat?
Vol zoetheid, is 't een wierookvat,
daar Engelenhanden,
onzichtbaar, reuke in branden.

Wat is hij? 't Is een wekkerspel,
Vol tanden fijn, vol snaren fel,
vol wakkere monden,
van sprekend goud, gebonden.

Hij is... daar ik niet aan en kan,
Een' sparke viers, een' boodschap van
veel hooger' daken
als waar der menschen waken.

Horkt! langzaam, luide en lief getaald,
Hoe diep' hij lust en leven haalt,
al uit de gronden
van duizend orgelmonden!

Nu piept hij fijn, nu roept hij luid';
En 't zijpzapt hem ter kelen uit,
lijk waterbellen,
die van de daken rellen.

Geteld, nu tokt zijn taalgetik,
Als ware 't op een marbelstik,
dat perelkransen,
van 't snoer gevallen, dansen.

Zegt het, gij die u nog bij 't leuren van den dag langs eene kanthage, tusschen heesters en struikgewas in 't gers gelegen, zat gedronken hebt aan het dooreenwemelen van die zuivere heldere toonen en klanken, is er wel iets dat den nachtegalezang naderbij komt dan die zoetluidende rijmreken. Ware er wel een dichter in state dit te doen gelijk onze onvergelijkelijke meester?

Wijl dat dichter Gezelle ons den nachtegale voor de oogen toovert, en hem ons in zijne verzen hooren laat, doet hij ons zijn eigen herte kennen als ware vriend der vlaamsche natuur, als bewonderaar van al wat Vlaanderens eigen schoonheid uitmaakt. Vlaming dat is hij. 't Vlaamsch zijn en kristen, 't zijn twee wezens die gestadig te gare gestapt hebben langs de bane. Als Gezelle de Nachtegale bezingt, is het wel de kristene dichter die zijne ziele voelt branden van liefde tot zijnen Schepper, die hem dichter wilde, tot deze die den nachtegale zingen leerde.

Wie hem zijn tale en mij daaraf
't genoegen en 't genieten gaf.

't Is de kristene dichter die zijne ziele voelt branden van liefde tot deze die 't schoone stak in gansch de natuur, tot deze van wiens eeuwige schoonheid ons dit alles maar 'nen flauwen schets en geeft; de kristene dichter die zijn herte van liefde branden voelde tot Hem in wien hij zoo vierig begeerde het eeuwige schoone te zien. In die gevoelens zingt hij:

O zielenbrand! O Nachtegaal!
o Zanger, die zijt boven
alle andere wezens, gij, van God
ten voorbeelde ons gesteld;
Och ware mij het leven, al
van nu, om hem te loven,
En vrij van al dat lijf is, ar-
men balling, toegeteld!

Hier en hebt gij nog maar een klein staaltje van die onuitputbare schatten die in Gezelle's werken verborgen zitten: Gij bemint, gij bewondert onzen grooten meester, gij zijt er in verrukkinge voor. Is 't genoeg? Neen, gij moet meer doen dan gelooven dat Gezelle wondergewrochten heeft voortgebracht. Gij moet ze lezen en herlezen, gij moet ze doorsnuisteren en gelijk de vlijtige bie er uwen honing uithalen, gij moet ze genieten, voor u moeten het gewijde boeken zijn, en gelijk de priester uit Gods heilige geschriften kracht en sterkte, leering en waarheid putten gaat, zoo moet gij in die altijd vloeiende bronnen van vlaamsche dicht- en taalkunde gaan putten en er eenen rijken oogst opdoen tot eigen bate en genot en tot voorspoed van ons teergeliefde Vlaamsche land.

J.D. ST.

't Was Lente; nu... is 't Herfst!

WANNEER voorheen de Nachtegaal,
Op zilverzoete snaren,
't Herleven zong van stam en staal,
Na 't lastig winterbaren, -
't Was lente, nu is 't herfst!

Zijn ooge mocht het zonnerood
Of 't sterrenglimmen vangen,
De wakkre keel een vloed ontschoot
Van immer nuchtre zangen...
't Was lente, nu is 't herfst!

Hij vloog al waar op 't schepseldom
Gods schoonheid hij zag zweven,
En, opwaarts, als de wierook, klom
Zijn beêlied, steeds verheven...
't Was lente, nu is 't herfst!

Waar bloesemblomkens, rood en bleek,
Als boomenkinderkopkens, -
Waar 't bladjen uit de botte keek
Met geluwgroene topkens...
't Was lente, nu is 't herfst!

Waar spiegelvlak het beeksken blonk,
Of lijzig rolde en rulde,
Daar 't schrijvertje, onder zonnelonk,
Zijn krinkelschreven krulde...
't Was lente, nu is 't herfst!

Waar wijdouwstruik en ranke riet
Hem 't stille nestje bouwden,
En met een zeegnend wiegelied
Zijne eerstelingen douwden...
't Was lente, nu is 't herfst!

Hij zong, al mochten hage en hof
Van dauw of regen leken;
De wind de takken wiegen, of
Geknakte boomen breken...
't Was lente, nu is 't herfst!

Waar 't vreedzaam volk, met perels zweet
Of tranen langs de kaken,
't Zij zonen lei, 't zij zaad uitsmeet
In de aarde om weer te ontwaken...
't Was lente, nu is 't herfst!

Hij zong, en, bij dien zang, ontstond
Een strijd van duizend kelen,
Om blijgemoed en blijgemond
Den meester na te spelen:
't Was lente, nu is 't herfst!

En immer sprong de klankenbron
Met verscher, rijker kwelmen,
Tot dat de volle zomerzon
Zijne oogen kwam bedwelmen.
't Was lente, nu is 't herfst!

Nu zwijgt hij, zwijgt hij. Is hij dood?
Och! kon die zanger sterven?
Of is hij, in den zonneschoot,
Een eeuwig licht gaan erven?
't Was lente, nu is 't herfst!

De zon nu middaagt leeger, om
In 't smooren niet te smachten;
De boomen staan, ontkleed en stom,
Hun beulen af te wachten:
't Was lente, nu is 't herfst!

De wolken gieten, 't water speit,
De winden slaan en buischen,
Genoeg, om heel de rotbaarheid
Der aarde weg te kuischen.
't Was lente, nu is 't herfst!

Helaas! Waar zijt gij, nachtegaal,
Om 't weenen van de dagen
Te vangen, en in tranentaal
Ons treuren vóór te klagen?
't Was lente, nu is 't herfst!

Ik zie alleen een' kraaientrek
De zware lucht doorzwieren,
Om niets - met dikken, dommen bek, -
Dan ‘nood en brood!’ te tieren!
't Was lente, nu is 't herfst!

Of Roodkam zie'k, van lijf en hals
Een lange trompe maken,
Om, laaiend, blaaiend, rouwsch en valsch,
Zijn kraaien uit te kraken!
't Was lente, nu is 't herfst!

Maar zangers? Zangers? - Hier en daar
Een Roodborst, die al zagen
Nu zoet, nu zerp, om de echte snaar,
Die zwijgt nu, ons doet klagen...
't Was lente, nu is 't herfst...

Mijn hert herdenkt het laatste lied,
Dat vroeger hij mij speelde;
Mijne ooge welt... en zoekt... en ziet
Den Nachtegaal - in beelde:
Gezelle is dood!... 't Is Herfst!

A.D.

Hoe een ridder Judas speelde
(Vervolg van bladz. 12).

‘**N**U dat ik wete wie gij zijt, en twijfel ik geenszins of gij mij schatten en vele schatten kunt bezorgen; maar ik en wil met u in geen betrekking komen.’

‘Gelijk gij wilt, edele heer; maar als na twee dagen de grave op uw slot zal komen..... zoo vaarwel’..... en hij was te wege zijne voeten in den steegreep te zetten om te peerde te springen, als de slotheer, overwonnen door die enkele woorden, hem tegenhield en vroeg:

‘Laat ons eerst nog zien of uwe voorwaarden aanveerdelijk zijn.’

‘Mijne voorwaarden zijn ten eersten kleen in getal; daar en zijn er maar drie; en ten tweeden, zij zijn allergemakkelijkst om vervullen.’

‘Laat eens hooren.’

‘Mijn eerste kan misschien wonderlijk schijnen; maar ik heb borge noodig: gij moet mij na één jaar dag op dag hier op deze plaatse uwe vrouwe in handen leveren.’

De ridder verschoot bij dien eersten voorstel. Hij en sprak geen woord en bleef langen tijd in pijnlijke gedachten verslonden. Een afgrijzelijke strijd ging om in zijn binnenste; een geweldige strijd tusschen de liefde voor zijne vrouwe en zijnen hoogmoed en hebzucht. Eindelijk kregen deze laatste de overhand. Hij hadde nog een jaar tijd; intusschen zou hij dat verdrag wel trachten te verbreken en 't docht hem dat zijne eere en zijne faam boven het leven zijner gade was; en hij sloeg toe. De eerste voorwaarde was aanveerd en op perkament met zijn eigen bloed geschreven.’

De oogen van den zwarten ridder vonkelden van voldoeninge.

‘Mijn tweede voorwaarde is gemakkelijker’ zei de duivel, ‘ik wil dat gij aan God, mijn erfvijand, en aan den hemel verzaket.’

De slotheer's haren rezen te berge; het zweet begon van verlegentheid op zijn voorhoofd te perelen; maar de eerste stap was gedaan, de duivel was meester geworden van zijn herte. Na eenige tegenwerpingen sprak hij die gruwzame godverloocheningen uit, al beven en sidderen van schrik.

‘Er blijft nu maar de derde voorwaarde meer, en dan vindt gij, bij uw thuiskomen, de schatten die ik u beloofd heb. Uwe eere zal gered zijn; gij zult met nieuwen luister en pracht te midden van de ridderschap mogen verschijnen.’

‘Welke is die derde voorwaarde?’ vroeg de slotheer, bijna dood van angst en schrik.

‘Gij moet nog verzaken aan de patronesse uwer vrouwe, aan de Heilige Maagd Maria.’

Bij die schrikkelijke woorden sprong hij verontweerdigd achteruit en voelde in eens al zijnen moed wederkeeren. Hij wist nochtans wel dat God verloochenen grooter kwaad was, maar dit deed den beker der boosheid die de duivel hem aanbood, overloopen.

‘Heb ik nog geen kwaad genoeg bedreven? Gij wilt nu nog dat ik verzake aan mijne Moeder, de zuivere Maagd en Moeder Gods, neen, nooit, hoort gij, nooit, liever in de armoede sterven. Vrij aan u te aanveerden of niet, maar dit laatste en doe ik niet. De twee eerste gruwelen moeten voldoende zijn of ik verbreke geheel 't verdrag. Gauw, wat is uw woord?’

De duivel zag dat de man dezen keer onwankelbaar vast besloten was, en, is 't dat hij voort aandrong, zijn slachtoffer hem geheel en gansch zou ontsnappen, daarom sprak hij met eene gemaakte toegevendheid:

‘Welnu, om te toogen dat ik u alleszins wil helpen, ontsla ik u van de derde voorwaarde. Gaat nu naar huis, gij zult de beloofde schatten vinden in den kleenen kelder aan den zuidhoek van uw slot. Zoo tot na een jaar, ik verwacht u hier op deze plaatse met uwe vrouwe.’ Hij sprong te peerde en verdween.

De slotheer keerde vol angste en kommernisse naar huis en vond op de aangewezene plaatse de schatten, de vrucht van zijn gruwelijk schelmstuk. Het gezicht van het goud, dat zijnen dorst naar eer en pracht zou laven, versmachtte en verdoofde de stemme van zijn knagend geweten. Bevelen werden gegeven; en als de graaf kwam werd hij ontvangen met eene pracht en eenen luister waarover hij en al de ridders van zijn gevolg verwonderd stonden.

's Anderendaags, als de grave ging vertrekken, vroeg hij of de slotheer bereid was om met hem en nog vele ridders van zijn graafschap onder het geleide van Koning Lodewijk den Jongen van Vrankrijk ter kruisvaart te trekken. Doch de ridder wist behendig bijzondere redenen aan te halen, die hem dwongen thuis te blijven; maar hij schonk den

grave twee honderd marken gouds tot onderstand en hulpe voor de kruisvaart. Deze aanveerdde met veel dank en al de ridders loofden zulke grootmoedigheid en zulke mildheid.

Onze rijkgewordene heer herstelde zijn slot in zijne vorige pracht, vermeerderde nog zijne bezittingen en hield welhaast steekspelen en jachtpartijen veel luisterlijker nog als te voren. Verre en na sprak men van hem; van alle kanten stroomden de ridders naar zijne fooien.

Nochtans, wat hij ook deed om hem te verstrooien, 't was al verloren moeite; hij bleef droefgeestig en neêrslachtig. In de tegenwoordigheid der ridders en fooiers was hij uitwendig opgeruimd en geestig; maar inwendig bleef de worm des verdriets knagen en knagen; nauwelijks was hij alleen, of hij viel in de droevigste neêrslachtigheid. 's Nachts en vond zijn oog geene ruste: dan verliet hij zijn bedde, en doolde gejaagd en vol angste in de bosschen. Altijd zag hij dat perkament met zijn bloed geschreven en de stemme van zijn geweten herhaalde gedurig zijne godverloochening. Meer dan eens besloot hij hem met God te verzoenen; maar als hij hem daartoe begon te schikken, voelde hij de afgrijzelijke wanhope meester worden van zijn herte.

't Jaar vervloog, eenen dag, eene weke teenegader en de valdag kwam dat hij zijne dierbare vrouwe in de handen van den duivel moest leveren.

Nooit hadde hij een woord gerept of gesproken over het afgrijzelijk verdrag dat hij met den boozen geest gemaakt had. Zij had wel bemerkt, de brave vrouwe, dat haar man sedert lang droefgeestig was en zijne nachten slapeloos overbracht. Zij en hadde ook nooit kunnen uitleggen hoe hij zoo al met eens schatrijke geworden was, en nog vele andere dingen had zij bemerkt, maar 't waren voor haar al zoovele geheimen: geheel en al met hare huizelijke zaken bezig, had zij die gedachten, die haar soms ongerust maakten, laten varen.

De slotheer was van zin ievers eenen kloosterling te

spreken om hem uit die moeilijkheden te helpen; maar iederen keer dat hij zoover te wege was, dreef hem de schaamte en de wanhoop achteruit. Zoo was de schrikkelijke dag aangekomen, zonder dat hij iets of wat gedaan had tot redding van zijne geliefde Maria.

's Morgens van dien rampzaligen dag, was hij nêerslachtiger en droefgeestiger als ooit. Zijne oogen stonden diep in zijn hoofd, op zijn bleek gelaat stond de vreeze te lezen. Er bleef hem nochtans een straalken hope: de hemel zou er tusschenkomen; hij en zou niet gedoogen, dat zulk een rein en onschuldig schepsel in de handen viel van Satan; maar wat zou er dan met hem gebeuren?...

Dit vooral kwelde hem.

Hij riep zijne vrouw, en trachtende zijne vreeze te verbergen, zei hij kortaf:

'Vrouw, wij moeten vandage eene reize doen, bereid u, binnen eene ure moeten wij reeds te peerde zijn.'

Maria zag aan zijne doeninge, en hoorde aan zijne stemme, dat er iets ongemeens op handen was.

'Goed', sprak zij, 'ik zal gereed zijn.'

Zij ging naar hare kamer en schikte haar op. Dan knielde zij neder en bleef eenige stonden in gebed verslonden voor het beeld van hare heilige Patronesse. Eindelijk stond zij op en stapte naar buiten.

(*'t Vervolgt*)

J. LEROY

Oud en nieuw kruidwoordenboek

ARTISJOK, v., fr. *artichaut, Cynara Scolymus*, L. 'Dit is een vreemdt gewas; in griecx heetment Scolymus ende in latijn Strobilus ende Cinara. Bi onsen tijden heetmen dit cruyt Arocum oft Alcocalum, Articocalus ende Articoca, ende daerwt compt sijnen naem *Artichaut... Artichaut* moet inde hoven geplant worden; in corte jaren herwaerts is hi hier int lant gebracht wt

Italien ende wt Vranckrijck... Als de bladeren noch teeder ende ionck sijn, so eetmense gelijck Spargen oft Coraelcruyt[1] ende diergelijcke cruyden meer. De Italianen ende Franzoysen bereyden de opperste bollekens ter wijle datse noch ionck sijn, in haer spijse.'

Zoo staat het bij Fuchs, f° 308 te lezen; zijn werk wierd gedrukt in 't Vlaamsch te Basel, ten jare 1543... en bij De Vos (Flore complète de la Belgique, Mons, 1885) lees ik, bl. 28 van de *Cynara Scolymus*: 'introduit en 1548'. - Fuchs was meer dan 'op de hoogte van zijnen tijd!'

Men ziet ook dat Fuchs nog geen onderscheid miek tusschen de *Cynara Scolymus*, L. daar men de bloemstoelen van eet en de *Cynara Cardunculus* L. wier 'middelste ribben oft zenuwen der bladeren door neerstigheydt ende konste vande hoveniers wit ende malsch ghemaeckt zijnde, voor een groote sonderlyckheydt ende leckernije met het bancket op tafel ghebroght ende met peper ende sout, als de rouwe Articiocken selve ghegheten worden', zoo Dodoens f° 1134 ons vertelt.

Dodoens ten anderen, en maakt ook geen onderscheid tusschen beide gewassen. Hij houdt zelfs de *Cynara Cardunculus* L. voor een verwilderde *Cynara Scolymus* L. 'Men vindt', zegt hij, f° 1133, 'geen verscheyden oft bijsondere gheslachten van Cinara oft Articiocken: want de stekelighe ende doornachtighe soorte, *chardons* gheheeten, en is anders niet dan een verergherde ende afgaende Articiocke: ghemerekt dat sy van tselve saedt voortkomt, daer de ghemeyne ende onstekelighe Articiocken van ghekomen zijn.'

De hedendaagsche wetenschap en spreekt Dodoens niet tegen. Zoo, bij voorbeeld, schrijft Van Hall, bl. 121 van zijn voortreffelijk werk 'Neêrlands Plantenschat' (Leeuwarden, 1854): 'Artisjok, *Cynara Scolymus*, waarvan de vruchtbodem en de vleezige bloemschubben gegeten worden en

(1) *Asparagus officinalis* L., fr. *Asperge*.

de meer gedoornde, maar overigens van de Artisjok weinig meer dan als varieteit verschillende *Cynara Cardunculus*, waarvan de door ophooging met aarde verbleekte stengen en bladen, onder den naam van *chardon d'Espagne*, tot spijze gebruikt worden, worden weinig, de laatste vooral, zeer zelden bij ons, als voorwerpen van weelde, aangekweekt.'.

En 'Le bon Jardinier' - een werk van bedied dat alle jare door het wereldberoemd huis Vilmorin als almanak uitgegeven wordt, - schrijft in den zelfden zin: 'L'Artichaut qui est en somme la même plante que le Cardon, est cultivé surtout en vue de ses boutons à fleurs. Les variétés cultivées se reproduisent rarement franches de graine: c'est par oeilletons qu'on les multiplie. Il paraît infiniment probable que le Cardon dérive de la même plante que l'Artichaut, tant les organes de végétation présentent de similitude dans les deux plantes. Le Cardon dans lequel ('t staat alzoo) on consomme les côtes des feuilles, est plus grand et plus vigoureux que l'Artichaut, dans lequel on s'attache surtout à développer le réceptacle des fleurs.' - Vergelijk JÉHAN, *Dictionn. de Botanique*, 170: 'L'artichaut commun que l'on cultive dans les jardins (*Cynara Scolymus* L.) doit son origine à l'Artichaut cardon (*Cynara Cardunculus* L.) qui croît naturellement dans les contrées méridionales de l'Europe'.

- '*Artischock*, carduus altilis, cynara strobylus, scolymus, vulgo artichoca' (KILIAEN). - '*Artischokken*, articoca et articolus est cinara' (BLANCARDI Lexicon). - *Aartisjokken*, cinara, carduus altilis' (Meyers woordenschat.). - '*Artisocken*, in 't latijn cinara' (Nederlandsch Herbarius, 170). - '...Op soodanighe manier als het hayr van de stoelen der *Artisiocken*' (VAN STERBEECK, Theatrum fungorum). - Nederlandsche Hovenier, 22, en A erstandige Hovenier, 23, schrijven *Aertisocken*.

- Dodoens bijvoegsel, (uitgave 1644), heet dat gewas nog in 't latijn: pityacantha, carduus pineus, carduus sativus, pherusa, arocum, alcocalum.

JOSEPH SAMYN.

Nog vlaamsche woorden en spreuken

De benedictie over 't ges,
laat ons eten dat er es.

Hadde het kwalijk gewild (gelukt), dit of dat ongeluk gebeurde.

Om met iemand te lachen, of te zeggen dat hij dronke is: ‘Hij is gekleed.’

Met een dubbel krijt schrijven = te vele rekenen.

Als ze al op den zelfden hond bassen, hij maakt hem kwaad.

Iemand aanklagen voor een stof en een hair (voor nen niet).

Als men iemand ontvangt, en dat hij zegt dat het eten niet goed en is, men antwoordt: ‘En is 't niet wel, g' en moet maar uw geld wedergeven.’

't Is heet dat de kraaien gapen.

Den oogst geschoren, de winter geboren.

Zijn mond maakt zijn' voeten beschaamd (eer kunnen spreken als gaan).

't En is gee' weêre. - 't En is maar tot Emelghem dat het gee' weêre en is. (Gezeid omdat de Pastor eens zei dat de processie niet en mocht uitgaan, daar het gee' weêre en was).

Die schale en is niet weerd. (Er 'n wordt niet in geleid).

‘Foten en is 't niet, hij verdrinkt al wat geld is.’ (Als men wilt zeggen dat iemand dronke is, terwijl hij er bij is). Men zegt dikwijls alleenlijk; ‘Foten en is 't niet.’

Een *koolge* = een knorre aan ne stok.

't Is een *knorre* = ne korten dikzak.

De ure is voor de zotten gemaakt = de zotten alleene zijn op ure gesteld.

Den dien heeft veel *boekeverstand*, maar letter ondervindinge.

't Is ne Jan = nen dommerik.

Welk een is dat?

Bah! hij heeft zijn' klakke op zij; ofwel: Bah! hij draagt een kort kielje, ('t en is geene goên).

't Zijn altijd nieuwe maren dat den dien weet - 't zijn al leugens dat hij vertelt.

Gij zijt te schalk bachten uwe ooren = gij zijt te slim, gij zoudt mij willen bedriegen.

't Is een van achter den vieren (dommerik).

Hij is van alle markten thuis gekomen. = Hij heeft alle waterkes doorzwommen. = Hij heelt hem altijd kunnen uit den slag trekken.

G.V.D.P.

[Nummer 4]

De Vlaamsche Volkzetting in Spanje en de Eeredienst van den h. Andreas
(*Vervolg van bladz. 29.*)

EEN andere stichting door de Vlamingen te Cadix verwezentlijkt is de *Kapel der Vlamingen* aan den *H. Andreas* toegekend. Zij bevindt haar in de kerk van St-Franciscus, die, in 1566 herbouwd, tot aan de omwenteling van 1834 door de Eerw. Vaders Franciskanen gebruikt wierd. ‘Een schoon altaarblad, bekleedt heel den achtergrond. In het onderste wandvak staat er een schoon beeld van den *H. Andreas* den *beschermheilige der Natie*. Op zijden zag men nog in 1845 vier voorstellingen van Vlaamsche herkomst, waarvan twee *wonderdaden van den godsgezant afbeeldden*, immers: *de val der afgoden binst eene prediking en de genezing van eene lamme vrouw*’(1).

(1) HOYS, *ald*. bl. 44.

Dadelijk onder het beeld van St-Andreas staat, in 't Spaansch, het volgende vermeld:

'Dit werk (dit altaarblad) is voltooid geweest toen kapitein Hopman Paulus de Lutzen - wiens huisvrouwe Dona M. Teresa Ricardo Ogven hiet, - hofmeester was van de Vlaamsche en Duitsche Natie ten jare 1623. Het wierd vernieuwd onder 't hofmeesterschap van Don Juan Lepin ten jare 1691'[1].

Links den altaar hangt een beknopte inhoud van 't Pauzelijk voorrecht nopens 't vieren van den naamdag van den H. Andreas. Hierdoor wierd, in 1738, aan de Vlamingen toegelaten, op den eersten Zondag van den Advent, aldaar eene misse te doen ter eere van '*hunnen patroon, den roemrijken godsgezant Andreas*'[2].

De sluitsteen dezer bidsteê draagt op een schild het zinnebeeld der volkzetting: een *kruis van den H. Andreas*.

Volgens 't zeggen der Heeren Knudden en Giroult, vierden eertijds de kooplieden der Vlaamsche Natie, ieder jaar, den naamdag van den H. Andreas met groote statigheid. Na de kerkelijke diensten vergaderden al de leden van 't St-*Andreas genootschap* (Hermandad de San Andrés) in de groote zaal van 't woonhuis der Hofhouders. Daar

(1) Ziet HOYS, *ald*. bl. 44.
Esta obra se acabo siendo majordomo maior de la Nacion Flamenca i Alemana el capitan Paulus de Lutzen, i sua compana Dona M. Teresa Ogven. Ano 1623. E se renobo siendo majordomo Don Juan Lepin Ano 1691.

(2) HOYS, bl. 45. - Hier volgt in 't Spaansch de bondige inhoud van 't voorrecht:
La sagrada congregacion de Ritos, en 9 de Octobre de 1738 anos, occupando la silla de San Pedro N.S.S.-P. Clemente XII concedio privilegio à la antigua Nacion Flamenca que celebra por su patron el glorioso apostel sen^{r} S. Andrés en el convento de N.P. San Francisco, casa grande en esta ciudad de Cadix para que en qualquier tiempo que caiga en primer domenica de Adviento, el dia de dicho Apostel se diga misa votiva solemne de la misma fiesta de San Andrés - cuyo privilegio se ha conseguido, siendo majordomos de la dicha antiqua Nacion Flamenca Don Livino Bernardo Vanden Broucke y Don Juan Baptista de Roo, ano 1738.

wierd een maaltijd opgediend, die dikwijls tot laat in den nacht aan sleepte[1].

Dezelfde redens, die ons hooger aanzetten om de opbouwing der gestichten van Sevilla, den H. Andreas toegewijd, aan de Vlamingen toe te kennen, doen ons ook tot hetzelfde besluit komen aangaande de kapel en 't altaarblad van Cadix.

Te Madrid.

Den 6^{n} in Koornmaand 1594, deed een rijke Vlaming, bekend onder den naam van *Carlos de Amberes*, (Karel van Antwerpen) ‘aan de Vlaamsche Natie en hare armen’ eene gifte van verscheidene huizen, langs den *San Marcos* weg gelegen. Na zijne dood moesten diezelfde woonsteden dienen ‘om de arme lieden zijner Natie te verkwikken en te herbergen’[2].

Door zijne erf-stelling van den 9^{en} in Slachtmaand 1601, bekrachtigde hij zijne gifte, en na zijne dood, in 1604, wierd zij aanveerd door de uitvoerders van zijnen uitersten wil[3]. Men viel weldra aan 't bouwen en 't nieuw gasthuis, met de aanbehoorende kerk, wierd onder de *bescherming van den H. Andreas gesteld*. Dit blijkt uit een handveste van Leo Pinelo, waarvan Burgos, een boekhandelaar van Madrid, in 't bezit is.

‘Gelijk verscheidene vreemde Natiën, zoo stelde hij, te Madrid, herberg- of ziekenhuizen voor de arme reizigers en de zieken van hun land deden oprichten, *wilde de zeer edele Vlaamsche Natie hetzelfde doen*. Met dit doel, stond een geboren Antwerpenaar, *Carlos* genaamd, zijne woon-

(1) HOYS, *ald*. 44-46.
(2) HOYS, *ald*. bl. 70.
Hier volgt een uittreksel van 't gene 't Bestier van gezeid gasthuis, dienaangaande uitgaf:
‘CARLOS DE AMBERES, *natural de la ciudad de Amberes en el ducado de Brabante, vecino de esta corte, hizo en seis de Agosto de 1594 donacion á la nacion Flamenca y sus pobres de unas casas que tenia en los Solares de Granita: calle de San Marcos, para que despues de su fallecimiento serviese de albergue y hospedaje á los pobres de su nacion*’.
(3) HOYS, *ald*. bl. 71.

stêe af en al zijne goederen. Hierdoor wierd hij als Stichter erkend en *'t huis wierd onder de bescherming van den H. Andreas gesteld*. Dit besluit ik uit een opschrift gesteld onder de beeltenisse van den Stichter, beneden het beeld van den Godsgezant: *Koninklijk gasthuis van den roemrijken apostel St-Andreas om arme reizigers op te nemen die van de XVII gouwen komen en van de Nederlanden van den koning onzen heer en deze van Burgonden, ten jare 1606*.'

Men begon den ophouw der kerk den 1^en^ in Zaaimaand 1606 en den 21^en^ van Slachtmaand 1607 kon men er de eerste misse doen.

In 1656 wierd het gasthuis begiftigd met een kunstwerk van Rubens: de *marteldood van den H. Andreas*. Deze schilderij wierd geschonken door een Vlaamschen koopman P. Rambrecht, te Madrid gevestigd. Dit blijkt uit zijnen laatsten wil in 't jaar 1656 opgemaakt(1).

Dit eerste bid- en gasthuis stond in de '*Calle San Marcos*'. In 1862 wierd het afgesmeten. In 1877 bouwde men een nieuw gesticht in de 'Calle Claudio Coëllo'. 't Nieuw gebouw wierd wederom onder de bescherming van den H. Andreas gesteld. Dit blijkt uit 't volgende muurschrift dat men in gemelde bidstêe lezen kan: *Iglesia y hospederia de San Andres de los Flamencos*(2).

't Is in dit weldadigheidsgesticht dat nog ten huidigen dage onze behoeftige landgenooten binst drie dagen kosteloos geherbergd en gevoed worden. In geval van ziekte worden zij in de ziekenzaal van 't gasthuis toegelaten en verzorgd zoolang de ontsteltenis aanloopt. Om aanveerd te worden moeten zij slechts eene getuigenis aanbieden waarbij de Belgische landverbeeldschap kondmaakt dat zij Belgen zijn. Volgens de standwetten der stichting moeten de Belgen, in 't gasthuis aanveerd, dagelijksch eenen

(1) HOYS, ald. bl. 74.
VANDEN BUSSCHE, *Flandre et Portugal*. Brugge 1874, bl. 107. - *La Flandre*: V^e^ boekd,, bl. 427.
(2) HOYS, ald. bl. 87.

‘Onze Vader’ en eenen ‘Wees gegroet’ bidden tot zielelavenis van den Stichter[1].

***

't Komt mij voor, dat wij uit de aangehaalde handvesten en oorkonden met recht besluiten mogen dat de Vlamingen, in vermelde steden van Spanje verblijvende, eenen bijzonderen eeredienst moesten hebben voor den H. Andreas. Indien dat waar is voor de steden waarvan wij doorslaande bewijzen hebben, zou men niet geneigd zijn te denken, dat het in de andere steden van Spanje ook alzoo ging?

Dit gedacht gaat ten anderen ook nog op andere gronden gesteund. Zooals wij hooger zagen: ‘het geslachtswapen dat *gewoonlijk* bij de Vlaamsche Natie in Spanje, in gebruik was, verbeeldde *een rood kruis van St-Andreas op gulden veld*.

De Apostel Andreas was aanzien en aanroepen als ‘de *eenige beschermheilige* - unie o patron - *der Vlaamsche Natie*’.

Eindelijk, in 1788, verleent de S.C.R. ‘*aan de oude Vlaamsche Natie, die den H. Apostel Andreas als haren beschermheilige* - por su patron - *viert*,’ de toelating om op den eersten Zondag van den Advent de eigendienstige misse te doen van den H. Andreas.

Uit dit alles mogen wij, naar mijne bescheidene meening, opmaken, dat de Vlamingen in Spanje verblijvende, ten minste van de XVIe eeuw af tot op onze dagen toe, den H. Godsgezant Andreas meer dan eenig ander Heilige vereerden en als hunnen bijzonderen beschermheilige aanriepen.

(1) HOYS, ald. bl. 87-88.

Volgens 't 24ste lid en vlgd. der wetten, noemt het Hoofdberek van 't gesticht eenen gasthuisherder of beleider. Deze bestuurder ‘*moet een bekwame priester zijn, van onberispelijk gedrag, uit de Nederlanden* (Holland of Belgenland) *herkomstig; daarbij moet hij het Vlaamsch machtig zijn en de uitvoering van zijne bediening behertigen*’. 't Is deze belangrijke zending die de Eerw. Heer Hoornaert eenige jaren door vervuld heeft en tot dewelke de Eerw. Heer Alfons Dassonville nu geroepen is.

Maar waaruit komt die voorkeur der Vlamingen voor den H. Andreas?

Hoys geeft daarover twee zienswijzen; wij vertalen:

‘Verscheidene boekstellers doen den eersten oorsprong dezer toewijding opklimmen tot de vermaarde zege, die de graaf van Vlaanderen, Robrecht de Jonge, den 28^{en} in Zomermaand 1098 onder de muren van Antiochiën behaalde. De graaf weet deze zege toe aan de bescherming van den H. Andreas, dien hij vóór den slag aanroepen had. Ter herinnering dezer zege, deed de godvruchtige graaf eenige jaren later de abdij van *St-Andreas* bij Brugge bouwen’.

‘Wij 'n gelooven niet dat men dien oorsprong moet waarkeuren; 'tstaat ons waarschijnlijker voor dat het maar sedert de aankomst is van 't Burgondsch stamhuis, en bijzonderlijk sedert Philips den Goede, die bijna al de gouwen der Nederlanders onder zijn heerschap vereenigde, dat St Andreas de beschermheilige onzer gouwen geworden is. Van over oude tijden was St Andreas de bijzondere schutsheer van 't hertogdom en 't graafschap van Burgonden. Zijn kruis X, het *St Andreaskruis* of “kruis van Burgonden”, ging mêe met het wapenschild der vorsten dezer streken. Dit beschermschap kwam nog meer uit door het toedoen van Philips den Goede, die, toen hij 't *Gulden Vlies* instelde, St Andreas als bijzonderen beschermheilige van dit ridderschap aannam. Sedert dezen tijd bijzonderlijk, is 't St Andreaskruis en de eeredienst van dezen heilige, onder de bewoners onzer gouwen, algemeen geworden’[1].

Zou er niemand gading gevoelen om wat nader te onderzoeken tot hoeverre die meeningen gesteund zijn?

Tevens ware 't ook 't navorschen weerd, hoe de Vlamingen in hun eigen land den grooten godsgezant Andreas vereerden.

(1) HOYS, bl. 24. - Ziet ook: A. MACEDO, S.J. *Divi tutelares orbis christiani* bl. 338, Lisbonna 1687.

Eindelijk behoorde men nog te onderzoeken of die eeredienst den Vlamingen uitsluitelijk eigen is geworden, immers of er geen andere volkeren waren of heden ten dage nog zijn, die eene bijzondere voorliefde voor dezen heilige betuigen.

R.V.L.

Hoe een ridder Judas speelde
(Vervolg van bladz. 45.)

NOG nooit was zij zoo schoon, zoo edel, zoo engelachtig zedig, in geheel hare doeninge.

‘Gaan wij verre, en zullen wij lang uitblijven?’ vroeg zij, al haren voet in den steegbeugel zetten.

‘Neen, vrouwe, wij en gaan niet verre; maar laat ons spoed maken,’ was de drooge antwoorde.

De peerden kregen van de spore en vertrokken in vollen draf. Zij reden neffens malkaâr; maar daar en wierd geen woord gesproken. De slotheere, in benauwdelijke gedachten verslonden, verzuchtte van tijd tot tijd; zijne vrouwe, die uit eerbied hem niet stooren en wilde, prevelde stille gebeden.

Als zij nu alzoo een kwartier gereden hadden, kwamen zij aan een kapelleke, dat daar door 's ridders ouders gebouwd geweest hadde ter eere van de Heilige Moeder Gods. Maria en was hier nog nooit voorbij gegaan zonder Onze Lieve Vrouwe te groeten, en zij vroeg haren man de toelatinge om eenige stonden te mogen bidden in de kapel.

Dat werd haar toegestaan, haar man bleef buiten over de peerden waken. Terwijl zij binnentrok, riep hij haar: ‘Niet te lange, niet waar, vrouw?’

Eenige oogenblikken later kwam zij weder buiten, steeg op en zij vervoorderden hunnen weg. Hoe meer zij de plaatse naderden waar die afgrijselijke levering moest geschieden, hoe meer de ongelukkige slotheere sidderde en beefde. Nu en dan bezag hij schuins en dievelinge zijne

vrouwe; zij scheen hem zoo schoon nis een hemelsch verschijnsel. Tranen begonnen langs zijne wangen te rollen, en diepe pijnlijke zuchten kwamen uit zijne benepene borst. En zij, met hare oogen ten hemel, zij scheen niets te zien, niets te hooren; zij bad. O die eed, dat perkament! Hetgeen hij ging doen, schijnt hem smertelijker als duizend keeren sterven. Dien engel van zachtmoedigheid, van goedheid, zoo rein..... leveren in de handen van Satan..... En nochtans 't moest gebeuren, zijn ridderwoord was daar. Hij zag reeds in de verte de breede kroonen der zeven eeken. 't Was daar dat hij haar moeste leveren aan den zwarten ridder.

Hij naderde dichte bij zijne vrouwe, meende hare hand vast te nemen, maar hij en durfde niet. Zij was zoo eerbiedwekkend dat hij ter nauwernood kon stamelen: ‘Mijne beminde Maria!’

Zij hield haar peerd stille en bleef staan, en bezag hem met zulk eene onuitsprekelijke teederheid dat de tranen in zijne oogen schoten, en hij begon opnieuw te weenen.

‘Kom, mijne geliefde, laat ons gaan, wij moeten op ure en tijd ter plaatse zijn.’

Wanhopig sloeg hij beide sporen in zijn peerd en zij stoven vooruit. Korten tijd daarna kwamen zij aan de zeven eeken en hielden stille.

‘Staat, Maria’, zuchtte hij, ‘wij zijn verre genoeg.’

Nauwelijks heeft hij die woorden uitgesproken, of daar ziet hij in de verte dien zelfden zwarten ridder opkomen: maar dezen keer en is hij alleene niet. Eene groote menigte ridders volgen hem, allen even zwart en zonder blazoen. Zij komen in vollen draf en 't dreunde door de bosschen. De slotheere beeft en zit daar meer dood als levend in zijnen zadel.

Ter nauwernood is de zwarte ridder genaderd of hij heeft de vrouw bemerkt die twee stappen achter den slotheere stond. Hij wordt bleek als een doode, beeft als een riet en blijft stille staan als of de vier pooten van zijnen draver aan den grond gevezen waren. Hij en durft

zijne oogen niet meer opheffen, en 't is met moeite dat hij nog spreken kan.

‘Slotheere,’ zegt hij half binnensmonds, ‘gij hebt oneerlijk gehandeld; ik gaf u schatten in overvloed, en gij, gij breekt uw ridderwoord. Gij hebt het verdrag met uw bloed geteekend, laffe ridder, en gij hebt het genot mijner schatten gehad. Vandage moestet gij uwe vrouw in mijne handen leveren en gij komt daar met mijne eeuwige vijandin.’

De slotheere en verstond niet wat Satan beduiden wilde en zijne droefheid veranderde in woede.

‘Satan, helsch gespuis!’ riep hij, ‘gij verwijt mij hier voor eerloozen ridder; 't en is u nog niet voldoende dat ik u mijne vrouwe brenge, gij wilt mij nog folteren en martelen te midden mijn onzeggelijk verdriet. Wat verkoopt gij uwe schatten dier. - Ziedaar mijne vrouwe, dien engel...’

Dit zeggende had hij hem naar zijne gezellin gekeerd, en wat zag hij? O wonder!

Haar aangezichte schitterde en een hemelsche glans omringde haar hoofd. Die glans vermeerderde nog gestadig. De slotheere, hevig aangedaan, springt van zijn peerd, valt op zijne knie'n en bedekt zijn gelaat uit eerbied voor deze die hij nog altijd als zijne vrouwe aanzag. Hij en zag in dien wonderbaren glans niets anders als de bescherminge des Hemels.

Nu begint zij te spreken. Welke zoete zang in hare stemme! De slotheere verschiet; 't en is de stemme zijner vrouwe niet. Hij valt plat ter aarde. Hij begint te verstaan dat deze vrouwe zijne gade niet en is, maar eene heilige uit den hemel.

‘Booze geest!’ sprak zij, ‘gij durft uwe hand uitsteken naar eene vrouwe die al haar betrouwen op mij stelt. Gij zijt zoo stoutmoedig dat gij zoudt een mijner kinders schaden. Zwicht u; want overal waar gij mij ontmoet, zal ik uw werk verijdelen. Laat mijne kinderen in vrede, of iedermaal zal uwe stoutmoedigheid u tot schande en

vernedering strekken. Omdat die man mij niet en heeft willen verloochenen, zal ik hem wederom oprechten en helpen zijne godsverloocheninge herstellen. Ik beveel u mij dat perkament te overhandigen waarop die kwade belofte geschreven staat.'

De zwarte ridder liet zijn hoofd voorover op zijne borst hangen en raasde van verkropten spijt; maar 't perkament moest hij toch geven. Hij gaf het ook en verdween zonder een woord te durven tegenspreken. Nu sprak die hemelsche verschijning tot den slotheere die van angst en schaamte niet dorst opzien.

'Mijn ongelukkig kind, ik ben de patronesse uwer heilige vrouwe die gij den duivel verpand hebt. Ik ben de Moeder van God, dien gij verloochend hebt. Gij hebt eene gruwelijke zonde bedreven; maar omdat gij mij niet en hebt willen verloochenen, daarom en zal ik u ook niet verlaten; ik zal u helpen; ik zal mijnen goddelijken Zoon om bermhertigheid voor u smeeken; leg uwen hoogmoed af en keert tot God weder, ootmoedig en vol leedwezen over uwe zonden en gij zult vergiffenisse en bermhertigheid bekomen. Sta nu op en keert weder naar de kapelle. Daar zult gij uwe vrouwe vinden in geestverrukking voor mijn beeld.'

De slotheere weende bloedige tranen; maar die hemelsche stemme had hem geheel veranderd. Te midden zijner tranen voelde hij de zoete hope in zijn herte wederkeeren; die zoete hope op vergiffenisse miek hem blijde in zijnen ellendigen staat. Hij richtte hem op om zijne redster te bedanken: maar zij was verdwenen en haar peerd stond daar nevens het zijne met ijdelen zadel. Zijne handen ten hemel gericht, deed hij een lang dankgebed aan de Moeder Gods, beloofde geheel zijn leven lang zijne schroomelijke zonde uit te boeten en hij zwoer zijnen hoogmoed en zijnen hebzucht af.

Eindelijk stond hij op, steeg op zijn peerd, en het andere bij den toom nemende keerde hij weder naar huis. Als hij aan de kapelle kwam zag hij zijne vrouwe, zijne geliefde

Maria daar nog geknield in 't gebed verslonden. Hij knielde nevens haar en begon op nieuw zijne zonden te beweenen.

Als Maria uit hare verrukking tot haar zelven kwam, was zij niet weinig verwonderd haren man nevens haar te zien knielen en weenen.

‘Maria, mijne goede vrouwe,’ zuchtte hij,‘vergiffenisse! vergiffenisse!’

‘Maar, mijn vriend, ik heb u niets te vergeven. Kom, laat ons te peerde stijgen en voort rijden. Zie, de zonne zit reeds zoo hooge, wat moet ik hier lange gebeden hebben.’

‘O mijn engel,’ weende de slotheere, ‘onze reize is hier ten einde, wij mogen huiswaard keeren. Doch blijf hier nog wat bij mij, ik wil u alles vertellen, hier in deze kapelle, in de tegenwoordigheid van de Heilige Moeder Gods, mijne redster.’

En hij vertelde al wat wij weten.

Eindelijk, na gezamentlijk die H. Maagd een lang en vurig dankgebed toegestuurd te hebben, trokken zij te gader naar hun slot.

Sedert dien heugelijken dag was er een geheele omkeering geschied in 't herte van den ridder, hij was een voorbeeld van ootmoedigheid en godvruchtigheid geworden; in plaats van zijne rijkdommen te verkwisten in steekspelen, ridderfooien, besteedde hij ze in liefdewerken en wierd in geheel de streke de vader der armen genaamd.

J. LEROY

Natte

't IS week alom en wak,
't is killig en 't is waterkoud
en zwanger ligt de lucht
van smoor, tot in het wissewerk

der boomen al ontblaard;
geleekt al langs hun' lenden loopt
een doomend lauwe vocht,
langs spille en stam en wortels tot
in 't rotten van de blaên.

In zimperzompe en kwelm
de zatgezopen bodem ligt,
de wakke lucht versmoort
al wat geruchte is en 't en klinkt
maar half zijn' klank, 't en gaat
maar half genoeg zijn' verte meer.
Het tikketakt alom
in putten en in plasschen van
het dreupelende nat.

C. GEZELLE

Over 't woord ‘Sina’

IN *Biekorf* X^ste^ jaar, bl. 341, wijst ons E.H. Jan Craeynest aan, hoe wij sommige landsnamen moeten uitspreken en te boeke stellen. ‘*Sjina*’ zegt hij, ‘of *Sina*, maar geen *China*, daar de Fransche *ch* in 't Dietsch ongekend is. *Sjina* ware de weêrgave van het Fransche *Chine*.’ Maar, eerst ende vooral, moet ge hier wel dien Franschen medeklinker wedergeven? - Om daarover eenigszins te kunnen beslissen, vinden wij het geraadzaam den vermoedelijken oorsprong van dien name naar te gaan, hetgene ons bekwamer zal maken zelf eens te oordeelen tusschen *Sina, Sjina*, of dat ongelukkig *China* dat nog zooveel gezeid en gedrukt wordt.

Hoe zeggen 't de Sinen of Sinlanders? Wel, 't kan wonderlijk schijnen, maar de Sinlanders 'n kennen om zeggens den name niet dien de Westerlingen hun geven. Hun land heeten ze meestal *Thoung-Kouo* (Tsjoeng-Kwô) = 't *Middenrijk*, en zij zelven zijn *Tchoung-Kouo Jenn*

(Tsjoeng-Kwô Jenn) = *Middellanders*. 't Zal ook al eens *Tchoung-Houa* (Tsjoeng-Hwa) heeten, d.w.z. de Middenblomme, of *T'ien Tchao* (Thièn Tsjao) = 't Hemelrijk, en *T'ien-Hia* (Thièn-Sja) = 'onder den hemel' te weten: 't Aardrijk, lijk of dat de Roomelingen hun rijk '*Orbis*' ofte *Wereldbolle* plachten te noemen.

We moeten bijgevolg verder op gaan zoeken achter den oorsprong van onzen name.

Met weinige woorden vinden wij dit vraagstuk opgelost bij *E.H. Huc* der Fransche Lazaristen, in zijn '*l'Empire Chinois*' 2e Edit. Paris, Gaume frères. Tome I, chap. IX, p. 382; - en 't is uit een onderzoek van zijn gezegde, dat ons werkske geboren is. Hier volgt wat hij ons daarover meêdeelt: 'De Sinlanders hebben altijd hun rijk bestempeld met den name van het heerschend vorstenhuis. Nu, het Maleisch volk heeft het Sinendiet door wederzijdsche betrekkingen leeren kennen, toen Sina onder 't beheer der *Ts'in* stond, dat is onder het 4de vorstenhuis, van 't jaar 249 tot 206 vóór Ch^{s}. Daar ze geene aangeademde *ts*(1) konden uitspreken, hebben ze het Tsinenland, naar hunnen tongval "*Tsjina*" geheeten, en door de eerste Portugaalsche zeevaarders, wier schepen zij naar Sina opgeleidden, dien name tot ons overgebracht'. - 't Zelfde zou gebeurd zijn, volgens E.H. Huc, met de Inden of Hindoes, wier betrekkingen met Sina ook sinds den tijd der Ts'in-vorsten dagteekenen, en zoo is, naar de Hindoesche of Dewanagarisprake, de benaminge '*Tsjina*' tot de Araben, en later tot de Roomelingen, in *Sin* en *Sina* verworden, overgekomen.

Daarin hebt ge dus *hoe* en *wanneer* die name ontstaan en *alwaar* hij ons zou toegekomen zijn. - Dit is eigentlijk de vrage die wij ons stellen, maar wij twijfelen sterk of de antwoorde er opgedaan nauwkeurig is; des meenen wij door eenige wijzigingen duidelijk te maken wat wij denken waarschijnlijker te zijn.

(1) *ts'* = *tshe* = 't Wvl. *tsge* (eene *g* uit de kele). *Ts'in* = Wvl. "*tsggin*".

Vooraf moeten wij bemerken dat *E.H. Huc* dien name Sina toepast op de Zuidvolkeren die toen Sina bewoonden, '*la Chine méridionale*', en verder van de Noordgewesten spreekt met eene andere benaminge. Daarin is hij mis. Onder de heerschap der Ts'in, besloeg het eigentlijk Sina enkel de noorderlijke gewesten van 't hedendaagsch Sina, lijk wij verder vermelden; ende zuiderlijke gedeelten waren onafhankelijk, ontwanneer zij, laterhand, en deels door de Ts'in-vorsten, onderworpen wierden. 't Ware bijgevolg al moeilijk om aan te nemen dat Zuiderlingen, Maleizen te weten en Hindoes, ons den name zouden overgebracht hebben van dit keizerrijk dat geenszins tegen hun land 'n reende.

Eerst en vooral, wat *den tijd* aangaat waarop die name Westwaarts overgekomen is, hebben wij eene gewichtige vrage beantwoord te zien. Bij *Isaïas*, in 't 49ste hoofdstuk, 12ste zegreke, waar de Ziener ons de bekeeringe der volkeren aankondigt, lezen wij, naar de Vulgata: '*Ecce isti de longè venient, et ecce illi ab Aquilone et mari, et isti de* TERRA AUSTRALI' en naar Hebreeuwsche boekstavinge: '*de* TERRA SINIM'[1]. *Symmachus, Aquila, Theodotio Syrus* en meestal de eerste vertalers van den Godsboek, lieten *Sinim* staan als eigenen volksnaam. De *70* vertaalden: *Persenland*. Indien dit *Sinim* bediedt: *de terra Sinensium*, dan en is die name Sinim of Sina alleszins niet ontleend aan de 4de *keizerlijke heerschap* van Sina, die slechts in de 3de eeuwe vóór Chs aan 't bewind kwam, maar misschien wel - en dit zullen wij inderdaad zien te staven - aan dit zelfde huis van Ts'in, toen deze Ts'in nog maar als afzonderlijke vorsten op hunnen erfgrond woonden, onder 't hooger bestier der drie eerste keizerlijke heerschappen van 't Sin-verbond.

Nu, volgens eenige oude en vooral veel nieuwere uitleggers van de heilige godsboeken, moet het woord *Sinim* hier inderdaad het Sinlandsch Rijk beteekenen. Alzoo

(1) Aangeboekstaafd met scherpe *s*: Samech.

spreken, onder de andere boekstellers, *Osorius, Arius de Berg, Junius, Corneel Van den Steen, Andreas Müller*. Maar 't is bijzonderlijk onder de jongste godsboekuitleggers en Oostlandkenners dat deze uitlegginge vorengedregen wordt, nadat *Gesenius* - die zoovele en haast meest bijbracht ter ophelderinge der Hebreeuwsche taalwetenschap, - dit gedacht in 't lange en in 't breede verdedigd had[1]. Onder dezen tellen wij *Langlès* 'Recherches Asiatiques,' (1805), II, 406; *Movers, Lassen* 'Indische Altertumkunde', *Neumann, Van Strausz, Torney, Trochon*, in het nieuw Fransch werk 'La Sainte Bible'; Isaäe 'Commentaires', Paris, Lethielleux, 1895; *Keil und Delitzsch*, en zooveel anderen. Deze getuigenissen vinden wij meestal aangegeven bij *Trochon, Isaïe*, XLIX, 12, p. 237, en bij *Gesenius*, bl. 948.

Hunne redens komen hierop uit:

Geheel waarschijnlijk is hier sprake bij Isaïas, van een handelsvolk, een groot en machtig volk uit Asia - hoe weinig gekend het den Joden ook wezen mochte, - aangezien het hier staat gewis als 'deel voor 't geheel' om al de volkeren van 't *Oosten* te verbeelden, benevens 't *Noorden* of Europa ('*ab Aquilone*'), *Westen* en 't *Zuiden* (a '*mari*'), 'immers de Middellandsche Zee, zegt *Corn. a Lapide*[2], of *Vanden Steen*, ligt voor Isaïas zoo wel ten Zuiden als ten Westen. Daaruit komt het dat in de godsboeken, het woord "Zee" nu eens 't Zuiden en dan eens 't Westen bediedt.' Bijgevolg en valt er niet te denken op de bewoners van het Sinaïgebergte bezuiden Palestinaland, lijk de Fransche godsboekuitlegger *Migne* gedaan heeft[3], noch op dergelijke volksstammen en gewesten die van geenen tel zijn.

De Ziener kan van het verre Oostland, onder die bena-

(1) Vgl. GESENII, *Thesaurus philol. crit. Ling. Hebr. et Chald. Vet*is *Test*ti, 2a Ed. Lipsiae, 1839, tom. II, p. 948-950.

(2) *Commentaria in Script. Sacr. R.P. Corn. a Lapide S.J.*, accurante, *J.M. Péronne*, Parisiis, L. Vivès, 1860. Tom. XI, Isaïas, p. 587.

(3) Vgl. *Migne: Scripturae Sacrae Cursus completus;* accurante editore J.P. Migne. Lutetiae Parisiorum, 1859. Tome XVIII: Isaïas.

minge *Sinim* hooren spreken hebben, 't zij door de handelaars die tot aan Ophir staken, en door de Pheniciers. (Vgl. *Trochon*, Is. 49, 12). - 't Zij met er iets van vernomen te hebben vooral toen Isaïas en het Joodsche volk in ballingschap zaten in het groote Babylonië dat alsdan de wereldmarkt was voor Oost en West. (Vgl. *Keil en Debitzsch*, Is. 49, 12). Bemerkt hierbij dat het 49ste hoofdstuk valt onder 't tweede deel van Isaïas, dat na de verbanninge door den Ziener opgeboekt wierd.

(*'t Vervolgt*)

Mingelmare

EENE oude vrouwe van te lande las luidop over de uitvaart van de engelsche koningin Victoria, in het volksblad: *Het nieuws van den dag* van Dinsdag 5 Februari 1901. Er was sprake van de peerden, die de doodkist moesten vervoeren.

'Op 't oogenblik dat de lijkstoet zich in beweging zette, weigerden de peerden, die aan het kanon gespannen waren, eenen stap te verzetten! Al de pogingen om de dieren vooruit te krijgen, bleven vruchteloos, men moest ze uitspannen..... Matroozen van de engelsche vloot waren verplicht het kanon met de lijkkist naar het kasteel van Windsor voort te trekken.'

- 'Dat is wonderlijk,' zeiden daar eenige toehoorders.

De vrouwe keek op. In hare oogen blonk iets aardigs, en ze zei op eene wijze, waar er nog meer overtuiging dan twijfel in lag.

- 'Wie weet, wie weet of men niet vergeten had de peerden te vermanen, dat zij een lijk moesten vervoeren?'

- ''t Kan wel zijn,' zeiden de anderen.

De vrouwe knikte nog eens, en zette hare lezing voort over al de plechtigheden van de lijkvaart.

Maar ik peisde op onzen geliefden Guido Gezelle, die in zijne 'Kerkhofblommen' ons zoo hertroerend gedicht heeft over Baai en Blesse, die met den witten wagen naar de uitvaartmesse moesten:

'en gij,' zegt hij, 'Blesse en Baai,
moet een lijk naar 't kerkhof leiden,
Baai en Blesse, stille! fraai!
Schuimen zoudt ge en lastig zweeten
zoo 'k u zonder wete liet
van de mare, en zoudt verheeten
gaf ik u den zegen niet!'

[Nummer 5]

De Slaap
***(Vervolg van bladz. 22*).**

EEN droom is anders niet 't en zij het opgaan, binst den slaap, van een verschijnsel in de verbeeldinge. De droom, ofschoon hij bijzonderlijk 't werk is van de verbeeldinge, heeft ook zijnen weerslag in den hoofdzin. Maar hoe ontstaan die beelden die den droom uitmaken, hoe komen ze in den slaap te voorschijn?

Ge moet weten, onze zinnelijke waarnemingen, hoe kortstondig ze ook wezen, en verdwijnen niet geheel en gansch. Ze laten een spoor na, eene prente en lijk een afbeeld (of zoo ge 't heeten wilt) van de verledene gewaarwordinge. Dat beeld verschilt volgens den aard van de zinnelijke waarneminge daarvan het een overschot of overblijfsel is. We zijn alzoo bevoorraad met alle slag van beelden: licht-, klank-, reukbeelden, enz... 't Is de verbeeldinge die al die beelden bewaart, immers in haar zintuig: de hersens.

Welnu, zoo zaan de hersens door eene uit- of inwendige oorzake, hoe lichtelijk ook, geraakt worden of getroffen, valt de verbeeldinge aan 't werk. Een indruk in de uitwendige zinnen ontvangen, eene kleine drukkinge van 't bloed, eene lichte rijzinge van de lijfswarmte is genoeg om de beelden te wekken die in de hersens geborgen liggen, en ze rekewijs voor de verbeeldinge te doen verschijnen. Zegge rekewijs: immers 't een beeld wekt het ander, volgens vaste wetten die al op de twee volgende uitkomen:

1° Waarnemingen die te zelver tijde voorenvallen, ofwel achtereenvolgens maar betrekkelijk dezelfde plaats of stede, makkeren en maken te gare eenen samenhang, bij zooverre dat, wordt er eene onder hen verwekt, al de andere achtereenvolgens ook te voorschijn komen.

B.v. 't noodigt mij een vriend hem op gestelden dag en laatte te bezoeken, om over eene gewichtige zake te spreken. Om het niet te vergeten make ik op staanden voet eenen knoop in mijnen neusdoek, wel wetend dat het zien van dien knoop me de gelijktijdige vermaninge van mijnen vriend zal te binnen brengen.

Als de schipper na een langen vaartocht naar de haven wederkeert, en dat hij van verre, daar langs 't strand, tusschen de duinen den kerktoren ontwaart van zijn dorp, rijzen terstond huis en erve, vrouwe en kinders, en vrienden, enz... als bij tooverslag voor zijne verbeeldinge.

Het beeld van den kerktorre wekt het beeld van zijn huis, dat er van plaatswegen meê verbonden is, en, met een, geheel die lange reeks herinneringen, die al aan de dierbare plekke verbonden zijn.

2° Als eene gewaarwordinge in onze zinnen oprijst, zal ze, onder al de verledene zinnenindrukken, bij voorkeur deze verwekken die haar eenigszins gelijkend zijn.

De lichtprente van eenen vriend doet hem in onze verbeeldinge herleven: wij zien zijnen gang, zijn voorkomen, zijnen groet, zijnen lach, enz.

Hoore ik ievers de eerste toonen van een welbekend deuntjen, onwillekeurig en werktuiglijk zal ik het tot 't enden voortneuriëen.

Of hoore ik de eerste woorden van *Excelsior* van Gezelle: ‘gelijk het peerd...’ 'k moet een ongehoord geweld doen op mijn zelven om niet voort te doen: ‘te stampen staat, en sperken...’; dat woord *staat* bijzonderlijk eischt zijne rijm, en 'k zal voortdoen: ‘en sperken uit de steenen slaat...’

Nochtans, het dient opgemerkt: de wetten daar zoo even uiteengedaan en omvatten niet het geheele stelsel van de beeldenkoppelingen die met der daad onophoudend onze verbeeldinge doorkruisen.

De bekwaamheid of veerdigheid van twee of meer beelden om samen te herleven hangt ook nog af van 't *belang* dat ze ons opleveren - ook nog van 't *getal*, den *duur*, de *hevigheid* der voorafgaande porringen of rakingen, die deze beelden in ons gewekt hebben. Zoo komt het dat in onze droomen bij voorkeur de beelden herleven van die zaken waarin we meest belang stellen, van die gebeurtenissen die ons het hevigst getroffen hebben. Zoo komt het ook dat we meest droomen van zaken waarmede we binst den voorgaanden dag bezig waren en bekommerd: die beelden, levendiger bewaard dan de voorgaande, omdat ze laatst van al opgedaan wierden, hebben al de voorige beelden op den achtergrond geschoven en lijk in een half duister.

Een eerste kenmerk van den droom, 't is dat de minste porringe voldoende is om eene geheele reeks van de levendigste en de overdrevenste verschijnsels voor de verbeeldinge te doen oprijzen. Geene verhoudinge meer tusschen de getroffendheid onzer zintuigen en het beeld dat door haar verwekt is. Weliswaar een gezichttreffende indruk zal een lichtbeeld wekken, eene gewaarwordinge van 't gehoor een klankverschijnsel voor de verbeeldinge doen herleven. Maar het gewekte beeld zal doorgaans overdreven zijn, en geenderwijze met het zintreffende voorbeeld overeenkomen.

Valt op onze geloken oogschelen, terwijl wij slapen, de schets van een voorbijgaand licht, wij droomen van brand... of van bliksem en ongeweerte. Eene lichte steekte in de zijde komt ons voor als een dolksteek van aanvallende moordenaars, of als de bete van ievers een razend dier, dat ons achtervolgend is. Een ruttelen der ruiten... en wij droomen van den rollenden donder. Liggen we ongemakkelijk, zoodanig dat de ademtocht lastig wordt, we droomen van akelige gebeurtenissen en dreigende gevaren, die ons met vreeze en angst bevangen. Dat de bloedomloop eene halve stonde stil valle, en wij gevoelen eene duizelinge en draaiing, en 't dunkt ons dat we in eenen afgrond vallen.

Eene andere eigenschap van den droom, misschien wel de wonderbaarste van al, 't is de ongehoorde snelheid waarmede al die droomverschijnsels voorbijvliegen, en elkander opvolgen. Evenals een onbedwingbare draver stormt de droomende verbeeldinge over alle hinderpalen van tijd en afstand henen. In minder tijds dan er noodig is om het te zeggen, vervoert en verzet ze ons in de afgelegenste streken, en doet ons, tot in de onbeduidendste omstandigheden ervan, gebeurtenissen beleven die uren, dagen, zelfs weken tijd zouden vragen. Elkendeen heeft dat ondervonden.

Roept ons iemand bij onzen name, daar wij aan 't slapen zijn en bezig met droomen, schier op denzelfden stond schieten wij wakker. Enwel, 't gebeurt dat wij, binst de korte wijle tijds die verloopen is tusschen 't hooren van de roepende stem en ons ontwaken, dezen die ons roept als 't ware in levenden lijve voor ons zien staan, hem hooren spreken, hem 't eene of 't andere zien verrichten enz.... En, onze oogen openstekend, zeggen wij hem: 'k was rechts bezig met van u te droomen!

Een ernstig schrijver, tijdgenoot van Napoleon, vertelt eene wonderbare gebeurtenisse die voorenviel in 1800: Napoleon lag in zijn rijtuig te slapen, als eene ontploffende bomme, keizer en koetse te wege aan de minke hielp. Dat de keizer allicht wakker schoot, hoeft niet gezeid.

Maar 't gene echt wonderbaar voorenkomt, 't is dat binst den ongelooflijk korten tijd die verliep tusschen het hooren van de ontploffinge en zijn ontwaken, de keizer gedroomd had van 't oversteken van de Tagliamento[1], 't geschot der Oostenrijkers, vorst Karel, de Franschen die rond hunnen veldoverste geschaard stonden.... En wakker schietend riep hij uit: ‘vrienden, wij zijn ondermijnd!’

Nog iets dat eigen is aan den droom, 't is 't gebrek aan eenheid, aan redematigen samenhang tusschen de verschillende verschijnsels of tafereelen die voor de verbeeldinge voorbijtrekken.

't Is wel waar dat de beeldengang vaste wetten volgt, zooals hierboven uiteengedaan wierd. 't Komt daardoor dat er somwijlen eene zekere eenheid of gevolg in onze droomen zit: eene eenheid van tijd of van stede. Droomen wij van de eene of de andere plaats, al de beelden die met die plaats in betrek staan zullen bij voorkeur te voorschijn komen, en alzoo de eene of de andere gebeurtenisse voorenstellen, daarvan wij op die plaats getuige waren. Maar 't en gebeurt niet zelden dat, eer die gebeurtenisse geheel afgeloopen is (in onzen droom), wij overgaan en verspringen naar geheel andere dingen. Die eenheid dus is van korten duur: zij en bevat maar enkele beelden, die uit reden van eenig verwantschap omzeggens aaneengereesemd zijn. Door den band zijn onze droomen een ware doolhof van allerhande verschijnsels die tak-uit tak-in en zonder redematig gevolg voorenkomen.

De oorzake daarvan? Ze ligt, eenerzijds, in den aard zelve van den beeldengang; anderzijds, in 't gebrek aan vrijwillige oplettendheid of aandacht.

Immers opdat een beeld een ander verwekke is 't genoeg dat tusschen beide eenig verwantschap besta, al en ware 't maar van stede- of tijdswegen (omdat ze gelijktijdig opgedaan wierden of met dezelfde plaats betrek hebben);

(1) Waterloop van Italië, daaromtrent Napoleon de Oostenrijkers versloeg in 1797.

- ze mogen dan ook in alle ander opzicht van elkander verschillen. 't Is zoo waar dat, zelfs hij 't wakker zijn, de verbeeldinge niet zelden de meest uiteenloopende verschijnsels aaneenschakelt. Daarvan is iedereen door alledaagsche ondervindinge genoegzaam overtuigd.

Nochtans kunnen we onze verbeeldinge eenigermate bedwingen met toom en teugel van rede en vrijen wil. Die hoogere vermogens kunnen het opvolgen van de beelden, waarmêe de uit- en inwendige zinnen de inbeeldinge bevoorraad hebben, doelmatig leiden en schikken. 't Is op die wijze zelfs dat de schoonste opvattingen en scheppingen der kunst tot stand komen.

Maar in den slaap is de rede, en bijgevolg ook de vrije wil, meer of min gebonden, en daardoor zelf onbekwaam en onmachtig zijn toezicht over de werkzaamheden van de verbeeldinge uit te oefenen. Is het dan te verwonderen dat de verbeeldinge binst den slaap hare grilligste en ongerijmdste verziersels vrijen teugel viert?

We droomen dat we eenen prachtigen stoet zien voorbijtrekken door de straten van de stad, die wemelen van 't volk. We staan daar vol bewonderinge, vol geestdrift.... Maar almeteens 't tafereel verandert. We hebben al droomen 't beddelaken afgesmeten. En zie: die schalke verbeeldinge vindt daar stoffe genoeg in om daar een geheel spel op te bouwen, kluchtspel voor de anderen, treurspel voor ons. 't Dunkt ons dat we daar voor al dat volk verschijnen in al te eenvoudigen kleederdracht - tot groot verzet van de spottende toeschouwers! Zoo speelt het stuk voort met al de onaangenaamheden die 't meêbrengt, tot dat we eindelijk, over van schaamte en verlegendheid... wakker schieten, blij genoeg te bestatigen dat onze eere ongedeerd bleef!

('t Vervolgt)

Over 't woord ‘Sina’
(Vervolg van bladz. 64).

G*ESENIUS* staaft ook nog zijne meeninge op het zeggen van latere boekstellers aller Westelijke volkeren die eenigszins niet het Oostland in betrek kosten staan: Grieken, Semiten, Araben, Persen, Hindoes, tot Joden toe, die Sina of de Sinen in hunne boeken vermelden.

Zoo luidt dus de GETUIGENISSE van menigeen wegens den *tijd* waarop Sinaland en zijn name alreeds in 't Westen zouden gekend geweest zijn, en bij Isaïas vermeld staan. Maar aan de GESCHIEDENISSE vooral is het, bewijs of waarschijnlijkheid bij te brengen niet enkel over den *tijd*, maar ook over de *wijze* waarop die landsname ontstaan is, *hoe* en van *alwaar* wij Westerlingen hem vernomen hebben.

Gesenius, op vermelde bladzijden, beweert dat alle Westelijke volkeren (Grieken, Roomelingen, enz.), den name Sina van de *Hindoes* moeten ontvangen hebben, en dit om de goê reden ‘dat zij hunne *naaste* geburen waren.’ - Dat die name *Sin* nog al vroeg het Indenvolk of den Hindoes moest bekend zijn, 'n willen wij niet betwijfelen, te meer dat, naar Sinlandsche geschiedkundigen, gezantschappen in Indenland toegekomen zijn onder het *keizerlijk* beheer der Ts'in, of de 4de heerschap van 't keizerrijk[(1)]. Maar wij klimmen hooger op, te weten tot aan Isaïas' tijd, vóór dat de Ts'in aan 't keizerlijk bewind zaten: dat de Inden in die vroegste tijden Sinlands naaste geburen zouden geweest zijn, en in bijzondere betrekkingen ermêe bevonden, vinden wij eenigszins onwaar; want veeleer valt er te denken op de *Persen* die de Ts'involkeren ten Westen begrensden. Dit zullen wij trachten bondig te betoonen.

Het is onbetwistbaar dat de Sinvolkeren uit het Zuid-

(1) Vgl. *Du Hulde* ‘*Beschreibung des Chin. Reichs*’, te Rostock bij Koppe 1747. I Theil, bl. 287.

westen afgezakt zijn. Volgens de *Harlez*[1], gewezen leeraar van Oostersche talen en wetenschappen aan het, hoogere leergesticht van Leuven, ‘moest hunne eerste zate gelegen zijn op den Oxusstroom, bij de Akadiërs, van wie zij menige kennisse zouden geërfd hebben, zooals hun boekstaafwezen, en andere volkswetenschappen, zonder daarom aard, godsdienst of beschaving in 't algemeen aan dit volk verschuldigd te zijn. In 't begin der 26e eeuwe vóór O.H. vinden wij die volkstammen, nu *Sinen* geheeten, gelegen langs beide oevers van den Hwang-he of Geluwen Stroom, waar zij naderhand een rijk gevormd hebben dat al vroeg eene groote macht en verre beschaving won onder al de volkeren van dit uiterst Oosten.’ Men hoeve dus wel te bedenken dat de eerste stammen die later het Sinendiet zullen uitmaken, geenszins de eerste waren om het Oostelijk gedeelte van Asia te bewonen, noch dat ze bij hun aankomen, van eersten af heer en baas gespeeld hebben in gansch die landstreke die later en nu onder 's keizersgebied gelegen is. Hun eerste grond lag niet ten Zuiden maar wel ten Noord-Westen van 't huidig eigentlijk Sina, en wordt door *de Harlez* (ibidem) volgender wijze begrensd: ten Noorden raakte hun rijk aan de Hobi-woestijne van Mogol, en strekte Westwaarts uit tot dichte bij de Caspische zee; ten Zuiden benam het gansch het brongewest van den Geluwen Stroom en liep zoo voort tot tegen dezes eerste zeegat (eenige uren bezuiden de hedendaagsche mondinge), dat is bijgevolg tusschen den 38sten en 33sten breedtekerf van den aardbol. Van beide zijden des Blauwen Strooms of lang-tse-tjang, van af 't middelland tot in 't Oosten, en leeger nog langs de zee, was een uitgestrekt land in 't bezit gebleven van de eerste bewoners die de Sinvolkeren op de oevers der twee groote stroomen vorengegaan waren.

(1) *Les 15 premiers siècles de l'Histoire des Chinois*, waarschijnlijk gedrukt bij Istas te Leuven in de jaren '9O. ('t En staat er niet bij, maar 't is alzoo voor zijne andere boeken, 1896 (?).

Deze volksstammen waren veel min beschaafd dan de uitwijkelingen uit Hoog-Asia, door wie ze voor '*Men*' of 'Barbaren' aanschouwd wierden. Ze spraken meestal eene tale den Sinen onbekend en waren grof en wild in godsdienst, zeden en gebruiken.

Tot hier volgen wij *de Harlez*, en wij voegen erbij tot stavinge dat heden nog in 't Zuiden van Sina, slechts half onderworpene volksstammen, leven die de 'Men-tse' heeten en de afstammelingen van de vroegere Mengeslachten moeten zijn.

Dit wordt ons in 't volgende gestaafd: Vgl. *A syllabic dictionary of the Chin. Lang.*, by S. WELLS WILLIAMS, Shanghai, Americ. presbyt. mission press. 1874. - '*Man* ("men") = bet. naar de Sin. boekstavinge: eene groote drake in 't Zuiden'; zoo hieten de wilde zuidersche volksstammen.... *Man-tse* (zelfde woord *men*, en *tse* = zoon, afstammeling). Zoo heeten nog hedendaagsche Zuidersche volksstammen die aan 't keizerrijk tol betalen maar eenigszins onafhankelijk gebleven zijn.'

Zóó was dus de toestand in Oost-Asia tot onder het heerschap der Ts'in-vorsten, en hieruit kunnen wij genoeg besluiten dat de Hindoes *alsdan* geenszins de naaste geburen 'n waren der echte volksstammen van het Ts'inverbond, noch met hen in betrekkinge 'n stonden; dat, wel integendeel, die volkeren, bij hunne verwandelinge uit het Westen, in kennisse moeten gestaan hebben met de Persen, en nog na hun ontwijken, met dezen hunne naaste geburen in handelsbetrekkinge leefden. Dit zij gezeid voor de eerste zate der volkeren die de grondvesten van 't keizerrijk zullen leggen.

Hoe nu eigentlijk die eerste volkeren geheeten, die leden van het keizerlijk verbond, vóór dat de Ts'in er aan 't hoofd van stonden? De eerste keizers of overvorsten noemden hunne onderdanen *Pak-* of *Bak-Sing*, dat anders niet en is dan *Pe-Sing*: de 100 huisgezinnen; of nog *Wen-Sing*[1]

(1) *Wen* = 10,000 = al. *Wen min* = de volkeren; *wen woe* = al de dingen, bv. T'ien-Tsjoe tsao-liao wen woe = God schiep alle dingen.

de 10000, d.w.z. de menigte huisgezinnen, al de huisgezinnen, ook *Li-Min* = ongeteld volk, ontelbaar volk. Laterhand - en alzoo boekt het *Koeng-foe-tse* of Confucius, de Sinsche geleerde in 551 vóór Ch^{s} geboren - hieten die volkeren hun land *Sja* waardoor zij het van dit der Wilden of *Men* wisten te onderscheiden. Daar hebt ge nu al *Pe-Sing* en *Sja*[(1)]. Maar waar blijft het woord *Sina?*

(*'t Vervolgt*)

De Wind

Hij komt over 't schuimende zeeveld gereden,
Hij komt van de toppen der bergen gegleden,
Hij komt over boomen, en toren en dak
En rent, als gevleugeld, door 't effene vlak;
De dagende Meizon mag blauw in de lucht
En groen over 't akkerland schieten,
Of Kerstdag ons ijskegels gieten,

(1) Deze twee eerste namen onzer uitwijkelingen vinden wij zoo vermeld bij DE HARLEZ, *Les 13 premiers siècles*... bl. 7. - Hierbij nog eene aanhalinge uit een onlangsch ernstig werk, die ons gezegde komt staven:
Uit *Mélanges, Recueil de travaux... offert à Mgr Ch. de Harlez*, chez Brill, Leyde, 1896, kleen 4°, 403 bl. F. DE VILLENOISY meldt ons op *bl. 348:* 'Les plus anciennes traditions de la Chine nous la (la race Chin. moderne) montrent civilisée par des colons venus de l'Ouest et qui ont formé sur le cours du Houang-ho un petit état dont les provinces actuelles du Ho-nan et de Chen-si étaient le noyau. *Là* ils étaient *au milieu de populations barbares* plus anciennes, dont les unes furent absorbées, les autres détruites. Des accroissements successifs firent acquérir l'accès de la mer à l'est, puis permirent l'annexion des contrées au sud du Iang-tse-Kiang jusqu'à la mer.' *Bl. 350*: 'Il y aurait lieu de se demander l'origine des immigrants appelés par leurs plus anciens historiens les *Cent* ou les *Dix-mille familles;* muis c'est *de leur fusion avec les populations préchinoises* dont il vient d'être question, qu'est issue la *véritable race chinoise*.' En op *bl. 338:* 'Leur berceau (van die 100 Huisgezinnen) aurait donc pu être près de la Mer Caspienne sur les derniers contreforts de la chaîne qui sépare la Perse du Turkestan.'

Hij rust, als hij wilt; of hij roert, of hij vlucht,
Als een, dien noch mensche, noch wet en bindt -
- De Wind!

Ei! Gaat hij, gezind, door de zomerlandouwen,
De kinders der aarde uit hun slapen ontdouwen,
Hij suist in het wikkelend loof van 't woud;
Hij bruischt over 't golvende koorngoud;
Hij vleit, dat de bloemkens hij knikken doet;
Hij streelt, dat de waters bewegen;
En zendt mij zijn ademzucht tegen,
Zoo zalvende zoel, en zoo zoenende zoet,
Als een, die van liefde geen woord en vindt -
- De Wind!

Maar hoort hem zijn jagende krachten ontboeien,
En zwaaiend met zwierende wieken roeien!
Hij loeit zoo geweldig, en buldert en bonkt
Dat 't kerkhaantje zot op zijn naaldspille ronkt.
Dat vruchten hij hakkelt; dat beuken hij velt;
Dat 't gilt door geschudde gebouwen;
Dat 't giert in de laaiende schouwen;
En stormend hij vliegt over stad en veld,
Als een, dien de wrake de blikken blindt,
- De Wind!

Doch, 't zij dat gij, kind, alle dagen herboren,
De bloemekens hangt aan uw tripplende sporen;
Of, oud als de wereld, uw jaren bekwelt
Met snakkend en krijzelend ademgeweld;
Geen ander gezang weet uw smachtende borst
Te zingen bij nachte en bij dagen,
Dan zagende zuchten en klagen,
O nimmer verzadigde weedomvorst,
Door lijdende en droomende zielen bemind,
Gij, Wind!

***

Gij kwaamt - mij nog kind - in het, beddeken wiegen,
En hangt mij aan 't lijf wijl de jaren vervliegen.
Nu - strooit gij al streelen den blos op 't gelaat,
En iever in de arms tot manlijke daad;
Dan - zweept mij den rugge uwe roede van staal,
En 't ijst mij in 't merg van de beenen...
'k Mag willen, of weren on weenen,
Eerlang blaast uw adem den schedel mij kaal;
Eerlang, och! eerlang ook mij de oogen blind,
O Wind,
Gij vluchtende Levenswind!

Ik voel u door 't weefsel der ziele varen,
En tochten ontwekken, die slapende waren,
Door schertsende zinnen en weeldebloem,
Door dansenden goudberg, en wereldroem.
En - hield ik mij weerloos, - zoo wierd in den strijd,
Met gapende en gudsende wonden
Mijn heelheid gescheurd en geschonden
Door u, die een moordende minnaar zijt
Voor menig, die schande voor schoonheid wint,
O Wind,
Geweldige Driftenwind!

Mijn ziel is op 't water des Doopsels gedreven;
'k Gevoel van den adem des Geests mij omzweven;
En 't ruist mij zoo zingend in 't zuchtig gemoed,
En 't jaagt mij zoo hevig haar hoogeren gloed!
O! waai, gij, en voer den verlangden boot
Met werkende vlerkende veder,
Waar vrijheid en lachende weder,
En zege is en zegen, - door leven en dood;
Daarheen waar ik Land en een Vader vind,
O Wind,
Gij zoete Genadewind!

Wat moet het, wat moet het toch zalig woelen,
Het Windje, dat Ginder de zielen gevoelen!

Dat welt uit de borst van de Godlijkheid zelf,
En wallende vaart van gewelf in gewelf;
Dat 't veedrende koor in verrukking ontvoert;
Dat zielen, die blaken en gloeien,
In goddelijk glanzen doet bloeien,
En dwingt uit hun snaren, geraakt en geroerd,
Een zang, die geen einde in zijn zoetheid en vindt!
... O Wind,
Gij, zalige Hemelwind!

A.D.

Oud en nieuw kruidwoordenboek

Artisjokken

EERWEERDE Heer Juliaan Fové zendt ons gewillig den volgenden brief die teenemaal overeenkomt met onze stelling over dat gewas. De liefhebbers zullen er genot in vinden, en daarom bidden wij *Biekorf* deze bijdrage vriendelijk over te drukken.

JH. S.

Eerweerde Vriend,

Gij schrijft in *Biekorf* t^{k} 3 over ARTISJOKKEN; ziethier wat ik daar elders over verneme:

Van den *Cynara Scolymus* zegt De Vos dat hij hier in 1548 zou ingebracht zijn uit Noord-Africa; nu het werk van Fuchs bewijst dat dit jaartal valsch is; wanneer en van waar dus wierd dit gewas hier ingevoerd?

In 1548, zegt Phillips in zijn *Companion to the Kitchengarden* wierd de kweek ervan in Engeland ingevoerd. In 1466, zegt Targioni in een artikel (*Cenni storici*) wierd de Artisjok overgebracht van Napels naar Florentiën, en hij bewijst dat de ouden den Artisjok niet en kenden, maar alleenlijk den wilden en gekweekten *Cynara Cardunculus L*. Geheel gemakkelijk dus zal, sedert 1466, de Artisjok tot hier overgekomen zijn tegen den tijd dat Fuchs schreef, om in 1548 in Engeland aan te landen.

Jéhan, in zijn *Dictionn. de Botanique*, zal geheel waarschijnlijk gelijk hebben als hij den Artisjok of *Cynara Scolymus* uitgeeft als een afstammeling van den *Cynara Cardunculus*.

Immers, zuidersche kruidkundigen zooals Moris, Willkomm en Lange, hebben den Artisjok gekweekt nevens den *Cardunculus* en bevestigen er geen slagmerkend verschil meer tusschen te zien, len anderen, in de streken rond de Midlandsche zee, die het vaderland zijn van al de *Cynaras*, en die onder kruidkundig opzicht volledig onderzocht zijn, en vindt men den Artisjok nooit buiten de hovingen, hetgene een gegronde reden is om te beweren dat het eene aangekweekte verwording is van een ander gewas.

Eene andere daadzake in der gewassen geschiedenisse is dat de *Cynara Cardunculus* gedurende de 19de eeuw ingevoerd wierd in de uitgestrekte weiden van Buenos-Avres, en er sedert dien zoodanig ontwikkelde en t' huis wierd dat hij er door zijnen groei den doortocht in de weiden verongemakkelijkt. Hetzelfde gebeurde binst de laatste eeuwe in den Chili. Nergens integendeel en vindt men den Artisjok alzoo als inlandsch gewas vermenigvuldigend. Dit ook toont aan dat de *Cardunculus* een oorgewas is, dat de *Scolymus* of Artisjok eene kunstmatig aangekweekte verwording, en naar alle waarschijnlijkheid, eene verwording is van den *Cardunculus*.

JULIAAN FOVÉ.

Nog vlaamsche woorden en spreuken

Ge zijt gij nog ne *snellaart* = ge zijt gij nog ne snellen, ne schoonen, ne geheelen.

Ei moeten leggen bij iemand = aan iemands kunst niet kunnen.

't En deugt niet als de katte in 't kegelspel is.

Als de jongens van huis voortgaan al eten: ‘Ge eet uwen weg op! al waar ga je naar huis weêrekeeren?’

't En is lijk altijd maar om een koolke vier dat gij komt (voor ne korten tijd).

Kouternoten = eerappels met de pele. Bij Debo: Aardappels die kleen zijn lijk okkernoten.

Iedere veugele zingt lijk dat hij gebekt is.

Tegen dat het in hunne handen komt, het vet is er al af. (In den handel, als men uit der eerste hand niet en kan koopen, 't en is geen winste meer aan.)

Met de kleene winste verkoopen, is goed, maar toch niet vet.

Nen ezele, ne kwezele, ne noteboom,
die moeten geslagen worden.
Heer boven knecht,
Berg boven dal,
God boven al!

De kleeren en maken den man niet, of: het uitwendige en zegt niet den dag van vandage.

't Waait er rond = 't is eene dommigheid.

Elk trekt naar zijn capelleken = elk staat voor zijn profijt.

Die hem niet en kan helpen in de armoê, en is niet weerd dat hij ze heeft.

't Is nen duivel in menschevel, ne Jesus-dief.

't Katje en mag geen melk, zeggen ze, als zij het geerne zelve zouden hebben.

Van e streusch vrouwmensch: ‘'t Is een' geheele scheurdeure.’

Jan heeft *gezelschap* (luizen of vlooien).

Met zijn handen wegsmijten, wat men met zijn voeten niet meer en kan krijgen = vele verkwisten.

G.V.D.P.

Mingelmaren
Wangeloove

S*LUNSEN aan staken of boomen gehecht*. (Vgl. *Biekorf*, op menige plaats in den belangrijken opstel van H. Van den Zande).

De Eerw. Vader Angelil, S.J. schrijft uit Jounié, eene stad in den Liban (Syrië), het volgende:

‘Si l'enfant tombe malade, on va allumer un lampion près d'un figuier, *ou attacher à un arbre un lambeau de torchon*.’

Aldus in de ‘*Missions catholiques*’ van Lyon, 21 December 1900, bl. 603.

J.S.

Van een brugschen beeldbouwer

ONLANGS lazen wij, in een engelsch maandblad, *The Artist, an illustrated monthly record of arts, crafts and industries, October 1900, London, Red Lion Court, Fleet Street*, een en ander merkweerdigs over een brugschen beeldhouwer ol houtsnijder, *A Bruges woodcarver*, dat wij hier mededeelen.

'Mr Hippoliet De Wispelaere, de brugsche beeldhouwer, is nu zoo wijd en breed in de Britsche Eilanden gekend, dat het onzen lezers wel zal aanstaan een en ander over hem te vernemen, des te meer dat hij hem in den loop van het jaar, meer dan eens aan het studeeren zet van South Kensington en andere van onze kunstscholen.

Er is voorwaar geen oord dat beter geschikt is als het bevallige, stille Brugge, tot het bestudeeren en uitoefenen van een kunstvak, zooals de beeldhouwkunde, vooral voor degenen die verstaan hoe wel dat vak kan dienen tot de uitdrukking van de kunst en hoe groot een veld vóór hem openstaat tot het schoone.

Wel teekenen is de voornaamste kunst in het houtsnijden want, het uitvoeren van een ontwerp naar eene teekening geschiedt, te grooten deele, werktuigelijk. Goede teekeningen kunnen enkel ingegeven worden door diep denken en een recht oordeelen over het schoone in leven: daarbij hoeft nog de kracht en de begaafdheid om diepdoordachte onderwerpen in een aanvallige gedaante te belichamen.

M^{r} De Wispelaere heeft, sedert hij de Academie van Schoone Kunsten zijner geboortestad verliet, veel gereisd in Ierland, Schotland en Engeland, en sedert vijf jaar geeft hij aan de liefhebbers van het houtsnijden bijzondere lessen, bij de werkbank.

Over het algemeen werkt hij naar eigen teekeningen, alhoewel hij ook werkt naar teekeningen van onze leidende en beste beeldhouwkundigen.

Zijn jongste werk was het versieren van den binnenkoor in Sinte Margareta's kerk te Blackheath. Hij heeft ook een grooten gekruisten God gemaakt voor de kerk van St Alban, te Holborn, en veel paneelwerk voor St Pieters, te Aberdeen. Hij wrocht ook voor de bisschopskerk van St Canic in Ierland, voor den hertog van Devonshire, voor den markgraaf van Dormund, voor t vermaard kasteel van Gaesbeck, enz., enz. Hij bezit veel kunstenaarsbegaafdheden en bekwaamheid. 't Is daarom dat zijn werk altijd ten hoogste aanstaat.

Al zijn werken worden uitgevoerd met waren kunstsmaak. Hij is een denker met diep gevoelen en danig gehecht aan zijn kunstvak.'

Tot hier de korte inhoud van den opstel *A Bruges woodcarver* in *The Artist*.

Die opstel is vergezeld van vier lichtteekeningen die kunstwerken van Mr Hip. De Wispelaere voorstellen. Bij het aanschouwen van die beeltenissen moet men bekennen, dat de lol, die hem van uit Engeland wordt toegezwaaid, niet onverdiend en is.

E.D.

[Nummer 6]

De Slaap
(Vervolg van bladz. 70).

EN toch, hoe aardig en onwaarschijnlijk ook de verschijnsels zijn die voor de droomende verbeeldinge oprijzen, we zijn keer voor keer bedrogen en nemen al die verziersels voor waarheid en wezentlijkheid aan. 't En is maar bij ons ont waken dat we ze aardig en onwaarschijnlijk vinden. Droomen we, na eene lange afwezigheid, dat we weerom thuis zijn en bij onze ouders: 't is net alsof we werkelijk in den huiskring verkeerden. Ouders, broeders, zusters rijzen daar voor ons en roeren als 't ware in levenden lijve. Wij spreken met hen, zij spreken met ons. Wij gaan weg en weder in 't huis: gangen, kamers, gerief en al, 't staat al voor ons getooverd, rechts gelijk we het toch zoo dikwijls zagen; zoo klaar, zoo waar en zoo nauwkeurig tot in de kleinste bijzonderheden, dat we oprecht meenen thuis te zijn.

De vrage is nu: hoe komt het dat we, telkens bedrogen, toch immer onze eigene verzinsels voor waarheid en wezentlijkheid aannemen?

Dat komt hierbij: we nemen de voorstellingen van onze verbeeldinge voor de zaken zelve, telkens ze door een ander, zinnelijk of verstandelijk kenvermogen niet tegengesproken worden. In den slaap echter ligt de rede vast, omwille dat de zinnen ingesluimerd zijn; zoodanig dat verschijnsels van de verbeeldinge, geenszins gelogenstraft zijnde, voor de zaken zelve genomen worden. Is het ons nooit gebeurd, bijzonderlijk na eenen levendigen droom, dat we, half ontwekt en half in slaap nog, lagen te twijfelen of we nog aan 't droomen of reeds wakker waren? We liggen daar....

't Eerste dagschemeren boort door de venster in de kamer; eenige onbepaalde gedaanten wemelen voor de halfgelokene oogen; eenige onduidelijke klanken ruischen in de ooren... 't is al. - Is het waarlijk dag? Heb ik waarlijk iets gehoord? Of droome ik nog? Om ons uit den slag te trekken, zoeken we allerlei zinnelijke indrukken te vangen, en wenden onze zinnen toe op de dingen die ze treffen. Geen onduidelijk *zien* meer en *hooren*, neen, maar een duidelijk, dadig *kijken* en *horken*, anders gezeid, een bedrijvig, opzettelijk, scherpzinnig waarnemen. Immers de rede, wakker en te werke, verzekert heur door de getuigenisse van 't gezicht, 't gehoor, t gevoel, enz... door alle slag van vergelijkingen en terugschouwingen, dat de beelden die voor den geest zweven, waarlijk aan buiten ons bestaande zaken beantwoorden. Onze wijd opengescherrelde oogen keeren we naar de venster en kijken vlak in het daglicht; dan slaan we ze rond in de kamer en houden ze staal en sterlinge gevest nu op t een, dan op 't ander van de voorwerpen die rondom ons staan. Nu eerst zien we waarlijk den dag die door de venster straalt, het kruis dat aan den wand hangt, de tafel die daar in 't midden staat, en dien stoel daarbij. Wij rechten hoofd en ooren, en horken: 't is wel dagluiden dat 't doet...

We zijn bewust dat de zinnen aan 't werk zijn, bewust ook van de oplettendheid daarmeê ze aan 't werken zijn; ook beseffen we nu geheel klaar het verschil tusschen de verledene verschijnsels van onzen droom en de tegenwoordige waarnemingen onzer zinnen. - Geen twijfel meer, we zijn wakker.

Onze eerste, onduidelijke zinnenindrukken zijn nu door duidelijke waarnemingen onder 't geleide der rede waargekeurd.

Maar in den slaap is dat teenemaal onmogelijk: de zinnen, en daardoor ook de rede, zijn in hunne werkdadigheid verhinderd, met zulk gevolg dat de verschijnsels der verbeeldinge, door geen een ander vermogen gekeurd zijnde, en bijgevolg ook niet tegengesproken, noch gelogenstraft, voor waarheid en wezentlijkheid aanveerd worden en aangenomen.

't Gevolg daarvan is gemakkelijk om raden. Is de verbeeldinge los en ontbonden, 't en kan schier niet anders of de zinnelijke wille zal ook wakker zijn en werkzaam. Staat die wille nu voor iets dat als waar en wezentlijk aangeboden wordt, onvermijdelijk en onweêrstaanbaar zal ze daar gadinge of afkeer voor gevoelen, volgens dat het verbeelde voorwerp haar bevalt of niet.

Dezelfde driften, die we, wakker zijnde, voelen ontstaan omtrent de dingen die de zinnen waarnemen, wellen ook in ons op binst den slaap, omtrent de verbeelde dingen die in onze droomen voorkomen. Bovendien, is 't dat de verschijnsels der verbeeldinge levendig genoeg zijn, de zinnelijke wille, onder den dwang van de hevige aandoeningen en geweldige driften die daarop in haar ontstaan, zal de spieren waarover zij gebiedt en bevel voert in roere zetten, en ons al de bewegingen doen uitvoeren door de gedroomde verschijnsels ingegeven, net lijk als we zouden wakker zijn.

Beeld u in dat uw huis afbrandt. Zoolang ge dat aanschouwt in uwe verbeeldinge, als in eene schilderij, ge en zijt niet het minste ontsteld. Waarom? Omdat ge bewust

zijt dat het wezentlijk niet en gebeurt. Maar droomt dat: de voorstellinge van uwe verbeeldinge niet tegengesproken zijnde, 't schijnt u dat het waarlijk gebeurt; schrik en vreeze bevangen u... ge vlucht. Meestal zult ge bij de eerste beweginge die ge doet om te vluchten, wakker schieten. Maar 't kan ook gebeuren dat ge waarlijk uit uw bedde springt, en aan 't loopen gaat!... t Is namentlijk het geval voor de slaapwandelaars.

We hebben tot hiertoe de uitwerksels gezien van den slaap in het gewasselijk en in het zinnelijk leven.

Maar hoe staat het binst den slaap met het hooger, verstandelijk leven? Wat gewordt er van de rede en den vrijen wil?

De antwoorde ligt bij de vrage.

Het gebruik der rede hangt in zekere mate af van de werkinge der zinnelijke kenvermogens. Welnu, uitwijzens al 't gene we tot hiertoe zeiden, zijn deze binst den slaap meer of min belemmerd; en 't klaar gevolg daarvan, 't is dat de slapende mensch het volle gebruik niet en heeft van zijne rede, en daardoor zelf niet volkomen vrij en is. En 't is recht dáárom dat al hetgeen hij binst den slaap verricht hem noch ten goede, noch ten kwade geduid en wordt.

Dat en wilt algelijk niet zeggen dat de rede, bij den slapenden mensch, nooit werkdadig en is. Zoo de rede niet en werkt, 't en is niet dat ze, in haar eigen genomen daartoe onmachtig is en onmogend, verre van daar; maar 't is omdat de zinnen stil liggen, daarvan zij, voor wat aangaat 't aanwerven van haar voorwerp, eenigszins afhangt. Nu de zinnen zijn niet altijd even gebonden door den slaap, zooals wij gezien hebben; en naar mate ze los en vrij geraken kan de rede hare werkzaamheid hernemen. Maar, vermits de zinnen altijd min of meer belemmerd blijven, zoo en kan de rede nooit volkomen vrij en ongehinderd hare wegen gaan. Ook deze die al slapen redehandelen moeten altijd bekennen, als ze wakker worden, dat ze hier of daar mis, en op den doolweg waren.

Het verstandelijk leven binst den slaap is dus merkelijk verzwakt. Geen wonder dus dat de ziele hare werkdadigheid zooveel te heftiger uitwendigt in de andere, nog werkensveerdige kringen, zegge in het zinnelijk leven.

L.B.

De Vrage des Heeren[1]

‘**B**EMINT gij, lieve ziel, Mij nu?’
!‘O! dat ik leven wil voor U
Een leven, waarvan elke dag
Wel duizend vruchten dragen mag;
Een leven, dat een eergetij,
Een immer ruischend “Sanctus” zij,
Een liefdelied, een lofgenot! -
Zoo min ik U, o Zoon van God!’

‘Bemint gij, lieve ziel, Mij nu?’
‘O! dat ik lijden wil voor U,
Een lijden, weze 't nog zoo zwaar,
En of 't in lijf en ziele waar;
Een lijden, zonder troost of licht,
Tot dat mijn herte stervend ligt;
Uw kruis en kroone zijn mijn lot: -
Zoo min ik U, o Zoon van God!’

‘Bemint gij, lieve ziel, Mij nu?’
‘O! dat ik sterven wil voor U,
Aan de aarde, en aan mij zelf nog meer,
Aan alles, buiten U, o Heer.
Wierd uit mijn borst mijn hert gerukt,
En ik, ten bloede toe verdrukt
Voor U, het was mij zoet genot.
Zoo min ik U, o Zoon van God!’

(1) Naar het duitsch van Cordula Peregrina.
‘Bij het aambeeld’ zie T^k 1, bl. 7, is vertaald naar Weber's: ‘Am Ambosz’.

‘Zie, lieve ziel, zoo mint gij Mij.
Hoe Ik u min, zeg, weet je 't gij?
Uw minne, al was zij nog zoo groot,
Is maar een drop in 's werelds schoot;
Mijn minne is dieper als de zee,
En hooger als der Alpen snee',
En breeder als gij d' hemelen vindt:
Zoo min Ik u, o menschenkind!’

‘Zie, lieve ziel, gij leeft voor Mij,
Hoe Ik voor u leef, weet je 't gij?
Ik leef, Ik leef in 't hoogaltaar,
Zoo liefdewarm, zoo wonderbaar,
Zoo wereldarm, zoo offerrijk,
Dat niemand leeft aan Mij gelijk,
Mijn leven daar is liefde en smert: -
Zoo min Ik u, o menschenhert!’

‘Zie, geerne leedt ge, o ziel, voor Mij,
Hoe Ik voor u leed, weet je 't gij?
In kribbe en aan den galgestam
Verteerde Mij eene offervlam.
Doch wie, wie maakt er u bekend
Mijn lijdensliefde in 't Sakrament?
Mijn grooten smaad, mijn diepe smert? -
Zoo min Ik u, o menschenhert!’

‘Zie, sterven wildet gij voor Mij.
Hoe Ik voor u sterf, weet je 't gij?
Aan 't kruis vergoot Ik al mijn bloed,
Doch niet genoeg voor mijnen gloed;
Nog daaglijks, daaglijks geef Ik Mij,
Als offer, ja, ontleef Ik Mij,
En sterf, al waar ge een priester vindt
Den dood voor u, o menschenkind!’

‘Zoo lief, o ziele, aan Mij zijt gij!
Kunt gij genoeg dan minnen Mij?
En is uw minne, al was er geen
Zoo groot, dan nog, dan nog niet kleen?...

Doch wil niet weenen, arrem kind;
Want raad Ik nog en troost u vind:
Met mijn, mijn herte, min dan Mij;
Zoo zijn gelijk wij, - Ik en gij!'

A.D.

Over 't woord 'Sina'
(Vervolg van bladz. 74).

K*OENG-FOE-TSE*, in één zijner hoeken, namelijk '*Tshwenn-Tsjeou*', meldt ons dat het Rijk der '100 Huisgezinnen' bestond uit eene menigte vorstendommen (124), waaronder een 15 groote of bijzondere: een dezer was het *vorstendom* Ts'IN, dat ten Westen van den Geluwen Stroom, in 't hedendaagsch Shen-si, gelegen was.

Een andere Sineesche geschiedenis boek, de *She-King*(1), geeft dit *Ts'in-land* op als reeds bestaande ten tijde der 3de heerschap, of de *Tsjeou-keizers*, die heerschten van af 1122 tot 249 vóór Chs.

Het volgende vertalen wij uit '*Aperçu critique sur le Bouddhisme en Chine, au VIIe siècle*' par *A. Gueluy* - eenen Belgschen zendeling in Sinland, later leeraar van Sinlandsche taal ten zendelingenhuize van Leuven. - *Bl. 24*: 'Een *vorstendom* wierd gesticht in Sina, ten jare 909 vóór Chs, door Fei-tse, wiens hoofdstad was het huidig *Ts'in-tsjeou*(2) in *Ken-soe* gelegen. Een zijner vorsten, 't was de 35ste, verjoeg den keizer der Tsjeou - of 3de heerschap (249 vóór Chs) en stelde de heerschap der Ts'inkeizers in.'

(1) Wegens deze 2 Sinlandsche boeken: *Tshwenn-Tsjeou* en *She-king*, vgl.: *Mémoires sur les Chinois* par les Missionnaires de Pékin, Paris, chez Nyon, 1777, tome II, p. 289.
(2) *Ts'in* = name der heerschap *Ts'in*; en *tsjeou* = stad.

In bovengemeld woordenboek '*A. syllabic dictionary*... by WILLIAMS - lezen wij op ons woord *Ts'in* - "een slach van rijs". Zoo hiet een leenvorstschap dat ontstond "met Fei-tsz" 897 v. Ch^{s}, in Shensi en Kan-suh, onder den 1sten keizer van Sina.'

Alle bijzonderheden en gissingen daargelaten is het alleszins aanveerd en geboekt dat *Ts'in* eene vorstschap was wier koningen beheer hadden in Shen-si en Ken-soe, d.w.z. in den uitersten Westkant van het Rijk, en dit minstens van af 900 jaren vóór Chs; en die zelfde Ts'in zouden later de 4de heerschap der Sinlandsche keizers geworden zijn.

Dit Ts'inland was ook het eerste rijksbedde der '100 Huisgezinnen' uit het Westen ontweken. Daar hadden ze hunne eerste zate, en daar stond de eerste hoofdstad van 't *keizerrijk*, te weten: *Si-ngen-foe*. Deze is eene stad van 't huidig *Shen-si*, over drie vier eeuwen nog de bijzonderste achter Peking(1). *Si-ngen-foe* wordt ook, op zijn Persch, *Khamdan* genoemd(2), wat eens te meer bewijst dat de Persen zoo vreemd niet en waren voor de Sinenhoofdstad.

Wonder schijnt het dat de Westerlingen hunne Oostersche geburen *Tsinen* geheeten hebben, terwijl dezen den zelfden name gaven aan de Westersche volkeren. Inderdaad, in 't begin van 't Christen tijdvak hebben *Sinen, Inden* en *Persen* een zelfde land '*Ta-ts'in*' '*Mahatsina*' '*Tsinestan*' geheeten, d.w.z. *ta* in 't Sinlandsch - in 't Sanskrietsch *Maha* = groot, *het groot Ts'inland*, een land dat naar hun zeggen uitstrekte van af den Tijgerstroom tot in 't diepste van de huidige Sinlandsgouwe

(1) DU HALDE, *Beschreibung des Chin. Reichs*, I Th., bl. 211, zegt 'Nächst Peking ist dieses die schönste und grösseste Stadt im ganzen Chinesischen Reich' (in 1700).

(2) GUELUY, *Aperçu critique*... p. 46: '*Dan* en Guèbre ou Persan antique, signifie résidence, séjour, siège'. C'est le même mot que *Stan*, dont la prononciation s'est transformée dans la periode suivante, et que nous retrouvons encore aujourd'hui dans une foule de noms propres de pays, comme Turkestan, Hindoustan, Afghanistan...'

Ken-soe, te weten die streke waarin vroeger het Ts'invorstendom tot stand kwam.

De *gedenksteen van Si-ngen-foe* - in 781 na O.H. opgericht en handelende over het toenmalig bestaan van 't Christendom in Sina - meldt ons ‘dat het ware Licht, het ware geloof uit *Ta-ts'in* derrewaarts kwam, dat een priester uit het koninkrijk Ta-ts'in den keizer kwam groeten’ enz... en wij meenen dat de Sinen door dit *Ta-ts'in* verstonden, niet alleenlijk het Roomsch keizerrijk, volgens E.H. Huc, ‘*l'Empire Chinois*’ Tome I, bl. 382, - noch enkel het Oud Persch keizerrijk, maar het Westland in 't algemeen, te weten: het Persenland, de Syriërs, de Kaldeeuwen, Grieken, Roomelingen, enz..., al dezen met wie zij in handelsbetrekkinge stonden. Duidelijk is het ook dat de Sinen door de Grieken en Roomelingen wel gekend waren vooral om hunnen handel in de zijde: immers zij noemden ook de Sinaliên ‘Seres’ en hun land ‘Serica’ d.w.z. *Zijde verkoopers* en *Zijdeland*; volgens *Gesenius* bl. 950: ‘*a voce Coreenci* “*Ser*”: *bombyx, Sinice* “*See(r)*”[1], *Graece σηρ, quod per Scythiam et Armeniam ad Graecos pervenisse videtur*.’

Uit de voorgaande beschouwingen meenen wij te mogen besluiten, dat, - alhoewel het *Sinvolk* en vooral het woord ‘*Sina*’ den Inden al vroeg moesten bekend staan, getuigens menige Sanskrietsche boekstavinge, - die name tot ons veeleer al *Persenland*, en was het insgelijks aldoor Indenland, dan toch gewis al het *vaste land* moet overgekomen zijn; noch dat men daartoe in Europa de Portugaalsche zeevaarders en moest afwachten!

Hieruit ook beginnen wij duidelijker te zien *hoe* en *wanneer* die name *Sina* of *Tsin* ontstaan is, en in hoeverre zij wel gelijk hebben die in het Sinim van Isaïas het groot Sinarijk willen herkennen. Gewis was het echt Sinlandsch keizerrijk, waar en gelijk het nu gevestigd is, ten tijde van Isaïas nog verre te zoeken; sinds lange echter bestond

(1) De Sinen 'n hebben geene *r*.

het Ts'in-volk, dat later zegevierend over de andere stammen dier streke het alleenheerschap verkregen heeft, maar wiens name vóórdien mogelijks, als algemeene benaminge voor al de volkstammen van het Geluw Diet door de Westerlingen gebruikt wierd. Zoo ook zeggen we Vlaamsch en Vlaanderen voor Dietsch en Dietschland.

Alfred von Gutschmid, aangehaald door *Keil en Delitzsch*, Isaïas XLIX, 12, spreekt in dezer voege: 'De gewoonlijkste wijze waarop een volk of land bij andere volkeren zijne benaminge krijgt, is, dat dezen den name van het hun dichtst gelegen deel op het gansche land overdragen. De belangrijkste nu, en meest westersche landschap van Sina is *Tsin-land*; van af 897 tot 206 vóór Ch^{s}, was het de zate van een eigen vorstendom, dat ten langen laatste het alleenheerschap over Sina verwierf.'

Dit schijnt ons wel en wijs gesproken. Ingezien het Tshinvolk, een der grootste wortels waaruit de boom van 't Sinlandsche keizerrijk gewassen is, gansch het Westerdeel besloeg van de streke door die eerste volkstammen bewoond, ingezien dit zelfste Tshinvolk daar henen overgewandeld en daarop verblijvende was, reeds bijna 200 jaar vóór dat Isaïas 'Sinim' opgeboekt heeft (750 tot 700 jaar vóór Ch^{s}), ingezien andere redens hierboven vermeld, meenen wij te mogen vaststellen, dat het *Sinim* van Isaïas, het *Tsinestan* der Persen of *Maha Tsina* der Hindoes, bij de Sinen *Tats'in*, al één en denzelfsten oorsprong hebben als SINA, dat dit laatste woord door de Inden welja, maar eerst en vooral op vasteland, rechtaf door de Persen tot ons gekomen is, als zijnde aanvankelijk de name van eenen volkstam *Ts'in*. Aldus ware de name ouder dan het keizerrijk dat hem draagt, en den Westerlingen bekend lange vóór 't ontstaan van ditzelfde keizeirijk.

En nu ten slotte, hoe dien name Ts'in ot China in 't Dietsch vertaald? Is het Tshinland, Tshinlanders, Tsinen, Tsina, Sina, Sinen? En Sinsch of Sinlandsch voor Sineesch?? Dit late ik over aan meer bevoegde mannen,

waaronder onzen achtbaren heer Jan Craeynest, die beter zullen weten in hoeverre 't gebruik van reeds bestaande namen tot burgerrecht kan gelden, of hoe die namen te vervangen zijn.

VANDEN WOUDE.

De oude Werker

SPIJTS 't moordend tijdgeweld
van tweemaal veertig jaren
die d'hardgehanden held
door hert en aadren varen,
daar slaaft nog, zoo hij vroeger plocht,
de grijze man schier doodgewrocht.

Verkleumd, verarbeid, stram en stijf
is hem het eertijds machtig lijf;
verbot, verbald, vol knokkigheden
zijn hem de zwart vergronde leden,
en nog... is 't werk niet opgezeid,
noch 't hoofd niet in den schoot geleid!

De bijle in d'oude vuist gekneld,
zelf ongesnoeid en ongeveld,
nog klieft hij deftig, zonder schroomen,
het harde bul der harde boomen,
en gadert nog, met jonge vlijt,
den mutsaard voor den wintertijd.

Geen mensch ooit doet hij zijn beklag,
noch spreekt van ouderdom, noch zorgen,
maar werkt en slaaft den grondigen dag,
en denkt niet op den dag van morgen.
Hij bidt en eet zijn bete brood
en vraagt niet meer tot aan zijn dood.

Bezijden aan den stillen heerd
bewaart hij, vrij en ongedeerd,
den ouden zetel toegevouwen
voor zieken en voor vrouwen...
Want schamen zou hem de oude man,
zoo lang te stoel hij rusten kan.

Gestolen zijn hem jaar op jaar,
ik hoor 't hem nog vermonden,
en vrouw en kindren allegaar.
God sloeg hem diepe wonden.
Doch sedert kwam geen enkle stond,
daar hij in God geen troost en vond.

Zoo leeft en weeft hij gansch alleen
jaar uit jaar in; en al zijn dagen
zijn uit het zelfde stuk gesneên.
Waarom, zou hij verandring vragen?
Hij kout en klapt met boom en plant
en werkt al monklen op zijn land.

Één dag verbeidt den ouden man,
dat hoofd en hert hem zal begeven,
de werker niet meer werken kan.
Wie zal hem oost en troost dan geven?
Naar d'eeuwige rust op d'hemelbaan,
ach! vindt hem God nog werkend staan.

HORAND.

Nog vlaamsche woorden en spreuken

Als men niet veel en heeft: ‘’t Is van spaart de beuter, en 'n eet geen brood.’

Aangeboden goed en heeft maar halve weerde.

Tone wierd daar zijn ooren vol geblazen; - zijn aangezichte vol zottigheid gezeid.

Een ondankbare mensch is een onrechtveerdigaard. (Omdat hij, om zijne ondankbaarheid te verschoonen, zijn' weldoeners fame steelt.)

't Is altijd dezelfde klokke die slaat = 't is altijd 't zelfde dat hij zegt of vraagt.

Iemand in de rieme hebben, in de boeien houden.
Nen droom is waar, voor of naar.
Geen kijte inhebben - geen kloekmoedigheid.
Als iemand trouwt, zegt
de paster: koelt hem,
en de koster: zonder blazen.

G.V.D.P.

Mingelmaren

DE '*Annales du Comité flamand de France*' T. XXV. Lille 1900, bevatten menige wetensweerdigheid en bewijzen hoe bedrijvig onze stambroeders uit Fransch-Vlaanderen aan 't werken zijn.

E. Heer C. Looten vermeldt het vinden eener beeldprinte van den gekenden vlaamschen dichter Michiel De Swaen van Duynkerke (1654-1707). Daarop volgt een rijmend treurspel van De Swaen: *De Zedighe Dood van Keyser Karel den Vijfden*, met uitleg en aanmerkingen van E.H.C. Looten.

Verder handelt Heer Ludovic Legré over *Un botaniste flamand du XVIe siècle: Valerand Dourez*. ''t Was een geleerde Vlaming van Rijssel, die vele en verre, onder andere tot in Syriën, gereisd heeft, om wetenschappelijke opzoekingen te doen.

EENE vrouw kwam om eiers, voor hare kanarievogels, die op nest zaten. Zij vroeg achter lange eiers, omdat zij dan meest 'mannetjes' zou hebben.

De Franschen zijn daar!

BIJ iedereen staat het bekend en geschiedkundig is het bewezen hoe de Franschen het te allen tijde op Vlaanderen gemunt hadden, en hoe hunne legers, wild en woest, ons land dikwijls kwamen overvallen.

Maar wat misschien te bewonderen valt, 't is dat er nu nog bij den Vlaming spreuken en zegswijzen gehoord worden, die ons de wreedheid en de akeligheid der fransche legertochten herinneren en voor oogen stellen. Weliswaar, gaan die spreuken, in onzen tegenwoordigen tijd van vrede en ruste, voor velen misschien, onopgemerkt voorbij, en schijnen zij weinig of geen belang of zin te bevatten. Maar, voor den denkenden man, roepen en hertooveren zij vóór den geest beelden uit droevige dagen, beelden van schrikkende vrouwen en weenende kinders, die voor het kruisbeeld baden en smeekten dat God hunner zou ontfermen en hen verlossen van alle fransche dwinglandij.

Hier hebt ge eenige van die spreuken:

Vermanende ouders verwittigen hunne woelige kinders, dat zij moeten brave zijn en stille zitten; en, om aan hunne woorden meer kracht te geven, en om meer indruk te maken, zeggen zij op geheimzinnigen. verlegen toon: ‘Zwijgt, jongens! De Franschen zijn daar!’ Evenzoo spreken anderen van ‘pietje pek’ en ‘bijtebauw’ die de kinders, - voor eenen oogenblik ten minste - doen ijzen van vrees en benauwdheid.

Is er gerucht en gewoel op straat, of wordt er gevochten en gescholden, de oude menschen zullen er den uitleg van geven: ‘'t zijn de Franschen!’ Sommigen denken dan nog misschien aan hetgeen zij over de Franschen hoorden vertellen, toen deze dorp of stad vloekend en tierend kwamen binnengestormd, en in de huizen baas speelden.

Dikwijls ook hoorde ik antwoorden aan menschen, die kloegen over den slechten tijd, over de dierte van het leven en andere moeilijkheden: ‘Het was in den franschen tijd ook alzoo’ of nog ‘Het was in den franschen tijd nog slechter.’

Wanneer wij geëten hadden en van tafel opstonden, zei moeder dikwijls, terwijl zij alles weg deed en van kante stelde. ‘Nog iets, dat de Franschen niet zullen komen afnemen.’ Kan men iets uitdenken, dat even krachtig de roofzucht der fransche legers kan uitdrukken en afschetsen? Verbeeldt u onze voorouders aan tafel. De vijand is in 't land en, iederen oogenblik, kan hij in huis dringen, alles weg en leegplunderen, en hunne plaats aan den disch innemen. Maar, gelukkiglijk en zonder stoornis, is het eetmaal genut, en, met eenen zucht van verlichting, zegt vader of moeder: ‘Dankt God, kinders! Daar is nog iets dat de Franschen niet zullen moeten medenemen. Voor al het overige moeten wij het nog afwachten!’

Honderde keeren ook heb ik hooren zeggen: ‘De Franschen zijn te Duynkerke.’ Als wij dit nu hooren zeggen, zijn er velen genegen om te lachen, en men zou er misschien al bijvoegen: ‘Ja, zij zijn te Duynkerke, en te Parijs ook.’

Maar onze voorouders en vonden voorzeker dit zeggen niet belachelijk. Als de Franschen te Duynkerke waren, dat is, als zij daar eene groote legermacht bijeenbrachten, dan viel er te vreezen voor den West-Vlaming. 't Was immers van uit Duynkerke dat zij ons land binnenstormden, om hier alles te vernielen, te plunderen en te verwoesten.

‘Denkt op Duynkerke, wij zijn te Duynkerke!’ zei de fransche bevelhebber, als hij den Vlaming wilde weerhouden van den franschen te weerstaan.

Den 18 Maart 1793 wierden de Franschen verslegen te Neerwinden, en overal vluchtten zij weg uit ons land. Korten tijd daarna, verlieten zij ook de stad Brugge. Dan wierd de vrijheidsboom daar neêrgehaald; de voorwerpen van den club op de markt verbrand: twee schepen, die naar Duynkerke vaarden, wierden tegengehouden; de voorraad van het fransche leger, die in de stad opgestapeld lag, wierd aangeslegen.

Maar Dumouriez, die nog te Doornijk was, schreef naar Brugge ‘que le voisinage de la ville de Bruges, de la ville de Dunkerke et de son camp retranché, où s'assemblent dans ce moment des forces considérables, doit lui faire craindre la vengeance la plus exemplaire.’

De Bruggelingen moesten opletten: de Franschen waren te Duynkerke.

Al die zegswijzen zijn hier ingebracht geweest in die droevige tijden, toen de fransche legers[1] ons land kwamen verwoesten, en bijzonderlijk misschien, ten tijde der fransche omwenteling van de verledene eeuw.

Dan immers was er meer dan ooit rouw en weedom in Vlaanderen.

Onze vaders en de jongens hadden kloekmoedig het wapen der verdediging ter hand genomen, en vochten en stierven voor altaar en heerd, voor God en land. Maar onze moeders, intusschentijd, vreesden en beefden, en zij leerden hunne kinders bidden voor de behoudenis van vader en broeders, maar toch ook, voor de vrijheid van het dierbaar lieve Vlaanderen!

* * *

(1) In Spanje ook zijn de Franschen misacht en misprezen om hunne wreedheid tijdens hunne oorlogen in dit land! Dit blijkt uit hetgeen te lezen staat in ‘Au-delà des Monts! *Voyage en Espagne*, par D. GÉRARD VAN CALOEN, O.S.B.’ bladz. 72. Daarin zien wij nog hoe de Vlaming daar nog gekend is en hooggeprezen wordt. Hij schrijft:
‘Je parlais tout à l'heure des armées françaises et de leur séjour en Espagne. Elles y ont laissé un bien mauvais souvenir, et ce n'est pas saus raison. Aussi les Espagnols professent-ils, jusqu'a ce jour, peu de sympathie pour le nom français. Celui qui voyage dans la péninsule, s'il veut se concilier les bonnes grâces des habitants et se mettre à même de s'instruire, fera donc bien d'user le moins possible de la langue française et de ne jamais se faire passer pour français.
Aux yeux de l'Espagnol, au premier abord, tont étranger est français. *Es un francese?*.... Mais un Belge n'a rien à craindre, surtout s'il se dit flamand, *de la muy noble nacion de los Flamengos*. On se souvient parfaitement au-delà des Pyrénées, d'avoir vécu sous le même sceptre que nous, et l'on aime à nous considérer encore comme des frères.’

't **W**ORDT tegenwoordig vele gesnuisterd en geschreven over kunst en kunstgeschiedenisse. 't Moet ons deugd doen te vernemen dat de Vlaamsche kunst meer en meer geleerd en verhandeld wordt.

Onlangsleden kwam er een boek uit van Jacob Burckhardt, te weten: *Erinnerungen aus Rubens*.

Verleden jaar nog verscheen te Leipzig und Berlin bij E.A. Seemann: *Rubens und die Flamländer*. Mit 152 Abbildungen im Text door Adolf Philippi.

Terzelfder drukkerij geven ze eene verzameling uit van '*Berühmte Kunststätten*. Het VII^{ste} Boekdeel nu heet: *Brügge und Yperen* mit 115 Abbildungen en is opgesteld door onzen landgenoot Hendrik Hymans.

Alzoo geraken onze kunstenaars en hunne gewrochten, ook in den vreemde, wijder en wijder vermaard en hooger geschat.

EEN vrouwken vertelde dat het een lijk uit het water had zien halen; de drenkeling was geheel en gansch onkennelijk geworden. 'Ik zag seffens rond, zei zij, naar de menschen, die daarbij stonden, om te kijken of er niemand uit zijnen neus bloedde. Want, als er iemand alzoo verdronken is en uitgehaald wordt, zullen de bloedverwanten van den versmoorde, tot in 't zesde lid, die daar zouden bij zijn, uit hunnen neus bloeden.'

NAAR iemand eenen brief schrijven met de vier hoeken afgesneden, is klaar en krachtig te kennen geven, dat men alle gemeenschap wil afbreken.

In '*Archivio Storico Italiano*' (5^{e} Reeks, XXIVe Bd., op bl. 96, 97), had Heer Gerspach bevestigd dat het Italiaansch woord '*Arrazzo*' net den zin van wandbehangsel eerstwaarts gebruikt wierd door Savonarole. In 't zelfde tijdblad, 't jaar 1900, 't xxv^{e} Bd., op bl. 87-90), komt J. del Badia een slag van verbeteringe aan dit zeggen te brengen. Onder hoofdinge *Sulla parola* '*Arrazzo*' betoont hij dat het woord reeds met dien zin gebezigd staat een viertal jaren vóór Savonarole's geboorte. Immers in dezen tijd was een gewisse Fruonimo door Jan Cosme van Medicis op zoek gezonden achter eenen '*Arazzo*'; en in 't jaar 1448 zendt hij uit Brugge naar den jonkvorst een handmare, al zeggende dat hij twee zulke werken te Antwerpen gevonden heeft: ze 'n staan hem niet stijf aan; doch de jonkvorst kan laten weten welk onderwerp hij geren bewrocht zag.

't Is eenen keer een nieuwske dat kan baten om de Dietsche nijverheid en handelsbetrekkingen van vroeger te doen kennen.

[Nummer 7]

Vlaamsch in 't hof van Frankrijk en Fransch in 't hof van Vlaanderen

OVERLAATST viel mij eene bijdrage in de oogen '*L'emploi de la langue flamande à la cour de France*' door Leon Mirot in het tijdblad: '*Bibliothèque de l'école des chartes*'[(1)]. Daar dit uitlandsch bezigen onzer taal nog al eigenaardig kan schijnen, heb ik gemeend geen onnuttig werk te verrichten met hier eens te steunen op dat gebruik van 't Vlaamsch aan 't hof van Frankrijk, alsook het Fransch in zwang te toonen aan 't hof van Vlaanderen.

Gemelde bijdrage maakt gewag van 2 stukken, in de oorkondschap van Gent bewaard[(2)], die dagteekenen van den strijd tusschen koning Karel den VIe van Frankrijk en

(1) Jg. 1896 bladz. 55 en vgd.
(2) In den oorkondboek in 1867 te Gent uitgegeven door P. VAN DUYSE en EDM. DE BUSSCHER, staan zij vermeld onder tm. 461 en 462.

Flips den Stoute, hertog van Burgondiën van den eenen en Gent van den anderen kant[1].

Het eerste is een vrijgeleide door den koning aan de Gentenaars gezonden, nadat zij zijn vredevoorstel van 7^{n} in Herfstmaand aanveerd hadden. Dit zou hen ongedeerd naar Doornik ter onderhandeling laten komen. Lijk ook van het tweede, geeft boeksteller van dit eerste een afdruk[2].

Het tweede is eene openbare zende (lettre patente) die wapenstilstand verklaart en vrede verleent tot den 1^{n} in Nieuwjaarmaand 1386. Beide stukken zijn gedagteekend te Troyes, den 6^{n} in Slachtmaand 1385.

Dit weze voldoende over hunnen inhoud, want 't bezonderste voor ons, is dat zij alle twee in 't Vlaamsch opgesteld zijn[3]. In 't bezigen dier taal echter en steekt niets wonderlijks, lijk Mirot het betuigt; immers die stukken moeten dienen voor 't vlakke land van Vlaanderen, waar er gewis velen waren die geen fransch en kenden, of ten minsten niet wel genoeg. Ik laat hier op kant het grondig onderzoek of die stukken wel echt zijn; dit zou ons te verre brengen zonder van groot nut te zijn, daar er, lijk steller het ook getuigt, niets in en is dat over hunne echtheid ernstig kan doen twijfelen of dat ten minste niet redelijk en kan uitgeleid worden[4]. 'k Wilde alleenlijk nog een woordeken reppen van den opsteller.

Boeksteller is van meeninge, dat het een vlaming is uit het gevolg van den hertog; terwijl de hertog toen bij den koning was. Die man vlaamsch kennende, zou alzoo bij toeval, met dit werk belast geweest zijn. Bijgevolge 'n zou men in de kanselrij ofte het Landsboekhouderschap van

(1) Voor dien strijd ziet KERVYN DE LETTENHOVE: '*La Flandre sous les ducs de Bourgogne*'. Bd. I bl. 1 en vgd. Schrijver spreekt van die handmaren niet, maar wel van 't gene er toe aanleiding gaf, te weten de vredebesprekinge van Doornik. Ziet bl. 20.

(2) Beide stukken waren reeds gedrukt geweest in '*De rekeningen der stad Gendt. Tijdvak van Artevelde*'. Gent, 1893, bl. 493-495, 496-497.

(3) De eerste brief, bestaat ook in 't fransch; de tweede niet. Is 't fransch ervan verloren? 't En is niet onwaarschijnlijk.

(4) Wie dit breedvoeriger wilt hebben, zie gemelde bijdrage en bezonderlijk wat er gezeid wordt van 't oorkondmerk ofte zegel in 't tweede stuk.

Frankrijk geenen oorkondsteller gehad hebben die te zorgen had voor vlaamsche opstellen. Het weze ons toegelaten hierover te twijfelen. 't Is waar, de bewijsreden door Mirot getrokken uit den naam van den ondergeteekenden handvestboeker komt als waarschijnlijk voor. Meer dan eens nochtans zijn Vlaamsche stukken uit Frankrijk herwaard gekomen, later te weten; en in 't vlaamsch om dezelfde reden van hierboven, dit is omdeswille hunner bestemminge. 't Is 't geval, b.v. onder Lodewijk den XIVe, die zeker geen vriend van onze taal en was en die nochtans ‘in 't castel van Versailles den twee en twintigsten Maerte 1647’ een bevel teekende in 't Vlaamsch opgesteld[(1)]. Daarom ook 'n meenen we het niet onwaarschijnlijk dat er bestendig in 't fransch Landsboekhouderschap vlaamschkennende oorkondstellers waren, om Vlaamsche stukken op te stellen; hetgeen niet zelden gebeuren 'n moest, ingezien de menigvuldige betrekkingen van ons land met den koning van Frankrijk, bijzonderlijk binst het leenroerig tijdvak. Vooralsnu, zijn bovenstaande 2 stukken het oudstbekende bewijs, zegt boeksteller, van 't gebruik van 't Vlaamsch in het Landsboekhouderschap van Frankrijk.

Hier dus ligt een bewijs van 't gebruik van 't Vlaamsch, bij onze zuiderburen, in ambtelijke stukken van 't hof met betrekking op Vlaanderen. Bij ons nu vinden we reeds 150 jaar vroeger dergelijke stukken in 't Fransch opgesteld. Zoo, naar Le Glay[(2)], is de oudstgekende fransche oorkonde (zelfs vóór er in Frankrijk fransche waren) een stuk te Kortrijk gemaakt, van Joanna, gravin van Vlaanderen,

(1) Ziet ‘*La langue flamande en France depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours*’ door LOD. DE HACKER. Gent, Siffer. Ziet *Biekorf* IV, bl. 333.

(2) LE GLAY, *Recherches sur les premiers actes publics rédigés en français*. Lille, 1857 bl. 18-19 waar hij daarvan een afdruk geeft. Ziet de oorkondschap ervan bij WAUTERS. *Table chronologique des diplômes et chartes imprimés concernant l'histoire de Belgique*, III bl. 558. Vgl. FUNCK-BRENTANO, *Philippe le Bel en Flandre*, Paris 1897, bl. 20. Dit werk nochtans, niettegenstaande zijne groote weerde, verdient wel de beoordeeling van WILLEM DE MAREZ in *Deutsche Litteraturzeitung*, 1899 bl. 630, namelijk dat het vooruit en vooral eene ophemeling is van Flips den Schoone.

ten behoeve van Mahaut, Vrouw van Tenremonde (Dendermonde). Zij dagteekent van 23^{n} in Hooimaand 1221. Hgl. Pirenne[1] zegt dat in de XIIIe eeuw, bijna al de keuren, van de graven voortkomende, in 't fransch zijn, en hij geeft als oudste gekende fransche keure (bl. 310) niet deze van 1221, maar eene der stad Dowaai in 1204. Zoo hadden we sedertdien dus het fransch, in stede van 't latijn als ambtelijke taal in Vlaanderen. Is dit te verwonderen? Neen, want wie was er grave? Zonder van Flips van Elzaten te spreken die, naar Pirenne (bl. 306) Franschman was in opvoeding, ('t geen echter te betwisten valt ingezien zijn vader dweersdeure Duitschman was), hebben wij Boudewijn den VIIe en Boudewijn den IXe, beiden Walen van oorsprong; Joanna en Machriete, dezes kinderen, die te Parijs wierden opgevoed; Gwijde van Dampierre en zijn gezin die ook franschsprekenden waren[2]; geen wonder dus dat zij liefst het fransch in hunne handstukken gebruikten; te meer omdat vele edellieden, ja zelfs veel rijke burgers, in dezelfde gesteltenis waren. Dit laatste zeggen Kurth, Funck-Brentano en Pirenne. Hier echter meenen wij te moeten opmerken dat Funck-Brentano, naar onze meeninge, Vlaanderen, in 't algemeen, wat al te fransch maakt; ook dat het hem kwalijk af komt van b.v., - zonder nader onderzoek Le Glay 's woorden overdrukkende - te zeggen ‘dat het in Vlaanderen is, en door den wil der gravin Joanna, *conforme en cela sans doute* (!) *au vaeu populaire*, dat het Fransch eerst wetstaal wierd[3].’ Dat het daar de wil was van Joanna, dat hebben wij hooger als verstaanbaar aangenomen; maar dat het daar de wensch van het volk geweest is, ten minste van het grootste deel, dat durven wij betwisten. Hgl. Pirenne zelve, wiens algemeene stelling winnen zou bij 't involgen van Funck-Brentano, zegt op bl. 311 van zijn bovengemeld werk: ‘Malgré son extraordinaire diffusion dans la noblesse,

(1) *Histoire de Belgique*, 1900, bl. 307.
(2) Aldaar, bl. 306.
(3) Ziet FUNCK-BRENTANO, in gem. werk op bl. 20.

dans la grande bourgeoisie, chez les fonctionnaires et parfois même chez les riches habitants du plat pays, *le français ne pénétra pas en Flandre dans les couches profondes de la population*[1]'. Daarbij hoe zou een volk dat, uit liefde voor zijne instellingen, zoo grootelijks Frankrijk haatte, die vreemde taal zoo gewillig aanveerd en de zijne verstooten hebben[2]. Dit is, ons dunkens, ook het gedacht van de Reiffenberg die meldt dat het fransch, ofschoon in zwang aan 't hof van Vlaanderen, ofschoon door vele minnezangers gebezigd, toch nooit de volksliefde en verwierf[3]. Dat en belet echter niet dat wij vele fransche keuren en ambtelijke stukken vinden die voortkomen uit het hof van Vlanderen en op het vlaamsche gedeelte van 't graafschap betrek hebben[4].

Dit alles gebeurt in 't vlaamsche land, op eenen tijd, als 't hof van Frankrijk voor zulkdanige stukken nog 't latijn bezigt[5].

Dus, ten slotte, zien wij in 't begin der XIIIe eeuw, fransche ambtelijke stukken, uitgaande van 't hof van Vlaanderen, wijl in Frankrijk nog het latijn in voege is[6];

(1) Naar onze meeninge nochtans, maakt ook Hgl. PIRENNE Vlaanderen wat al te Fransch in zijn hoofdstuk '*La Francisation*' (bl. 303 en vgd.): de bewijzen welke hij aanhaalt 'n schijnen zijne besluiten niet heel en al te wettigen.

(2) Vgl. *De Vlaamsche Vlagge*, 1901, bl. 14. PIRENNE z.b. 312. Zulke gesteltenisse meenen we te vinden in den strijd der gemeenten tegen Frankrijk waarbij er gewis benevens dien strijd van klein volk tegen rijken, door Hgl. PIRENNE, bl. 377 en FUNCK-BRENTANO voorengehouden, ook wel wat vaderlandsliefde steekt.

(3) *Chronique inédite de Philippe Mouskes* (Gentenaar) publ. par de REIFFENBERG. Inleiding bl. CXXV. Van bl. LXXXVI tot CCII geeft gemelde uitgever eene geschiedkundige schets van 't gebruik van 't Fransch in Vlaanderen.

(4) Ziet DE REIFFENBERG, aldaar bl. CXXI.

(5) Vgl. FUNCK-BRENTANO, gn. Bw. bl. 20 en de mannen van wien hij het overzegt.

(6) In '*Compte-rendu des séances de la Commission royale d'histoire*' bl. VII (1843) geeft DU MORTIER, bl. 193 en vgd., ook eene schets over den oorsprong van 't bezigen der fransche taal. Hij geeft als oudstgekende fransche openbare stukken (bl. 227) een van 1200, een van 1206 en een van 1211, alle drie gemaakt te Doornik maar niet van de graven voortkomende. Van dit jaar voort, zegt hij, vindt men er nog vele in de oorkonden van gemelde stad. Zoo hebben wij ook volgens hem. 't Fransch als ambtelijke taal in Belgenland 50 jaar vroeger dan te Parijs. Nog meer 't zouden de steden zijn, de burgerij (van 't *waalsche* Doornik) die 't fransch in voege gebracht hebben. Daarvan echter 'n zullen wij verder niet spreken, 't ware immers overbodig, ingezien wij maar enkel handelen willen van de tale door 't hof en eenigszins door de *vlaamsche* burgerij gebruikt. Het weze enkel eene wetensweerdigheid!

in de XIVe eeuw, vinden wij aan 't hof van Frankrijk, benevens fransche, ook vlaamsche stukken als het Vlanderen geldt. 't Is wonder.

E.V.G.

Laatste rijmreken van Guido Gezelle

Heeren van Biekorf,

ZENDE U hier de laatste rijmreken van mijn oom zaliger. Misschien kunnen ze opgenomen worden in uw tijdblad.

't Is over de moffen of moefen[(1)], die in den wand gemetseld zitten van zijn laatste verblijf binnen 't Engelsch klooster te Brugge.

O stede en standvaste oude meuniksmoffe(n?)
wat schijnt ge mij een beeld
van veile vastigheid
de vlaamsche vuist heeft u
eens in den leest getroffen
u in de scherpe zon te
droogen uitgeleid
het angstig vier heeft u
nadien opeengestapeld
gebakerd ommentom uw leen
en sterk gemaakt
totdat gij een en al....
.....
.....
(en hij stierf.)

(1) *Moefen* (De Bo), *moffen* (Kiliaan), *moppen* (Kramers, Van Dale), zijn overgroote gebakken metselsteenen.

Leesteekens heb ik er niet opgevonden. Het is met een potlood geschreven op een gedrukt vermaarblad van

H^te^ Dusautoir-Vanhaecke
Handel in Kruidenierswaren
Amerikaansch spek
Smout petrol
Kaas
Boter enz.

98, Langestraat, Brugge.
Eerbiedige groeten.
CAESAR GEZELLE

Goed herte en slecht herte

DAAR was een zeer rijke vader en hij hadde twee zoons. Als hij zijn hoofd nederlegde, verdeelden die twee zoons onder malkâar geheel die schoone erfenisse en elk ging van zijnen kant en zij dreven handel.

De oudste was gelukkig; 't sloeg al mee; bovendien hij trouwde eene dochter die ook geheel warm zat, zoodat hij in korte jaren schatrijke was en het schoonste huis bewoonde van de streke.

De jongste integendeel, hoe goed hij ook zijn beste deed, zag door tegenslagen en ongelukken geheel zijn fortuine wegsmelten gelijk de sneeuw voor de zonne. Hij was ook getrouwd; maar de fortuine zijner vrouwe bestond meest uit hoedanigheden van hert en geest.

De oudste, opgeblazen van hoogmoed, schreef zijn gelukken aan zijne behendigheid en verstand toe, en hij pofte en hij stofte daarmêe te allen kante. ‘Dat zijn broeder ten onder ging, dat en werwonderde hem niet,’ zei hij, ‘zijne vrouwe en hadde van niets geen verstand, zij en was maar goed om geheele dagen in de kerke te zitten, en hij, zijn broeder, was te dom om hooi te eten: op markten en beurzen werd hij door iedereen bedrogen; nu om kort te

maken, was zijn broeder arm geworden, 't was zijn schuld.’

Maar was hij in de armoede vervallen, hij was godvruchtig gebleven en goed van herte, terwijl zijn oudste broeder, met rijke te worden zijn herte hadde laten versteenen en zijne godvruchtigheid verkoelen, ja in ongodsdienstigheid en goddeloosheid veranderen. Hij was vrekgierig en 't geld was zijn eenige god geworden.

De jongste, zeg ik, wierd door ramp en tegenspoed armer en armer, en daar kwam zelve een dag dat hij gebrek begon te lijden. Hij hadde moeten zijnen handel staken en was gedwongen in daghuur te gaan werken, om te voorzien in het onderhoud van zijn huisgezin.

Dat ging nogal daar of daar, met sparen en karig te leven kreeg hij de twee enden van 't jaar nog aan malkâar. Zijne vrouwe wist zelf nog met den eenen of den anderen bedelaar haren drogen boterham te deelen, en hier en daar nog eene noodlijdende te helpen, die van de rijken verstooten en verlaten was. Aan 't hoekske van de strate daar zij in woonden, was er een kapelleken, waarin het beeld stond van Onzen Goddelijken Zaligmaker, met zijne doornen kroone op zijn aanbiddelijk hoofd, en zijn zwaar kruis op zijne bebloede schouders. En van onder stond in klare letters geschilderd: ‘Al wie mij bemint, neme zijn kruis op en volge mij’.

Daar en ging geen dag voorbij of deze brave man ging met vrouwe en kinders vóór dat kapelleken knielen en bidden en zij vonden daar al hunnen troost en hunne sterkte.

't Staat geschreven, is 't niet waar, dat het Gods beste vrienden zijn die meest bezocht worden door beproevingen, dat hij zijne vrienden loutert en reinigt in den kroes der rampen en in tegenspoed? Zoo was 't ook hier met onze doodarmen maar doorbraven man. Hij wierd ziek en onbekwaam om nog eenen slag te werken, bijgevolg daar en kwam geen geld meer in huis. De Doctor moest komen en betaald worden en alle dagen waren zij met achten om te eten. Zij verkochten al wat zij weigerlijk hadden bewaard van overtijd. Het gouden zakuurwerk van vader wierd op zijne

vrage eerst verkocht. Daarna moeders oorbellen en gouden kettingen, en dan nog wat schoone stoelen, eene ouderwetsche kasse nog van zijn vaders huis; 't wierd al verpand en verkocht om den doctor te betalen en te voorzien in 't noodige voor 't huisgezin.

Eindelijk tenden alle markten en straten, beslisten zij en besloten eens te gaan kloppen op de deur van hunnen rijken broeder. Zoo, de vrouwe smeet haren mantel op en ging met verkropte keel naar het huis van haren rijken schoonbroeder. Zij moest het kapelleken voorbij en, na een vurig gebed, scheen zij sterk en kloek genoeg te zijn om dat pijnelijk werk van bedelen te verrichten.

Zoo, zij ging en kwam eindelijk aan de groote rijke poorte van haren schoonbroeder. Zij belde en wierd al gauw in de tegenwoordigheid gebracht van haren schoonbroeder en schoonzuster die elk in eenen kostelijken leunstoel lagen, de eene bezig met zijne gazette te lezen, en de andere het tijdschrift over de moden. Als de brave vrouwe nu, over dat ze kon, hunnen ellendigen toestand uiteen gedaan en haren nood geklaagd hadde, eindigde zij met geheel beleefd onderstand te vragen, en beloofde later alles weder te geven.

Maar 't was nu dat de katten te choore ging, zij wierd daar van alle twee uitgemaakt voor dwaze, domme en leêge lente, voor de oorzake van haar mans ziekte, en dood misschien, en wat weet ik al.

De arme vrouwe kreeg, in vijf minuten tijd, al de kleuren van den regenboog, 't schemerde al wat zij zag: maar geen woord en kwam uit haren mond.

Eindelijk, wierd zij kamer en huis uitgedouwen, en de broeder hadde een enkelen frank in hare hand gesteken, en gezeid: ‘dat is voor u, gij en moet het nooit wedergeven, maar ziet dat gij beter uw beste doet; wat min in de kerke en wat meer in uw huis, en 't zal wel gaan; 't is niet met vezelen en kwezelen dat men zijn huishouden doet gaan, maar met werken en sparen. Hadden wij gedaan gelijk gij, wij zouden ook in de

armoede zijn, maar wij hebben gewrocht, ja dag en nacht gewrocht. Zoo, gaat nu, en past op dat gij hier nog komt grijnzen en klagen'.

Als zij buiten kwam, was zij meer dood als levend, de schamele vrouwe. Wat en hadde zij daar al niet moeten hooren om dien enkelen frank! Zij nochtans, die mocht aanzien worden als 't voorbeeld der christene huismoeders, - werken en sparen, zij en wiste van niet anders; dat zij godvruchtig was, en als 't zijn kon zonder eene van hare plichten te verzuimen, naar de kerke ging, ja, dat was waar; maar 't en was al daar niet dat de armoede in huis gekomen was, - bij lange niet. Integendeel, 't was daar dat zij sterkte en kracht hadde gevonden om de kruisen die op hare schouders woegen met heldenmoed te dragen.

Zij kwam naar huis gesukkeld, bleek gelijk de dood en als zij binnen kwam, wierp zij haar op eenen stoel en begon overluid te weenen en te snikken. 't Leed eenigen tijd eer zij kon spreken, en dan vertelde zij alles aan haren zieken man die in zijn bedde lag.

Als zij gedaan hadde, kreeg zij eene nieuwe vlage, en 't was wederom weenen en snikken, terwijl uit het ziekenbedde pijnelijke zuchten kwamen.

'Kom, kom, vrouwe, troost u' zei de zieke eindelijk, 'laat ons die vernedering verdragen om Gods wille en onze hope stellen op Hem die alles bestiert in zijn onvatbare Voorzienigheid. Zeggen wij gelijk Job: Hij heeft ons alles gegeven, Hij heeft ons alles ontnomen, dat zijne Name gebenedijd zij; misschien gelijk Job krijgen wij nog eens onze fortuin weder. Ik gevoel mij vandage veel beter en de doctor die gekomen is terwijl, gij weg waart, heeft gezeid dat ik binnen eenige dagen bekwaam zal zijn om mijn werk te hernemen.'

Zoo, daar gingen twee weken voorbij; de zieke beterde voort, hij had zijn bedde verlaten en begon kleene wandelingen te doen in de opene lucht, als 't schoone zonneschijn was. Gebuurs en andere goede zielen hadden een

handje toegesteken en ze hadden algelijk alle dagen eten gehad: al was 't maar droge en mager, 't was toch eten, en zij waren met weinig tevreden. Mijnheer de pastor's maarte zorgde voor vleesch en soepe, om den zieke te kloeken, en zoo kwam het dat de brave man op zekeren morgen hem kloek genoeg gevoelde, om zelve eenen keer te gaan naar zijnen broeder. Hij en kon hem niet inbeelden dat die broeder, waarmede hij zoo wel en zoo lange tegader in vaders' huis geleefd hadde, alzoo kon veranderd zijn. 't Docht hem dat zijn broeder met hem, zoo arm en mager, eens te zien, ging medelijden hebben en hem ging helpen. Zoo hij nam zijn stoksken en, over dat 't ging, hij trok er naartoe.

Jamaar, hij en voer niet beter als zijne vrouwe, integendeel: als zijn broeder hem zag, schoot hij in eene dolle razernij, en hij begon hem te schelden en te verwijten en eindigde met hem te zeggen dat hij, nu genezen zijnde, moest werken, dat hij het zelve ook gedaan hadde en nog deed en vele vijven en zessen, al even boos als valsch. Hij drumde zijnen broeder de deure uit, smeet hem een stuk geld naar het hoofd, gelijk men een afgeknaagd been smijt naar eenen hond en riep:

‘Weet wel dat tusschen ons alles uit is, ik en heb geen broeder meer, en verbiede u nog uwe voeten over mijnen dorpel te zetten, en nu, de wind van achter’.

De arme man en sprak geen woord en verdroeg verduldig die schrikkelijke beleediging Hij raapte het geldstuk op en kwam al bidden huizewaard.

('t Vervolgt)

‘Den Hemel nabij!’
(*Naar het Duitsch van Cordula Peregrina*)

WAT zijt, wat zijt gij den hemel nabij,
O Boom, met uw' reikende spillen!
'k Bezie u; en kon ik, verheven als gij,

Nog boven u klimmen, 'k zou willen!
Veel verder en vrijer, in 't hemeldiep
Zou zien dan mijn kankerende ooge...
Nu ben ik, och! ben ik hier staande zoo diep!
Wanneer mag ik gaan ginter hooge?...

Wat zijt, o Berg, gij den hemel nabij!
Met hem kunt gij spreken en leven;
Hoe heimelijk moet, en hoe wonder, hij
Uw' blinkende kruinen omzweven.
Ik voel mij ontheffen in heeten drang
Omhoog naar uw nevelige luchten.
Dáár wilde ik, och! dáár heel mijn leven lang,
't Gewoel van de wereld ontvluchten!

O Leeuwrik, wat zijt gij den hemel nabij!
Ik pijne om uw spoor nog te vinden;
'k Zag - diep in het glanzende blauw - zoo blij
Uw vluchtend verlangen verzwinden.
Gij baadt - dit meldt mij uw schallen en slaan -
In hemelschen glans boven 't zwerk; en
Ik - hankerend, hankerend, moet hier staan...
Och hadde ik, och, hadde ik uw vlerken!

***

... O Herte, wat is u de hemel nabij!
't Is noodloos zoo verre te willen:
Ei, ziet gij, ei! ziet gij dat kerksken? Gij
Kunt dáár uw verlangen verstillen.
Veel nader dan Vogel, en Berg en Boom,
Kunt gij uwen hemel begroeten:
In 't heiligdom bij den genadestroom,
Dáár knielt gij - *vóór - Jezus voeten!*

A.D.

Geboektheid over Guido Gezelle

't IS nu door 't jaar reeds geleden dat Guido Gezelle stierf.

Vele is er sedertdien van hem gezeid en geboekt geweest.

Die later eens een min of meer volledig werk over hem zou willen maken, zal wellicht stijf tevreden zijn van te weten waar hij best achter al die eerste doch kleinere opstellen geraken kan.

Hij zie daarvan een eerste reke in *Dietsche Warande en Belfort* (1900) I, bl. 264-270.

Hier volgt een tweede:

Langere Bijdragen (over leven en werken)

Dietsche Warande en Belfort, 15/2/1900; verschillige lange bijdragen van: S. Dequidt, Johan Winkler, H. Claeys, Aug. Cuppens, B., H. Persyn, G. Verriest, H. Verriest, over zijn leven, dood, begravinge, kunst, tale, dichtveerdigheid, betrekkingen met Friezen en Limburgers. Dit tal merk zou uitkomen Vgl. *Dietsche Warande en Belfort*, 15/6/1900. - *Biekorf*, 1900, bl. 288), als boek op zijn eigen, en is het inderdaad geworden bij Siffer te Gent, in 1900.
De Nieuwe Tijd, 1/3/1900: Guido Gezelle als opmerker beschouwd; - 3/5/1900: Guido Gezelle als vinder beschouwd; - 2/8/1900: Een andere voordracht, ook opgenomen in *Van Nu en Straks*, 11/1900, bladz. 246, handelt voornamelijk over klanken kleur in Gezelle's gedichten.
Durandal, 3/1900. A. Cuppens: ‘Gezelle’. Vervolg van een werk over Gezelle; - daarin vertaling van ‘O 't ruischen van het ranke riet’.
Biekorf 1901, bl. 33, vg. ‘De Nachtegale bij Gezelle’ door J.D. St.

Mindere Bijdragen

Dietsche Warande en Belfort, 15/4/1900, bladz. 531: Guido Gezelle gehuldigd.

De Hagelander, 1900, 3de Talmerk, ‘Guido Gezelle,’ door Verax. Steller wijst voornamelijk op 's dichters taal.

Woordenboek der Nederlandsche taal. In het voorbericht aan het 5de deel wordt, in enkele woorden, hulde gebracht aan Guido Gezelle's dichtveerdigheid. Aangehaald in *Onze Tijd*, 4/8/1900.
Ons Recht, 29/7 en 5/8/1900. Eene uitgebreide bespreking van het boekwerk: 'Guido Gezelle, zijn leven, zijne werken'; geteekend R.O.
Dietsche Warande en Belfort, 15/8/1900, bladz. 208. Aankondiging der bekrooning van G. Gezelle's Rijmsnoer in den vijfjaarlijkschen wedstrijd.
Dc Vroegpost, 8/1900. In een bijdrage over Kortrijk en 't Groeningeveld, wordt, bij het beschouwen van G. Gezelle's vroegere woonstede, een kleene herinnering uit 's dichters leven verhaald. Aangehaald in *Onze Tijd*, 15/9/1900.
Hollandia. Een woord over 'Gezelle vergeleken met Hélène Lapidoth-Swarth'. Aangehaald in *De Nieuwe Tijd*, 13/9/1900; *Van Nu en Straks*, 11/1900.
Onze Tijd, 15/9/1900. Beknopte beschouwingen ter gelegenheid van het toekennen van den vijfjaarlijkschen eereloon voor Nederlandsche Letterkunde aan G. Gezelle's Rijmsnoer.
De Vlaamsche Kunstbode, 10/1900. Eene stem van over zee op Guido Gezelle; uittreksel uit een handmare van een Noord-Nederlandschen katholieken zendeling over Gezelle's taal. Gedeeltelijk aangehaald in *Onze Tijd*, 24/11/1900.

Gedichten over Gezelle

Patrie, 26/1/1900: een fransch gedichtje van E. Feys.
Dietsche W. en B. 15/2/1900. Gedichten van H.J.M. Donders, en Eng. de Lepeleer.
De Student, 1900. Paaschverlof. Gedicht uit eenen lijkzang op G. Gezelle, geteekend Spaarhout.
De Nieuwe Tijd, 16/8/1900. 'Aan Guido Gezelle', gedicht van Rafaël Verhulst.
De Goedendag, 12/9/1900. Zes rijmreken van Julius De Geyter op het graf van G. Gezelle.
Biekorf 1901, bl. 39-41, ''t Was Lente; Nu..... is 't Herfst' door A.D.

Nadiensten

Te Kortrijk, op 27 en 28/11/1900. (Vgl. *De Gulden Spore*, 18/11/1900, 2e blad).

Lijkreden en Voordrachten

De lijkrede door den E.H. Huys te Thielt uitgesproken, verscheen ook in *De Nieuwe Tijd*, 22/2/1900.
Beknopte inhoud van Hugo Verriest's voordracht in het Gentsche Davidsfonds, 18/12/1899, te Gent, in *Onze Tijd*, 23/12/99.
Over de lijkrede door den E.H. Doom te Leuven uitgesproken, verschenen kleene verslagen in *Onze Tijd*, 20/1/1900 - in *Jong Antwerpen*, 2/1900 - en in *Biekorf*, 1900, bl. 41.
Voordracht door Hugo Verriest in de *English Club* te Gent, in Schrikkelmaand 1900. Verslag in *Neerlandici*, 4/1900.
Eene lezing over G. Gezelle, door M. Ossenblok, afzonderlijk verschenen te Borgerhout 59 blz.; - beoordeeld door G.S. in *De Vlaamsche Kunstbode*, 8/1900 - en in *Dietsche W. en B.*, 15/8/1900, bl. 189.
Ter Vlaamsche Taalvroedschap op 27/6/1900, in de jaarlijksche plechtige algemeene vergadering, Gezelle herdacht door Z.E.H. Stifth. Daems.
Voordracht over G. Gezelle uitgesproken te Laken door den heer Jonckheere, den 1/7/1900. Overgedrukt in *De Nieuwe Tijd*, 9/8/1900.

Nagelaten werken

Gelegenheidsgedichten in: *Biekorf* (1900), bl. 65 vvg., 245, 272, 320, 332 - (1901), bl. 30.
Zijn laatste werk aan de '*Goddelijke Beschouwingen*': van bl. 209 tot 210 aldaar.

Beeltenissen

Dietsche W. en B., 15/2/1900, = bl. 105: G. Gez. in 1898, te voeten uit; - bl. 162: G. Gez. in 1860: in borstbeeld
Het *lichtbeeldsteekwerk* uitgegeven door *Biekorf*.

't Eene of 't ander kan ontsnapt zijn. Daar is enkel wat ik, te Brussel zijnde, vernomen hebbe.

Westvlaamsche bladen en gildeboeken zullen nog wel entwat daarbij weten, b.v. dat er hier of daar een lijkdienst geweest is op het verjaren van zijn afsterven.

God geve zijn ziele de eeuwige ruste!

Mingelmare

Twee vragen

1. Te Ingelmunster ligt een ‘Goed ten *Appeltruyt*’, en in 't Kortrijksche zijn er 'k weet niet hoeveel menschen die *Huysentruyt* heeten.
   Wie geeft er mij den uitleg van die *Truyt*'s?
   ***
2. *Appelterre* is een dorp in Oost-Vlaanderen. *Van Effenterre* is een geslachtsnaam; *Notelteirs* en *Mispelter* ook.
   Zou *terre* wel ‘boom’ bedieden? De Bo en rept er geen woord van.

L.S.

Antwoord

Op 1. Die 't weet, mag zijnen vinger opsteken.

***

Op 2. Ja. Ziet Franck, *Etymol. Woordenb*. op *appel;* Vercoullie, op *hesselter*; Schuermans, op *teer;* Biekorf, X, 89.

Hoort wat Johan Winkler daarover zegt in zijn schoon werk *De Nederlandsche Geslachtsnamen*, II, 403:

‘Een zeer oude germaansche naam voor *boom* is het woord *thriu, tere, tra* of *dro*, al naar de verschillende taalstammen eischen. Dit woord, dat onder anderen nog in de engelsche taal leeft als *tree*, en in de skandinaafsche als *träd* on. *trae*, boom, was oudtijds ook eigen aan de nederlandsche taalstammen. Enkele plaatsnamen en geslachtsnamen hebben dit oude woord bewaard. Men vindt het nog in de namen *Apeldoorn* (oud-saksisch *Apoldro*, appelboom), *Appeltern*, een geldersch dorp, tusschen Maas en Waal, en *Appelterre*, een dorp in Oost-Vlaanderen, by Sotteghem. (Zie mijn opstel: *Naamsoorsprong van Apeldoorn*, in *De Navorscher*, dl. xxv, bl. 559). In sommige gouspraken is dit zelfde oudgermaansche woord nog tot den huidigen dag in leven gebleven. In Limburg b.v. draagt de mispelboom den naam van *mispelteer*, de vlierboom heet daar *holenteer*, overeenkomende met het hoogduitsche woord *Holander* (*der* = boom); en de jeneverstruik *nachelteer*, hoogduitsch *Warholder*, enz. Oudtijds noemde men in sommige Zuidnederlandsche gouspraken den appelboom dan ook *appelteer, appelteir, appeltere*, overeenkomende met het engelsche *appletree*, en den noteboom *notelteer, neuteltere*. In sommige geslachtsnamen, die eveneens meest in de zuidelike Nederlanden inheemsch zijn, komen deze oude boomnamen nog heden ten dage voor. Zulke namen zijn *Mispeller, Mispelteir*, en, als patronymikon, *Mispelters*. En *Notelteirs*, dat my ook slechts in den tweeden naamval als vadersnaam voorgekomen is.’

Misschien zou de geleerde Fries wel het antwoord weten op de eerste vraag.

[Nummer 8]

Goed herte en slecht herte
***(Vervolg van bladz. 107)*.**

THUIS gekomen, vertelde hij alles aan zijne vrouwe en pm ziende dat zij vol gramschap ging uitvallen tegen zijnen herteloozen broeder, voegde hij erbij:

‘Laat ons liever medelijden hebben met mijnen ongelukkigen broeder, hij is toch zoo te beklagen, wat zal hem zijn geld toch baten, als hij zijnen evennaaste verstoot en veracht. Ik vergeef hem al het leed dat hij mij aangedaan heeft. Vergeef het hem ook opdat wij om onze bermhertigheid bermhertigheid zouden mogen verwerven bij den Heere, dien wij door onze krankheden zoo dikwijls bedroeven en beleedigen.’

‘Het zij zoo,’ zuchtte de goede vrouwe, ‘ik vergeef het hem, dat de goede God hem ook bermhertig zij. Nog duizendmaal leef ik liever in armoede en ellende als in weelde en rijkdom met een goddeloos en versteend herte’

‘Zoo hoor ik u geerne spreken, vrouwe, gij maakt mij den gelukkigsten der menschen te midden van al mijne kruisen. Ziet nu dit stuk geld dat mijn broeder mij heeft toegeworpen. Daar is het, koopt daarmee wat vleesch voor morgen noen. 't Zal misschien den laatsten keer zijn dat wij zullen vleesch eten, daarom heb ik gedacht den goeden Jesus daar van aan 't hoeksken van onze strate uit te noodigen om met ons deze spijze te komen deelen.’

‘Gij vergeet dat Mijnheer de Pastoor beloofd heeft u vleesch te bezorgen tot dat gij volkomen genezen zijt,’ zei zijne vrouwe.

‘t' Is waar, vrouwe, maar ik gevoel mij kloek genoeg om morgen te gaan werken en ik ben besloten dezen avond dien goeden man te gaan bedanken; hij kan dan zijn vleesch aan andere zieken geven, die 't ook noodig hebben; 'k en wille geen misbruik maken van zijn goedheid. Zoo, 't is wel verstaan, niet waar? voor morgen noene, en ik zal Jesus die mijn troost is geweest binst mijne ziekte, uitnoodigen.’

Zoo sprak die doorbrave man in zijne eenvoudigheid, vol van levendig geloove, en zijne vrouwe, verre van anders te denken of te lachen met dien zoo eigenaardigen voorstel, stemde ten vollen toe, en denzelfden avond nog ging hij naar het kapelleke en op zijne twee knie'n voor het beeld, bad hij in dezer voege:

‘Heere Jesus, ik wete het wel, 'k en ben niet weerdig dat gij komet in mijn arm ellendig huizeken: maar ik wete ook dat gij de arme menschen liefhebt, komt, ik smeek u, komt het heiligen en ons zegenen; ik en heb maar weinig u aan te bieden, maar 't is geern gegeven. Komt aan mijne tafel u nederzetten, 't zal mij zoo aangenaam zijn. Gij trouwens hebt mij zoo dikwijls aan uwe tafel gespezen. Zegt, mijn goede Jesus, mijn trooster, mijn voorbeeld, mag ik u verwachten morgen noene?’

En, o wonder! het beeld knikte minzaam met zijn hoofd, en de brave man, alsof hij al met eens al zijne krachten wedergekregen hadde, liep bijna zot van vreugde

naar huis en vertelde aan zijne vrouwe hoe dat Jesus zijne uitnoodiging aanveerd hadde en geknikt.

‘Gauw,’ riep hij, ‘laat ons zeere ons huis kuischen en schuren en witten: de koning der koningen komt onder ons dak’, en hij weende van blijdschap.

Geheel den avond en den helft van den nacht wierd er in dat huizeken gefrot en gewreven, en 's morgens blonk en glinsterde al dat blinken kon en de muren waren zoo wit als sneeuw. 't Wierd noene, en 't tafelke was gedekt en het eten was gereed, zij waren in de zoete, in de hemelsche afwachtinge.

Daar trok iemand aan het klinksnoer, en een oude, stokoude arme man, geheel gestopen en gebogen, stak zijn hoofd binnen en vroeg eene almoes om Gods wille.

- ‘Mijn goede man,’ zei de vrouwe, ‘wij en hebben niet veel, maar gij zult toch iets hebben, ik zal u mijn deel geven en liever dezen noen niets eten. Kom binnen.’

De ouderling, met zijn lang zilveren haar en schoonen witten baard, sukkelde binnen en liet hem al zuchten op eenen aangeboden stoel nedervallen. De vrouw ging naar den pot, sneed eene goede schelle vleesch af, en met eene dikke sneê brood erbij bediende zij den grijsaard.

Deze aanveerdde en bedankte met ongewone beleefdheid en zei: ‘God zegene dit huis en zijne bewoners om hunne goedjonstigheid’ en hij vertrok.

Ja maar, 't wierd één, twee, en 't gerochte avond, en Onze Lieve Heer en kwam niet op. De arme man, over van verdriet, en kon het niet meer herden; hij liep naar het kappelleken en vroeg waarom de goede Jesus niet gekomen was, dat het eten nog altijd gereed stond en dat niemand en dorst noch en wilde eten totdat Hij daar was.

- ‘Eet maar smakelijk, brave man,’ sprak het beeld, ‘ik heb t' uwent geweest, gij hebt mij wel ontvangen en ik heb u en uw huis gezegend.’

Over van blijdschap kwam hij weder thuis en vertelde aan zijne vrouwe wat Jesus hem gezeid hadde, en dat die oude man niemand anders was als Onze Lieve Heer zelve.

Of zij gelukkig waren, die brave menschen, dat kunt gij

wel denken; ook en deden zij geheel dien avond niet anders als God loven en danken over zijne oneindige goedheid.

Die zegen bracht de weelde weer in huis: alles sloeg meê, bij zoo verre dat de arme man in korte jaren rijke was, ja, zoo rijke als zijn broeder. Hoe meer hij hadde hoe meer hij gaf, en honderden en honderden armen die aan zijne deur hunnen nood kwamen klagen, wierden getroost en geholpen.

Als de vrek van dien broeder en zijne vrouwe nu zagen hoe die brave menschen rijke waren geworden en dat in zoo korten tijd, bekouten en beklapten zij dat onder malkaar en zelfs deden zij alle soorten van veronderstellingen; ja, ja, zij durfden ze zelfs verdenken van diefte. Het einde van al hun gezeever en gezwets was, dat de schoonzuster hun eens zou een bezoek brengen en op de hage zou slaan om 't fijne van de zake te weten.

Zoo, zij trok haar best gewaad aan en zij ging er naartoe, niet zonder een weinig verlegentheid; trouwens, gelijk zij geheel leelijk gehandeld hadde, vreesde zij een kleedje van de zelfste stoffe, maar tot hare verwondering, wierd zij geheel beleefd en vriendelijk onthaald en zachte nêergezet. Verstout door die goedheid, vroeg zij maar vlakweg hoe dat het kwam dat zij, eertijds zoo arm, in zulken korten tijd zoo rijke geworden waren. En die eenvoudige goede ziele, vertelde haar hoe zij Jesus van uit het kapelleken van tenden de strate uitgenoodigd hadde om met hen hun mager noenmaal te deelen, dat Hij aanveerd hadde en gekomen was, dat Hij hun huis gezegend hadde, en dat zij sedert dien alzoo opgekomen en verbeterd waren.

't Was al wat zij weten moeste en zij trok daarmede naar huis en vertelde al wat zij gehoord hadde aan haren man. Ah! daar wierd seffens onder hen beslist ook eens Jesus aan hunne tafel te noodigen. En, peisde zij, heeft Hij zoo veel gedaan voor die menschen die Hem maar magertjes en kosten ontvangen, hoeveel en zal Hij niet doen voor ons; zij zouden eenen kostelijken maaltijd oprechten.

De vrouwe ging dus naar het kapelleken en vroeg ook dat Jesus eens hadde willen komen noenmalen met hen,

dat hij veel beter en rijker zou onthaald worden als bij haren schoonbroeder.

't Beeld knikte wederom en de vrouwe liep over van blijdschap naar huis en deed een alderkostelijksten maaltijd oprechten en geheel haar huis op zijn beste zetten. De beste kokin hadde hare kunsten getoond en knechten en maarten liepen rond en zetten alles in gereedheid. Mijnheere en Mevrouwe, op hun pijkebeste, zaten te wachten en droomden van kasteelen en paleizen.

Het wierd rond den noene en de belle ging; seffens liep Mevrouwe naar de venster om te ziene, en 't was een oude grijsaard, geheel in lompen en vuil gekleed, die eene aalmoes kwam vragen.

‘Niet opendoen!’ riep zij tot de meid, ‘wij geven niet vandage!’

Jamaar de belle ging op nieuw en de grijsaard en vertrok niet; maar bleef aanhoudend eene aalmoes vragen. Dat bracht Mevrouwe in eene geweldige stoornisse, bij zoo verre dat ze naar de deure liep om dien bedelaar weg te jagen.

Die oude man en scheen haar noch te zien noch te hooren en hij herhaalde maar altijd zijn bedelliedje en stak zijn hand uit. De vrouwe wierd razend en haren sloffer aftrekkend, sloeg zij er mede zoodanig op het hoofd van den bedelaar, dat hij uit eene groote wonde geweldig begon te bloeden. Dan wierp zij met geweld de deure toe en kwam weder in de eetzale bij haren man die haar geheel en gansch goedkeurde.

De tijd verliep intusschen en 't wierd eindelinge avond en de hemelsche uitgenoodigde en was niet opgekomen. Zij waren daarom zeer spijtig, en, hadden zij gedurfd, 'k geloove dat zij hadden in scheldwoorden uitgevallen tegen Jesus; maar, mijnheer zou eerst eens gaan zien naar het kapelleken en vragen wat dat bediedde. Wat! uitgenoodigd zijn naar zulk eenen maaltijd, aanveerden en dan niet komen!...

Zoo hij ging nog dien zelfden avond naar het kapelleken en zei alzoo half gestoord nog:

‘Heere Jesus, hadt gij niet beloofd dezen noene met ons te komen eten? Waarom zijt gij niet gekomen als wij nu zooveel moeite gedaan hebben om u weerdiglijk te ontvangen?’

‘Ik ben gekomen,’ sprak het beeld, ‘en gij hebt mij weggejaagd, mishandeld; beziet eens die wonde aan mijn hoofd; dat heeft uwe vrouwe gedaan. Weet wel, als gij eenen arme van uwe deure jaagt, dat gij mij verjaagt; ik reken als aan mij gedaan, al wat gij den arme doet.’

De gierigaard wierd wanhopig bij het hooren van die woorden en hij liep als een zinnelooze naar huis. En als hij thuis kwam, daar borst een afgrijzelijk onweder uit en de donder viel op zijne doeninge, en alles wierd verbrand en vernield in zoo korten tijd, dat zij niets en kosten redden, en 's morgens als de zonne rees, waren zij zonder woning, zonder geld en bezaten maar effen de kleeren meer die zij aan hadden.

Allen die 't hoorden waren verschrikt en zeiden: 't is de gierigheid die gestraft is; gisteren nog heeft men de vrouwe zien eenen bedelaar aan hare deure mishandelen.

J. LEROY

Niets vóór Eigenvolk

zeggen de Vlamingen, en ze hebben 't inderdaad lange kunnen ondervinden. In *Biekorf*, XII, 93, gaf een lustige doch bekwame verteller te zien hoe de Vlamingen van de Franschen niet 'n moeten weten.

Nog ander vreemd volk is er buiten de FRANSCHEN die ook een slechte nasmake gelaten hebben:

De OOSTERLINGEN (d.i. de lieden uit 't Oosten van Europa) 'n gedroegen hen gewis niet altijd zoo ze moesten, of 'n gaven wellicht al dikwijls geen zuivere ware voor hun geld; immers nog zegt men van een smake in 't eten die is ‘buiten 't gene dat ze zou behoeven te zijn’: ‘die hespe smaakt *oostersch*, dit bier smaakt *oostersch*.’

Met de ITALIAANDERS 'n zal ons openhertig ruwborstig volk niet vele maatjes hebben gemaakt. Tot heden zegt het van iemand die door aardigheid, slordigheid, enz. uitsteekt: ‘Wat is dat voor een raren *Italiaander!*’

De JODEN, daar 'n hoeve ik niet op te steunen. Hun volksname is mondsgemeen voor eenen gieregaard, eenen struffer.

En de ENGELSCHEN, zij die henzelven en hun huis zoo vreemde opzetten. Hebt ge nog een engelsch huishouden bekeken? Hoe dat het daar al overhoop ligt? Hoe dat, van al buiten gezien, aan 't eene raam van 't huis een rood gewaad hangt, aan 't andere daarnevens een blauw, aan 't raam verder van 't zelfste huis een lattescherm die scheef en half opgetrokken is? 'n Hebt ge 't gij niet gezien, de menschen van Brugge hebben 't gezien. Ook, komen ze eens binnen in een zale waar alles 't eene door 't andere gesmeten is, - ‘un beau désordre’, zeggen de slordige Franschmans, - dan steken zij hunne neuze op, en snauwen den weerd beleefd toe: ‘'t is hier een beetjen op zijn *engelsch!* 't Is een *engelsche hutsepot*.’ Loopt er iemand zot aangeslunsd, dan ook meenen zij heel ernstig: ‘*'t Is op zijn engelsch!*’

Ha! Ons volk, de ‘Noorderschen’ toch, heeft het geren schoone en net! Rijke 'n moet het niet zijn, maar ‘proper’! Ook vertellen de Brugsche moeders met smake aan hunne dochters, over ZEELAND! - ‘Daar is 't wel! De huizen schoone gewit, met verschgeschilderde slagramen: hagelwit kantegewaad achter de blinkende ruitjes! Voor de deure een damke: maar zoo schoone geschuurd .... dat ge daar zoudt uw eten van pakken! 't Is als gelekt! En ieder kottjen heeft zijn gelenttje! en 't blinkt! en 't blinkt! en 't blinkt! Als ge gaat gaan denken, in de stallen staan de koeien met hunnen steert aan den balke opgebonden... om hem (t.w. hunnen steert) niet te beklijsteren! 'k Hebbe 't ik toch altijd aldus hooren zeggen!’ - Nu buiten dit, en hebben ze ook niet vele over voor de *Hollanders*. Noemt me beneên

Brugge de menschen die weten van Holland. En in Brugge zelve zijn de Hollanders aanzien als ‘vreemde’ ... ja vreemder als de Engelschen en de Franschen. De Vlamingen 'n hebben er ook toch niet veel betrekkingen mede.

Wie dat de Vlamingen ook niet wel 'n kennen, dat is de LAPLANDERS. Dit woord echter, voor iemand die erop letten wilt, zegt toch genoeg uit zijn zelven. Een laplander! Dat woord ontwekt lijk het gedacht van... ‘lap! lap! (vet)lap!’ nu, met een woord, ‘iets dat niet veel achtinge en verdient’. En aldus is men begost eenen Laplander te aanzien voor eenen nietweerd, en wederzijds eenen nietweerd te schelden voor ‘*Laplander!*’

Wat moest men nu gaan verrichten met eenen PORTUGEES? Zulk volk zal wel gekend geweest zijn. 't Zijn de Vlamingen, die in 1147, Lissabon veroverden en aldus de schuld waren dat 't Rijk gesticht wierd. (Vgl. *Recueil des Histor. de France* XV, 325). Nog de Vlamingen zijn 't die in 1217 naar 't Heilig Land varende te Lissabon eens insprongen, daar overwinterden en 't Slot van Alcazar op den ongeloovige verwonnen. 't Eu schol niets of ze bleven er. (Vgl. VAN MIERIS, *Chaarterboek der graaven van Holland* I, 174-175; RAYNALDI, *Annales ecclesiastici ab anno 1198*, I, 414). 't Is geweten dat van hunnen kant de Portugezen, in de XVe en XVIe eeuwen, aan 't hoofd van den handel stonden, en voor de betrekkingen met 't Noorden hun schipgevaarte aanleiden te Antwerpen. Niettemin vele 'n weet ons volk er niet meer al: de Portugezen zijn misschien omgeschapen geworden in Spanjaards. Al dat ik daartoe in zeg of zeisel gevonden hebbe, is de vergelijkinge: ‘groot gelijk een PORTUGIES’. Dit weet men te Brugge.

Die er het meest tegengewaaid hebben, zijn nog de SPANJAARDS. Ziet eens in Kramers' Woordenboek op 't woord ‘Spaansch’. Dit woord is omzeggens een hoedanigheidswoord geworden, om te zeggen, aardig, groef, wild, ontreffelijk, onkiesch. ‘*Een spaansch leven*’ = een leven van al de drommels. (Zou 't ‘*spaansch peerd*’ van *Biek*. IV, 384, hier zijnen uitleg vinden? Een onweder-

houdelijk vliegt-door-al?) '*'t Gaat er spaansch toe*.' = men leeft er God-verstaat-hoe. '*Hij heeft het spaansch*' = niet breed. In 't Haspengouwsch Idioticon van Rutten, op 't woord 'Spaansch' vinde ik: '*een spaansch manneke*' = een tengerdingske; '*Spaansch gekleed*' = aardig. In 'Hagelander', V, 98, zie ik hoe dat '*een spaansche kerel*', wilt zeggen: een die niet te betrouwen 'n is. En '*een spaansch bordeel*' 'n behoore ik niet uit te leggen. Eventwel is 't toch entwaarvoor dat de Spanjaards zoo leelijk bedeeld staan. Ze hebben in 't verleden nog al hunnen beer ontbonden.

Een ander volk, de SCHOTTEN, 'n hebben er ook niet bij gewonnen met alhier gekend te zijn. Eveneens wierd hun naam zoo mondsgemeene, dat hij zijne eigenheid verloos en hoedanigheidswoord bedeeg. Schotsch beteekent nog in 't Dietsch = plomp, ruw, woest, zegt Kramers op 't w. 'Schotsch'. '*Een schotsche antwoorde*' = een botte bitsige. '*Een schotsche mensch*' is een grilligaard. Vercouillie (1898) getuigt het ook, en leert op 't w. 'Schots' (bijwoord), dat het wilt zeggen 'verkeerd'; alsmede dat voor de afleidschap dit woord 'hetzelfde is als de volksnaam Schotsch'. Aldus reeds in de XVIe e. spot Ed. de Dene met '*schotsche predicanten*' (in zijn 'Testament rhetoricael')[(1)].

Wat de OOSTENRIJKERS aangaat, oftewel dezen 'n hebben hier niet veel bezonders uitgestoken dat in de oogen gevallen is; oftewel het zot gedrag van Joseph den II met de schoffelinge die eruit volgde, heeft aan hunnen naam entwatsche belachelijkheid vastgehecht. Immers, hen betreffende, 'n overleeft er geloove'k maar een spreuke, en wel een spotspreuke. 't Volk 'n hoorde wellicht van die grootmakende vorsten nooit spreken dan met het woord 'Doorluchtigheid' bij. En dit woord (een duitsche vertalinge van 'illustris' zegt Vercouillie) 'n verstond ons volk niet, of 'n wilde 't niet verstaan. Het vatte 't

(1) Zijn de '*Schotsche tooveressen*' van *Biek*. VIII, 320, tooveressen die alhier 'Schotsche' geheeten worden, of zijn 't de tooveressen van Schotland?

verkeerd op - misschien al spottende - voor ‘iets daardoor men de lucht kan zien’. Eu sedertdien, om te beduiden ‘iets met gaten in, iets dat versleten is’ zegt het: ‘'t *is doorluchtig lijk 't Huis van Oostenrijk*’.

Maar 'n is er dan niemand die kon aanstaan? 't Doet! De DUITSCHERS. Immers wilt men - althans te Brugge - van iemand doen verstaan, dat hij zonder gezochtheid is, rechtuit en geestig maar goêhertig... ‘een ronden’, dan zegt men ‘dat is me een' keer *een Duitschen!*’ Bijzonderlijk staat dat goed op 't vrouwvolk. Is er daar alzoo een groote goedgebouwde en die niet gauw omverre 'n ligt, eene die, als ge gij eenen nagel hebt, die altijd daartoe een gattje gereed heeft, een welgezinde... ‘Zwijgt ervan! 't Is zulk *een Duitsche!*’[(1)].

Men ziet het, de eenigste begaafdheden die ons volk bij andere volken goedvond, 't was de netheid van den Zeelander en de oprechtheid van den Duitschman. Welaan, men zegt dat de mensch altijd de anderen oordeelt in de mate van zijn zelven. Hij 'n ziet maar door twee oogen... en 't zijn de zijne. En ziet hij iemand geern over 't een of 't ander, 't is omdat hij in ditzelfde in deze hebbendheid zijn eigen zelf erkent. 't Besluit van die laatste beschouwinge trekke men nu zelve!

'k Wil daar nochtans bijvoegen, dat uit geheel die reeks spreuken nog een ander kant van den Vlaamschen aard uitkomt, te weten een die doorstraalt in de volgende omstandigheid: als de Vlamingen eenen vreemdeling mild en rijkelijk ontvangen hebben, en voor hem geheel hun huis ommekeerden - wat ze nooit 'n zullen nalaten - dan zeggen ze onder malkander, als hij weg is: ‘Al die komen, zijn welgekomen, maar ze zijn beter... daargebleven!’

Niet gierig dus, maar geern gerust en onder eigenvolk!

H. VANDEN ZANDE

(1) Toch bestaan er ook zoogenaamde ‘*Duitsche Heksen*’ (gelijk overigens ‘*Deensche-*’ en ‘*Luxemburgsche-*’); vgl. *O. Volksl.* IV, 51, 52. De ‘*Duitsche schapers*’ kent iedereen; vgl. *Volk en Taal*, III, 10 - V, 108 - *Biek.* I, 329.

Onhebbelijke Sneeuw

WAT is mij, onvoorziens
en al in eenen nacht,
den duistren hemel uit,
zoo stil, zoo onverwacht,
zoo veel, zoo overal
eenbaarlijk, sneeuw gezegen?
- Zoo hebt ge 't allen dood,
van dezen keer, gezwegen
die waart het weêre wijs....
....of onwijs! - 't is gedaan:
en bosch en land en stee
in 't wit gedoffeld staan.
Wat raad! en hoe geweerd
't onwelkom beddelaken?
't Komt volk met schuppe en spa,
met bezems, stok- en staken,
en de ongevraagde sneeuw,
tot bin' den huize staand',
deinst weg geborsteld, weg
gebezemd en gebaand.
- Onhebbelijke Sneeuw! -
Maar uit den grauwen hemel
zakt tergend 't witte stof,
zakt weerom 't vlokgewemel,
al wiggelwarrelen zot
u de opziende oogen moe,
en dekt al 't bezemwerk
met versche bakten toe.

10/2/1901.
CAESAR GEZELLE

Steêkruisen

VLEKKEN en steden hebben hier en daar, nog in onze agen, kruisen staan op 't gescheed van de gemeente of van het ‘dorp’.

Waarom wierden die kruisen daar gesteld? Sommige als beêvaartsbeelden; of tot 't herdenken eener gebeurtenisse; maar sommige misschien wel ook uit een andere reden: te weten als vrijheidsteekens.

R. SCHRÖDER, hgl. te Heidelberg, is een van dezen die staande houden dat de oorsprong der middeleeuwsche nieuwe steden ligt in 't bestaan en in 't uitzetten van Marktstand en Marktrecht. En, zegt hij op bl. 590 en vg. van zijn deugdelijk werk ‘*Lehrbuch der Deutschen Rechtsgeschichte*’ (gedrukt te Leipzig in 1889), reeds van in den tijd der Franken was het Marktkruis het kenteeken geweest van koninklijke Marktvreê. Het wierd opgericht in den beginne voor aleen de dagen van de Markt; maar allengskens bleef het staan heel 't jaar door, en ontwierd tot het kenmerk niet enkel van een vrije markt, maar van een vrij oord.

Zoo in de XIIe eeuwe staat het reeds en blijft het staan op vele marktruimten van fransche en duitsche steên. In Noord-Duitschland echter 'n gebeurt het niet zelden dat sedert de XIVe eeuwe, die statige kruisbeelden uit den weg moesten voor andere: te weten Roelandsbeelden, waarin de overleveringe ook altijd den stadsvrijdom zag. - Naar men verstaat, DE POTTER, in zijn boeken over ‘*Gent*’ I op bl. 516, 'n slaat er misschien dus niet verre nevens, als hij meent dat Klokke Roelandt in 1314 opgemaakt, aldus gedoopt wierd, ter indachtigheid van den grooten held der ridderzangen(1). - Ondertusschen was nu bijna overal het stadkruis, nog al veel met ('s konings) handschoe daaraan, het ‘vrijheidsteeken’ de ‘vrijheid’, het stadsbeeld geworden.

En wat behield men om de vrije markten aan te duiden?

(1) Of ridder Roeland hier gekend was staat betuigd in *Biek*. IX, 138.

Welaan daartoe was men allengskens begost staken te bezigen met gewisse toekens op: dat is, met vane of hoed, of stroowisch of zweerd of schild.

Die waren al, zegt hgl. G. BLONDEL van Lyon, evenveel zinnebeelden van den koning, en ook allemaal borgen zijner beschermschap. (Vgl. zijne *Étude sur la polit. de l'Emp. Fréd. II*, 1892, op bl. 284 en vg. Hij volgt ten anderen geheel en gaar Schröder in.)

'n Zou men geen spoor van zulke verzinnebeeldinge mogen gaan zoeken, in de gebeurtenisse die Fr. von Schiller voorenstelt in zijnen Wilhelm Teil? Daar komen in 't derde tooneel van 't vierde bedrijf, Gessler's mannen op met een stake mee, en daarop eenen hoed. ‘So ist's der Hut von Oesterreich’, zegt iemand; ‘ich sah ihn hangen über dein Thron, wo man die Lehen giebt’. De mast wordt gerecht: 't volk zal den hoed vereeren... - En wij, menschen van heden die dat lezen, we glimlachen eens bij dat zien, en zeggen: ‘Hoe was 't mogelijk voor Gessler zulk een zot dingen uit le denken: immers met Oostenrijk te verbeelden door eenen hoed! - ... Zij echter, de menschen uit het stuk, lachen ook; doch niet omdat Oostenrijk of de Landvoogd door den hoed verzinnebeeld wordt, maar omdat de uitklinker gezeid heeft: ‘Dem Hut soll gleiche Ehre, wie ihm [den Landvogt] selbst geschehn’... Want hoort daarop de tongen gaan:

‘Wir'nen Hut verehren!... Wir unsre kniee beugen einem Hut!... Wär's noch die keiserliche Kron!’ Nu! 't ware nog te zien in hoeverre Schiller daarin de geschiedenisse volgt, en in hoeverre hij Gessler bespottelijk wilt maken.

Hoe men deze laatste grap ook versta, toch is 't algemeen aangenomen wat Schröder in 't algemeene zegt, en wat hij degelijk bewijst op gronden in bovengemelden boek aangewezen.

Het eenige waarin niet allen hem toe 'n geven, is dat ‘de verwandelinge van 't marktkruis tot stadkruis’ een stavinge is van de daad, dat de middeleeuwsche nieuwe steden uit het vroegere marktwezen ontstaan zijn.

Alzoo komt het dat H. PIRENNE hem daarin bedektelijk tegenspreekt. Pirenne trouwens leeraart dat de steden hunnen oorsprong niet aan de markten te danken 'n hebben; maar liever aan de vroegere eigenaardige en uitsluitende koopmansvrede; welke vrede de samenscholende handelaars uit den bangen tijd der IXe, X^{e}, XIe en XIIe eeuwe vandoen hadden, en van den vorst verkregen. De latere steêkruisen kwamen dus uit de vroegere vreêkruisen (vgl. zijnen geleerden opstel '*l'Origine des constitutions urbaines au moyen-âge* in *Revue historique*, 1895, bd. LVII, op bl. 301).

Hij gaat ten anderen uit van 't zeggen van J. FLACH (in zijn prachtig werk *Les origines de l'anc. France*, 1893, bd. II, op bl. 183 en vg.). Deze bespreekt te dien oorde een bijzonder slag van steden: de 'salvaterrae' (sauvetés); daar of daar lijk schuilsteden. Hij toont hoe deze vrijburchten verweerd en beschut wierden door de geestelijke en wereldlijke macht. De geestelijke macht onder ander zette daartoe op de reeningen der stad (gewoonlijk vier) kruisboomen, en riep banvloeken uit tegen al die binnen die beelden, binnen dit 'vrye van de stad' onwettig geweld gingen plegen. A an die handelinge volgen bij Flach twee voorbeelden uit het begin der XIIe eeuw, waar duidelijk sprake is niet van Markt- doch van volksvrede.

Wij voegen erbij dat nochtans daar bij hem enkel zake is van één slag van steden, en uit maar één geweste: namelijk uit Zuid-Frankrijk.

Dan, keuze is koop. De steden mogen ontsprongen zijn gelijk ze willen uit koopdagen of vreden. Alleszins aanveerden al de geschiedboekers dat minstens in de XIIIe en XIVe eeuwe allentom kruisen stonden in dorp en stad die in dien tijd toch als vrijwetsbeelden dienden.

't Ware 't achterhalen weerd hoe of nu in Vlaanderen vele nog bestaande hoek- of gehuchtekruisen opgekomen zijn; b.v. te Rousselaere, te Gheluwe en nog elders, alsmede of er daar ook vrijheidskruisen tusschen nestelen;

zooals het ten anderen heel zeker 't geval was b.v. voor Yper (vgl. WARNK.-GHELD. *Histoire de Flandre*, II, 230), voor Eecloo (vgl. zijne keure van 1240 in WARNK., FLAND. STAATS- UND RECHTSGESCH., II, 2, bl. 203), en voor Mude (vgl. de keure van 1241 in WARNK. aldaar, op bl. 60). Misschien stond er ook een te Coxide (vgl. WARNK. aldaar op bl. 93).

Vele menschen heeten nog *Vercruysse*. Ze woonden der misschien bij.

H. VAN HOUCKE

Mingelmaren

OVER eenigen tijd vermeldden de nieuwsbladen de volgende aardige gebeurtenisse: ‘'t Was te Marsiliën in Frankrijk. Een welgekleed heer kwam de Hoofdkerke binnen en ontstak twee overgroote keersen vóór het beeld van O.L. Vrouwe. In 't weggaan geeft hij 10 fr. aan bedelaars die aan de kerkdeure stonden, met last goed op de keersen te letten en ze opnieuw te ontsteken als ze uitgingen. De bedelaars namen 't aan. Maar weldra kwamen ze naar 't sacristie aan de priesters melden dat ze gedurig eene geheimzinnige stemme hoorden die hun zei de keersen uit te doen. De priesters gingen, maar en hoorden niets. Niettemin was er een die eene keerse nam en ze ten halven doorbrak. Toen zag men dat ze langs binnen vol zat met zwart kruit. Eene schrikkelijke ontploffing kon alzoo vermeden worden.’

Dit trof me, daar ik rechts eenige dagen te voren gelezen had dat er in den tijd iets dergelijks zou gebeurd zijn te Brugge. In het boeksken ‘*Oorsprong en vermaerdheid der kapelle van O.L.V. van Blindekens*’[1] handelt de VIIe Afdeeling over ‘de plegtige vervoering van haer heylig Béeld, uyt de parochiaele kerke van St. Salvators, tot haer over oud verblyf in de zelve kapelle den 14 Augusti 1805.’

Te dezer gelegenheid was de kapelle versierd met allerhande dichten, onder andere dit hier:

‘Het was dit wonder Béeld die d'oude Bruggelingen Door haer' menschlievendheid en moederlijke hand, Wist zoo gulhertiglijk den klauw des doods 't ontvringen, Als 't huis der Poorterye gedreigd wierd door den brand.’

Als uitleg op deze rymreken, volgt er: ‘Wanneer de Gentenaers met de Bruggelingen in eene hévige vyandschap waren, en dat volgens gewoonte de groote keérsse, wégende 36 ponden, gebragt was van het

(1) Gedrukt te Brugge by de Weduwe De Moor en zoon, ter oorzaek van den vyf-honderd-jarigen Jubilé den 15 Augusty 1815.

blindelieden Gasthuis naer het Mariënbéeld in de kerke genaemd: 't Godshuys ter Poorterye; werd op zékeren avond, naer den koster de kerk had gesloten, gehoort eene stem, roepende: Koster, doet de keêrs uyt; koster doet de keêrs uyt. Den koster wéderkeerende, zag rond de kerk, maar vond geenen mensch: hy stelde zynen weg voort; maer hoorde hetzelfde geroep, en deed de keêrs uyt. Den dag daer naer heeft hy aan die het aanging, dit geval verklaard, die de keêrsse hebben geopend, en bevonden dat de zelve vervold was met alderhande soorten van brandstoffen; en naederhand héêft men verstaen, dat de Gentenaers, ten tyde van dezen brand, de stad zouden ingenomen hebben.

Dit is eene oude Traditie of Overleveringe van het voornoemde Godshuys, de Poorterye.'

Wat mag er daarvan waar zijn?

Nog 't besteken van Boomen

IS 't waar dat bijgeloovige lieden aan spellen en spijkers bijzondere weerkracht toeëigenden en deze voorwerpen bezigden om lijf en erve van kwâ geesten en kwâ ziekten te bevrijden, van toen voort is 't geheel wel mogelijk dat het zeggen van 'Hertenagel... mijn hertenagelke' daaraf zijn ontstaan en bestaan heeft. Ik gisse dat de menschen als verweer- en gelukmiddel ievers eenen nagel bij hen, op hun herte, droegen (zooals 't nu nog geschiedt met gebedekens, wijpenningen, mollepootjes...); on dat ze voor dien nagel veel zorgen en achtinge en genegenheid hadden en hem voor niets ter wereld en hadden willen kwijt zijn. Van daar: als er entwaar iemand was, van wien zij straf vele hielden, dan zullen ze gezeid hebben van hem bij beeldsprake: 'die mensch is mij zoo lief, als 't liefste dat ik hebbe; zoo lief als... mijn hertenagel; hij is mijn hertenagel.'

't Is ook wel te peizen, dat, gelijk de nagel vele in zwang was bij 't volk, bij ook dikwijls moest te berde komen in het spreken. 'n Zou altemeê dit andere zeggen van 'nagel mijner doodkiste' ook niet een overblijfsel zijn van die oude geplogentheid? - 'Dit deugdzaam kind is de hertenagel van zijne moeder; zijn oudste broeder integendeel doet heur veel verdriet aan en is de schuld van heure dood: hij is ook een nagel, maar die nagel, dien men bezigt bij die pijnelijke omstandigheid van de dood; hij is de nagel van heur doodkiste'. Immers het staat vaste dat men in graven en doodkisten allerhande gerief, onder ander nagels lei, die dienden tot offergifte aan de goden of ook tot verweer tegen kwaad en ongeval.

[Nummer 9]

Ongeboekte rijmreken van Guido Gezelle

OP het ouderlijk kasteel van de Vrijheeren van Caloen, te Lophem bij Brugge, prijken in de ruime ontvangzaal verscheidene wandschilderingen, door Martin, een Duitschman, omstreeks 1870 geschilderd, en onderaan met rijmreken van Guido Gezelle toegelicht.

Met een waar genoegen spreken de weledele bewoners u nog van de aangename stonden die ze genieten mochten, als 't gebeurde dat Guido Gezelle zaliger, alleen of met andere Vlaamsche vrienden, hun een bezoek kwam brengen.

Tijdens zulk een bezoek werden bedoelde rijmreken gemaakt. Gezelle was gezeten voor het voltooide schilderwerk, dat middeleeuwsche gebeurtenissen uit Vlaanderen's geschiedenis voorstelt. Hij beschouwde aandachtig het kunstgewrocht, en zette 't over in rijmreken van middeleeuwschen trant, op eene strook papier die hij op zijn knie liet rusten.

I.

Het eerste schilderstuk bevat twee afdeelingen, die beide het vredestichtend optreden voorstellen van Sint Arnold van Tieghem, in de XI^{de} eeuw.

a/ De toenmalige graaf van Vlaanderen, Robbrecht de Vries, wilde iemand naar zijnen zin tot bisschop bij de Morinen. Daartegen kwam het volk in verzet. Robbrecht liet zijne tegenstanders in de gevangenis werpen of in ballingschap zenden. Paus Gregorius de VII^{de} zocht den graaf tot genade over te halen en hem zijn ongelijk te doen verstaan. Doch niemand dorst het wagen om aan Robbrecht den brief van Zijn Heiligheid te overhandigen; niemand tenzij Arnold.[1]

Op de eerste afdeeling nu van het eerste schilderstuk ziet ge Arnold den brief van den Paus aan den graaf bestellen. De hovelingen zien verbaasd om Arnold's stoutmoedigheid. Maar, tegen hunne verwachting, komt Robbrecht tot inkeer en schenkt genade.

b/ Doch ook elders wilde Arnold den vrede bewerken. Over gansch Vlaanderen immers hoorde men dagelijks van oneenigheid, twist en bloedvergieten.

Op de tweede afdeeling van het eerste schilderstuk staat Sint Arnold op den spreekstoel, en wakkert grooten en kleinen aan om alle veete te laten varen, zooals 't gekerstende lieden betaamt. Hered van Ghistel, Volkhard, Wouter van Oudenburg[2] e.a. weerstonden eerst aan Arnold's vermanend woord. Later nochtans kwamen ze tot betere gevoelens.

Onder het tweedeelig schilderstuk staan nu de volgende rijmreken van G. Gezelle:

> Toen men duizend achtig ende zeven
> las ten incarnatioene geschreven,
> zoo was Sint Arnoud, in dit land,
> een vroom bisschop ende sant.

(1) *Vie de Saint Arnold ou Arnulphe*, par J. FERRANT. Bruges, 1887, II. bl. 20 en vlgde.
(2) Aldaar, II, 43 en vlgde.

Sint Gregoris, ter zelver tijd,
Zat te Roomen, paus gewijd.
Hij zond Arnoud met brieven, die hij
Robrecht den grave zoude geven vrij.
Arnoud sprak, in 's pausen name:
Zij-dij[1] sterk ende ten krijg bekwame,
God is sterker, die alle lieden
Kwam zijnen peis ende vrede bieden,
Met zijnen bloede gekocht dierbaer.
Vrede zul-dij houden voorwaer,
Om Gods wille, ende zult laten
Groot ende kleen Gods vrede baten.
Hered van Ghistele ging gestoord,
Met Woutere van Oudenburg ende Volkart voort.
Robrecht sprak: dit woord van vrede
Wil ik hooren met ootmoedighede.

II.

De tweede schildering verbeeldt het leger der kruisvaarders voor de heilige stad Jeruzalem in 1099. Daaronder waren duizenden Vlamingen. Graaf en edelen en kerels en laten waren te zamen naar het Oosten getrokken. De godsdienst versterkte tusschen hen de innigste vredebanden:

Twist en tweedracht zijn verleden:
Kerstene lieden hebben vrede.
Edel ende onedel bloed,
In Gods aenschijn even goed,
Trekken in den Oost, te samen.
Daer lag, kerstenhede tot schamen,
't Graf onteerd, daer God inne lag.
Pieter, die dat wist ende zag, -
Een eremijt van vromen leven, -
Kwam daer wete ende ken van geven

(1) *Zij-dij,* gewoonlijk in 't Middeldietsch *sidi* gespeld, is samengetrokken uit *zijt gij.*

Dezen landen. GODEVAERT
Met heer ROBRECHT, t' eender vaert,
Die van Vlanderen was de grave,
Trekken op. Met zijnen stave
Volgt de kerel, volgt de laet;
Elk ten grave CHRISTI gaet
Om der vrijheid wille. Elk wijst
't Zonnelicht den weg, dat rijst;
Ende zij voeren, strijdender handen,
Vrijheid in onvrije landen.

III.

In 1150 bestelde Diederik van Elzaten, graaf van Vlaanderen, het eerbiedweerdig overblijfsel van het Heilig Bloed in de handen der brugsche geestelijkheid:

DIERYK, zoo men zeyde, van den ELSAS,
Die dezer landen GRAVE was,
Trok ten stryde, ende in menigen slag
Won JERUSALEM den vryen dag.
Wat kon hem baten geld ende landen:
BLOED wilde hij voor bloed ontvangen;
CHRISTI BLOED, dat ons kocht vrij,
Voor den vrijen bloede begeerde hij,
Dat gestort was in den Oosten.
Daermede zon hy in Vlanderen troosten
Menige moeder, menig kind,
Menige vrouwe, droefgezind
Om die gingen, ende niet en keerden.
De edele GRAVE kwam vol eeren
BRUGGEWAERD. En de dierbare schat
Rust T' SINTE BASELIS, in der stad.

IV.

Te Wijnendale speelt en zingt Christiaan, de minnezanger, voor den graaf en de gravin van Vlaanderen, en voor andere beroemde en hooggezeten mannen:

Te WYNENDALE, der vrienden stede,
Bloeit de blijdschap en de vrede.

PHILIPS van den ELSAS daer,
Met zijn weerdig wederpaer
Vrouw LISBETTEN van VERMANDOYEN,
Luistert naar CHRISTIAEN van der TROYEN,
Zingende Sint GRAELEN gedichte,
Daer de SARASIJN vooren zwichtte.
Van der DUNEN heer ELIAS
Dan prelaet ende leeraer was.
ROEL van BRUGGE der sterren wegen
Wiste te wijzen met zekerheden.
Ende 't licht uit den oost verscheen
Op onze steden algemeen.
Kleen ende groot in *Christi* name
Wierden het erfdeel Gods bekwame.

V.

Daarna komen de zinnebeelden van de vier zedelijke deugden: Voorzichtigheid, Rechtveerdigheid, Sterkte en Matigheid. Die zinnebeelden verduidelijkt Gezelle volgenderwijze:

De Voorzichtigheid:

Weest voorzichtig, wijs ende vroede.
Dat u de wijsheid Gods behoede.
Zijt serpenten in den raed
Ende duiven in simpeler daed.

De Rechtveerdigheid:

Raer dat is rechtveerdighede
Ende in als gelijke zede:
Met der maten dat gij meet
Wordt u gemeten; dat niet vergeet.

De Sterkte:

Sterk is God alleen. Den vromen
Zal Gods sterkte ter hulpe komen.
Staet, ende viel het al rondom,
Blijft gestadig, ende vrom.

De Matigheid:

Mate komt te aller tijd te staden,
Matig zijt in al uwe paden,
Matig in vreugden, in jolijt,
Matig in winsten ende in strijd.

VI.

Boven den grooten heerd staan vier beeldengroepen, waardoor de weledele en vrome bewoners van het kasteel hunne schutsheiligen, den H. Carolus Borromeus en de H. Savina, hebben willen vereeren. Den H. Carolus zien we als kind, als kerkvoogd, als moedige verzorger der pestlijdenden, en eindelijk als vereerder der overblijfselen van de H. Savina, die, zij ook, vol eerbied was voor de overblijfselen der heiligen:

Hij doet, na Jesu beeld,
Als kind Gods werk, en speelt
Zóó, dat Gods grooten man
Geen kleinheid duiken kan.

Aartsbisschop, Cardinaal
Maakt hem des Pausen taal:
Hij doet om 's hemels wil
Zijn ootmoed zwijgen stil.

De peste en vreest hij niet
Die hij rondom hem ziet,
Omdat hij draagt en geeft
Hem, door wien alles leeft.

Savina, edelvrouw,
De reliquien getrouw,
Heeft hem vereeren zien
Hare eigen reliquien.

L. GH.

Reren

DIT woord bezigt A. Mervillie in zijn schoone vertaling van Longfellow's *Evangeline:*

> Ziet!... met droevig gedruisch
> lijk 't smeeken van beêliên,
> antwoordde plechtig de zee
> en mingelde heur *reren* met 't graflied.

Hij voegt er bij in aanteekening, dat het w. *reren* nog bij de Vlamingen in de volkstaal zit, maar dat hij het nergens in Dietsche boeken tegenkwam (Biekorf, X, 269).

Uit die zelfde vertaling nu, zooals ze overzien en verbeterd vóór weinige weken in boek verschenen is, leeren we op bl. 189, dat bedoelde woord te Ruddervoorde o.a. gebruikt wordt bij 't volk om het stenend geloei van de koe aan te duiden, en dat Kiliaan het w. reren opgeteekend heeft met den zin van lat. *boare, mugire*.

Ongetwijfeld zal de wakkere vertaler van *Evangeline* met genoegen vernemen, dat bovengemelde woord nog elders in ons Dietsche boekwezen voorhanden is.

Meyer's *Woordenschat* (Amsterdam 1620) geeft onder de verouderde en ongewone woorden: '*Reeren* = loeyen, schreeuwen als de herten'.

In het Dietsch-Engelsch wrdb. van Hexham (Rotterdam 1648) staat er: '*Reeren*, to bray like a hart'.

Doch het woord is veel ouder en van ruimer beteekenis. Bij Jakob Van Maerlant, in *Der Kerken Claghe*, r. 177, heet het:

> Wie heeft den dorper daer gemeert (= vastgebonden) Int dal daer die
> duvel reert?

Door Eelco Verwys, die dat stuk uit Van Maerlant in zijn Bloemlezing (Zutfen 1873) overdrukt, wordt het w. reren toegelicht als volgt: '*Reeren* = brullen. Kil. *boare*, *mugire*. Eng. *to roar*. Hoogd. *rören*. Z. De Jager, *N. Versch*. 127.'

De Jager's N(ieuwe) Versch(eidenheden) heb ik niet bij de hand. Maar in zijn *Woordenboek der frequentatieven* (Gouda 1875) vermeldt De Jager op *reuzelen* ons woord '*reren* of *reeren*, bij Kil. bulken, ook schreeuwen als een hert, oudfr. *raire*, eng. *to roar*, angels *raran*, hamburgsch *raren*, waarvan 't eng. *roarer*, een luidruchtig mensch'. En verder, in de Bijvoegselen aldaar, zegt hij:

'Het ww. *reren of reeren*, op *Reuzelen* vermeld en bij Halliwell *to rare* luidende, komt mede voor in den Teuthonista, zoowel voor het bulken der koe en het blaten van het schaap, als in het algemeen voor krijten, krijschen, roepen. Men leest het bij Maerlant, in Willem's Mengelingen, 55:

> Wie heeft den dorper daer gemeert
> Int dal daer die duvel *reert?*

'Serrure, Vaderl. Mus. I, 70:

> Die honden spronghen den esel om
> ende waenden dat ware een wilt.
> God, here! hoe lude hi doe *reren* beghan.

'Vandaar *bereren* in den Roman der Lorreinen (door Dr. Matthes), 45:

> Hi en si in die borg gegaen,
> Die her Wibrecht hadde laten staen
> Open na sijn wederkeren,
> Dat menich ridder sal *bereren*.

'd.i. bekrijten, beschreien'.

Verdam's Middeldietsch woordenboek is nog aan het w. *reren* niet toegekomen; doch aan *bereren* wel. *Bereren* - zegt Verdam - is gemaakt van *reren*, d.i. weenen, en beteekent: betreuren, beschreien, verdriet over iets hebben. En hij geeft daarvan de volgende oorkondschap: Meneghe vrouwe salt bereren in heydenesse uwen criich, *Limb*. IX, 362. - Hijs saechte gecastijt, geleert, die scuwet dat een ander bereert, *Rincl*. 631. - Dat menech ridder sal bereren, want wat hi vant clene ende groet in die borch, dat sloechi doet, *Lorr. fr*. III, 12.

J. CRAEYNEST

't Halewijnslied in West-Vlaanderen

TEGENWOORDIG is een werk aan 't verschijnen van F. Van Duyse: '*Het oude Nederlandsche Lied*'. Daarin staan verzameld 'wereldlijke en geestelijke liederen uit vroegeren tijd'; daarin ook wordt elk van die liederen besproken naar elk zijne lezinge en zangwijze. Hoezeer echter dit werk wetenschappelijk en verstandig opgesteld is, toch zal wel lange nog hier end daar entwat gevonden worden, eene kleenigheid, die het kan volledigeren maken. Alzoo gaf reeds Hgl. L. Scharpé in *Dietsche War. en Belf.*, 1901, 97-99, een ongekende bewerkinge van 'den hertog van Brunswick' op. Alzoo ook hebbe ik hier iets ter hand dat mogelijk kan baten om de geschiedenisse van een ander lied aan te vullen of te staven.

't Is van 't Halewijnslied. Dit lied zegt F. Van Duyse (op bl. 12) behoort tot onze oudste. 't Dagteekent wel uit de XIVe eeuwe en misschien nog van vroeger. Alom is 't gegeerd geweest. 't Bestond uit tweereekte schokskens; de tweede rijmreke uit elken schok wierd herhaald onder 't zingen, zoodat ook al soms met tijd van jaren een derde reke instee van de herhaalde tweede insloop. 't Lied zelve gerocht verminkt, en ja vermengeld met andere bewoordingen en lezingen.

Heer F. Van Duyse geeft vier wisselgedaanten, ten minste voor de woorden: (A) ééne opgenomen in Brabant door Willems, (B) een andere gedrukt te Gent bij Van Paemel, (C) een derde opgeteekend uit West-Vlaanderen, door Lootens en Feys, en (D) een vierde, bewrocht door zaliger Prudens van Duyse. Dr M. Sabbe gaf sedertdien, in *Volksk.* XIII (1901) 186-188, nog eene wisselgedaante van C, laat ons daartegen zeggen E.

De volgende wisselgedaante (F) komt uit den mond van menschen van Moorslede; ze wierd voorgezongen eerst door een ouden werkman, en wat nadien door een vrouwe die er vijf zes dingen bijvoegde. Er is eenig verschil tusschen deze gedaante en de bovenvermelde. Wat hoofd-

zakelijk afwijkt van de lezinge (D) van Prudens van Duyse hebbe ik in schuinsche staven laten drukken.

Aldus zong de werkman:

1. *Mahieubrecht* zong een liedtje fijn, al die 't hoorde wilde derwaarts zijn.
2. *Dochter Louize* heeft 't ook verstaan, zij ook wil naar Mahieubrecht gaan.
3. Ze ging voor haar vader staan: - ‘vader mag ik wel spelen gaan, mag ik wel naar Mahieubrecht gaan?’
4. - ‘Ba nee-g', dochter Louize, *ge zijt de schoonste van de vijve*, al die daar gaan ze blijven der.’
5. Ze ging voor haar moeder staan: - ‘moeder mag ik wel spelen gaan, mag ik wel naar Mahieubrecht gaan?’
6. - ‘'t Is mij gelijk waar dat gij gaat, *achter dat God u maar wel en bewaart*.’
7. Ze ging in haar slaapkamere ze kleede haar mooi; '*t was jammere*.
8. Wat dei zij op haar lijvige? (= lijvetje) Een hemdetje fijn als zijde.
9. Ze deed daarop een rooden rok van steke tot steke een gouden knop van plooi tot plooi een perele.
10. Wat zette zij op haar *gekreukeld* haar? Een kroone van goud; en ze woeg zwaar.
11. Ze ging in haar vaders peerdstal, ze koos *den schoonsten baai* van al.
12. Ze ging daarmee al zingen voort tot dat zij aan den boschwaard kwam. Mahieubrechts moeder die haar tegenkwam.
13. *Ze stak haar peerd aan d' slinkerhand*, *ze reed Mahieubrechts moeder in 't zand*.

14. Als ze dan wat voorwaarts kwam, Mahieubrecht die haar tegenkwam.
15. Hij gaf ze daar te kiezene van drie dat ze leed lievere,
16. *te hangen of te verdwijgene of voor het zweerd te blinkene*.
17. Hetgene dat ik kiezen moet, ik kies het zweerd *die snijdt zoo zoet*.
18. Doet af, doet af uw opperste kleeren want maagdenbloed die springt zoo wreed.

    (Dit zegt Louize aan Mahieubrecht).
19. *Doet af*, *doet af uw rechterschoe want maagdenbloed die loopt wel toe*.
20. *Als hare schoe halfwege was*, zijn hoofd die voor zijn voeten lag.
21. De valsche tong nog driemaal sprak: ‘Gaat daar onder de galge en haalt daar een pottje met zalve en smeert dat aan mijn hals.’
22. - ‘Onder de galge en ga ik niet een pottje met zalve en hale ik niet moordenaars raad en doe ik niet.’
23. Ze ging daarmee al zingen voort, tot dat zij uit den boschwaard kwam; ze stak *driemaal* den hoorene.
24. *Dochter Louize en is nog niet dood*, *want 'k hebbe haren tuithooren gehoord*.

Nog een ander mensch, zei ik, van Moorslede, een bejaarde vrouwe, zong alverre 't zelfste.

- Zij veranderde echter den tweeden schok in:

(2). Dit hoort van ver een koningskind *dat langs zijn vaders boomgaard ging*.

- Zij voegde ook achter den 22sten schok de volgende:

(23). - '*Gaat onder den rommel en slaat driemaal den trommel*'.
(24). - '*Onder den rommel en ga ik niet*, *driemaal den trommel en sla ik niet*, moordenaarsraad en doe ik niet'.
(25). - 'Gaat *onder den doorene* en steekt *driemaal* den hoorene'.
(26). - '*Onder de dooren en ga ik niet driemaal* den hooren en steek ik niet, moordenaarsraad en doe ik niet'.
- Zij eindigde met:
Zij hielden een groot banket en 't hoofd wierd op de tafel gezet.

Één ding is wonder: de veranderinge van namen. A, B, D bij van Duyse geven 'Halewin'; C en E geven 'Roland'; en hier is een *Mahieubrecht* voorhanden. Zóó toch werd het woord uitgesproken. Misschien is 't '*ma-Huibrecht*', waar '*ma*' het westvlaamsch welluidendheidsvoorvoegsel is, dat geenen zin in 'n heeft, en waarvan sprake in *Loq*. 1887, Njmd bl. 68.

Dan die *dochter Louize*; diezelfde staat ook in lezinge C (de westvlaamsche van Lootens en Feys), en E maar elders niet.

Onze wisselgedaante F wijkt nochtans merkelijk af van de vermelde westvlaamsche C en E, doordien dat zij begint met het (toover)lied van den Ridder, wat C en E niet 'n hebben. Zij verschilt ook van al de andere lezingen, omdat de moeder van den Ridder hier (inde 12ste en 13ste schokken) vóór 's Ridders' dood en niet daarna mishandeld wordt. F schijnt te moeten gevoegd worden bij A. En samen met A moet F gewis ouder zijn dan C en de jongere lezinge ervan E; alsook ouder als B. Ziet eens b.v. - om maar op een dingen te steunen -: A en F gebeuren in den bosch; - d.i. baarblijkend 't oudste tooneel. - C half in den bosch, half ten huize. E geheel bin den huize. ('k Spreke alsan

van den moord van den ridder). Van een anderen kant, B met de zinspelinge op Holofernes en Judith geriekt te veel naar den laatsten Rederijkerstijd, en ziet er dus jonger uit dan de andere lezingen.

'*Hare* schoe' in den 20sten schok is gewis miszongen. 't Moet wel 'zijne' of 'daar de schoe' zijn.

'Verdwijgene' (16.) = verdwijnene?

Andere onverstaanbare gedaanten komen misschien voort uit den verhakkelden toestand van 't lied.

De zangwijze is die van den 'Credo in semiduplicibus' op de zinsnede 'Et in Jesum Christum fil. Dei Unig.'

H.V.

Oude 'Sanctjes'

I. *Onder 't afbeeldsel van den Heiligen Jozef*. Groetenisse tot den Heylighen Joseph.

HEYLIGHEN Joseph Bruydegom vande Alderheylighste Maghet Maria ick verkiese u van daghe en inder eeuwigheyt tot eene Patroon ende advocaet en neme vast voor mij dat ick u noyt en sal verlaete oft iet doen dat teghe uwe eere is oversulcks bidd ick u ontfanckt mij en allen mijn vriende voor uwe eeuwige dienaers staet mij bij in alle mijne wercke ende en wilt mij in d'ure mijnder doot niet verlaeten. Aemen.

II. *Jezus wordt van zijne kleederen ontdaan bij 't kruis dat naast hem ligt*. Ghebedt.

O Jesu wort gij weer ontbloot
Om t' onderstaen de bitter doot
Wort dit swaer cruys voor u d(b)ereyt
Daer gy sult worden opgeleyt
Om tusschen alle smert en pyn
Voor my een offerand te syn
En dat gy met u dierbaer bloet
De schuit van myne sonden boet
O dat dit voorbelt myn gemoet
Door rouw en droefheyt smilten doet.
Amen.

(CORNE DE BOUDT).

III. *Een man vlucht een kruis en loopt er twee andere tegen.*

Siet desen slechten hals
verhaesten hier syn schreden
op dat het cruys hem niet
sou vallen op syn leden
't is al verlore moeyt
al liep gij noch soo stijf
de cruyssen sitten u
te dapper op het lijf
spaert toch o goeden Bloet
uw lichaem en uw voeten
ist dat g' ontloopt een cruys
gij sulter twee ontmoeten
den schrick is self een cruys
en soo vervaert te syn
als gij een cruysken vindt
dat is een dobbel pyn
daer om wilt wyser syn
en geern' het cruys aanveerden
dat God u senden sal
en houdt het selv' in weerden
want 't cruys is uw geluc
vereert door 't dierbaer Bloet
dat ons de helle sluyt
en Hemel open doet.

(A.J. HEYDREIX.)

IV. *Het Allerheiligste door engelen aanbeden.*

Dat Jesus Christus waeragtig Godt en Mensch is in 't H. Sacrament des Autaers alle de reden is in de kragt Godts, alle het verstant in 't geloof, dat het kan sijn is van Godts kragt, dat het is van sijnen wil dat wij het weten te sijn hebbe wij van de H. Kerk die niet en doolt en van de H. Schriftuer die niet en bedriegt dat wij 't niet en begrijpen dat is door de krancheyt des verstants dat wij niet en gelooven spruyt uyt den Vader der logenen die in de waerheyt niet en is blijve staen.

(A.J. HEYDREIX).

(Cs. Musius Bisschop van Briton).

V. *Jezus na zijne verrijzenis vertoont hem aan Magdalena als een tuinman.*

Ghebedt.

O Jesu die aen Magdaleen,
Als sy omtrent u graf alleen
Bleef, ende u doodt lichaem soght
Met klachten vullende de locht,
U selven als dan hebt vertoont
En hare liefde soo beloont

Om dat sy schier van soecken moe
Volherdt heeft tot het lesten toe,
En u getrouwelyck bemint
Geeft, dat ick u oock soeck en vindt
O soeten Jesus! en oprecht
Door liefd' aen u blijf vast gehecht.
Amen.

VI. *St. Jan van Nepomuc als priester gekleed, niet het kruisbeeld in zijne hand.*
Ghebedt.
Tot den H. Joannes Nepomusenus.

Joannes die syt Godts vrint
En Jesum hebt getrauw gedient
Die om 't swygen van de Bieht
Heeft moeten sterven souder pligt
Den loon die gy daer voor verwerft
Is dat gy 't hemelryck beherft
U roep ick aen o Heilig man
Dat ick als niet meer leven kan
Verkrijgt my dan door u gebedt
Dat mijne ziel sy onbesmet
En dat sy oock mag suyver syn
Als ick voor t'oordeel Godts verscyn
Amen.

(A.J. HEYDREIX.)

Mingelmaren

‘**A**LS ik Belg was, zon ik het ook betreuren dat mijn land niet had één taal, door 't voorgeslacht gevormd en gerijpt tot onvergankelijke kunst. Wij, Nederlanders, benijden u uw tweetaligheid niet, schoon zij haar voordeelen heeft: tweetalig man is dubbel man. Maar wij, op een afstand, begrijpen niet waarom dat altijd zulk een bron moet zijn van veete en vijandschap. De zaak is zoo eenvoudig, en menschen maken haar zoo ingewikkeld. Als ik in een zak erwten doe en boonen en ik ga schudden, dan blijven boonen boonen en erwten erwten, al schud ik mij lam. Hots Vlamingen en Walen door elkaar, zij blijven toch wat zij zijn. Neen, de vergelijking gaat mank. Menschen hebben een wil, en wie geen Vlaming *wil* blijven, *kan* zoo lang poelitoeren dat hij Waal wordt, voor 't oog. In werkelijkheid natuurlijk niet: over duizend jaar verraadt zijn schedel hem nog: dan zegt een geleerde: kijk, een Vlaming. Dat moest hij dan eens kunnen hooren! De echten, naast hem, zouden schudden van den lach.

‘Dat komt er van als men vrijwillig zijn afkomst verloochent.

‘Maar nu eenmaal het geval er toe leidt, nu er Walen zijn die natuurlijk Waal willen blijven en Fransch willen spreken, en er Vlamingen zijn die natuurlijk Vlaamsch willen blijven en Nederlandsch willen spreken, ja, misschien ligt het aan mij, maar nu zijn het weer erwten en boonen. En alleen een dwaas kan bij den zak gaan zitten wachten tot die dingen van één soort zijn geworden.

‘Wij, Hollanders, zijn misschien te naïef en zit er meer achter. Maar als er meer achter zit, ligt dat niet aan de quaestie, die is eenvoudig genoeg, maar aan de menschen. En dan zeggen wij in Holland - als wij in ons recht zijn - laat de menschen maar praten. En wij gaan kalmpjes onzen gang.’

Zoo sprak Kiewit Do Jonge, uit Dordrecht, op den Dietschen Taalzitdag te Gent, in 1900. Z. *Handelingen*...., bl. 192.

IN ‘Van Nu en Straks’ weerlegt Aug. Vermeylen de bewering van den Nederlandschen schrijver Frans Netscher, die schreef dat de letterkundige ontwaking der Vlamingen voortgesproten is uit *De Nieuwe Gids*.

‘Wij zijn al zeer langen tijd wakker en wel wakker!’ luidt Vermeylen's wederwoord.

‘Zakelijk geantwoord: De zuiverste en oorspronkelijkste stem die over ons land klonk, was die van een grijsaard, ons aller meester, Guido Gezelle. Hij verpersoonlijkt de Vlaamsche herwording. Meer dan een derde van zijn werk ontstond vóór 1860. Zijn leerling Hugo Verriest schreef “Avondrust” in 1877, en werkt thans nog mee aan dit tijdschrift der jongeren. Een leerling van Verriest was Albrecht Rodenbach die met Pol De Mout, lang vóór “De Nieuwe Gids” bestond, hier “réveil-tijdschriften” uitgaf, en eigenlijk is het *zijne* traditie die wij noch voortzetten’.

Uit het Brusselsch weekblad *Onze Tijd*, den 30sten van Lentem. 1901.

De heer Vermeylen heeft gelijk. Doch van ‘réveil-tijdschriften’, die Albrecht Rodenbach zaliger zou uitgegeven hebben, hadden we hier in West-Vlaanderen tot nog toe niets vernomen.

A*LGEMEEN Duitsch taalverbond*. - Dit verbond, dat thans meer dan 15,000 leden telt, heeft ten doel ‘den echten geest en het eigen wezen van de Duitsche taal te behouden; liefde voor de moedertaal te wekken en lust om ze te bestudeeren; den zin voor haar zuiverheid en schoonheid te verlevendigen; haar te doen zuiveren van alle vreemde bestanddeelen en aldus het zelfbewustzijn in het Duitsche volk te versterken.’ Bij de taalzuivering geldt de regel: ‘Geen vreemd woord daar waar een *goed* Duitsch woord bestaat.’

Uit *Dietsche Warande en Belfort*, 1901, t^{k} 3, bl. 333.

[Nummer 10]

Van den Verrekijker

IN deze laatste eeuwen is de sterrenkunde veel vooruitgegaan bij over oude tijden. Dat zijn we vooral verschuldigd aan den verrekijker, waarmede Zon en Maan en dwaalsterren veel beter kunnen beschouwd en onderzocht worden, en die ontelbare nieuwe vaste sterren heeft doen ontdekken.

Sommigen schrijven de allereerste uitvinding der verrekijkers toe aan Roger Bacon, een Franciscaan uit de XIII^{de} eeuw, en anderen aan J.-B. Porta, die leefde op het einde der XVI^{de} eeuw. Doch dat is niet zeer waarschijnlijk, aangezien hunne werktuigen zouden moeten verspreid geweest zijn en bekend staan[(1)].

Volgens eene overlevering die bij de Nederlanders, onze stamgenooten, in omloop is en het waarschijnlijkst voorkomt, zouden we de eigentlijke uitvinding der sterrekijkers

(1) GANOT, *Traité de Physique*.

aan Zacharias Jansen, of beter aan zijne kinderen verschuldigd zijn.

Ten jare 1590 - zoo luidt die overlevering - hielden de kinderen van Zacharias Jansen, een brilslijper van Middelburg, in Zeeland, toevallig twee brilglazen, het één hol en 't ander bol, op eenigen afstand achter elkander, en keken er door. Welnu, ze zagen met verbaasdheid dat het haantje van den kerktoren veel grooter scheen als gewoonlijk, en dat het zoo nabij gekomen was.

Ze gingen 't aan hunnen vader vertellen, die ook door de glazen keek, en ondervond dat zijne kinders waarheid spraken. Nadenkende, zette de brilslijper twee zulke glazen vast, op eenigen afstand van elkander, en met te zoeken en te zinnen kwam hij ertoe, dat hij zijn glazen op de twee uiteinden van kleine buisjes stak.

De verrekijker of zienbuis was uitgevonden.

De eerste werden aan vorst Maurits van Holland en aan graaf Albrecht van Oostenrijk aangeboden, met het gedacht dat ze wel zouden kunnen dienstig zijn voor den oorlog, om den vijand van verre te bespieden.

Zekere Hans Lippershey, die ook te Middelburg woonachtig was, kreeg welhaast kennis van die wondere zienroeren, maakte ze in het geheim na, verbeterde ze eenigszins, en mocht, op zijne aanvrage van 2^{den} October 1608, de eerste bestellingen doen voor den lande. 't Is zeker om die reden dat hij door velen voor den uitvinder der verrekijkers gehouden wordt.

Den 17^{den} October van hetzelfde jaar 1608, vroeg zekere Jacob Metius of Metzu vergunning aan de ‘Staten generaal’ van Holland, om hij alleen verrekijkers te mogen maken volgens zijn stelsel. Alzoo wordt ook Metzu als uitvinder aangezien[1].

Alhoewel Lippershey beloven moest ‘gheen sulcke instrumenten meer te maken zonder consente van de

(1) GANOT, Historisch Woordenboek.

Heeren Staten,' toch werden ze nagemaakt, zoo ge ziet, en de Nederlanders bleven zelfs niet lang de eenigsten om zulke werktuigen op te zetten: van het volgende jaar af waren ze reeds gekend in verscheidene landen. Om maar een voorbeeld aan te halen, aan kardinaal Borghese, te Rome, werd er een toegezonden uit Vlaanderen[1].

Een Romeling, Cesi bij name, was de eerste die de verrekijkers doopte met den Griekschen naam *telescopium*. Te dien tijde immers was het al Grieksch en Latijn dat de klokke sloeg, bij zooverre dat ook de geslachtsnamen in een Latijnsch kleed gestoken of zelfs in het Latijn overgesteld werden.

De bekende sterrekundige Galileï, van Pisa, in Italië, heeft den verrekijker verbeterd, bijzonderlijk met hem tweeledig te maken en voor de twee oogen gebruikbaar (fr. *jumelles*, d.i. tweekijker). Hij was ook de eerste die den verrekijker gebruikte om den sterrenhemel te beschouwen: in 1610 gaf hij reeds zijn talrijke waarnemingen in het licht. Ze liepen over de bergen der Maan, de wachters van de dwaalsterren en de vlekken der Zon.

De geleerde Descartes, van Frankrijk, die in 1637 zijne Verhandeling over de Straalbreking uitgaf, heeft meer nut uit de verrekijkers getrokken dan hij er verbeteringen aan gedaan heeft.

Kepler, een Wurtemberger, heeft den eersten waren 'sterrekijker' verveerdigd, die zijnen naam draagt. Het oogglas, zoowel als het eindglas, is eene dubbelholle lens, in plaats van dubbelbol te zijn[2], zoodat alle voorwerpen, die erdoor gezien worden, omgekeerd verschijnen; hetgeen niet miskomt voor de sterren. Ten huidigen dage is Kepler's sterrekijker, door bijvoeging van glazen, nochtans ook geschikt om aardsche voorwerpen te laten bezichtigen.

(1) Het boek der uitvindingen.
(2) Eene lens is een gebogen glas, dat gelijkt op deze der zakuurwerken.

Naderhand zijn die werktuigen dikwijls veranderd, vergroot en verbeterd geworden. Hunne volmaaktheid hangt niet meest van hunne grootte af, maar wel van de effenheid, netheid en doorschijnigheid der glazen; want glazen die de voorwerpen veel vergrooten, zijn dikwijls duisterachtig en als beneveld, en hunne kleine vlekjes worden ook groote plekken, zoodat de afbeeldingen er maar onduidelijk of gedeeltelijk doorkomen.

Daar worden verrekijkers gevonden die de voorwerpen 1000 maal, 1500 maal, 2000 maal en zelfs nog meer vergrooten. De laatst gemaakte reuzenkijker is deze die op den toogdag van Parijs te zien was: hij trekt de Maan, die 75,000 uren verre is, op 60 (?) uren afstand. Hij is aangeboden geweest aan Z.H. den Paus, die 100,000 frank besteedt om hem te doen zetten op de sterrewacht van 't Vatikaan. Immers zulke groote werktuigen moeten op kloeke grondvesten staan, en zoodanig geschikt worden dat ze naar alle richtingen beweegbaar zijn.

De wijze uiteendoen waarop de verrekijkers werken, zou voorafgaande begrippen van gezichtkunde vragen, die we hier niet wel kunnen voorstellen noch herinneren; doch uit het voorgaande kan men begrijpen, dat de verrekijkers hoofdzakelijk uit twee of meer lenzen bestaan, waarvan de eene, die tenden de buis vastzit, de lichtstralen ontvangt; en de tweede, waardoor men kijkt, het ontvangen beeld vergroot, door het verspreiden der lichtstralen, zooals het gaat als iemand voor een hollen spiegel staat: zijn wezen komt hem ook merkelijk vergroot voor.

D.L.

De Gilde van ‘mijn heere Sint Adriaen’

SINT Adriaan was patroon van de gilde der Brugsche patijnmakers.

En wat zijn patijnmakers?

In zijn Westvlaamsch Idioticon schrijft De Bo '*Patijn* (wvl. *Patine*) v. kloef, holblok, houten schoeisel, fr. *sabot*: doch vooral een holblok, die licht en fatsoenlijk gemaakt is, en meest met eene lederen riem vast boven den wrijf van den voet....'[1].

Te Brugge moesten in vroegere tijden de patijnen ook bekend zijn, aangezien er daar een 'gilde van patijnmakers' bestond. Maar nu is dit woord verloren en men spreekt er alleenlijk nog van kloefen en kloefenkappers.

Over de oude Brugsche gilde der patijnmakers is tot hiertoe, mijns wetens, weinig of niets gedrukt.

In '*Inventaire des archives de la ville de Bruges par L. Gilliodts-van Severen*' vind ik de patijnmakers vermeld op bladz. 162 van het vierde deel. We hebben daar eene rekening van de oude halle over het jaar 1630, en de patijnmakers staan er aangemerkt tusschen andere ambachtslieden[2].

Wat hier volgt komt uit de oorkonden die bewaard worden in de kerk van de Heilige Magdalena te Brugge, en die, voor zooveel ik het wete, nooit noch nergens uitgegeven werden.

De nering der Brugsche patijnmakers liet hare goddelijke diensten verrichten in de kerk der H. Katharina, die dan buiten en bij Brugge tusschen de H. Katharinapoort en de Gentpoorte stond, en die later binnen Brugge verplaatst wierd, en nu, sedert honderd jaren, de H. Magdalenakerk genaamd wordt.

Hun patroon was Sint Adriaan, de martelaar, wiens dag in Lentemaand komt. Maar uit eene oorkonde, die hierna ten deele overgedrukt staat, weten we dat er twee

(1) In oudere woordenboeken staat *patijn* en ook *platijn* met dezelfde beteekenis. Vgl. SCHUERMANS, *Algemeen Vl. Idioticon* op *platijn*.
Van dat woord zegt VERCOULLIE: '*Pattijn*, gelijk engelsch *patten*, uit fransch *patin*: oorsprong onzeker, toch wel een afleiding van hetzelfde stamwoord als *pantoffel*, misschien *patte* = voet'.

(2) In de oude halle waren er '17 (*étalages*) *des fabricants de patins* "patienemakers" de 52 s.'

Sint Adriaansdagen waren, namelijk den 4^{den} in Lentemaand en den 9sten in Herfstmaand.

In de oorkonden is er sprake van ‘eene Capelle van Sinte Adriane, binnen der voors. kerke’ van de H. Katharina. Die stukken zijn van den tijd toen de kerk nog buiten Brugge stond. Heel waarschijnlijk zal er later, als de kerke binnen de stad stond, ook een bidstêe in geweest zijn, aan den H. Adrianus toegewijd, waar de patijnmakers hunne goddelijke diensten lieten verrichten.

In een rekeningboek van 1519 tot en met het jaar 1541 staan ze jaarlijks vermeld onder de hoofding ‘ontfanc van ghilden’. De helft der inkomsten van de nering kwam aan de kerke toe.

In 1521 lezen we ‘van eender wassen vrouwe, die in Sint Adriaens-Capelle stondt, die int gheheele wouch LXXX pondt’. Die ‘wassen vrouwe’ werd verkocht, en de helft der opbrengst aan de kerk uitgekeerd.

Dan hebben we nog drie stukken over giften en over schikkingen om op zekere dagen den disch te doen dekken en kerkelijke diensten te doen verrichten.

De oudste oorkonde, die we over de patijnmakers gevonden hebben, is van 1483[(1)]. Geeraard Hughe, lid van den eed der gilde, en zijn vrouwe Margriete bezetten aan de gilde van Sint Adriaan een eeuwige rente van 10 schellingen grooten tôrn, losselijk den penning achttiene, op een huis staande aan de noordzijde van de Moerstrate. Te dien tijde was Jan Vander Sluse deken der gilde.

> 4. Nov. 1483. - Dit was ghedaen int jaar M. CCCC. drie ende tachtentich op den vierden dach van Novembre.
> Wij Jan tsoenin ende Jan Van den Keere, schepenen in Brugghe, in dien tijden, doen te wetene allen lieden dat camen voor ons als voor scepenen, gheeraerd Hughe, de pattinemakere, ende Margriete, zijn wijf. Ende bezetteden over hemlieden ende over haerlieder naercommers, Janne Van der Sluse, als deken vander ghilde van Sinte Adriane, die de patinnemakers houden in Sinte Katheline kerke buten

(1) In 1832 wierd opneming gedaan van al de oorkonden die in de H. Magdalenakerk bewaard worden; en dit stuk t^{k} 33 berust in eenen pak, die, volgens de schikking van 1832, geteekend staat: ‘Pak 1400 kerke’. Het is wel bewaard, maar de zegel is verloren.

> Brugghe, of den gheunen, die naermaels deken vander zelver ghilde wesen zal, ter voors, ghilde bouf, up een huus, met datter toebehoort, staende inde Moerstraete....'

Dit huis stond aan de noordzijde van de Moerstrate, backten het huis dat vóór 1483 toebehoorde aan 'Meester Claise Scaercolf, priester'; nevens het huis dat toen toebehoorde aan 'Joncvrouwe Katheline Colaerd de Socers, weduwe' langs den eenen kant; en nevens het huis dat aan den 'heer Jan Van den Hauwe, priester wijlen' was, langs den anderen kant.

Weinige dagen nadat bovengemelde oorkonde uitgegeven en bezegeld was door de schepenen van Brugge, wierd er door de gilde der patijnmakers eene andere verveerdigd, tot antwoord aan den heer Geeraart Hughe(1). Op de twee Sint-Adriaansdagen, in Herfst- en in Lentemaand, zou men in de kerke van Sinte Katharina buiten Brugge eenen disch stellen van 12 provenen. Ten eeuwigen dage ook zal in de voorzeide kerk, in de kapel van Sint Adriaan aldaar, daags na de Sint-Adriaansdagen, een gelezene mis gedaan worden over de ziel van Cornelie, 'Pieter Swevers dochter, Aernoud De Moyens weduwe'. In die mis moet de deken met drie vinders of andere leden der nering het derde van een pond offer was komen offeren.

> 26 Nov. 1483. - Gemaakt 'int jaer M. CCCC. drie ende tachtentich up den zesse ende twintichsten dach van November. Wij, Jan Vanden Slusen, deken, Philips De Witte, Danneel Vanden Buxe, ende Jan De Corte, vinders vander neerrynghe vanden patinnemakers binnen der stede van Brugghe' beloven aan Geeraard Hughe, omdat hij ten voordeele der nering eene bezetting gedaan had 'ten eeuweghen daghen te doen stellene binnen der kerke van Sinte Katheline buten Brugghe ten dissche aldaer, telken up Sinte Adriaensdach, commende den neghensten in September(2), eenen disch van twaelve provenden,

(1) Dit stuk is in den pak 'Disch 1400' t^{k} 17. Er werden over dezelfde zaak drie stukken gemaakt: voor de nering der patijnmakers, voor het Armbestuur der H. Katharinakerk, en voor de erfgenamen der weduwe Van Aernoud de Moyens. Twee van die stukken worden in de H. Magdalenakerk bewaard. - Zegel der gilde verloren.

(2) In een der twee stukken, over die zaak inde H. Magdalenakerk bewaard, spreekt men van eenen Sint Adriaansdag in September, zonder den dag te bepalen gelijk in het stuk, dat hier afgeschreven wordt.

> elke provende waerdich zijnde drie grôn. Ende ooc in tsghelycx up Sinte Adriaensdach commende den vierden dach in Maerte daer naer noch eenen anderen disch van twaelve ghelycke provenden waerdich als boven.....'

De disch kreeg vier provenen, de nering vier en de bloedverwanten der weduwe van Arnoud De Moyens ook vier. Vond men geene bloedverwanten meer van deze laatste, dan kwamen die vier provenen aan de nering over.

> 'Beloven voord over ons ende over onze naercommers, ten eeuweghen daghen te doen doene binnen der voors. kerke, binder capelle van Sinte Adriane aldaer, sdaghes naer Sinte Adriaensdaghen voors., eene lesende messe van Requiem(1) ende aldaer ten zelven messen te doen wesene een dardendeel van eenen ponde offerkersen. Daer telken ghehouden zullen zijn te commen offeren de dekene ende drie vinders vander voors. neerynghe, of andere persoenen, vander zelver neerynghe in haerlieder stede. De welke wij gheloven te ghevene telker voors. messe, over haerlieder moeyte, achte grôn. Ende daer eenigh ghebrec daer in viele, zo zullen de zelve acht grôn bekeerd ende ghegheven worden den voors. dissche, omme die, biden dischmeesters, den aermen vanden dissche in aelmoessenen ghegheven te wordene'.

Daar is nog een derde oorkonde(2) van den 18^{den} in Herfstm. 1502. Vóór den Notaris Philippus Mittins droeg Willem Vanden Voorde, F. Jans De Makelare 'drie chaerters van ghiften' op, aan de dischmeesters der H. Katharinakerk, ten voordeele van den disch, over goederen, die hij op de 'prochie van Oorscamp' bezat. Hij deed het 'ter eeren van Gode, Marye, zynder liever Moeder, mijn heere Sint Adriaen, ende alle den hemelschen gheselschepe'. Na Willems dood, moest er jaarlijks, een plechtig jaargetijde gezongen worden; maar 'es te wetene, dat also langhe als de voors. Willem leven zal.... zo zal men alle jare, smaendachs naar Sinte Adriaensdach in September, eene misse van den helighen Gheest doen met vullen choore ende orghelen, in stede van den voorn. jaarghetyde'. Daarbij waren de Patijnmakers tot toezieners

(1) Op "eene rolle van Besetten te doen in de parochie kerke van Ste Catharina binnen Brugghe" staat er te lezen dat die mis over de ziel der weduwe van Arnoud de Moyens later gedaan wierd op den eersten Zondag in Maarte.

(2) Pak 1500 Disch. t^{k} 5.

der stichting aangesteld, en daartoe werd het volgende bepaald:

> ‘Item voort noch te gevene alle jare den deken ende den eedt van Sint Andriaen aldaer, binder voors. kerke, twaelf scellyng. paris., als voor tregart ende het toesien, dat zij hebben zullen: of men alle jaeren den voors. dienst doet, ende den disch stelt ende cleed in werden also voorseid es. Dus werden zij ghehouden te commen offeren ter voors. messe, ende den disch te visenterene: of hij ghestelt ende ghecleed es, in werdden als vooren. Want waert dat zo ghebuerde, dat God beschermen moete, dat de voors. dischmeesters, ofte huerlieder naercommers voors. in ghebreke waren van te vulcommene ende te onderhoudene dus voorseid es, ofte in eenich pont van die: zo zullen de voors. deken ende eed van den voors. ghilde van Sint Adriaens hand mueghen slaan ande voors. besettynghe, ende trecken die thuerlieder waert, omme alle de voorscreven pointen zelve te vulcommene, ende den dienst te doen doene aldaer als vooren. Ende hebben voordan zelve alle de administratie van den provene te stellene in huerlieder cappelle, ende de teekens te zendene ende de prouffijten vander besettynghe te heffene, als de voors. dischmeesters hadden. Item voort den clerc vander voors. ghilde te ghevene. voordat hy den deken ende den eed vander voors. ghilde, tsnavens te vooren, alsmen t'sanderdaechs, de voors. messe, van Requiem ofte van den heilighen Gheeste doen zal, vermanen zal, omme te commen offeren: drie scellinghen paris.

Daar is hetgeen we gevonden hebben over de gilde van mijn heere Sint Adriaan, of de nering der Brugsche Patijnmakers. Wisten anderen er meer over, 't ware aangenaam het te vernemen.

L. GHYS

Zonnezotternij

HEM stralen doet de zon,
hem steken in de lenden,
hem booren in den stam,
in tak en sprietelenden,
de gulden priemen van
heur vier dat leven schept.
Zoo plaagt z'hem en ze loert
of hij geen botje en rept.
Maar koud en stram, en dood

in al zijn knuisten daar,
weêrstaat al haar geweld
de zwarte perelaar.
Ze koost en kittelt hem
al dingelen en beven,
ze noodt hem meê te doen
in 't aldoorspetterend leven,
en heeter, dag op dag,
haar scherpe schichten schiet,
maar of versteend hij waar,
nog en gevoelt hij 't niet.
En zij houdt aan en streelt
en troetelt hem, en winnen
zoo zal ze, en 't oude vel
krijgt waarlijk warm van binnen
ten langen laatste, en 't piept
een botjen uit den bast,
de zonne stekt zoo zaan
het met heur naalden vast.
Weêrstaan en zou hij niet
die zonnezottigheden;
hij monkelplooit, hij lacht,
het kruipt zijn zwarte leden
van groene botten vol,
en op 'nen zeekren dag
schiet hij, in bloeme en blad,
een bonten schetterlach.

7/5/1901.
CAES. GEZELLE.

Valencijnsch kantwerk te Ieper

HET kantwerk het meest gemaakt in Vlaanderen is het Valencijnsche. Wanneer het speldewerk (westvl. spellewerk z. De Bo) te nieten was gegaan in de nu Fransche stad Valenciennes, is het in de zeventiende

eeuw, langs Fransch Henegouw, naar Vlaanderen overgewaaid. Ik spreek hier, wel te verstaan, niet van 't kantwerk in 't algemeen, maar bepaaldelijk van het Valencijnsche.

Reeds in 1656 begon Ieper Valencijnsch te maken. Wanneer Lodewijk XIV Ieper veroverd had, liet hij in 1684 een volkstelling doen. Deze leert ons, dat in dit jaar te Ieper drie schoolvrouwen waren voor kantwerkegen, t.w. de weduwen Meselen, Papegay en Turck, met 63 werkegen.

Twee eeuwen omtrent later, in 1850, waren er te Ieper en in de omliggende dorpen en stedekes van twintig tot twee en twintig duizend speldewerkegen.

Het Valencijnsch van Ieper is buiten kijf het schoonste Valencijnsch dat in Vlaanderen, en ja in de wereld gemaakt wordt. Het net met zijn vierkante mazen doet wonder schoon het plat werk der bloemen uitkomen. Tot in het jaar 1833 was er weinig verscheidenheid in de teekeningen van het platwerk. Toen heeft zekere Duhayon Brunfaut, van Ieper, behoudende de vierkante mazen, nieuwe teekeningen in het platwerk ingebracht. 't Was een zegepraal; de Vlaamsche koophandel der Valencijnsche kanten klom tot twintig millioen frank.

‘Meer dan ooit, schreef Mevrouw Burry-Palliser, een Engelsche, in 1868, worden de Valencijnsche kanten gezocht. En geen wonder ook! Alle wenschelijke hoedanigheden hebben ze: ze zijn kloek, ze zijn licht, ze zijn fraai, en op den dag van heden worden ze bewrocht met teekeningen, in rijkheid, verscheidenheid en volmaaktheid niet te evenaren. De Iepersche Valencijnkanten met hun platwerk zoo fraai, zoo gesloten, zoo netjes uitkomende op hun vierkante maaswerk dat zoo klaar, zoo doorschijnend is, wekken iedereens bewondering.’

Nu is de handel van Ieper's fraaie kantwerk zeer vervallen; de veranderlijke snuf, vol grillen, heeft het alzoo gewild. Dit is te verstaan voor het breede kantwerk van 0,10, 0,20 en 0,30 m. De smalle kanten worden nog wel getrokken.

Mag ik hier nu eenige kleine taalkundige opmerkingen bijvoegen nopens het Iepersch kantwerk?

1° Het Brugsch kantwerk met zijn ronde mazen wordt te Ieper bellewerk genoemd, naar den naam van het Fransch stedeke Belle, Fr. Bailleul, omdat men daar speldewerkt gelijk te Brugge, met ronde mazen. Ieper werkt altijd met vierkante mazen.

2° Het Fransche *fuseau* heet bij De Bo bout of blok. Blok is o.a. Kortrijksch, boet (met korte oe), niet bout, is Iepersch; te Brugge zegt men: spellewerkstok (niet bij De Bo).

3° *Kleinsacramentdagwagen*. Dit zonderlinge en lange woord leest men in de werken van den Ieperschen dichter Fournier; het komt voort uit eene geplogenheid der Iepersche speldewerkegen.

Hier dient in 't kort herhaald te worden hetgeen ik schreef in Loquela, Koornmaand 1893, blz. 29 op het woord *Mooimakersdag*, te weten: dat de Iepersche speldewerkegen hunnen blijdag vierden op klein sacramentdag, zoo men te Ieper spreekt, 't is te zeggen op den andag ofte octaafdag van H. Sacramentsdag. Op dien blijdag reden ze uit naar den buiten op een bevlagden en bebloemden wijtewagen, bespannen met bebloemde horsen. Die wagen is dus de kleine heiligsacramentdagwagen, waaraf Fournier spreekt in zijne rijmreken.

Hij schrijft aan zijne nicht Coleta, die bij de Theresianen te Ieper het kloosterkleed had aangetrokken. Hij wenscht haar, na een lang leven, ten hemel opgeheven te worden, gelijk haar stamvader Elias, op een vurigen wagen. Dien vurigen wagen noemt hij, boertig genoeg, kleinheiligsacramentdagwagen.

> Hier hebt ge zijn rijmreken:
> Leef lang in vrede, en naar de volheid uwer dagen
> Rijd dan den hemel in
> Op vader Elias klein sacramentdagwagen.

Nagelatene Tooneelstukken en rijmwerken van Karel-Lodewijk Fournier. Te Iperen bij Annoy Vandevyvere MDCCCXXI 5e boekd. bl. 354. Fournier heeft ons vijf en

twintig blijspelen en een menigte kleinere gedichten van allen aard nagelaten. Wat er ook zij van de kunstweerde der gewrochten van Fournier, ze bewijzen toch, evenals deze van zijnen tijdgenoot Vaelande, dat de smaak voor vlaamschgeleerdheid te Ieper bestond op het einde der XVIII^{ste} eeuw en in het begin der XIX^{ste}.

Fournier wierd geboren te Ieper den 21sten van Schrikkelmaand 1730, en stierf don 28sten van Koornmaand 1803. Een tijdgenoot heeft van hem gedicht:

> Le talent, le mérite ont été son partage;
> Il était vertueux, il abhorrait le faux:
> Il serait immortel sans son petit défaut:
> Il aimait le sarcasme, o dieux, c'est bien dommage.

Mochten de Valencijnkanten, de moedertaal en de kleinheiligsacramentdagwagen eensdaags wederom herleven te Ieper!

ANT. VERWAETERMEULEN

Mingelmaren
De Brugsche Godshuizekens

NUTTIG en aantrekkelijk ware't, wilde iemand op godsdienst-, geschied- en huishoudkundig gebied die instelling doen kennen. Heer SOIL, een Henegouwer, en de eerste de gereedste niet, heeft een reize gedaan naar 't Oosten. Hij vertelt ze in een boek, dat heet *Constantinople* (1900, te Antwerpen bij De Backer). En op bl. 83 zegt hij, dat hij in die verre stad Constantinopel gevonden heeft ‘comme à Bruges, les petits hospices’.

Menig nieuws, om waar te zijn, moet van verre komen; doch die dit hier niet gelooft, kan 't onderzoeken.

TE Zande, een klein dorp in de dekenij van Ghistel, is een tamelijk groot stuk van het H. Kruis bewaard, dat vereerd wordt ‘tegen koortsen en allerhande werking des duivels’, zooals vermeld staat boven de Litanie van het H. Kruis, te Zande verkocht, en met 40 dagen aflaten verrijkt. Bloeiend is het Broederschap van het H. Kruis te Zande, en op Goeden-Vrijdag en de Kruisdagen komen bedevaarders in groot getal de H. Relikwie aldaar vereeren. In afwijking van hetgeen men overal elders in Vlaanderen ziet, staat er op

de kerke een Oostersch kruis, het kruis niet twee dwersbalken, en ook op het kerkhof en zijn er geen andere te vinden. Het dorp zelve wordt dikwijls Kruiszande genoemd.

In de kerke hangen twee stukken uit: Het eene handelt over de wondere aankomst van het H. Kruis te Zande, en staat om zoo te zeggen woordelijk overgedrukt in Biekorf 1ste jaar, bl. 316, onder de hoofding: 'Geeraardsbloemtje'. In het tweede stuk wordt er gewag gemaakt van dezelfde Relikwie, te weten van hare wedervoering uit Zeeland naar Zande, na den kettertijd. We drukken hier dat stuk over, zonder iets aan spelling of bewoording te veranderen:

> 'Ter eere Godts
> heeft d'Heer Charles Witvoet F' Jans Eerachtigh Redenaer van Prosschen tot Brugghe, ghefondeert in dese kercke een eeuwich jaerghetijde met voorgaende vigiliën van 6 lessen commendatie op den voorgaenden Sondagh, het decken van disch met de prouven van 2 brooden en een stuck vleesch weerdich ieder prouve 27 stuyvers. Waarvoor hij heeft ghegheven aan desen disch een Rente van 6 ponden grooten 's jaers 30 pennichen beseth op d'helft van eene hofstede met 24 ghemeten en ander landen west van de kercke beseth ten vrijen den 15 Januarij 1701 alles tot lavenisse van Ziele van fondateur en de syn voorhouders alhier begraven te weten:
> Jan Witvoet F' Jans overleden den II Januarij 1615, door wiens iever dese kercke is begonst terstellen Ao 1608, naar de ruyne vand ketters oock Ao 1613, wederom bhehaelt uit Zeelant, de Relikwie van het H. Kruis ons heeren Jesu-Christi, dat aldaer hadde berust 't sedert 't jaer 1583.
> Voorts Carel Witvoet F' Jans voorn. overleden 19 9bre 1646.
> Item Jan Witvoet en Carel gheweest 12 jaer hooftman deser parochie overleden 5den Januarij 1670.
> Bidt voor de Zielen.'

D.L.

Vlaanderen's Oorgeschiedenis

DE *Soc. arch. Brux*. heeft haren *Annuaire* XII (1901) uitgezonden. (Vgl. *Biek*. XI, 80, waar 'annales' misdrukt staat voor 'annuaire'.) We vernemen er, wat binnen 't verloopen jaar in West-Vlaanderen's grond gezocht en gevonden wierd.

- Alzoo een vijfhonderd meters benoordwesten Wulverghem-kerke, langs de Stuiverbeke, een zijwater der Douve, ligt een heuvelke. De menschen weten te zeggen dat er daaronder een slot is, dat nooit iemand zag. Uit dit zeiselwoord en naar 't uitzicht van dat bergsken, oordeelde men een 'leenmansche mote' voorhanden te hebben. Als 't zijn mag, zal men daar eens de spa in steken (op bl. 24).

- Te Pitthem op een hoogte, moest er naar 't zien een woninge gestaan hebben uit den tijd van den geglimden steen; (dat is 't laatste deel van 't steentijdvak). Inderdaad, bij nader onderzoek is men gekomen op een groot getal geslepen kiezels: het waren messen, schrepers, verbruikte steenschelfers en afval (vgl. op bl. 28).

- Te Steene, op uw rechterhand als ge gaat van 't nieuw spoorhof naar 't dorp, ziet ge een hoogte; de lieden noemen ze de ‘Stelle’. Die naam in 't Noorden verraadt een toevluchtsheuvel (vgl. aldaar op bl. 28).

- Onlangs werden te Nieuwpoort grafsteen ontdekt. Erg oud 'n zijn ze niet. (Vgl. aldaar op bl. 29).

- Naar Coolscamp is men ook gaan de mote onderzoeken, bij de hofstede ‘'t Kasteelhof’: die mote telt 6 meter hoogte en beslaat een oppervlakte van 142 meter omtrek. Men wrocht om van langs hoven daarin, doch 'n vond niets. Men lei dan den voet open en haalde deugdelijke grondvesten bloot, gemetst uit blok- en baksteen. Daar zal waarschijnlijk 't slot op gestaan hebben der heeren van Lichtervelde (vgl. aldaar op bl. 31-32).

- Te Caneghem tegen den ‘ouden Wal’ lag een gemetste put, zoo wist men te zeggen. Hij wierd gezocht, gevonden, uitgeijdeld,... doch bood niets te rapen (vgl. aldaar op bl. 32).

- Eindelijk te Denterghem (vgl. *Biek*. XI, 80) heeft men een twintigtal dagen lang voortgedolven achter de reeds ontdekte moerlandwoonste. Zulke huizen, naar men weet, stonden geschoord op staken in de zompen. Over een brugge toog men daaruit op vasten grond. Welnu men heeft voortgegraven eerst daar waar men reeds de schooren tegengekomen was; en dan, daar waar de brugge op vasten grond steunde, waar men alreê een eiken voetstuk van die brugge gevonden had. Twee en drie meter diepe is men moeten gaan. Maar ook was 't de moeite weerd; de scherven lagen er dikke. Meest, te oordeelen naar hun uiterlijk, uit den steen-, den brons-, en den ijzertijd: een vijftigtal stukken keisteen: schrepers, schichtpriemen, messen, enz.. Van beenderenswege: ossenribben die tot slijp- en glimtuigen gediend hadden, een brokke schaatse van horsenbeenpijpe, drijf- en steeknaalden, en een hakke van herthoorn.

Alsdan uit den bronstijd gewis: draden, schroefsgewijze gewrongen, een verhalvemaande slinger met toegeslagen kop, en een armring die openstond, die vol was en met reken stipkes opgetooid.

En wie heeft er dit alles beloopen? - Moet men het vragen? God gave dat E.H. Jul. Claerhout nog lange alzoo zoeken mocht... en vinden!

‘**H**EEFT Stevin (d.i. Simon Stevin, geboren te Brugge in 1548) door zijn ontdekkingen op wis- en natuurkundig gebied zich eene Europeesche vermaardheid verworven, op één terrein verdient hij evenwel speciaal door Noord- en Zuid-Nederland te worden gehuldigd en wel op het gebied van de taal.

‘Is Jan Frans Willems gehuldigd als de vader der Nederlandsche taalbeweging, Stevin is voorzeker als haar voorlooper en baanbreker te beschouwen.

‘Hij schreef niet in de taal der geleerden, maar in de zuivere volkstaal.

‘Zijn groote gedachte was, evenals die van zijn jeugdigen vriend Hugo De Groot - op wiens denkbeelden hij in vele opzichten een beslissenden invloed heeft uitgeoefend - de verspreiding der wetenschap onder het volk.

‘De Nederlandsche taal was door hem met veel voorliefde en zorg bestudeerd. Hij zuiverde haar zonder hierbij in overdrijving te vervallen, zooveel mogelijk van verbasteringen, welke de vreemde overheersching en onverschilligheid van ons volk er in hadden toegelaten.

‘Onvermoeid toog hij te velde tegen den wansmaak, waarmede zijn tijdgenooten de rijke volkstaal door het overmatig gebruik van vreemde woorden bedierven. Wanneer wij zijne oudewetsche spelling door onze hedendaagsche vervangen, dan komt er, zooals Busken Huet te recht zegt, eene taal aan het licht, wier zuiverheid in Nederland zelden geëvenaard, nooit overtroffen is. Stevin's ‘Duytsch’ gelijk hij zijn Nederlandsch noemt, is het Nederlandsch bij uitnemendheid.

‘En dat hij ook hierin bij zijn tijdgenooten als autoriteit gold blijkt o.a. uit een brief van Bredero aan de Amsterdamsche Rederijkerskamer ‘de Egelantier’ onder de zinspreuk ‘In liefde bloeyende’ waar hij, sprekende over de mannen, die getracht hebben de taal van vreemde invloeden te zuiveren, zegt: ‘doch so daer yets sou moogen aen ontbreken, sal den gheleerden en constigen Simon Stevyn om het ghemeene beste gaerne volmaecken’.

‘De bekende zeventiende-eeuwsche dichter Johannes Vollenhove noemt hem in één adem met Spieghel en Hugo de Groot, waar hij zegt:

> d'Onduitschheid en de taelsmet van het Land
> Week eenigszins voor 't licht van uw verstand,
> O Spiegels, o Stevynen, o De Grooten!

‘Hem komt dus onder de opbouwers en hervormers der Nederlandsche taal een eervolle plaats toe.

‘Geen taal was volgens hem voor het geven van onderwijs in de mathematische wetenschappen beter geschikt dan het Nederlandsch.

‘Toen dan ook Prins Maurits den 9^{n} Januari 1600 de in overleg met Stevin ontworpen instructie teekende voor den leerstoel in de Wiskunde, Statica en Bouwkunde aan de Hoogeschool te Leiden, was het op aandringen van Stevin dat daar de landstaal zou worden onderwezen.

‘Dat zijn initiatief in deze door zijne tijdgenooten werd gewaardeerd, vertelt ons o.a. Hugo De Groot in zijn “vergelijking der Gemeenebesten’ waar hij, over Stevin sprekende zegt: ‘De eerste die met de grootste en algemeenste toejuiching ondernomen heeft onze taal op te luisteren en in dezelve de Mathematische Wetenschappen in het licht te geven was Stevyn, met wien ik in de nauwste vriendschap en betrekking staa, de uitvinder der gewichtigste dingen, tot wiens lof ik hier niet meer kan toevoegen, dan dat hem de doorluchtigste Prins Maurits in zijne studien raadpleegt.’

Dit zei, onder andere wetensweerdigheden over Simon Stevin, de Heer Th. Morren, uit 's Gravenhage, op den Dietschen Taalzitdag te Gent in 1900. Z. *Handelingen*.... bl. 409.

[Nummer 11]

De eeredienst van den h. Carolus Borromaeus te Brugge

‘**L***E culte de Saint Charles Borromée à Bruges. Une contribution à la* GLORIA POSTHUMA *du Saint, par le chanoine E. Rembry. Bruges, L. De Plancke, 1901. In-8 de 178 pages*.’

Dit is een hoogst belangrijk en wonderwel verzorgd werk, dat eerst in de ‘Annales de la Société d'Émulation’ over de jaren 1899 en 1900 uitkwam, en later, in Schrikkelmaand 1901, afzonderlijk verschenen is.

De naam alleen van den diep geleerden schrijver dient tot waarborg voor den lezer, dat hij daar, benevens al de gewenschte bewijzen, wel gewikt en wel gewogen, duizenden kostbare bijzonderheden over de geschiedenis van stad en gouw en land zal te weten krijgen.

Dit schrijven immers en is de vrucht niet van een overhaastig werk van eenige weken of maanden. Alles navorschend en onderzoekend, werkt de schrijver geduldig

en langzaam, maar gaat vooruit met vasten en beraden stap. Jaren lang vergaart hij al de noodige bouwstoffen steen voor steen, totdat hij ons prachtige en onschatbare standwerken kan ter hand stellen.

Zoo heeft hij ook gedaan voor dezen boek, en op bladz. 2 spreekt hij van zijne bewijsstukken, zeldzaam en weinig gekend ‘que de patientes recherches et d'heureuses trouvailles nous ont permis de réunir’.

Hij bemint zijn werk grondhertiglijk en verzorgt het liefderijk, omdat hij hoopt en verlangt daardoor goed te doen, en omdat hij werkt God en zijn lieve Heiligen ter eere.

Met weinige woorden nu zullen we uiteendoen, volgens den schrijver, hoe het in vroegere tijden stond te Brugge met den eeredienst van den H. Carolus Borromaeus.

***

Deze heilige, de moedige bezorger der pestlijdenden te Milanen in 1576, werd te Brugge en geheel Belgenland door bijzonderlijk aanroepen als beschermheilige tegen de besmettelijke ziekten, die in de drie laatste eeuwen, zoo dikwijls en zoo doodend ons land kwamen ontrusten en ontvolken.

Daarin ligt de grootste reden van de buitengewone verspreiding van zijnen eeredienst. Andere redenen zijn er nog, doch van minder belang.

De groote heilige was, als Cardinaal, de wettige beschermer van ons land; hij was in verwantschap met het geslacht van de Caimo's, waarvan een der afstammelingen in 1754 tot bisschop van Brugge gewijd werd[1]; tot biechtvader had hij den Eerw. Vader Fr. Adorno, S.J., die in Vlaanderen vele bloedverwanten telde; de Vlamingen, die, op het einde der zestiende eeuw uit hun land

(1) Op het einde van den boek, bladz. 144 en vgg., spreekt de schrijver verder over het verwantschap der twee geslachten, en over eenen der afstammelingen der Caimo's, die vóór weinige jaren nog in Brugge woonde.

door de geuzen verdreven, naar Italië gevlucht waren, vonden hulpe en troost bij den heiligen bisschop; en eindelijk, Lieven Torrentius (vander Beken), tweede bisschop van Antwerpen, was met den heilige door de innigste vriendschap verbonden.

***

In 1616 liet zijn D.H. de Rodoan, 4de bisschop van Brugge, ter eere van den H. Carolus Borromaeus, eene kapel bouwen bij en aan de kerk van St-Donaas, die toen op den Burg stond(1).

Zoodus, zes jaren na de heiligverklaring, was er in Brugge een heiligdom van den H. Carolus Borromaeus(2). Het was de vijfde, en dus eene der eerste bidsteden, in de gansche wereld ter eere van den heilige opgericht.

Den 4den in Slachtmaand 1620 werd de bidstede gewijd door Mgr Triest, opvolger van zijn D.H. de Rodoan. Alles inziende, twijfelt de schrijver er niet aan, of dit heiligdom werd niet enkel gewijd met wijwater, maar ook nog ingeheiligd met *chrisma:* hetgeen wonderlijk is, want men weet niet of dit ooit elders gedaan is geworden voor kapellen, die, naderhand gebouwd, bij eene reeds bestaande kerk gevoegd werden.

Van haar bestaan af, werd die bidstede in groote eere gehouden. Mgr de Rodoan - en na hem vele leden der

(1) Sommigen meenen, dat de H. Carolus Borromaeus de schutsheilige was van Zijne Hoogweerdigheid. De geleerde schrijver bewijst, dat ze daarin mis zijn, en dat Karel de Groote als beschermheilige van den bisschop moet aangezien worden.

(2) De kapel werd ook nog genaamd de H. Sacramentskapel, omdat het H. Sacrament daar berustte - en ook de bisschopskapel, waarschijnlijk omdat ze door eenen bisschop opgericht werd, en omdat de bisschoppen daar gewoonlijk de heilige priesterwijdingen deden. De kanoniken immers van Sint-Donaas beweerden een voorrecht te hebben, waarbij de bisschop, zonder hunne toelating, de wijdingen in de hoofdkerk van Sint-Donaas niet mocht doen. Dit voorrecht was op niets gesteund. Ook besloot Mgr Brenart, in 1779, de wijdingen in de hoofdkerk te doen, zonder de toelating der kanoniken te vragen. Keizerin Maria-Theresia, aan wie daarna de zake werd voorgelegd, gaf den bisschop gelijk (blz. 44 en vgg.).

machtigste geslachten van Vlaanderen - wilde daar begraven worden[1].

Mgr Triest wrocht ook op wondere wijze om den eeredienst van den heilige te verspreiden. Door zijn toedoen en zijne giften werd er alle zondagen in die kapel een plechtig lof gezongen[2].

Hij verlangde ook, dat de feestdag van den heilige den 4^{den} in Slachtmaand zoo plechtig mogelijk zon gevierd worden. Een priester, die wel begaafd was en om zijn welsprekendheid beroemd, zon eene ure lang over de deugden van den heilige aan het volk spreken. Krachtens een andere stichting, moesten er op dien dag twaalf missen gelezen en een plechtig lof gezongen worden.

Op het einde der 18de eeuw werd die bidstede te zamen met de kerk van Sint-Donaas door de Fransche omwentelaars in hun helsche woede afgebroken[3].

***

In Brugge waren er twee broederschappen van den H. Carolus Borromaeus: de eene was gevestigd in de kerk van de O.L. Vrouwbroeders (geschoeide Karmelieten) en de andere in de kerk van Sint-Donaas.

(1) In de kapel werd er een praalgraf voor bisschop de Rodoan opgericht. Maar op het einde der 18de eeuw werd het afgebroken, te zamen met het praalgraf van Lodewijk de Crecy, graaf van Vlaanderen, omdat de heeren kanoniken, met hunnen tijd meégaande, smaaklooze herstellingen in het heiligdom wilden doen (bl. 36 en vgg.).

(2) Daaruit kan men gissen, zegt de schrijver, dat er voordien den Zondag geen lof gedaan werd in Sint-Donaas. Dit en ware zoo wonderlijk niet, want het zingen van 't lof was alsdan zoo algemeen niet als nu (bladz. 32).

(3) Te dier gelegenheid geeft de schrijver eenige pijnlijke en wraakroepende voorvallen van het afbreken der kerk. Ook zegt hij door het geven van eenige belangrijke en weinig gekende daadzaken, hoe het verging met de andere hoofdkerken van ons land, die de omwentelingsgezinden in hunne ‘rage satanique - l'expression n'est pas trop forte....’ vernielen wilden.
In dit hoofdstuk zijn ook twee welverzorgde en duidelijke teekeningen ingeschoven der kerk van Sint-Donaas, gelijk ze was in het begin der 17de eeuw, en ten tijde van hare verwoesting.

Spreken wij eerst over het genootschap, in het klooster van de O.L. Vrouwbroeders ingesteld.

Dit klooster stond te Brugge langs de tegenwoordige Carmersstraat, en ten tijde der Fransche omwenteling stond het waar nu het gesticht van St-Leo opgericht is.

De O.L. Vrouwbroeders, in Belgenland verblijvende, hebben altijd een groote godsvrucht getoond voor den H. Carolus Borromaeus, die hun bijzondere beschermer geweest was bij den H. Stoel. Overal waar ze kloosters hadden, stichtten ze een broederschap van den heiligen Aartsbisschop.

Ze begonnen te Brussel in het jaar 1636, daar in die stad de peste woedde. Al de bijzonderste inwoners lieten hunnen naam in den boek van het genootschap opschrijven, en welhaast was de besmettelijke ziekte verdreven(1).

Geheel Belgenland door wist men te spreken van de wondere bescherming, door den heilige aan de stad Brussel gejond; en toen in 1647 de peste in Vlaanderen en in Brugge uitbrak, was het ook tot dien heilige, dat iedereen zijn toevlucht nam. Den 25sten in Grasmaand 1647 werd er in het klooster van de O.L. Vrouwbroeders(2) een genootschap van den H. Carolus Borromaeus ingericht, omdat men wel wist dat ‘de rechtveerdigheyt Gods vertoorent zynde over de menigvuldighe sonden der menschen, door niemandt beter versoent en kan worden, dan door de voorspraecke vande Heylighen.’

De hooge geestelijkheid, de edeldom, de burgerij en het volk wilden van de nieuwe broederschap deel uitmaken, en in 1663 schonk paus Alexander de VII^{de} voor de leden menigvuldige aflaten.

(1) Hetzelfde viel voor in 1648. De heilige werd aanroepen en. op zijnen feestdag, den 4^{den} in Slachtmaand, was er geen één pestlijdende meer te zien.

(2) In 1647 - doet de schrijver opmerken - hadden de O.L. Vrouwbroeders hunne kerk nog niet ten volle opgemaakt. De geuzen immers hadden het eerste klooster verwoest in 1578, en het was wel eene halve eeuw later dat de Eerweerde Heeren hunne kerk herbouwen lieten. Voorloopig bouwden ze, ter eere van den heilige, eene bidstede, die misdadigers den 24sten in Zomermaand in brand staken.

Eene eeuw later nochtans hadden de leden veel van hun eersten iever en hun vroegere vurigheid verloren. Daarom werd het genootschap in 1731 wederom heringericht ter meerdere uitbreiding en verheffing van den eeredienst van den heilige.

Jammer genoeg kwam Jozef de 2de, keizer en koster, dit alles tegenwerken. Al de broederschappen, in al de Nederlandsche gouwen, schafte hij af, en hij verving ze door één enkele broederschap, met name: *De Werkende Liefde van den Evennaesten*. De Patroon was de Zaligmaker J.-C. en het doel de ware armen behulpzaam te wezen.

Weliswaar had de keizer daartoe geen recht, maar de goederen van het genootschap werden geroofd, nieuwe leden mocht men niet aanwerven, vergaderingen en bijeenkomsten werden verboden, en zoo vielen noodzakelijk al de broederschappen.

Zoo verging het ook met het genootschap van den heiligen Carolus Borromaeus in de kerk der O.L. Vrouwbroeders. Alles werd weggedaan en verkocht, tot het beeld van den heilige toe.

***

Een tweede genootschap - zoo wij hierboven zeiden - was in de hoofdkerk van St-Donaas opgericht.

Reeds hebben we gesproken over het heiligdom van den heilige en over de groote giften door Mgr Triest geschonken. In 1704 werd eene achtdaagsche plechtigheid ingesteld, die omstreeks den feestdag van den heilige moest gevierd worden; maar toen in 1725 kanonik Foppens een Overblijfsel van den heilige gegeven had, werd die plechtigheid prachtiger dan ooit gevierd.

Den 4den in Slachtmaand 1725 wordt door Mgr van Susteren, bisschop van Brugge, het H. Overblijfsel naar St-Donaas ‘processiewys omme gedraeghen langst de Breydelstraete over de groote marct, door de Philipstockstraete ende plaetse Malenbergh, onder het luyden van alle de doeken deser kercke ende het spelen van den Carillon...’

Alle jaren herdacht men die gebeurtenis, en de achtdaagsche plechtigheid wierd van toen af algemeen aangezien als de ‘Jaerlyksche gedachtenisse vande verheffinge vande HH. Reliquien vanden H. Carolus Borromaeus.’ Iedereen wrocht mede om dit herdenken zoo prachtig mogelijk te vieren, en daartoe wierd in 1725 eene vereeniging: de ‘Liefhebbers ende Confraters van den H. Carolus Borromaeus’ heringericht.

Heerlijk wierd dan de altaar versierd met teekeningen van gebeurtenissen uit het leven van den heilige. Op eenen dier acht dagen werd er eene latijnsche lofrede door den bisschop of eenen der kanoniken uitgesproken(1). Vlaamsche sermoenen wierden er ook gepredikt, gelijk men zien kan in de sermoenboeken van dien tijd; uit die van Adrien De Cock, Massemin en de Vloo. Er was ook een fransch sermoen: ‘chose assez rare à cette époque’ zegt de schrijver.

In 1732 verleende paus Clemens de 12ste verscheidene aflaten, door de leden te winnen, is 't dat het genootschap volgens de kerkelijke wetten opgericht werd. Eerst van al moest de toestemming gevraagd worden van de kanoniken van Sint-Donaas, die, met hunne echte of gewaande voorrechten schermende, in hunne kerk zonder hunne toestemming geene broederschap zouden dulden. Daarom vroegen de leden, eerbiedig en ootmoedig, de gewenschte toelating, die de kanoniken hun wel wilden verleenen. Den zelfden dag, den 26sten in Zaaimaand 1733, richtte bisschop van Susteren de broederschap wettelijk in.

‘In dese octave (1731)’ schrijven de leden in den Resolutie Boeck ‘syn doorl. hoogw.’ Mgr van Susteren ‘heeft geconsenteert dat wy vermochten te gebruycken, tot cieraet vanden authaer, eenige van syne tapyten (by de selve syn hoogw. gedaen maecken omme te hanghen in den choor)..... ses stucken, te weten den H. Petrus, de H. Maria Maghdaleene, de vindinghe van Jesus in den

(1) Eenige van die lofreden, nu zeer zeldzaam geworden, worden met naam en inhoud bekend gemaakt.

tempel onder de doctooren, de bruyloft van Cana en Galleleën, de incompste binnen de stadt van Jerusalem ende de Cruysdraeghinghe naar den bergh van Calvarien'[1].

Binst de achtdaagsche plechtigheid van 1741 wierd er, als 't geen feestdag was, eene Mis gezongen 'opdat door de voorspraeke van den H. Carolus Borromeus de tegenwoordighe in swangh zynde ziekten (dulle corsen) mogen ophouden.'

In Schrikkelmaand 1742 deed men eene gezongene Mis om de herstelling te bekomen van de vervallene gezondheid van Mgr van Susteren. Reeds in 1727 was de bisschop erg ziek geweest. Dan ook hadden de 'liefhebbers ende confraters vanden H. Carolus Borromaeus' bijzondere gebeden gedaan voor hunnen 'particulieren protecteur ende weldoender' en ze hadden zijne genezing bekomen. Dezen keer nochtans riep God zijn getrouwen dienaar tot hem. De eerweerde kerkvoogd schonk aan de broederschap twintig ponden grooten wisselgeld.

Min prachtig dan naar gewoonte werd de achtdaagsche plechtigheid in 1742 gevierd 'om te eviteren alle troebelen aengesien dat de stadt vol engelsche troepen lagh'. Zelfs wierd het lof in den namiddag vroeger gedaan 'op dat alle menschen nogh met den dagh naer het lof souden connen naer huys toekeeren'. Nog min plechtig verging het in 1744 'ter oorsaecke wederom van de menighvuldighe engelsche soldaeten, die veel menighvuldiger en moetwilliger waeren als de voorgaende jaeren'.

Gelijk al de andere, werd de broederschap door keizer Jozef de 2de afgeschaft. De leden kwamen den 26sten in Schrikkelmaand 1786 voor den laatsten keer bijeen.

***

Te Brugge waren er verscheidene Overblijfselen van den H. Carolus Borromaeus.

(1) Die tapijten worden heden nog bewaard in de hoofdkerk van Brugge.

In 1618 had Mgr Triest van den cardinaal Fredericus Borromaeus, broeder van den heilige, een kostbaar Overblijfsel bekomen voor het heiligdom, dat men alsdan nevens de kerk van St-Donaas aan het bouwen was. Het was een stukje van eene spongie in het bloed van den heilige gedoopt, en een stukje van eene roode kazuifel. Die Overblijfselen zijn sedert lang verloren.

In 1647 verkreeg Brugge een ander Overblijfsel voor de kerk der O.L. Vrouw broeders, waar er ook een genootschap van den heilige ingericht was. Hoort hoe dit Overblijfsel naar Brugge overgebracht werd. De ‘devotie van sijn' Excellencie den Marquis Sfondrati is soo groot gheweest, dat hy tot vermeerderinghe der selver, en verheffinghe vanden Heyligen Carolus Borromaeus besorght heeft weerdighe Overblijfselen vanden selven Heylighen: te weten een spongie ghedopt ende in - ghedroncken met het bloedt vanden heyligen Carolus, ghesloten in cristael, dat hy vanden Doorluchtigsten Caesar Montius, Cardinael vande H. Roomsche kercke en Aerts-Bisschop van Milanen, heeft verkregen’.

In 1725 gaf kanonik Foppens aan de hoofdkerk van Sint-Donaas een deelken van de beenderen van den heilige, en een stuksken van zijn priesterhoedje (pileolus). Over het vereeren van die Overblijfselen hebben wij lange gesproken, waar er sprake was van het vieren der achtdaagsche plechtigheid in dezelfde kerk, omstreeks den feestdag van den heilige.

Vóór hunne verdrijving door de Fransche omwenteling, bewaarden de Eerweerde Vaders Capucinen een stukje van eene spongie in het bloed gedopt, en een deelken van zijn boetkleed.

In O.L. Vrouwe kerke te Brugge waren er ook Overblijfselen - welke weet men niet.

Nu is er te Brugge maar een enkel Overblijfsel meer overgebleven, die bewaard wordt in de kerk van Sint-Gillis.

***

Welke kunstwerken zijn er nog te Brugge, die ons den heilige of eene gebeurtenis uit zijn leven voorstellen?

Eerst hebben we twee schilderijen, die van de oude hoofdkerk van St-Donaas voortskomen. De eene hangt in de tegenwoordige hoofdkerk van Brugge[(1)], en de andere in de kerk van Sint-Gillis.

Er is dan nog eene schilderij, in Brugge welgekend onder den naam van ‘Pesteschilderij’, op den hoek van de ‘Poictevynstraat’, in den wandel ‘Pottevyntje’. Verleden jaar werd de schilderij hersteld, maar, jammer genoeg, werden drie heiligen, die op de schilderij verbeeld stonden, vervangen door drie andere, min gekend als beschermers tegen de peste en andere besmettelijke ziekten. De H. Carolus Borromaeus wierd bewaard, maar hij staat afgeschilderd met eene kleedij, die toch die niet is van eenen Cardinaal.

Twee houten beelden van den heilige worden te Brugge vereerd: er is een in St-Gillis, door Pieter Houvenaeghel in het begin der verledene eeuw gemaakt. In de H. Walburgakerk is er een borstbeeld, waarschijnlijk van St-Donaaskerk voortskomende. Verleden jaar heeft men, voor den eersten keer sedert lange jaren, het beeld ter vereering uitgesteld op den feestdag van den heilige, en van de jare zal er wederom eene plechtige mis gezongen worden.

Eindelijk zijn er glasschilderijen in de hoofdkerk, in St-Gillis, en in de bidsteden van het heilig Bloed en van de Zwarte Zusters.

***

Om te eindigen, geeft de schrijver ons eenige mengelmaren ‘Miscellanées’ over den eeredienst van den heilige in Brugge.

(1) Vele vakmannen hebben in hunne beoordeeling over die schilderij grootelijks gemist en gedoold. De schrijver zegt en toont aan, waarin ze mis zijn (bladz. 122 en vgg.).
Die schilderij, door Gilles Bakereel verveerdigd, werd nagemaakt door Recour, die zijn werk in 1845 aan de kerk van Loo, zijn geboortestad, in geschenke zond.

In 1684 vierde men de honderdste verjaring van de gelukzalige dood van den heilige. Nieuws erover vindt men alleenlijk in twee boekwerkjes, met lofgedichten en zangen, ‘difficiles nugae’ van die tijden.

Vroeger werd de heilige ook in de kerk van het Seminarie bijzonderlijk vereerd, te weten op zijnen feestdag. Die de kerk alsdan bezocht, kon eenen vollen aflaat winnen.

In 1832 werd er in de kerk van St-Gillis eene broederschap ingesteld, om, door de voorspraak van den H. Carolus Borromaeus, ‘van Gods bermhertigheid te bekomen dat de heerschende ziekte (de cholera) zoude ophouden.’

In 1884 richtte Mgr Faict wettiglijk het werk in der zondagscholen, het genootschap der ‘Medewerkers in den wijngaard des Heeren’, en als bijpatroon werd de H. Carolus Borromaeus aangeduid.

Te Brugge ook vindt men nog, bijzonderlijk in de huizen van de arme menschen, vele sanctjes, die vroeger in de scholen uitgedeeld werden. Eene litanie van den heilige vindt men in een boek ‘Schatkist der Litanieën’ en Mgr van Susteren gaf een aflaat van 40 dagen voor dezen, die een zeker gebed lazen.

***

In een bijvoegsel spreekt de schrijver over verscheidene overblijfselen van den heilige, die buiten Brugge vereerd worden, te Leuven, Anderlecht-bij-Brussel, Antwerpen, Luik, in de oude abdij te Orval, en te Langemarck in West-Vlaanderen.

We wenschen en we vragen met den schrijver, dat de H. Carolus Borromaeus altijd onze stad en ons land zoude willen vrijwaren van peste en andere kwade en besmettelijke ziekten.

L. GHYS.

De Perelaar

DE schoonste lentemorgen
heeft ook zijn bange zorgen.
Al groen en goud, al zang en lied;
De grijsaard ziet noch hoort het niet.

En spittend op zijn mager landen,
hem glijdt de zilveren spa uit d'handen,
en doomend als van werken warm
nu steunt ze zijn vermoeiden arm.

In 't blauwe van den lentenhemel
daar striemt met blij gewemel
van wuivend waaiend lentfestoen
de hooge peerlaar, zwart en groen.

Doorstrengeld en doorvlochten
met lieve kronkelbochten,
daar wringt hij machtig schoon
zijn kromme bladerkroon.

Ten hoogen, van beneden
zwaait hij zijn wilde leden
als worstelde hij om los en vrij
uit d'handen van het lentgetij.

Vergeefs! De lente heeft hem dooraderd.
Daar staat hij half gebladerd,
het zij hem lief ot leed,
in 't groene lentekleed.

Verheugt u, in uwe oude dagen,
dat gij nog jeugdig loof moogt dragen
en blijde bloeien, wijl de hand
versterft reeds, die u heeft geplant.

‘Ik zette hem over vijftig jaren;
ach! mocht hij blad en bloei bewaren,
en zwankend eens vol peren staan.’
De grijsaard schouwt hem treurig aan.

Hij vaagt zijn zweet, zijn tranen.
Een klop komt hem vermanen,
op 't schouderblad. ‘Ei! vriend gebuur,
al waren ze wel nog zoo duur,

uw zoetgezapte peren,
'k zou er nog veel begeren!
Weêr kom ik in het achterjaar;
God zegene u en uw perelaar.'

HORAND

Nog eens 'Reren'

TOT uitbreiding en tot nadere toelichting van het Oud-Dietsche woord *Reren*, dat op bladzijde 135 hier voren door den Eerw. Heer J. Craeynest zoo uitvoerig is verklaard, kan nog het volgende dienen:

Dit zelfde woord *Reren* leeft nog heden ten dage in de Friso-sassische volksspreektaal van een paar Oud-Friesche gewesten, namelijk van Groningerland en van Oost-Friesland; dat is: van Oud-Friesland tusschen Lauwers en Eems, en tusschen Eems en Wezer. In de twee woordenboeken die er van deze beide gouwspraken bestaan, vindt men het woord *Reren* nader aangeduid en behandeld.

In 't werk van H. Molema, *Woordenboek der Groningsche Volkstaal* (Winsum, 1887) staat:

'*Reeren*, schreien en schreeuwen, hard roepen; ook loeien van runderen; *snöt en kwiel reeren*, hevig schreien, huilen, van kinderen; *roupen en reeren*, tautol. voor*:* luid roepen, hard schreeuwen. In de *Schuitpraatjes in Groningerland* (1827) komt (pag. 3) voor: *Wat reerje? - Zal 'k nijt reeren, man? Hier 's weer begun noch ende an. Dat ligt hier ijwig an de buning*. - Geldersch: *reren;* bulken of loeien van kalvers en koeien, en voorts figuurlijk van menschen, die wat hard schreeuwen en doorslaan. Kil.: *reeren*, loeien, razen, schreeuwen; M. Nederl. reeren, brullen, loeien. Oostfr.: *reren, rären*, roepen, schreeuwen, brullen, luid schreien. *Westf.: raeren*, bulken, schreien van kinderen. *Eng*.: to roar; *H.D*. rören; *A.S. raran*.'

En in het werk van J. ten Doornkaat Koolman, *Wörterbuch der Ostfriesischen Sprache* (Norden, 1885) staat:

‘*Reren, räre*n, (seltener *raren*), schreien, laut rufen, laut weinen, brüllen, etc. - *Hê rërd as 'n ketelböter, oder nët so lûd as hê man kan; - hê is so dôf as 'n jütt*; *man kan hast nêt so lûd reren*, *dat hê 't hörd; - hê rerde 't ût fan pîn; - dat kind deid niks as reren un blarren; wat hebben de kojen all' to reren, sitt d'r wol unwër in de lücht?* - Davon: *gerër, rererê, rërhals, rerer* oder *rërder*, etc. - *Nd. (Br. Wb.) raren; mnd. raren*, *reren; mndl.*, *mfläm.: reeren; Saterl.* (Ehrentraut, II, 217) *rôrje; ags. râjan; aengl.: râri*n; *eng.: roar; ahd.*: *rêrên*; *mhd.: rêren* (blöcken, brüllen, etc.; *tyrol.*: *rearen* (plärren, schreien, weinen). - Met *ags.: reord; aengl.: rearde*, *reorde; an.: rödd; ahd.: rarta; goth.: razda* (Stimme, Laut, Sprache, Anssprache, Mundart); *skr.: rasita* (Getön, Gebrüll, Geschrei) *u. ras, rasati* (sonare, strepere, vociferari, clamare) von *ras* als Weiterbildung von *ra*,’ enz.

Haarlem
JOHAN WINKLER

De dageraad

‘**D**E Dageraad’ is een tot hiertoe onuitgegeven gedicht. Aan hoogleeraar Gustaf Verriest, die het stuk aan de ‘Vlaamsche School’ mededeelde, schreef de dichter toen hij hem dit gedicht toezond: ‘Hier is een dichtje op mijn ondervinden van 't geen men, geloof ik *couleurs complémentaires* heet; de zwarte letters in mijnen brevier waren schoon *bloed*rood; de *roode* helder *vert de gris* enz., gelijk in 't gedicht’.

Hier volgt dit heerlijk stuk:

In 't blauwe van den hemel doekt
eene kleene witte wolke
de zonne mij;
en 't witte van die wolke en komt
geen vlekkelooze molke,
geen wolke bij;

Geen witgewasschen wolle, noch
geen snee, die versch gevallen
te gronde ligt;
zoo wit is, op de boorden van
die witte wolke, 't brallen
van 't zonnelicht.

'k En kan 't niet meer bezien bijkans,
mijne oogen willen dolen:
't is vermiljoen,
dat, zwart in mijnen boek gedrukt,
zoo zwart was als de kolen,
en 't rood is groen.

De Leye, die daar stille ligt,
het water in de beken
is rood voortaan;
terwijl, van top tot tee'n, mij als
van 't morgenrood ontsteken
de boomen staan.

Het schemert hooge en leege nu,
en, diepe in 's hemels gronden,
vandage staat,
beneên dien witten zonnedoek,
in 's middags hooge stonden,
de dageraad.

Uit 'ONZE TIJD'

Mingelmare
Als 't God belieft

IN *Biekorf*, XI, 104, wordt op goede gronden beweerd, dat alles in den handel en den wandel van den Vlaming, doordrongen is van diepen godsdienstzin.

Daartoe haalt de opmerkzame schrijver menige spreuken aan, die bij eenvoudige lieden van te lande mondgemeen zijn: God beware u; God loone u; God vordere u; God zegene u, enz.....

Nog een andere zegswijze is er, die daar niet vermeld staat, en die christene Vlamingen gestadig op de tong en op de lippen hebben, als ze spreken van iets, dat ze voornemens zijn te doen: Ik zal dit of dat..... *als 't God belieft*.

Als een zoon van den huize weggaat om zijn dagelijksch werk te gaan verrichten, zegt hij: 'Dag vader, dag moeder, tot vanavond.'

‘*Als 't God belieft*’, voegen de vrome ouders erbij, ‘en God beware u.’

Als de kinders de dagen opgeteld hebben, en uitgerekend hoeveel keeren ze nog slapen moeten, eer ze voor den eersten keer het geluk zullen hebben ter heilige Nutting te gaan; en als ze dan verlangend zeggen: ‘Nog tien keeren slapen, en 'k mag mijn eerste Communie doen’; - ‘*als 't God belieft*’ zal moeder hun antwoorden ‘en doet wel uw beste, kind, om wel ons Heere te mogen ontvangen.’

En zoo gaat het in duizend andere omstandigheden.

De Vlaming immers heeft een werkend en levend geloof, en hij erkent dat hij geheel en gansch in Gods handen is, en zonder Hem niets vermag te doen. Zonder Gods hulpe, *als 't God niet belieft*, is het verloren gezorgd en gewaakt, gewrocht en gezwoegd: *Nisi Dominus custodierit..... frustra vigilat, qui custodit*....

Die diepgrondige waarheid hoorde ik dikwijls aan kinders treffenderwijze door een eenvoudig verhaal uiteendoen: wilt ge dit vertelsel hooren, 'k zal het u zeggen.... *als 't God belieft*.

Daar was een keer een man - zoo luidt die Vlaamsche vertelling - een man die naar Thorhout ging om schoenen te koopen, en onder wege kwam hij Maarten tegen, een van zijne oude schoolmaten.

- Dag Jan, zei Maarten, waar trekt ge naartoe?
- 'k Ga naar Thorhout om schoenen.
- *Als 't God belieft*, zei Maarten.
- 't En moet God niet believen, zei Jan, 'k heb geld op zak; - en hij deed de munte in zijn beurze klinken.

Maarten zei daar al niet veel op, om geen spel te maken. Ze wenschten malkander nog eens den goeden dag, en elk ging zijnen weg voort.

En zoo kwam Jan in Thorhout. Met den kop in de lucht trok hij een winkel binnen: hij vroeg en bezag een paar schoenen ..... ‘'k heb hier wat ik hebben wil’ zei hij.

Hij ging zijn schuld betalen, maar .... zijn geld had hij verloren, en de schoenen kreeg hij niet: *het had God niet beliefd*.

De zedeles is, zoo iedereen zien kan, zelfs voor de kinderen duidelijk, en gemakkelijk uit het verhaal te trekken.

De bedoelde christene spreuk werd reeds aan de eerste geloovigen door de Godsgezanten aangeleerd. Zóó toch heet het bij den H. Jakobus, IV: 13-15: ‘Ziet nu, gij die zegt: Vandaag of morgen zullen we naar die of die stad gaan, en we zullen daar een jaar verblijven, en koophandel drijven en winst doen - gij die niet weet wat er morgen zijn zal! Want wat is uw leven? Een damp is het, die voor een luttel tijds verschijnt en daarop vergaan zal - insteê van te zeggen: Indien de Heer wil, - en: Als we leven, zullen we dit of dat doen.’

Twee zegswijzen dus worden hier door den H. Jakobus aangeraden: Indien de Heer wil (lat. *si Dominus voluerit*), en: Als we leven (lat. *si vixerimus*). De eerste spreuk luidt bij de Vlamingen: *Als God wil*; gewoonlijker: *Als 't God belieft,* of: *Als 't God gelieft*. Voor de tweede zeggen ze: *Als wé 't nog leven:* doch meest: *Als we 't leven en gezond zijn*.

[Nummer 12]

Van 't jaar dertig en van ‘den Hollander’ in Brugge

IS er iets aangenamer dan oude menschen te hooren klappen van ‘hunnen jongen tijd?’ Ze vertellen dat ze daarbij smekken; en over alles weten ze eenen zeg te zeggen die heel eigenaardig is.

't Is daarom dat ik erop dacht eens oudeliên van Brugge te ondervragen over ‘'t jaar dertig, en den Ollandere!’ 't Was knoddig om te hooren. 'k Deele 't mee - en zonder de gedachten te schikken - deels om die oude, ongezochte tale eenen keer te laten genieten; deels ook voor de nieuwsgierigen, opdat ze vernemen zouden welken indruk zulke gebeurtenissen op het volk uitwerken; nog om den huishoudelijken toestand van Brugge in dien tijd te doen kennen. Tevens, voor die 't niet en wist nog, zal men daarin zien hoe de overleveringe de geschiedenisse kan verkneden en verknoeien. Zonder dat men daarom nochtans die overleveringe altijd moet verwerpen; immers

omdat 't zelfstandige eruit kan echt zijn, en ook omdat ze rechts zulke dingen bemerkt, onthouden en overgezeid heeft, die 't levendige waren uit de geschiedenis, en in de oorkonden niet en staan.

'k Zeg het nog eens: tale en geschiktheid of liever ongeschiktheid van gedachten hebbe ik opzettelijk niet willen wijzigen. 't Is de vertellinge afhorken dat ik gedaan heb, en niet ze verwerken.

Drie menschen heb ik aangesproken. Een die vertelde van te hooren zeggen. Twee andere die de zaken zelve beleefd en gezien hadden. Drie lieden die geen woord van geschiedwetenschap en kennen: ze wisten wat ze zeiden omdat ze de zaken vernomen hadden van ook eenvoudige menschen, of doordien dat ze zelve een en ander buitenshuis met eigen oogen zagen. De eerste, een neerstige burgervrouwe van in de vijftig, was altijd weinig bekommerd geweest over hetgeen op markten en wegen voorenviel. ‘Een vrouwe moet thuis zijn’ zegt ze; en wat ze wist, ze had het vernomen al oppervlakkig aanhoorende wat vader en broeders en ooms en moeien en de een en de ander honderden keeren omtrent haar hadden zitten uiteendoen. Ook loopt haar vertellen wat dooreen en 'n is hoegenaamd niet lang van steke: dat ze rechtzinnig zocht te zijn valt in de ooge, immers omdat de tijd er voor haar niet af 'n mocht om er een leugentje bij te schuiven; ze kleinachtte ten anderen te vele die ‘aardigheden van 't jaar 30’ om ze groot te maken.

- ‘Ik kenne nog drie liedtjes, zei ze, uit dien tijd, maar Moeie zou dat beter kennen; ik en hebbe er nooit maar die brokken van gehoord:

> Jantje Kaas die speelt menheere
> met Leopold zijn beste kleeren!

En dan ook:

> Jantje Kaas die muit,
> al zijn haar valt uit;
> en hij moest aan den koning vragen
> of hij mocht een paruiksken dragen.

En:

> Jantje Kaas zit in den zak,
> viva Potter en Rodenbach!

Sandelin was toen gouverneur, zoo heb ik altijd gehoord. Hij woonde daar waar nu brouwer Valcke woont in de Kathelinestrate. En ze plunterden zijn huis. En Liebaerts' ook, rechtover den ouden post. En 't stond al overende. Pontecouland [ievers een Parijsche boef] was afgekomen met een deel schurken. Ze deden tot Sandelins' menheeren's beste kleeren aan,... ze mooschten en ze braken. En ze haalden de kalsijden uit,... en ze zetteden een eeken boom van vrijheid op de markt,... en smidtje Rooms, die aan 't blauw plankier(1) stond, ze sloegen hem daar van achter op zijn hoedtjen dat hij tot aan zijn kinne derin zat,... en dat hij moest pelen om het af te krijgen.'

- En was 't al? vroeg ik.

- 'Enwel, zei ze, dat spel ging alzoo voort. Pietje Farrecas - ook een laplander uit die dagen - heeft dikwijls verteld van te Sandelin's: "Ik had lijk den duivel in," zei hij, en hij trok het al omleege. En ze dronken den wijn uit. En het kwam daar een boerinne, en ze moest meêdrinken "voor 't Vaderland!" Ze vroegen dan in al de huizen of er geen Hollanders 'n waren, en ze sloegen vensters en deuren in, en ze trokken 't gerief buiten en ze dansten derop. En de boom op de markt? Dingen heeft hem zien oprichten en hij heeft hem ook zien wegdoen.... Toen moest het schuw zitten. Moeie was nog een droef jong in dien tijd: ze was eens uitgeloopen en had een schoon dik spegelglas gevonden, maar ze moest het weêredragen van haren vader en weêreleggen waar het gelegen had. De menschen waren benauwd. Haar vader was naar zijn werk gegaan. Hij kwam twee mannen tegen die een kiste goud (!) sleepten. - "Pakt ook een beetje," zeiden ze. - "'k En doen, 't en is mijn recht niet," had hij geantwoord.... Maar ge moet Moeie zelve dat allemaal

(1) Vóór den nieuwen post, op de markt.

hooren vertellen. Vraagt het haar eens zelve. Ik en hebbe daarvooren den tijd niet. Als ze zij aan 't klappen gaat, en dat ze ten achten begint, ze zit er ten twaalven nog.'.....

Daarmeê wist ik iets en 'k en wist niets.

Daarmeê voort naar een ander mensch! Ook een vrouwmensch; eene van in de tachentig; en die nog haar huis keert op haar duimtje. 'Al dat ge niet zelve en doet, zegt ze, het is altijd iets te letter aan of te vele!' Maar als ze eens welgezeten is, dan zou ze toch nog wel iets in 't lange vertellen. Vele nochtans en zal ze niet gezien hebben: een kleen meisje zijnde, ten uitkante van stad (al de Boveriepoorte) wonende, en van stille menschen die niet vele achter 't gedruisch en de leute 'n liepen. Ze bekent het ook zelve; en 'n zoekt niets meer te zeggen als ze 'n denkt te weten: immers ze praat wel geren, maar niet lange over 'tzelfste; daarbij, door gansche dagen vergoord te zitten in hare burgerlijke bezigheden, 'n kan ze hare zinnen niet meer zetten op 'belanglooze' zaken 'zooals die zwaaite, zegt ze, van 't jaar dertig.'

- 'Enwel, zei ze, dat spel begost met Sinte-Kruiskermesse [den zondag na den 14sten van Herfstmaand]. 't Was lijk al verscheidene dagen, moet je weten, kijvinge geweest aan de Hoogewacht op de markt: alzoo, klaps met 't volk, tot dat er op eenen keer een schote gelost wierd..en een mensch doodviel. 't Kwam lijk allegare doordat alles opsloeg: koorn en inkomrechten. Toen was het een dure tijd, en alles was belast. 't Waren alsdan zeven poorten aan stad, die sloten 's winters ten vijven; en 't was een stuiver om in te komen en later in den avond nog meer. Al 't goed dat in de stad kwam moest betalen. Van eigen dit bracht de duurte mee. 't Is alzoo dat ik mijn ouders nog hebbe hooren zeggen, dat in 't jaar zestiene - enja 'k zat ik toen nog in de palmen! - dat het negen schelling was voor een halfsteenebrood(1)... Nu, hoe dat geheel de twist verging, 't en is

(1) Een schelling = 3 stuivers. Een halfsteenebrood is een brood van anderhalven kilo.

daar al niet vele van te zeggen. Al de herbergen op de Vrijdagmarkt, wete 'k wel, mochten elk twee tunnen bier tappen, en ze deden 't in kuipen. Die ging drinken, en hadde maar te scheppen. Enja, alzoo b.v. in ‘den Keersenboomgaard’ al 't slachthuis. - En daar was toen een vent die rijke wierd in de blauwe schabben. En elk droeg een ‘koekarde’ en een pijke!... Dat was alzoo lijk al werkvolk! En ze dreven de Hollanders buiten de Dampoorte; en denzelfden avond was er daar al een weder, een Belg, een dien wij kenden. Hij had hem met zijn gewere in een koornstuk gesmeten en kwam op zijn gemak af. En ze plunterden een Hollandschen koornkoopman langs de Reye. En toen naar den bakker Van Rolleghem in de Wollestrate bachten de Halle; en ze pakten al de broodtjes, en daarachter moest de toog buiten. Vader en moeder waren dien dag te Ghistel gevraagd; 't sloeg al meê... en wijliên kleene jongens liepen gaan kijken naar die ‘pantemine!’ 'k Hebbe den brand gezien! Toen waren 't al aardige ‘momenten!... Maar meer en wete 'k niet!’

'k Getroostte me!

Dan ging ik den anderen getuige ondervragen. Een ventjen, eentje ook van in de tachentig, die tegenwoordig in een godshuis woont met zijn wijveken. Hij werkt nog wat in den hof van een gesticht, en ‘mijn vrouwe, zegt hij, krabbelt ook nog een beetje... op haar spellewerkkussen!’ Dat is Pietje Kips, een infraai mannetje! ‘'k En ben ik niet geleerd, zegt het, in mijnen tijd 'n had immers geen schole die wilde, zelfs met geld in de hand; en nu krijgt ge uw schole voor niet, en nog geld toe!’ Niettemin Pietje 'n is niet dom, en weet over veel dingen verstandig te klappen. 't En heeft nooit met zijn oogen in zijnen zak gezeten, voelt men wel; maar 't is toch eerlijk!

- ‘'k Wille wel zeggen, begost het, al dat ik wete van den Hollander. Maar meer als dat ik wete, en zal ik niet zeggen. We 'n moeten daar niets bijvoegen, 't ging al slecht genoeg. 'k Was ik toen in 't jaar van mijn eerste communie;

een droeve jongen nog, een die overal tusschen- en bijgeraakt; en 'k hebbe ik veel dingen gezien... Hadde het later opnieuw moeten voorenvallen, 'k en zou er mijn kinders niet hebben laten naar toe gaan.

('t Vervolgt).

VAN HOUCKE

Het bloeiend Koolzaadveld

HOE lustig en hoe lief is 't mij,
Na 't eerste Meieblaken,
Des morgends, bij den zonnegroet,
De ontlokene oog' t'ontvaken,
Om - uit mijn hooge vensterraam -
Beneden mij dáár uitgespreid,
Te zien - in al heur stille rust
En al heur geelwe gulzigheid -
Uw zee van gouden bloemengeld,
O bloeiend koolzaadveld!

Ei! laat mij, na den droom des slaaps,
Nu nog een stonde droomen,
Om - eer ik, in de muffe lucht
Van Griekenland en Roomen,
Den ganschen leerdag aadmen zal -
Een volle versche teuge toch
Gezonden vlaamschen koolzaadgeur
Te drinken uit uw wasemzog,
O zee van gouden bloemengeld!
O bloeiend koolzaadveld!

Terwijl onz' noeste bietjes, in
Het bloemenveld der boeken,
Met murmelmond en rimpelhoofd,
Hun' morgenhonig zoeken,
O! laat mij, laat mij luistren naar
Der dronke bijen ronkgegons,
Die op- en neder bonzen op

Uw jeugdig geluw honigdons,
O zee van gouden bloemengeld!
   O bloeiend koolzaadveld!

Wat stammen!... Heel een legerschaar!...
   Ze staan daar - als getrouwen
Na strijd - in rechte reke, en trotsch
   Bij 't blijde wapenschouwen:
De vuisten in de lucht, en gansch
Bekransd met zulk een overvloed
Van zegevrecht om kop en lijf,
Dat de aarde eronder duiken moet!
O zee van gouden bloemengeld!
   O bloeiend koolzaadveld!

't Was bitter!... Eerst - door Najaarsvuist
   Den moedergrond onttrokken!
Dan - hagel- ijs- en stormgeschut
   Op helm en brooze rokken!
't Wierd Mei. Hoezee! De vijand vlood,
De winden speelden strijdgewin.
Gij staakt, versterkt, de hoornen uit,
En ziet! Gij zijt herschapen, in
Een zee van gouden bloemengeld,
   O bloeiend koolzaadveld!

Hoe doodsch is ginds het gevelwit;
   Hoe derf die stratesteenen;
Hoe zwart ligt hier de Mandei in
   Zijn modderbed te weenen,
Wanneer, bewondrend, ik aanschouw -
Al zwemmen in uw balsemlucht -
Omhoog... de zee van 't hemelsch blauw,
Omleeg... uw zee van bloemengeld,
   O bloeiend koolzaadveld!

'k Verzaad mij aan uw' wemelpracht,
   Uw geuren en uw ronken;
Uw overvloed bedwellemt mij...
   Mijne oog wordt schemerdronken;

Verbeeldingslicht begoochelt mij,
Begeestring gaat aan 't zieden, en
De zielesnaar aan 't zingen, bij
Uw zee van gouden bloemengeld,
O bloeiend koolzaadveld!

't Is gij, die voor mijne oogen staat,
Omglansd van hopestralen,
O knapenschap! - geen bietjes meer,
Maar vrome koolzaadstalen,
Bijeengeschaard, naasteen geschoord,
In groeizaam, heilig wijsheidslicht,
Met hert en hoofd en oog en hand
Vol jeugdbloei naar omhoog gericht:
Een zee van gouden bloemengeld!
Een bloeiend koolzaadveld!

Ik zie - in heldren zonnegloed
Der Schoonheid - heel de wereld;
Heel Godes wonder schepseldom
Met goudglans overpereld;
En 'k laat de vlugge bietjes der
Verbeelding, gonzend zoeken, in
Die immerbloeiend' honigweê,
Naar vreugdezeem voor ziel en zin!
O zee van gouden bloemengeld!
O bloeiend koolzaadveld!

O!... In uw bloemoneindigheid
Zie 'k hooger' hooger' velden,
Daar God, der zonnen Zon, met heil
Omkranst zijn legerhelden;
En 'k leg, van heilig heimwee moe,
Mijn droomend hert te rusten, in
Dit eeuwig zalig hopen; - u
Versmeltende in een schooner' min,
O zee van gouden bloemengeld!
O bloeiend koolzaadveld!

Rousselaere, 8/5/1901.
A.D.

De Halle in brand

't **W**AS te Brugge, den avond vóór Sint Jans onthoofdinge, eenen Zondag, den 30sten van Koornmaand 1280.

Dichtebij het Blinden-Ezelstraatje, op twee stappen van 't Vrije, daaromtrent waar nu de Vischmarkt is, stond een vermaarde herberge en doorgangshuis. Op het groot uithangbord in smeedijzer heette 't: ‘Hier is 't in den Blenden Ezel.’

Wel twee honderd man konden plekke vinden in 't benedenhuis, waar men ‘Echt Brugsch’ tapte. In de ruime zaal van de tweede verdiepinge hield de gilde van de Brugsche Minnezangers haar tweewekelijksche vergaderingen.

Zoo, 't was op Sint Jans avond. Veel volk vóór de herberge, in de schaduw van den zwarten, vooruitspringenden gevel. Meestal werkliên en gildemannen.

Heel nabij den ingang zaten vier goede vrienden.

- Is mij dat vandage toch heet zijn! kloeg Pieter Rapsaet.

- Ernstig gesproken, wollewever, antwoordde Nicolaas Erembaut, 'k en heb het waarachtig nog nooit zoo warm geweten. Ja, als ik, smid der stede van Brugge, voor mijn open vuur sta, dan schijnt het mij zoo heet niet.

- En ik, viel Rogier Moor hem gekscherend in de rede, 'k en zweete nooit zooveel, wanneer ik op den Halletoren mijn klokken luide.

- Lacht maar, zei Stijn Roovers, 't zou wel kunnen een dondervlage afkomen eer 't geheel en gansch avond is.

- Laat het maar bliksemen en donderen, loeg Moor, 't en zal nooit zooveel geruchte maken als het daveren en dreunen van mijn klokken.

Rogier Moor, beter gekend bij 't volk onder den naam van ‘Dikke klokke’, was stadsklokluider, en een kloeke, machtige kerel. Maar een lustige broer en luimige vogel was hij ook. Waar er leute was, daar was Rogier, en waar

Rogier niet en was, daar en was geen leute. De Minnezangers uit den Blenden Ezel hadden de eer hem in hunnen raad te zien zetelen; in 't Schuttershof van Sint Sebastiaan, langs de veste, had Moor het lidmaatschap aanveerd. Maar bijzonderlijk waren alle Bruggelingen preusch over hunnen klokluider, omdat hij op heilig- en marktdagen zulke schoone toonen uit zijn lieve klokken sloeg!

- Ziet eens wat al wolken voor de zonne schuiven, riep Rapsaet... Ei... een weêrlicht! Ge hebt gelijk, Roovers, 't zal slecht weder worden... hoort, het dondert... de stormwind komt op en de boomen langs de kaaie buigen en kraken... Laat ons naar binnen; een ongeluk is gauw gekomen...

- 't Is in de verte, zei Erembaut, 't zal overwaaien.

- Ai! nog een weèrlicht, sprak Roovers,... en hij maakte zijn kruis. Komt, we zullen maar binnengaan; ik voor mij vreeze een groot ongeweerte.

- Ja, trekt maar binnen, zei Moor; ik, ik trek er van onder... 't is bijna halfzes; 'k ga eerst eens huizewaarts naar de Vlamingbrugge, en om zes uren moet ik daarboven zitten luiden op den toren. 't Is te hopen, dat de vlage algauw zal over zijn... elk een goên avond... tot ziens!....

***

De lucht, straks nog zoo helder, hing nu met dreigende wolken overtrokken. Het wandelende volk was naar huis gekeerd of binnen gevlucht in de eene of andere herberge.

De donder grolde zwaar. Het weêrlichten verdapperde vreeslijk. Al met eens scheurt een schitterende vuurslange den hemel.... Ai! de bliksem valt op de houten naalde van den Halletoren!

Vuur!... Brand! De naalde stond in laai.

't Volk dat op de markt of daaromtrent woonde kwam toegeloopen. In alle wegen en stegen was 't roepen: Brand! Brand!

De verstwonende kwamen uitkijken, en luisterden of de brandklokke geen nood zou kleppen. Och arm! wie zou er

nu op den toren durven gaan en zijn leven in gevaar stellen!

Brand! brand!... de Halletoren brandt!

Welhaast was geheel Brugge op de been. De schabeletters hadden moeite om den stroom tegen te houden en alle ongelukken te vermijden.

Angstig keek het volk naar de Halle... Hoe ijslijk was 't in 't halfduister van den avond! Rood waren de vlammen die uit de klokgaten schoten en de houten wanden van den ouden reuze lekten. Rood was de hemel. Rood de weêrschijn der vlammen in de wateren van reien en vaarten. Rood de gevels, rood de ruiten der huizen, rood de wezens van 't volk!

Op eenmaal roept een donderende mansstemme uit de menigte: ‘Redt de keuren! Redt de voorrechten’!.... Daar, op de Halle, lagen in ijzeren brandkasten de keuren, de voorrechten der ambachten, de vrijheden der gemeente, die de Bruggelingen, ten prijze van zooveel zweet en bloed verkregen hadden van vorsten en graven.

't Volk verschrikte, en honderden stemmen herhaalden: ‘Redt de keuren! Redt de keuren!’

* * *

Bij 't vernemen van den brand was de Schepenraad in allerhaaste bijeengekomen. Van blusschen kon geen sprake zijn. De klokken uithalen? onmogelijk; een regen van brandende metaaldruppels viel uit den toren; de klokken begonnen te smelten. Maar de voorrechten, de keuren, die op de bovenzaal der Halle zorgvuldig bewaard lagen, die toch moesten gered

- Maarten Denijs, sprak Jan Hubrecht, de burgemeester der schepenen, tot den torenwaker, zijt ge bereid u in 't gevaar te stellen en desnoods uw leven ten beste te geven, gaat met tien vastberadene wapenmannen en redt de vrijheden der gilden en der gemeente.

- Heer burgemeester, antwoordde Maarten, ge kent mij, ik ben een Bruggeling. Nooit en heeft Maarten Denijs het

gevaar gevreesd... betrouwt op mij, geeft mij de sleutels, ik ga!

***

Wijken moest het volk voor de hitte der vlammen, die dreigend ten hemel sloegen.

Aller herten klopten hevig in de borst; aller oogen waren gericht op den brandenden toren, waar elf mannen, elf helden, naartoe klommen. Al met eens.... de groote zegeklokke sloeg!... één... twee... driemaal!..

't Volk verschrikte.

Nog eens klepte de klokke.... Och arm! geen zege, neen; maar op trage, nare mate een droeven doodenzang. Wat was dat? Wie zat daar zoo hooge in de vlammen?

Elke klokslag klonk zoo akelig in het stille van den nacht, en viel zwaar op het herte van iederen toeschouwer. Ondertusschen was Maarten Denijs met zijn tien mannen aan de handvestzaal gekomen.

Hoort! riep een der wapenknechten, stil!...

Een... twee... drie hamerslagen vielen.

Naar boven! riep Maarten Denijs. Naar boven! 't Is Moor, 't is Rogier, ik hoor het aan den maatslag, o!...

- Dikke klokke! riepen de mannen. En zij naar boven langs den houten wenteltrap.

't Was stikkend heet daar. De eiken balken van den klokstoel begonnen te gloeien. Alle oogenblikken konden ze neêrstorten. Ziedende klokken smolten in dien vuuroven en daar... daar... in 't midden van dien brand, daar stond hij, vreeslijk, Rogier Moor!... de streng in de handen om nog eens, nog een laatste maal te luiden. Schuw fonkelden zijn oogen in zijn roode wezen, rechte stond het haar op zijn hoofd, en met heersche stemme huilde hij: ‘O zingt, zingt, klokke lief, een laatsten keer, zingt!’... en dof viel zijn hamer op de smeltende klokke!...

Rap als de bliksem schoot Maarten op hem toe: Moor! schreeuwde hij, Moor!

Moor en keek niet, maar bleef roerloos vastgeklampt aan den klokreep. ‘Laat mij! Laat mij! Ik sterve met mijn klokken’.

Vier kloeke mansvuisten wierpen hem ten gronde... Maar op eenmaal schoot hij recht en sprong op den muur van het klokgat. In 't roode licht der vlammen wemelde de bange menigte beneden op de markt...

Ai! Moor wilde springen!.. Gelukkig greep Maarten Denijs hem vast, en tien mannen sleurden hem verwilderd en razend mee. - 't Was tijd.. Op eens viel de groote klokke door 't gewelf in de handvestzaal. 't Was te laat! - Keuren, voorrechten, vrijheden, alles verbrandde. De wapenmannen moesten vluchten... Moor wierd meegesleept... Hij huilde, hij tierde, hij weende: ‘Naar boven! naar boven! 'K wil sterven daar met mijn klokken!’

('t Vervolgt.)

J.B.D.

Voor mijn vriend Jan Dugardyn!

‘Onus meum leve!’

naar St Augustinus' ‘*Pennas portant aves in terra, pennis portantur in caelo*.’

WIL der voglen vlug geslacht
Paard en koe ter zijde treden,
Op de teere, tengre leden
Drukt en weegt der vlerken vracht.

Maar der vlerken forsche jacht
Heft en voert het van beneden,
Als het opwil naar de steden
Van Gods blankgewiekte wacht.

Drukken doen, mijn God, en wegen
Uw gebod en uwe raad
Op den mensch naar 't stof genegen;
Hem, die op de hoogten gaat
En den blik ten hemel slaat,
Voeren ze op hun vlerk U tegen.

3 Juni 1901.

EUG. DE LEPELEER

Mingelmaren
De zoogeroemde zindelijkheid der Hollanders

DIE *Biekorf* XII las op bl. 119, zal misschien gemonkeld hebben en gezeid: de menschen 'n vertellen dat niet, dat is uitgevonden, althans van dien koeisteert.

Luistert: niet langer leen dan op 21sten van Grasmaand geweest, stond er 't volgende in '*Le Courrier Beige*. - *Supplément*,' bl. 127:

'De netheid der Hollanders is overal bekend. Maar bezonderlijk te Broek is 't, dat men diezelfde verwezentlijkt vindt. 't Neemt uit! 't Is overdreven! 't Is zottigheid haast!

"De stadswegen liggen beleid met gebakken steen; de vóórdammen met schorren in gleierwerk die blinken gelijk de vloer van een pronkzale. 't Is verboden, zegt men, buiten te smooren: tegen 't sturten van de assche! Speekbakken staan er op alle spletwegen.... En de arme dutsen van dieren die door Broek moeten, worden een kleen zaksken bevalliglijk onder den steert gehangen, tegen alle ongelukken!"

En verder vertelt dezelfde opsteller dan: dat hij eens met eenen vriend van Amsterdam gereisd had naar Broek; en dat die eigenste vriend van Amsterdam rechts een kleenen tijd voordien eenen hond geschonken had aan een kennisse van tegen Broek; en dat bij hun aankomen te Broek, die zelfde hond zijn ouden heer geware was en afgestormd kwam, en danste en sprong en deed en van blijdschap daar ievers... zijnen poot ophief! Ai mij! Ai mij! Aanstonds stond geheel 't gebuurte te beene met borstels en met bezems, met gieters en met eemers. En wrijven was 't en kuischen, en spoelen en opspelen omdat die arme hond in hun Broek... of liever - hoe zou ik zeggen? - in zijn broek gedaan had.

H. VANDEN ZANDE

Rijmgebeden

IN Biekorf, 9de jaar, tk 23, bladz. 367, werd gemeld dat een van onze medewerkers, de achtbare Heer A.J.M. Janssens van Sint-Niklaas, in de Vlaamsche Taalvroedschap, den 28^{en} in Herfstmaand 1898 een opstel gelezen had over oude beddekens of sanctjes die, om hunne letterkundige weerde, het opzanten en bespreken weerd waren.

Sedertdien zijn die *Verstrooide perels* in een afzonderlijk boek verschenen van 260 bladz., klein in-8°, dat tot hoofding draagt: *Rijmgebeden van oude beeldekens afgeschreven, verzameld door A.J.M. Janssens, werkend lid der Koninklijke Vlaamsche Akademie, met inleiding van denzelfden en een fac-simile. Sint-Niklaas, drukk. Em. Van Haver-Martens, O.L. Vrouwstraat, 10*.

Onder de vierduizend vijfhonderd verzen die de dichtervan Rozekens Eerste Communie uit de vergetelheid redden wilde, zijn er nogal eenige in Biekorf verschenen vooraleer ze aan de Vlaamsche Taalvroedschap werden voorgelegd; en onze lezers hebben kunnen opmerken

hoe zoet en gemoedelijk die eenvoudige bewoordingen tot het herte spreken.

Die rijmgebeden zijn voor ons, Vlamingen, een ware rijkdom onzer taal.

Frankrijk mag ons dien rijkdom benijden, zegt de schrijver, u ‘Ge weet dat het gebedenboek, sinds de zedelooze Verlaine, in eenige vlagen van berouw, gebeden heeft gedicht, ons als eene Parijsche nieuwigheid wordt aangeprezen, en dat zelfs de Fransche grootspraak durft uitroepen dat niemand vóór Verlaine gebeden heeft kunnen dichten. Op dien Franschen bluf geven de Verstrooide perels een klinkend antwoord.’

Onze achtbare medewerker heeft 500 rijmgebedekens verzameld in getalmerkte en ongetalmerkte reeksen. De getalmerkte reeksen bevatten gedichtjes over den Onzen Vader, den Wees gegroet, het Geloof, de tien geboden, het Bitter Lijden, de Passie-uren en de Evangeliën. De ongetalmerkte sanctjes bestaan uit gedichten over het Lijden, over de Evangeliën en over eenige Heiligen.

Dank aan den moedigen verzamelaar die deze honderden gedichten van alle zijden heeft weten op te zanten, kregen we de gelegenheid om de oude Vlaamsche en echt christelijke dichtveerdigheid in eene van hare schoonste en gevoeligste uitingen te bewonderen.

Het weze ons toegelaten één van de schoonste perels, die Mr Janssens uit de vergetelheid gered heeft, den lezer voor oogen te stellen: 't is een rijmgebedeken tot den H. Augustinus.

O Augustine, glans der kerck
Door Min ontgeest, niet min in 't werck
O Salomon der nieuwe wet!
Die ketters ende valschaerds plet
O Son! voor wie al t' sterre licht
Van ander leeraers duyckt en swicht
Gods tongh en tolck der gheymenis
Hoe God Een en Dryvoudigh is
O baeck, die blaeckende in t' gemoet
Ons wyst het Een en Eeuwigh goedt
Maeckt dat ons hert in liefde gloy
En in dien brant ter doot toe groy.

VERTAALD uit een handmare van Leo den XIII^{den} aan zijn broer, toen Zijn Heiligheid nog pauslijke hofgezant was te Brussel:

‘Met het begin van deze maand heb ik een uitstapje gedaan naar Brugge, het oud verblijf van de graven van Vlaanderen. Ik heb mij heel tevreden bevonden over de eenige dagen aldaar doorgebracht. 't Is een land, dat mij door zijn geheugenissen en gedenkstukken in hooge mate aantrekt, maar nog veel meer vertroost door de sterkte en de standvastigheid van zijn volk in den katholieken godsdienst. Ik ben ook op het strand te Oostende geweest. Daar zag ik voor de eerste maal de wateren van de Zee. Aan de overzijde, zoo ge weet, ligt Engeland.....

Uit Brussel, den 31sten van Bloeimaand'44.

Thuisrichting: All' illustrissimo Carlo Pecci Segni, in Carpineto.

Godsdienstige kunstgebouwen in West-Vlaanderen

Stad of gemeente.	*Benaming der gebouwen.*	*Klasse.*
Brugge	Hoofdkerke van S. Salvators	1
id.	Onze-Lieve-Vrouwkerke	2
id.	id. (de toren)	1
id.	Heilig-Bloedkapelle	2
id.	Sint-Jacobskerke	3
id.	Sint-Gilliskerke	3
id.	Sinte-Walburgakerke	2
id.	Kerk van 't bisschop. semin.	3
Kortrijk	Onze-Lieve-Vrouwkerk	2
id.	id. (kapelle der graven van Vlaanderen)	1
id.	Sint-Maartenskerke	2
Damme	Parochiekerke	3
Dixmude	Sint-Niklaaiskerke	2
Veurne	Sinte-Walburgakerke	2
id.	St-Niklaaiskerke (de toren)	3
Ghistel	Toren der parochiekerke	2
Harelbeke	id.	3
Lisseweghe	Parochiekerke	2
Loo	id.	3
Meessen	id.	3
Nieuwpoort	id.	3
Oostk. (Brugge)	Toren der parochiekerke	3
Pollinchove	Parochiekerke	3
Poperinghe	Sint-Bertenskerke	2
id.	Onze-Lieve-Vrouwkerke	2
id.	Sint-Janskerke	2
Schoore	Toren der parochiekerke	3
Thorhout	id.	3
Vlamertinghe	id.	3
Wervick	Sint-Medardskerke	2
Westvleteren	Parochiekerke	3

Ieperen	Sint-Maartenskerke	1
id.	Sint-Pieterskerke	3
Zillebeke	Toren der parochiekerke	3
Snelleghem	Deelen der oude kerke en toren	3
Zuidschote	Toren der parochiekerke	3
Wulpen	id.	3
Ardoye	id.	3
Elverdinghe	id.	2
Varsenaere	id.	3
Waesten	id.	3
Handzaeme	Parochiekerke	3
Ooren	Oude parochiekerke	3
Moorslede	Parochiekerke	3
Beerst	Toren der parochiekerke	3

[Nummer 13]

De Halle in brand
(*Vervolg van blz. 189.*)

O DROEVE nacht! onvergetelijke nacht! Geen één Bruggeling was gaan slapen!

Van verre in het land had het buitenvolk de vlammen gezien; en de schippers op zee, die 's morgens de haven binnenvoeren, wisten te vertellen, dat ze 's nachts, boven Brugge, eene helderheid, een licht hadden ontwaard!

Ja, vuur en brand! De naalde en de hoogste verdieping van de oude halte waren vernietigd, al de keuren omgekomen. Niets, niets bleef er over van al die kostbare en duurgewonnen keuren door dewelke de stad, iedere gilde, ieder burger vrij en vrank zijn recht hield nevens grave en koning. O keuren! hoe zuur gekocht, ten prijze van roemrijke heldendaden binst twee eeuwen lang... en nu hoe gauw verloren in eenen enkelen nacht! Wat stond er de stede, de gilden en neringen te wachten? Och arm! 't liep reeds in den mond van 't volk, dat grave

Gwijde, om hem nog te wreken over de Moerlemei, noch keuren, noch voorrechten zou vernieuwen.

***

Rogier alleen 'n sprak niet. Aan den voet van den halletoren, te midden van de puinhoopen, had de klokkenluider den langen tragen nacht doorgebracht, hunkerend naar den zoolang wachtenden dag. Somwijlen keek hij omhooge naar het Lieve-Vrouw beeld, dat boven de middenpoort hing; somwijlen, met een droeven blik en diepen zucht keek hij hooger, nog hooger, als wilde hij in de nare ijdelheid zijnen toren, zijne klokken wedervinden..... en dan met diepe verzuchtingen weende de kloeke held: “Arme klokken, arme klokken!” O, ze dansten en sprongen daar voor hem, een helschen doodendans; ze sloegen en klonken in zijne ooren... en dansend en klinkend brandden en smolten ze één voor één van voor zijne oogen. Klokken, lieve klokken! laat mij sterven te gâre met u!... hij droomde... hij raasde.

Bij 't eerste morgenlichten zag Maarten Denijs hem zitten. - Moor, zei hij, - Moor en keek niet.. Moor, kijkt, beste vriend, de schabeletters en blusschers hebben drie klokken gered, drie. Dikke Klokke sprong op en keek twijfelend in Maartens oogen, dan... o, met een waren glimlach, met heete tranen op de wangen: Drie! riep hij, drie klokken! o 'k zal leven voor hen, maar eeuwig, eeuwig blijf ik den rouw dragen van mijn lieve afgestorvene.

't Was uit met de leute. Als de minnezangers vergaringe hielden in de bovenzale van den Blenden Ezel, was Moor daar niet meer om te zingen; als de schutters in Sint Sebastiaans hof bijeenkwamen, 'n was Moor daar niet meer om te schieten. Dikke klokke treurde, verviel en daalde stillekens gravewaards.

Voor de halle, op een houten staak werk, hingen de drie overschietende klokken. Daar alleen vond Rogier

een deel zijner krachten weder, om met zwaren hamer doffe deunen uit de klokken te slaan. Och, hoe treurig! ieder klank wêerklonk in zijn ziele en vermeerderde telken keere zijn vliemend hertzeer. - 'k Had twintig kinders daar hooge, sprak hij, twintig die zongen lijk ik hun geleerd had; er blijven er maar drie meer over!' En die drie zongen... droeve liederen, treurige zangen... want sedert den brand en kende Moor geen andere mate meer! -

* * *

Twee jaren zijn vervlogen. - Op bevel van de schepenen der stede begon men den Halletoren weer op te bouwen, kloeker, schooner als te voren.

Op eenen avond, den tweeden verjaardag van den brand, kwam Rogier van de Halle sukkelend huizewaard. In de Vlamingstrate ontmoette hij Meester Erembout. Niclaas hield hem tegen.

- Welnu, Rogier, hoe gaat het?

- Hoe dat 't gaat, Niclaas? - O ge weet, 'k had twintig klokken, twintig kinders, o, lieve kinders, Zeventien zijn gestorven, drie nog zijn in leven. Vroeger zongen en klonken en dreunden ze zoo lief en zoo lang, en nn en is 't maar de doodklokke meer die weent over de stede.... O Niclaas, verloor Brugge zijn vrijheden, Brugge heeft zijn ziele verloren in den ondergang der klokken....

Erembout had het eeuwig treurlied aanhoord zonder spreken. Hoort, Rogier, zei hij op 't einde, troost u in uwen rouw, 'k breng u goed nieuws mede, 't zal al die droeve gedachten uit uw hoofd jagen: Gwijde van Dampierre heeft geld noodig... daarom belooft hij al onze voorrechten te vernieuwen. Daarbij, - daarbij, en hij steunde erop - de Heeren Schepenen willen nieuwe klokken laten gieten, een zegeklokke, tweemaal grooter als de eerste, en ze zullen haar den name geven van Heilig-Bloedklokke, ter blijde indachtigheid van het kostbaar overblijfsel ons door graaf Diederick geschonken. Wat dunkt u daarvan?... Gij spreekt niet...

Rogier, ongeloovig, keek Erembout sterling in het kalk zijner oogen.

- 't En is nog niet al, hoort: stadsklokkengieter, Thomas Neerincx, heeft iets merkweerdigs uitgevonden: hij heeft een geheel klokkenspel gemaakt, daarop men al de land- en volksliederen spelen kan - O, 't zal schoon zijn - gelijk een koor Minnezangers die daar boven op den toren zal zitten. En wat schoone dag voor u, als gij voor de eerste maal op de Halle die klokke zult luiden! Rogier, is 't niet wel?

Rogier zweeg... Te vele had hij dien avond vernomen, en zwijgend trok hij naar huis.

Dikke Klokke was verslegen: hij was benauwd van dien vreemden, dien klokkengieter, dat nieuw stelsel... Dikke Klokke was tevreden: welke heugelijke dag te wege, welke eere voor hem.

Thuis gekomen trok hij nadenkend naar bedde, nu vol angst en vreeze dan vol hope en geluk.

- O welke schoone feesten, welke zoete droom troostte hem dien nacht; al die plechtigheden: de inhuldinge van den nieuwen halletoren, de vernieuwing der vrijheden, de doop der klokken.

Ziet, daar treden de geestelijken in kerkgewaad, degrave, de ridderheeren, de schepenen, de gilden in stoet, de wapenmannen, de poorters, de burgers! De straten zijn bevlagd en versierd, waaiende wimpels wapperen in de lucht, wierookwalmen stijgen ten hemel... O! nu is 't Rogier Moor zijne beurt... aller oogen zijn op hem, op hem alleen gevestigd.... De priesters, de proost en kanoniken van St-Donaas, de kapelanen van Sint-Baselis ten H. Bloede, de grave Gwijde met zijn zonen, de ridders, het volk, zijne vrienden, allen zien naar Rogier Moor!

Rogier 't is aan u... hij trilt van aandoeninge en geluk, ziet 't volk hem bekijken; ze juichen hem toe, hem den ouden klokkenluider, den grooten kunstenaar... zijn kloppend herte zal hem uit de borst springen. Trage klimt hij op den toren naar de klokkenzale..... daar is hij, daar

staat hij voor den beiaard... ai! dien nieuwen, heimvollen beiaard... het oogenblik is gekomen de klokken te doen klinken! Eén, twee...

Maar!... hoe zal hij daarop spelen?... zouden die klokken waarlijk volksliederen zingen, de vlaamsche zoete heerdzangen, de heldensagen?.... lijk minnezangers? Toch... zulk stelsel heeft hij nooit gezien... hoe moet hij daarmeê werken?... 't Is iets nieuws. 't Is iets nieuws... dat en kent hij niet!...

Waarom het oude stelsel niet hermaakt? waarom? waarom een nieuwe klokkengieter?

Is hij... Rogier Moor... te oud en versleten... is hij onmachtig, niet genoeg geleerd?... zegt, was er geen sprake van een anderen klokkenluider te benoemen? Moor, wat dunkt u? Ze willen u weg, verre van uwe klokken, de uwe... - Die halle, die klokken, 't is daar uwe plaatse!... Moor... Rogier Moor!... Hoort, ze spotten met u... Moor!... Moor!...

- Dikke Klokke droomde... ongelukkige droom, donkere gedachten, zwarte schimmen, nare gezichten! Dikke Klokke sliep... ai! hij sliep voorgoed!

Als het wêerom morgen wierd, vond men hem dood op zijn bedde... Hij beminde zijn klokken te zeer, zeiden zijn vrienden die hem ten grave droegen... Sedert den brand was hij zinneloos geworden.

J.B.D.

Heeren van Biekorf,

HET gedacht om alle ongedrukte dichtjes van Meester G. Gezelle bijéén te verzamelen wierd reeds meermaals vooruitgezet; hierbij zend ik er u drie die nooit gedrukt en wierden:

In 1893 vroeg ik aan den Meester een opschrift om boven het kraaikapelleke van Ste Godelieve te Ghistel geschilderd te worden, en hij zond mij 't volgende:

Aanziet de kraaien, die van zaai -
noch oestgetijde en weten;
die schure en hebben, noch schapraai,
en God verleent ze 't eten;
Aanziet hoe dat ze, tem en fraai,
hier spijze en drank vergeten.

12/4/93
LUC. XII, 24

Hetzelfste jaar vroeg ik hem een beêvaartlied Ste Godelieve ter eere, en ik kreeg de volgende antwoorde:

(Wijze: o Roozenkrans. XXX Liederen, n^{r} XI.)

O Godelieve, in 't midden onzer streken,
bloeide weleer uw onbevlekte stam;
na zooveel tijds en is het nooit gebleken
dat men vergeefs naar u om hulpe kwam:
O Godelieve,
bidt God, en doet,
tweemaal { dat ons *geloove* 'erleve { door 't storten van uw bloed!

O Godelieve, in allerlei gevaren,
hebt gij op God gesteund en nooit gefaald;
en, schoon zij al op u verbitterd waren,
gij hebt alleen door God gezegepraald!
O Godelieve,
bidt God, en doet,
dat onze *hope* 'erleve
door 't storten van uw bloed!

Honger en dorst, verachting en gewelden,
dat was uw deel, hier in dit aardsche dal;
Weg uit uw huis gedreven langs de velden,
wie is 't die al uw' tranen tellen zal?
O Godelieve,
bidt God, en doet,
dat onze *liefde* 'erleve
door 't storten van uw bloed!

Sterk in 't gevaar, nog sterker in het lijden,
stierft gij om God en storttet gij uw bloed;
daarom zijt gij zoo lang al in 't verblijden,
en in 't bezit van 't alderhoogste goed!
O Godelieve,
bidt God, en doet,
dat ons *berouw* herleve
door 't storten van uw bloed!

God liet door u den stroom van zijn' genaden
zondaars bekeerd ontvangen, en voortaan,
als door uw' dood van alle schuld ontladen,
recht in den weg van al uw' deugden gaan!
O Godelieve,
bidt God, en doet,
dat *Ghistel* hier herleve
door 't storten van uw bloed.

10/5/93
GUIDO GEZELLE

Nog dat zelfste jaar ontving ik van hem de volgende eerste-communiegedachtenis:

Tot u, Maurits, is God vandaag
zielzoekend neergekomen
en heeft uw hert tot woonstêe voor
den eersten keer genomen.

Hij blijve daar, 't zij wat er ook
dat herte kom' bekoren:
die Hem verliest heeft meer als al
dat kostbaar is verloren.

Hij leeft, Maurits, die God, die u
hemzelven heeft gegeven:
Hij is de weg, de waarheid en
de bron van 't eeuwig leven.

Leeft ook dan, en, behoort het lijf
der aarde, uw' ziele drage

dien God des levens levend voort,
zoo nu, zoo te allen dage.

2/6/93
GUIDO GEZELLE

Met vriendengroet en verzoek aan al die nog ongedrukte rijmreken bezitten van G.G., dat ze die zouden inzenden.
J.F.

Van 't jaar dertig en van ‘den Hollander’ in Brugge
(*Vervolg van bladz. 182.*)

DE Hollander had het hier voor vijftien jaar gehad, en zijn tijd was uit. 't Kostte lijk al te duur dat men moest koopen. Weinig werk! 't koorn moest met de ‘bargie’ van Gent komen, en van eigen maar zoovele als dat de koopmans wilden. En 't was armoe, en 't schilde al en te vele, alles moest betalen: men zei zelfs, dat men moest betalen om een kind te doopen. 't Liep al een tijdeken aan, dat de opstand bezig was te Brussel en te Gent. En al met eens den Zaterdag avond vóór Sinte Kruis-kermesse, begost het hier ook. Sandelin's huis stond in brande. We zagen dat van op de vestingen. In dien tijd stond het dikke met molenwals ringsom de stad, en wildet je wat weten, ge'n hadt er maar op te klimmen. Wij woonden in 't fortinstraatje... maar 'k moeste thuisblijven. Den Zondag daarop, was 't ‘kapelle’ in de zondagschole van Caprycke [die nog bestaat]; 's namiddags! En 'k schoot er mij van onder... 'k liep mee met 't volk - 't is waar! maar 'k was nog een droeve jongen! - We kwamen op de markt, met vendeltjes van papier, al voorbij de wacht, en 't riep een ‘goert!’ En 't verslechtte al meer en meer. Den Maandag nuchtend waren de Hollanders de Dampoorte uit; en de Belgen keerden weer naar huis. Op de halle was 't vendel van Maria Theresia (!)

gestoken: een wit. Van eigen dat wilde zeggen, dat we eenen koning bezaten, dat we geen anderen vandoen 'n hadden! Ondertusschen in de Wollestrate was het huis van eenen bakker geplunterd. 'k Ben gaan kijken - enja! we waren zoogezeid naar schole! - En ze smeten de bloeme door de vensters. Velen waren dronke! maar de dieven waren nuchter; de bloeme, die goten deze mannen weg in den beirput, maar ze hadden zelve wat anders mêe. Vele menschen wierden al met eens rijke achter al die plunteringen. De Heeren hebben 't achterna wel onderzocht! - Ge moet weten de koning was weg, en wie ging er hier alles op zijn schik houden? 't En waren maar een stuk of zes of acht schâbeletters, met stok en degen, in geheel stad. Gelukkiglijk dat het hun seffens eenige Heeren aantrokken, gelijk men nu zou zeggen de Heeren van de Wet. Niettemin zaten de menschen verlegen. De beddepluimen van waar dat het al in stukken geslegen was, waaiden tot op de vestingen, en 't en dorst er niemand aankomen: elk vreesde van voor ‘plunderare’ door te gaan. Inderdaad, 't heeft die mannen gevaren later, ze hebben wat gekregen. Ook het had een boedeltje geweest, men had Sandelin's brand gehad! Een koorenbijtere; en zijn huis lag plat. En nog anderen! en dan, bij den zoon van Liebaert's langs de Reye, terwijl het volk daar voorbij getrokken was, had er iemand geschoten van boven. Men meende dat 't de vader was, die woonde in de Corduwanierstrate rechtover den ouden post. En men trok daar naartoe; en wat er daar gemooscht wierd, 't is wreed! 'k Hebbe ik toen zien den knecht al de achterpoorte uitrijden met de peerden. Ja 'k was ik daarbij! En vloeken! en zweren! Neen, 'k en was er niet noodig! Nu ze'n deden mij geen zeer. En ze stekten de flesschen met wijn; ze hadden ze bij den balg, en ze sloegen ze den krop af tegen de steenen, en ze dronken toen: en 't bloed liep langs hunne kinne. ‘Hier jongen, zeiden ze mij, drinkt ook een teuge’. En 'k deed het, en 'k kwetste mij ook, en 'k was dronke.... maar als ik thuis kwam, toen zei vader me vele

dat ik niet geren 'n hoorde; 't was wat; 'k had van eersten af mijn gadinge. En 't was uit!

En de Heeren, wat deden ze? Nievers geen slag werk! Niemand, geen een kleene borger 'n dorst zijnen winkel openhouden. De Heeren maakten toen werk. Ge hadt hier 't Reitje voorenaan de huizen van de Statieplaatse. Ze deden dat kuischen! Maar 't en gong niet lange mee: Die mannen wonnen te letter! En de opstand zat in 't bloed. Ze liepen rond met eenen stok met een wit vendeltje. Ze heetten dat ‘een lavei (?)’: dat wilde zeggen: niet te werken!.... Nu 't ging over dat 't ging. 'k En zou 't niet meer willen beleven; was dat een armoetje! Van een anderen kant, had de Hollander al vluchtende nog de vangenisse losgelaten. Dat volk had dus gestaan om uit te breken. Maar de Heeren ontboden de goê menschen om de wacht te houden: en daaruit zijn de ‘frankemans’ ontstaan. 't Was een ‘borgerlijke wacht’; dit ging met pijken, en een degen aan een rieme alzoo alover de borst weg: op die rieme hong van vooren op een wit blikkentje het woord ‘policie!’ Wij 'n wisten niet wat dit was, we 'n kenden maar ‘schâbeletter’; en nu 'n hoort ge niets anders meer! Zoo 't hadden eerst wachten geweest; ze trokken tien-en-halve daags en moesten vijf centiemen laten staan voor hunne kleeren; anders was 't een frank. Daarom heetten ze frankeman. Ze droegen eenen hoed lijk nu de schepenen, maar met de tuiten op zijden, lijk Napoleon; en dan een blauwe kazakke met roo striepen.

't Ging toen nog een beetje. Maar 'k geloove dat er nu meer menschdom is, 't groeit te veel aan; dat 'n zou nu al zoo gemakkelijk niet meer afdraaien.

Zoo de plunderaars moesten weg. Men zocht ze op, en 't ging streng. 'k Hebbe eenen weten uit het hospitaal halen. Ze wierden uit 't gevang geleed, een vijf-en-twintig, dertig aaneengebonden, met veldwachtersdaarrond; alover de markt, door de Steenstrate, voorbij 't Beenhuis (dat toen op de huidige Simon-Stevinsplaatse stond); achter

hen reed er een kanon en iemand derbij met een brandende lonte. - Dit kanon staat nu bij de oudheden onder de Halle: 'k hebbe 't seffens herkend! - Hadden ze moeten roeren, ze waren deraan. 't Was erbarmlijk om te zien. 't Vrouwvolk liep daarna al krijschende. En ze moesten alzoo langs de Kathelinestrate naar de ‘Bargie’, en daarmee naar Gent om elk zijn oordeel. Die vlage was toch weg.

Eenen dag of twee daarachter kwamen van 't zelfde de Gentenaars naar hier, ook met de bargie. Dezen moesten hier voor 't gerecht staan. Maar dezen 'n heb ik niet gezien.

Intusschen hadden ze te Brussel gevochten dat 't stoof! Dit hebbe ik hooren zeggen: Daar was 't om u ‘de Warande’ te doen. De Hollanders zaten derin. En men schoot erop. 't Was daar een kanonnier, en hij 'n had geen schroot meer, en hij schoot met de ketens.

'k Hebbe eenen zoon nu reeds 20 jaar in Brussel wonen, en 'k hebbe hem bezocht en die Warande gezien. - Zoo ze meenden te Brussel, als de Hollander daar weg was, dat er nog hier zulk volk nestelde; en ze kwamen af, geheel de ‘bargie’ vol, om hen te verjagen. Die mannen hebbe ik ook gezien. Maar ze 'n zijn hier niet lange gebleven. 't En viel hier niets te verrichten.

Alsdan - maar we waren toen reeds een beetje Belg - moest elk een ‘koekarde’ dragen of hij wierd aanzien voor Hollander: dit waren alzoo drie beetjes, een vingerled lang; dit was voorniets te verkrijgen bij den ouden Jonnaert uit den ijzerwinkel in de Steenstrate. Ge 'n hadt maar een of twee zulke groote winkels in die dagen. - En op de markt wierd een boom gerecht, een schoone eik! Gelijk in den buiten ook overal. Hij stond daar, waar nu ‘Jan den Breidel’ staat; omzet met een schettewerk; en hij heeft er lange gestaan! - Op de Vrijdagmarkt stond er een vendel van drie kleuren; en daar waren er vijf of zes tonnen bier te verdrinken. Men deed dat uit kuipen. 't Waren de heeren die dat gaven.

Als er iets gebeurde dat wel was, 't moest altijd op de Vrijdagmarkt zijn. 't Is jammer van die markt! Dat en zal ik nooit meer zien! Het was daar schoone en breed. De koeien stonden in een vierkant. De kalvers en de zwijns hadden ook hun plekke. De peerden met de kachteltjes stonden te midden; en dat was gemakkelijk voor den handel: men kost ze daar eens doen loopen en draven voor de koopmans.

Maar anders 't meeste gedrets en gedril geviel nog in de Kathelinestrate. Enja door de ‘bargie’; buiten de ‘diligenzen’ ge'n hadt maar dat vervoer. 't Waren twee bargen, komens en gaans naar Gent; en schoone van binnen, geheel in zijn spegels. En daar wrochten op: ‘de arbeiers’; dit was een ‘officie’. Ge moest betalen om daarin te zijn. Ja 't gaat nu geheel anders! Moet ge eens uit stad - neemt! 't is eens een kerstendoop, of een trouwe, - ge zijt er in een gauwte ongehoord! Maar Heere, 'k en zitte ik daar niet gerust op die wagens: 'k denke altijd: ‘Moesten we nu eens ievers tegenboksen, we waren deraan!’ Ook, 'k en ga daar maar trage op, en van zoo hij staat, 'k ben daar zeere af.... en 'k schoore me dapper in mijn godshuizetjen, en 'k zegge: ‘Rijdt gijliên maar op, Pietje zit in 't drooge!’

Ge 'n hadt toen b.v. ook al dat drukken niet. Was er iets te vermanen, 't deed dat een schabeletter met een trommelare op al de hoeken. Stierf er iemand, de heele rijken gaven een blad uit, maar de andere menschen deden 't voortzeggen in 't gebuurte. Men heette dat ‘beên’. 't Was een die dat deed voor een plakket, d.i. 16 cents. 'k Geloove, dat er maar één drukkerije 'n was: in 't Breidelstraatje. Alle nieuws van buiten kwam met de ‘bargie’. En gazetten 'n moesten niet verboden worden. Ze verboden henzelven: ze kostten stukken van menschen.

De scholen waren dinne gezaaid, En... zeven stuivers om daar te gaan. Men leerde een ure daags: van ten eenen tot den twee'n, oftewel in den nuchtend. De spellewerkscholen trokken wel.... en treffelijk volk, zult ge! De

jongens zaten van vroegaf in de weverije. Aan zes of zeven jaar waart ge spoelder! En in al de huizekens weefden ze! Nogal veel in den Meersch! Weet ge wat ook? Doch dit was meest al de Lane. 't Volk leefde vele met mestrapen: dikwijls 's nachts! Gelijk mannen die over dage metsenaarsdienders waren... en de stad lag zuiver. De boeren kwamen daar om naar die menschen: elk had alzoo een hoekske of een kantje bachten afgezet waar hij dit vergaarde. Nu echter 'n zou dat niet meer trekken. De boeren gebruiken te veel zout.

En achter alzoo geheel de weke te hebben gewrocht, gingen we den zondag eenen keer naar Sinte-Pieters over end weer... of we leien uit om eens naar Blankenberghe uit te zetten. En dan kwamen we weer met een klutske mussels mee. Nu hebbe ik nog eenen broer te Blankenberghe wonen. Maar... ge zijt beschaamd dat ge naar dit stêetje gaat... 't Is er te rijke geworden. Dat 'n is voor ons niet meer, menschen van den ouden tijd. We leefden toen met ruggenenbrood: en terwen- 'n kregen we maar als 't kermesse was en voor eenen dienst in de kerke!.... En vindt ze me nu nog, die dat willen! Nu is er weelde! Nu en zijn er geen arme meer! God gave dat 't mocht blijven!

Daar nu heeft men Pietje zijn geheugenissen. Ze volledigen stijf wat de andere twee al verteld hadden. Doch voor sommige dingen kunnen alle drie mijne vertellers wel ook eens mis zijn. Daarvoor 'n moet ik niet instaan; mijn doel 'n was niet de geschiedenisse van dien opstand te maken, doch eens oog- of oorgetuigen uit te hooren: nog en zijn 't maar getuigen van werkmans- of burgersafkomste: en twee of drie uit de duist!

Doch ondervroeg elk zijn oude vrienden en kennissen achter al dat dezen weten, 't ware misschien vele te vernemen dat nu begraven wordt.

't Is van de oudeliên dat we moeten leeren!

VAN HOUCKE

Sol igneus.

DE zonne heeft gansch den godschen dag
de wereld zitten stoven
in 't laaien van heur zomerlach.
Van onder tot van boven
Staat 't al doorbakerd, al doorgloeid.
Langs spille en sprietelsprangen
Vloeit 't vier, en t'enden uit den tak
zoo sluts de blaren hangen.
De stammen gloeien, 't mulzand gloeit
en 't land ligt halfgebakken,
daarin het rilde koren laat
zijn lammende auwen zakken.
In 't groen, vol vei- en vettigheid
en bloei, de grachten slapen
vol puiden die, in 't zonnevier
al gerrebekken gapen.

4/7/1901.
CAESAR GEZELLE

Mingelmaren

Uit een oud kruidboek ofte Hoveniers oeffeninge van de jaren 1600.

DIE hovenieren wil, dient dit wel in acht te nemen, wat tot een goede hof behoort, dat is:

Een goed landt,
een goed verstandt,
een goede hand:
De lucht playsant,
Is dan de boom van goeden aert
De vrucht zal oock zijn prijsens waert.

Alle zaden die men zaeyt moeten van den eersten tot den zesten dagh van de nieuwen maen ghezaeyt zijn te weten in 't eerste quartier, want dat veel kruyt sal dragen als men zaeyt in 't wassen van de maen, maar dat int afnemen van de maen wert gezaeyt dat wast in de wortel gelijck volgt:

Zaeyt gij in 't wassen van de maen,
Dat sal meest in het kruydt uytslaen,
Maar wat gij in 't afnemen zaeyt
De kracht haer in de wortel leyt.

Gelijk alle kruyden niet op een tijdt geplant en gezaeyt werden, alsoo heeft oock elcks zijn tijt om die te plucken en te vergaderen, want:

Als Godt de aerde gebenedijdt,
Kruydt, Bloem, Zaet, Vrucht tot rechter tijdt,
Moet ghij voorsichtigh soeken gaen,
Als 't in haer fleur en krachten staen,
Want anders hebben zij geen kracht,
Noch werck daer voor zij zijn geacht.
Die 't Herbareseeren verstaen,
Sien maent, weeck, dagh ja uuren aen,
Eenigh kruydt is in de Lente goet,
Andere zijn inde May tijdt soet,
Andere tusschen de Vrouwen dagen,
Moet men vergaderen en in dragen.

Jae eenige Curieuse Herbaristen reguleeren haer altijdt in 't plucken en vergaderen van de kruyden nae het schijnsel van de maen als volght:

Neemt oock de maen haer tijdt in acht,
Elck kruydt heeft door de maen zijn kracht,
Want de eerste seven dagen zijn,
Alleenich voor de kinderen kleyn,
De andere seven dagen daer aen,
Gaet de jonghmans en Dochters aen,
't Derde quartier vande maneschijn,
Voor de afgaende Jaeren zijn,
Maer 't laetste deel, my wel verstaet,
Alleen de oude luy aangaet,
Die soo zijn kruydt soeckt en vergaert,
Diens naem is wel een Doctor waert.

Kunst- en letternieuws

HET *Leesgezelschap* van Hasselt vraagt eene *geschiedkundige novelle*, waarvan de handeling plaats grijpt binnen het grondgebied der hedendaagsche provinciën Limburg, van het begin der Hervorming tot het begin der Fransche omwenteling (1517-1789), met vaderlandsche en katholieke strekking.

Het bekroonde werk wordt op kosten van het *Leesgezelschap* uitgegeven en de schrijver ervan ontvangt, buiten den eerepenning, de som van *vijftig frank*.

Voorwaarden:

De handschriften moeten, minstens, 50 bladzijden 8° druks groot zijn en goed leesbaar geschreven.

De schrijver zet op zijn werk eene kenspreuk, welke hij met opgave van naam en woonplaats, in een gesloten briefzakje, dat dezelfde spreuk tot opschrift heeft, herhaalt.

De mededingende stukken moeten vrachtvrij ten huize van den schrijver (de heer Eug. Leën, Nieuwstraat, Hasselt), ingezonden zijn vóór 1^{n} Juli 1902.

Niet bekroonde werken worden, op aanvraag, teruggezonden.

Ingezonden.

DERTIG GEESTELIJLE LIEDEREN VAN GUIDO GEZELLE (wederom door hem nagezien en verbeterd), op oude en nieuwe zangwijzen geschikt en met orgelspel versierd, door REMI GHESQUIERE, eerste prijs van orgel in de Gentsche muziekschole, gewezen muziekleeraar ter Normaalschole van Thourout, thans orgelist en bestierder der muziekschole te Gheluwe. - Afdruk met orgelspel, prijs 1 fr. 25.

Heer Remi Ghesquiere, hoe jong ook, staat alreeds bekend als taaie werkende kristen vlaming, als deurslegen kunstenaar, en bewonderaar van Vlaanderens roem en volkswezen. Hij schenkt ons op heden *30 geestelijke liederen*, die in alle *Mariagilden*, dienden gezongen en herzongen, liederen die zelfs in den vlaamschen *huiskring* en bij 't *onderwijs* kunnen benuttigd worden.

De *zangwijze* is gemakkelijk en aangenaam, 't *meêspel* is keurig en krachtig, de *woorden* van onzen zoetgevooisden vinder Guido Gezelle zijn edel van gedacht, en vloeien lijk 't heldere waterleiken, dat:

vluchtig vlietend onder 't gers
nooit van loopen is te wers.

We wenschen heer en vriend Remi Ghesquiere van herten geluk met zijn uitgave; die 30 liederen zullen benevens deze van *Tinel*, *Busschaert*, *Van Duyse*, *vader Didacus*, en andere, onzen vlaamschen liederschat vermeerderen; ze wierden gemaakt God en zijn Heiligen ter eere, en zullen strekken tot *nut endé genoegen van den volke*.

A. MERVILLIE.

Uit Aertrycke, 10-7-1901.

OMTRENT in 't midden van bladz. 174 hierboven, moet de zinsnede: ‘De Dageraad is een tot hiertoe onuitgegeven gedicht’ volledigd worden met de woorden: ‘van Guido Gezelle’.

[Nummer 14]

Brugsche Zoutziederstale

OM *wit zout* te maken heeft de *zoutzieder klipzout* vandoen. Klipzout is gedegen steenzout dat uit groeven opgedolven wordt. Dit klipzout komt alhier in rauwe brokken: 't is *rauw zout*. De *kliplosser* verspeekt het uit wagen of boot in den *klip-* of *smeltbak* (vgl. De Bo op 't w. ‘smeltbak’); daar ligt het nu te smelten in water. Alzoo bekomt men *pekel*. Dit pekelvocht laat men langzaam wegzijpelen alonder uit naar den *pekelbak* (vgl. De Bo op 't w.). Vandaar wordt het verder overgestoken, met een steekspeite b.v., naar de *panne* (vgl. De Bo op 't w.). 't Ziedt daar een halven dag of meer, zoodanig dat een groot watergedeelte verdampt; en dat 't zoutgedeelte ervan zinkt en opgeschept kan worden. 't Mag weggedregen en verkocht, immers van toen voort heeft men *wit zout*.

'k Zei ‘*de klipbak*’. 't Is een groot kuipwerk waar 't klipzout in te smelten ligt. Van onder is het in rebben

gewrocht, daar een berden vloer of *looze boôm* op rust. Alsdan daarboven spreidt men grof lijnwaad, en zoo gelukt men erin een zije of zimperstande, eenen filter, te maken. Trage, trage teert de pekel daardoor en langs een krane weg naar den pekelbak. De vuiligheid die aanlaadt is *slijkeerde* of *zouteerde*, stijf gezocht voor de boltragen.

Van uit den pekelbak moet de pekel in '*de panne*', een grooten maar leegen ijzeren bak, die boven een *vieringe* staat. Die vieringe hoeft de panne van ends-end-ends te warmen. Diensvolgens als de panne stijf groot is, verlengt men de vieringe door *panneloopen:* dit zijn trekgaten die eens en anders de hitte en den rook van 't vier onder de panne weg, naar de schouwe en naar buiten brengen. Aangezien nu de vieringe onder den grond zit, moet men in eenen kuil dalen om aan de muile ervan te kunnen; hoe wilt ge anders gaan stoken? Die kuil is de *stookput* (vgl. De Bo op 't w.). Begeert ge *blomzout* d.i. fijn zout te maken, dan moet ge goed doorstoken. Mag het echter grof zout zijn, dan zal de stoker *de panne afdekken*, 't is te zeggen 't vier hooge beleggen met brandinge en laten veunzen. Vraagt hem achter zijn stookgerief, en hij zal u drie vier lange roeden toogen, immers om verre aan te kunnen. De eerste roe is een *schrabber* (vgl. De Bo op 'schreper'); daarmeê kotert hij. Dan is 't een '*spijser*' [met de Brugsche uitsprake lijk *spieser*-spietse?] 't is te weten een roede waarvan 't voorenste einde geplet is op zulker wijze dat 't een schopken met eenen weerhaak uitmaakt: handig dus om 't vier te keeren. Dan blijft ereen *loete;* gebruikt bij kleene pannen: daar immers zit het vier diepe, en de loete is een gewone schoppe met langen steel om brandinge in te smijten. Voor groote pannen met uitgebreide panneloopen ligt het vier dichte aan de hand, en een gewone schoppe is voor dit werk voldoende, (vgl. De Bo op 'loete', waarvoor hij een anderen zin geeft; het is misschien bij streken dat de zin van dit woord verloopt). Dan van eigen staat daar nog

de *asschentrekker*, de *asschenschuppe*, benevens den *asschen-* en den *zinderput*.

Boven vieringe en panneloopen ligt de panne. Deze bestaat uit aaneengeslegen ijzeren schijven of *blâren*. 't Spreekt dat het deel van de panne dat het naast boven 't vier hangt het meest te lijden heeft. Dit deel heet de *penning*. De penning is maar één groote kringsche schijve (vgl. De Bo op 't w.), oftewel een aantal kleene stukken van halven meter vierkantte, en stevig aaneengebout. Verder in de panne, en van 't eigentlijk vier weg, worden de ijzeren schijven een slag grooter; zij zijn ook reekmatiger ineengezet: men noemt ze de *trompestukken* (vgl. De Bo op ‘tromstuk’). Voor 't gemak van 't kuischen moet men vermijden dat de rechtstaande panneboord met den liggenden grond eenen rechthoek uitmaakt. Daartoe verbindt men de twee deelen door omgekromde schijven, dewelke *de kortedoeken* geheeten worden.

In geheel dit gestel staat de pekel te zieden: eerst binnen een gewissen tijd walm-op-walm-neêre, zonder dat er iemand naar ommeziet. De damp gaat weg al boven door de *doomgaten* van de keete. Ondertusschen komt de vuiligheid op in schuim. Dit schuim dient afgedreven met de *schuimlatte* (vgl. De Bo op ‘schuimpertse’): verbeeldt u een berd, zoo lang als dat de panne breed is, en met twee rechtstaande grepen aan de uiteinden. Twee mannen, weêrszijden van de panne een, trekken die latte over 't ziedende water al 't schuim meêhalende. Alsdan wordt het gemakkelijk dit schuim met de *schuimspa* (vgl. De Bo op 't w.) af te scheppenen in den *schuimbak* te keeren.

Allichte nochtans is het wit zout aan 't zinken; het valt te vreezen dat 't aanbakt. Opgelet, de panne zou springen. Wat gedaan? Met den *zouttreker* (vgl. De Bo op ‘loete’; 't is 't zelfste) schart men het bekomen zout uit het midden der panne gestadig naar den kant; daar met 't *zoutspaan* (een schuppe met zijpgaten) schept men het uit, en giet men het in *zoutbakken*, die dan in

zoutboeien of -*perken* (vlg. de Bo op ‘zout’) ommegetuimeld worden. Achter dat 't schuim opgeschept is, kan 't gebeuren dat er nog *flarden* of *vliezen* of *vlagen* (vgl. De Bo op ‘vla’) op 't geziedsel komen liggen. Met den *pletser*, een houten latte ten toppenuit gescherpt, zijn die gauw uiteengedreven. Gevalt het ook al eens dat 't zout aan de panne bakt, dapper heeft men den *steker* ter hand om het af te steken: d.i. zou 'k zeggen een lichte beitel op eenen stok gestoken. Hoe goed men zorgt, toch iederen keer dat de panne gebruikt werd vindt men ze aangeladen. Dit aanlaadsel, '*t spek* (vgl. De Bo op 't w.) moet dan afgeslegen worden met den *spekhamer* (vgl. De Bo op 't w.): die spekhamer is een kleene moker met aan beide zijden een panne of pinne en geen kop: lijk een dobbel beitel met eenen stok aan, alverre een stokbeitel van den smid (vgl. Vuylsteke, Ambacht van den smid, bl. 19).

't Zout dat men bekomt met zeere te stoken is *blomzout* of *gewoon zout*. 't Zout dat aan den pannekant kleeft is *boordezout*, *kante-*, *kastezout*. Om wille van 't gebruik waartoe dit mingeprezen kantezout dient, heet het nog *slachtzout*, *vischzout*; d.i. naarvolgens het gebezigd wordt door slachters of vischrookers.

Wilt men nog groever zout, dan laat men de vieringe traag gaan ('s zondags b.v.); niemand en moet er alsdan bij of omtrent blijven: 't zout 'n zal niet aanbakken, maar 't sluit zijnzelven 't een op 't ander. Daaruit komen kristalen en vierkantjes. Als 't zout er is, dan gaat men op *peerden* in de panne staan; peerden zijn planken die eenerzijds op den boord der panne, en anderzijds op twee pikkels rusten die in 't ziedende water staan. 't Zout schept men op; en werpt het in *zoutmandekens* die ook op *zoutstaantjes* of kleene peerdtjes staan, (vgl. De Bo op ‘staantje’). Vandaar is 't gauw in de boeien.

Over 't algemeene 'n is het niet stikkend in de keete binnen 't werk: maar goê lucht 'n is 't ook niet. Op

't eerste nochtans dat de panne aan 't zieden gaat, komt er goede reuke op: die reuke is de *voorloop* van 't zout; en dit eerste geziedsel is ook de voorloop (vgl. De Bo op ‘voorloop’ en ‘vlegge 1°’).

Verder zal men nog spreken van *zoutkloefen* om op 't werk: van (houten) *zoutschuppen*, ook wel eenen *ko* (?) geheeten, van *zoutschalen*, *zoutzakken*, *zoutkarren* en -*wagens* enz. Maar ge verstaat, eens dat het daar gerocht is, zit het zout nu gauw in *zoutla* (vgl. De Bo op ‘zout’) en *zoutvat*, en vandaar de mage in, en.... doch van nu voortaan 'n kan het de zoutzieder, noch ik, noch iemand meer vervolgen.

H. VANDEN ZANDE

Bij slapende leerknapen

DAAR liggen zij, ontranseld en ontkleed,
Ons sluimerende knapen, voet en handen
Gewikkeld in de machtig zoete banden
Des slaaps, ontleefd aan lief en leed....

Hoe rustig toch! Hoe stil! Als neêrgeveld,
Naasteen gelegerd, links en rechts, in reken,
Zoo stomme lijken achter zerk gesteken,
Zoo rijen graven op een doodenveld!

De nacht zet al den berdelwand in rouw.
Behangsels schijnen schemerwitte schimmen,
En, door het ruiteglas, het maneglimmen
De weemoedsblik van eene weduwvrouw....

De sterren pinkeloogen daar omhoog:
Als vrienden, die hun' biggelende stralen,
Hun tranen, laten door het ruimzwerk dalen;
Getrouwe lichters bij een doodvertoog....

....En gaande door de lange legersteê
Met trage lijkvaartstappen, voet voor voetje,
Zendt stil een priester nu een ‘Wees gegroetje’
Naar elken slaper, met een: ‘Rust in vreê!’

Ze schenen dood, zoo niet uit ieder graf
Een ademtocht, zacht in- en uitgedreven,
Den lijzen zang en zong van slapend leven,
En stil den maatslag van een herte 'n gaf!
***
O! wijl ge roerloos ligt, mijn jeugd, hoe moet
De droomgeest U uw zelven toch ontstelen,
En, grillig zot, voor ziel en zinnen spelen,
Zijn goochelspel, dat, - dood - u leven doet!

Zoohaast zijn tooverroede uw graf genaakt,
Uw schijndood wijkt voor ongebonden leven:
Het lijf zet vleugels aan om weg te zweven
In breeder lucht, van tijd en ruimte ontmaakt.

Weg! weg! uit 't vreemd en boeiend leergevang,
Naar 't moederhuis, dat u bij dage ontzeid is,
Naar oorden, waar uw zielgevoel gevleid is
Door Edenweelde en engelengezang....

Nu ijst uw bloed voor spookgebaar en reus;
Dan zwaait de vuist de bijle op Kortrijk's kouter,
Dan schalt uw stemmeklank voor 't heilig outer,
Of, edel, voert de hand de mannenleus!
***
O! Droomt gerust al slapen! Beeldt en speelt!
Want nog een stond, en Vaakgeest staat van wiegen;
Een stond, de wekker laat uw droomen vliegen;
Een stond, daar is de dag, die ruste steelt.

Slaapt! morgen moet de wakkre geest aan 't werk,
Het woud doordringen van de wetendheden,
Herstijgen op de bergen van 't verleden,
Naar zonne zoeken door het nevelzwerk....
***

O! weet ge 't, wijl ge werkt in 't stil gesticht,
Vereenzaamd uit den ruwen dag des levens?
Eens kraait een haan u weg, en schreeuwt u tevens
Dat leeren droomen was bij naadrend Licht!

Dan - drijft u 't lot in wijder worstelveld,
Dan hoeft ge mannenkracht op alle banen,
Dan wacht u God als schermers bij zijn vanen,
Dan wordt, die winnen wil, een werker en een held!

Dan moet uw schild te were staan voor 't goed;
Uw degen 't heilig recht der weezen staven;
Uw schicht der kwalen wangedrocht begraven;
En de aarde dreunen onder uwen voet!

De bergen moeten springen vóór uw oog,
De sterren u het lichtgeheim onthullen,
De boosheid bloedend voor uw sporen krullen,
En deugd vol hope u volgen naar omhoog!

Uw mannenborst moet 't zaligend bevel
En Godes recht van aan de vlaamsche Duinen
Tot op de Rotsgebergten uitbazuinen,
En Hemelgoed herov'ren op de hel.

***

't Zij zoo! En binst gewoel en wild geweld
Nog moge uw herte, vreemd aan valsche lusten,
Gestadig in het bed der onschuld rusten,
Totdat de Dood u eindlijk wakker belt!

Dan, wijl ge - weer als nu in lange laan -
Op 't kerkhof zult, in lijke, liggen slapen,
Ontwaakt de ziel in 't licht, voor haar geschapen:
En zingt: ‘Een droom! Nu breekt het leven aan’!

Den 11den van Hooimaand 1901.

Jan Vaerman

ONLANGS viel mij ter brugsche boekenzale een boek in handen door Jan Vaerman opgesteld.

Jan Vaerman was een brugsche leeraar, zoo het blijkt uit deze latijnsche woorden: ‘Joannes Vaerman, artium liberalium magister mathematicus Brugensis. Aetat. 66.’, woorden die in krans, rondom zijn afbeeldsel, op de eerste bladzijde van zijnen boek gevlochten liggen(1).

Hij leefde op het laatste van de zeventienste en in 't begin van de achttienste eeuwe. Wanneer hij geboren wierd en stierf ben ik onwetend gebleven; doch wat er in 1720 gaf hij eenen boek uit over wetenschappen [die reeds, 't zij in 't voorbijgaan gemeld, de tweede was(2)], ‘in welckers bespiegeling ofte beschauwing’, zoo hij het zelf in zijne voorboodschap nederschreef, ‘ick myne ledige uren van ruym den tydt van veertig jaren besteed hebbe’. Die boek, 300 bladzijden en 20 schetsen

(1) Ringsom het afbeeldsel vinden we Ptolomeus, Copernic, Archimedes en Euclides. Bovenaan houden twee visschen een schild bevattende eenen schiphaak en de woorden ‘nauta vigila’. Onderaan is er een schelpe met de volgende rijmreken:

Ziet hier dien Vaerman hoogbejaert
die onvermoeyt een zee bevaert
van uytgelezen wetenschappen:
Komt brugsche jeugt verciert dit hooft
in konstbetrachtingh afgeslooft,
tracht hem in konste na te stappen:
doorbladert vry dit konstig boeck
om door een neerstig ondersoeck
den schat der wysheyd te vergaren
en wetenschap met deugt te paren.
Honneur allieurs.

De prente is geteekend door Kerckove en gesneên door R. Hamidon??

(2) Ik heb nergens dien boek gevonden en weet het allenlijk uit de woorden van Jan Vaerman's voorrede: ‘Ick hebbe in dit werck t' zynder plaeste met voordacht overgeslagen de vier specien, als additio, substractio, multiplicatio en divisio, in thiende deelingen, vermidts ick de zelve geleert hebbe in myn bondig tractaet van de arithmetica, gedruckt by Pieter van de Capelle, ten jaere 1717, hetwelcke oock by my te vinden is: zynde t' eenemael noodig voor alle landmeters’.

beslaande, wierd bij Pieter van de Capelle te Brugge gedrukt en opgedregen ‘aen myne edele weerde en de voorsienige Heeren, myne heeren Burghmeesteren, Schepenen en de Raeden der stad Brugghe, alsoock aen myne edele, weerde en de voorsienighe Heeren, myne heeren Burghmeesteren en de Schepenen 's landts van den Vryen.’

Om een gedacht te geven van hetgeen in dien boek behandeld wordt, zal het genoegzaam zijn de hoofdinge aan te halen:

‘Academia Mathematica of Oeffenschool van de wiskonst verdeelt in twee boeken.

Den eersten inhoudende de geometrie verdeelt in vier deelen als trigonometrie, planimetrie en solidemetrie, daer in begrepen de pegelkonst.

Den tweeden verdeelt in vijf deelen:

1°/ Het gebruik van den passer, en van 't liniael van proportien met menigvuldige schoone voorstellen door dezelve uitgevrocht zoo in arithmetica, geometria, geographia, astronomia, als in de navigatie.

2°/ De fortificatien of vestingbouw.

3°/ De horologiographia of het maken van alle slag van zonnewijzers.

4°/ De roeykonst op het aldernauwkeurigste beschreven, met het leeren maken de quadraet, de cubic en de wannemaetroeden.

5°/ Korte onderrichtinge van het stuermanschap, en de beschryvinge van het uytvinden der longitude, door onfeylbaere en onwederleggelycke grondregels, in alle de voorgaende eeuwen onbekent.

By een vergadert en in 't licht gebracht tot oeffening en tydbesteding der nederduytsche konstyveraers door Jan Vaerman, mathematicus, in Brugge.’

't Ware overtollig, naar mijnen zin, over dien boek nog verder uit te weiden om de diepgrondige kennissen van onzen brugschen wiskundige voor oogen te leggen; nochtans zal het mij voor vast toegelaten worden nog een

woordeken, hem ten besten, te reppen of beter uit den boek van den schrijver over te nemen:

‘Daerom hebbe ik hier voorgestelt, onder andere, twee nieuwe gerechten, te weten het gebruik van den passer en van 't liniael van proportien, welcke wercktuigen, myns wetens, in onze vlaemsche tael[1] tot noch toe noyt en zyn beschreven, maer overlang by de engelsche, hoogduitsche, en françoisen, in 't gebruick geweest.... Daer en boven hebbe ick hier nog bygevoegt het uytvinden der longitude, het gene niet alleen nieuw en is by onze vlamingen, maer by alle natien van de wereld, als zynde in alle de voorige eeuwen onbekent geweest nietegenstaende den arbeid en studie daer in besteed van veele schrandere wysgeeren en mathematici, onlangs uitgevonden by den eerw. p. Bottens, Recollect, ende dat door onfeilbare en onwederleggelycke grondregels door den sterreloop volgens zyn astrolabium, ten jaere 1710 daervan in druck uitgegeven.’

Nu heb ik neêrgeschreven wat ik wetend was over Jan Vaerman die rusteloos leerde en schreef zoo hij het zelf getuigt ‘ten geenen anderen eynde dan tot het gemeyn profyt en oeffening van alle konstyveraers, maer bezonderlyck van onze brughsche volgeestige en edelmoedige jeught.’

Meer heb ik vruchteloos gepoogd te achterhalen[2], en

(1) Wat de taal betreft, zij is niet geheel zuiver.

(2) Naar de gewoonten van dien tijd staan er menigvuldige rijmstukken op de eerste bladzijden van den boek, onder andere het volgende:

Alwie, leergierig met een onvermoeyden vlyt,
in het doorbladeren der boecken bezig zyt
om wysheid te vergad'ren,
kan syne weetlust nu volkomentlyk voldoen,
en met de leckerny van wetenschappen voên
door 't lezen van dees blad'ren.
't Is een scherpzinnig werck vol mergh en wys beleyt
door Vaermans snegen geest en groote neerstigheyt
nu in het licht gegeven:
Dus praelt de brugsche stad op nieuws met eer en rom
als op den heer Stevyn, den welcken wederom
in Vaerman schynt t'herleven.
Terwyl dat Brugge op nieuws, beklimt dien waerden trap
van hoogh-geleerd, en wyd beroemde wetenschap,
dat alle Bruggelingen
verheugt, om dat hun stad ontfangt dat nieuwe licht,
met blyden geest voldoen hun medeborgers plicht
in Vaermans lof te singen.

J. LABORE

Na de lofzangen volgt er ook al eene waarschuwinge; ‘Tot de berispers.
.....
Zoo niet, bedwinght uw'tong, 't is geen verstandig man, die andere berispt, en zelfs niet beter kan.

van herten dankbaar ware ik dezen die nadere inlichtingen konde geven over Jan Vaermans leven dat, alles wel beschouwd, tot nu toe nog tamelijk verborgen blijft.

L. VAN NIEUWERMEERSCH

Lied
aan Jongvrouw Eugenie Haessebroucq, van Iseghem, op den dag harer plechtige beloften binnen het vorstelijk Beggijnhof der **Wijngaardplaatse,** *te Brugge; den 18sten in Bloeimaand 1886.*

Beggijntjes, beggijntjes
Ons Heeren lieve kindtjes,
Aanveerd een' nieuwe plant,
In 't vruchtbaar wijngaardland.
En ziet maar al te maal dat ze in uw blijde hoven
Omleege wortels schiete en vruchten drage al boven.

Beggijntjes, beggijntjes.
Ons Heeren lieve kindtjes.
Boos Iseghem heeft pront
Nog goeden wijngaardgrond;
't Bewijs daarvan is hier met lijf en ziel vandage
Gekomen en aanveerd: 'k wil da 'k er tiene zage!

Beggijntjes, beggijntjes,
De strekskens en de lintjes,

Terwyl dat Brugge op nieuws, beklimt dien waerden trap
van hoogh-geleerd, en wyd beroemde wetenschap,
dat alle Bruggelingen
verheugt, om dat hun stad ontfangt dat nieuwe licht,
met blyden geest voldoen hun medeborgers plicht
in Vaermans lof te singen.

J. LABORE

Na de lofzangen volgt er ook al eene waarschuwinge: ‘Tot de berispers.
.....

Zo niet, bedwinght uw'tong, 't is geen verstanding man,
die andere berispt, en zelfs niet beter kan.

Die heeft ze laten staan
En neerstig afgedaan.
Nu moet gij haar verkleên in nieuwe en schoone kleeren
Wel na 't fatsoen gemaakt en naar de snêe ons Heeren.

Beggijntjes, beggijntjes,
Geen poufs meer, geen bottijntjes,
Noch rokken met volants,
Met passement daarlangs:
Maar wijden schoonen schurs heel vol van charitate
Die vage langs den choor, maar nooit meer achter strate.

Beggijntjes, beggijntjes
Hier stoppe ik nu al fijntjes
Misschien wat al te rap
Mijn lied en mijn geklap,
Boos Iseghem u geeft een Haessebroucq'sche scheute,
Ik heb het lied gedicht; hebt gijlder nu de leute!

G. GEZELLE

Nog vlaamsche woorden en spreuken

Met beloften azen,
is nen hemel voor de dwazen.

't Is al t' hoope gesteken met een stoksken = 't Is van te vooren beraân wat elk zeggen moest om tot het bedoeld einde te komen.

Ne werkmensch zonder veel geloove zei: ‘Die hier den kortwagen voert, zal hem ginder (in 't ander leven) moeten slepen’.

Dat gebeurt *alle vijf voeten*, alle stappe, almentommens.

Een *vilte* = een kleen vergeleken bij een grooter.

Tenden mate, tenden gelde (volgens verdienste).

Als gij ne marbel in de koffie laat vallen, gij zult de melk zien = 't Is daar slechte kost.

Hij en kan geenen puid biechten = hij is machteloos.

G'en kunt geenen puid vlaên die geen vel en heeft (geld krijgen van die geen en heeft).

Ah! 't is de nagel op den kop, om den pint te sparen = 't is eene dommigheid.

Rapen stelen = blauwen, of iets doen dat niet toegelaten is.

Smakelijk,
en als 't op is *stakelijk*,
en als ge te veel hebt: *brakelijk*.

'k Ging al voorzichtig op de hage slaan, maar hij en tord van de telloore niet = 'k ging voorzichtig gaan neuzen, maar hij en langde niet uit.

Klappende monden zijn vaten die leken (zij laten seffens hooren wat zij weten of wat zij zijn).

Er gaan zooveel zeggens in ne zak, en hij en is nooit vul.

Vrouwentongen en verslijten niet.

De mane willen blusschen: 't onmogelijke willen.

Vandage masseltjes (kleene wolkjes) zijn morgen plasseltjes (regen).

Hij zou 't zop uit de steenen duwen, dat hij zoo gierig is.

G.V.d.P.

Mingelmaren

Eerste-Nuttingbeeldekens

BLIJDE indachtigheid aan de Eerste Nutting van Godfried Persyn te Wynghene, den 28sten in Lentemaand 1901.

Naar U heb ik getracht
o Jezus, lange dagen;
getrild bij 't zoet gedacht
van U in 't hert te dragen.

Ik woude leven in
de kracht van uw genaden,
en mijne ziel verzaden
aan 't Gastmaal uwer min.

Nu is mijn ziel tevreden
en zwemt in zaligheid.
Als koning zijt Ge heden
mijn herte bingetreden.
U blijft mijn volgzaamheid
voor eeuwig toegezeid.

[ECKART.]

TER blijde geheugenis der Eerste Communie van Joseph De Boodt, 14sten in Heilig-Hertemaand 1900.

Het bootje van uw ziele, o kind,
Lag veerdig tot de vaart,
Door 's levens eerste lentewind,
Ter verre kustewaart.

't Geloove wapperde aan den mast,
Het zeil was wit als snee'
Van Reinheid; 't bootje licht van last,
Doch wijd en breed - de zee...

Maar Hij, die zee en bootje schiep,
- Van uit den hoogen, - zag
Hoe hemellief het daar zoo diep,
En varenszuchtig lag.

Lijk eertijds bij Genezareth,
Vol ijvergloed en min,
Sprong Jesus, dezen morgen, met
Zijne almacht 't bootjen in;

En: ‘Los de touwen!’ roept Hij nu,
‘Vooruit op mijn genâ!
‘Noch wind, noch wolke'n hindren u,
‘Zoolang Ik stierman sta!

‘Ik leid u vrij door 't zeegevaar,
‘Met immer zonne in 't zeil,
‘In 't spoor van al mijn bootjes, naar
‘De haven van uw heil!’

DE zon met hare goudene stralen zinkt weg in de verte: Gij, goddelijke Eenheid, eeuwig Licht, zalige Drievuldigheid, stort Uwe liefde in onze herten.

Ter blijde gedachtenis der Eerste Communie van Paula De Meester, gedaan in de kostschool der Gel. Margareta-Maria te Cortemarck, op 10 Juni van het jubeljaar 1901.

DE MEESTER, Paula, Die u had
Geschapen en gekocht,
Heeft eerstmaals nu zijn herteschat
In lijf en ziel bezocht.

DE MEESTER sprak aan 't herte van
De zoetheid zijner min,
En drukte er, zoo 't geen drukker kan,
Zijn gulden leering in.

O volg nu, volg, in maagdengang
DEN MEESTER, dien gij vondt;
Onthoud, onthoud uw leven lang

Die leering en dien stond!

Zoo mag, door zijn genadeschijn
Uw ziele, oneindig rijk,
De wereld immer MEESTER zijn
En namaals, 't Hemelrijk.

A.D.

BIJ deze heilige hoogstonden smelten onze vreugden ineen! Lofzangen weêrgalmen uit onze borst! Het oude verdwijne! Herten, stemmen en werken, alles weze vernieuwd! (*Kerkget.)*

Te blijder gedachtenis der Eerste Communie en Vorming van Gabriel De Meester, den 20 Juni van het jubeljaar 1901, in 't klein Seminarie te Rousselaere, toegediend door Zijne Hoogweerdigheid G.-J. Waffelaert, Bisschop van Brugge.

Een blijdag wierd de wereldnacht,
Als engel Gabriël,
In boodschap uit den Hemel bracht
Den God van Israel!

Ei! blij bestraalt u 't morgenrood:
Den God van Israel
Ontvangt gij, onder schijn van Brood,
Nu zelf, mijn Gabriël!

Geloofd dan met Maria Hem!
Den God van Israel,
Met engelsnaar en engelstem
Bezongen, Gabriël!

Gezongen, en door 't wereldtij,
Als engel, Gabriël,
Ten hemel opgevlogen, bij
Den God van Israel!

A.D.

Beruchte Vlamingen

ZE komen als van onder de eerde; de eene 'n verbeidt den anderen niet.

Nu wordt er gesproken van E.H. NICLAAI CLEYNAERTS (Nicolas Clénard). 't Was een Diestenaar, geboren in 1493 of '94, en gestorven in 1542. Een godgeleerde die eenen tijd te Leuven leeraarde in 't Grieksch en in 't Hebreeuwsch. Dan trok hij mêe met Fernando Colombo naar Salamanca, de Colombsche boekenverzamelinge gaan stichten. Weldra was hij aan 't Hof van Portugal en wierd gelast met de opvoedinge van jonkvorst Enrique. Doch 't was op 't leeren van 't Araabsch dat hij het meest uit was. Deze geneigdheid had er voor

een groot deel toe geholpen om hem naar 't Zuiden te krijgen. En ze'n groeide niet weinig aan, toen hij nu die tale kwam te hooren spreken; zooveel te meer daar het hem begon in te vallen dat het nu zijn plicht was, de Koransche dwaalleer in 't Araabsch te weêrleggen. Zielen zou hij winnen. God echter beschikte 't anders. Wel ging Cleynaerts het aan om zijnen droom uit te werken, wel toog hij zelfs naar Fez in Afrika om beter daarin te slagen ... Sommig volk wrocht hem tegen; de vermoeienisse overmande hem; en hij zeilde terug naar Granada in Spanjen. Daar ging hij wat gaan uitrusten; en dan herbeginnen, ... of liever dan zijn hoofd neerleggen en begraven worden verre van het geliefde Land dat hem gebaard en gevoed, en zoo stevig geaard had.

De man was tot heden enkel van eenigen bekend gebleven. Nog en was 't maar half; meest uit de boekwerken die hij achtergelaten had. Dit mocht jammer heeten. Daarom stelde de Koninklijke Vroedschap van Belgenland voor, dezen te beloonen die het leven van dien verdienstelijken Vlaming beter zou doen kennen. En alzoo kwam uit van: VÎCTOR CHAUVIN et ALPH. ROERSCH, *Étude sur la vie et les travaux de Nicolas Clénard* (Brux. Hayez, 1900, in-8° de 203 pp.); een werk dat de belooninge won, en waar men inderdaad veel goeds van zegt. (Vgl. *Arch. Belges*. 1901, bd. III, bl. 95-97).

‘**M***ERCI*’ zeggen ze nu als ze iets krijgen; of beter ‘*Danke u*’ want ‘Merci’ is opgehangen. En grootmoeder leerde 't nog beter: ‘kind, als ge een oordje krijgt, zegt: “*God loone 't*” dat 's vijf grooten in den Hemel.’

EEN kort gebed is gauw gereed,
't Is in den Hemel eer dat 't de duivel weet.

***

Die de menschen gelooft en God afgaat
Zal zeven jaar voor d' Helle staan.

***

Een gatje in den muur
Is juffrouw Goegebuur.

***

Een knecht tusschen veel meisens is een grave,
Een meisen tusschen veel knechten is een slave.

[Nummer 15]

De H.-Catharinakerk buiten Brugge

DE tegenwoordige H.-Magdalenakerk in Brugge werd eertijds tot omstreeks de jaren 1800 de H.-Catharinakerk genaamd.

Hoogst belangrijk is zonder twijfel de geschiedenis van deze kerk, want niet min dan vier keeren heeft ze van stand veranderd moeten worden.

Eerst stond ze buiten en bij de stad, tusschen de H.-Catharinapoort en de Gentpoort[(1)]. In 1588 kochten de kerkheeren het verlaten bidhuis van de Wollewevers, staande op 't einde van de H.-Catharinastraat, tusschen de Mandevischspaanstraat en de vestingen van de stad. In 1765 verhuisde de kerk naar het klooster van de eerweerde Vaders Willemijnen, bij de Gentpoort. In den franschen tijd, in 1804, werd die kerk afgebroken op

(1) Van overouds kende men de *H. Catharina*poort, die wellicht hieraan haren naam verschuldigd is, dat de *H. Catharina*kerk daar dichtebij stond.

bevel van de Wet, daar ze stond om in te vallen. Dan was de H.-Catharinakerk reeds sedert eenigen tijd overgebracht naar het godshuis van Nazareth, ook nog het godshuis van de H. Magdalena genaamd: die bidstede bestaat nog en de nevenstaande gebouwen dienen tot toevluchtshuis voor vrouwen. Daaruit ook komt het, dat de H.-Catharinakerk van naam veranderde en voortaan de H.-Magdalenakerk genaamd werd. Eindelijk den Dinsdag, 19sten in Slachtmaand 1850, ten drieën 's namiddags, lei men den eersten steen van de tegenwoordige H.-Magdalenakerk in den hof, die aan de eerweerde Vaders Recolletten had toebehoord, en nu nog als lusthof van de stad gebruikt wordt.

In zijnen boek '*Ephémérides Brugeoises*'(1) spreekt ook Gaillard over al deze veranderingen, maar toch komen we niet overeen, waar het zake is het tijdstip van deze verhuizingen aan te duiden.

Zoo beweert hij dat het bidhuis der Wollewevers gekocht werd den 3den van Grasmaand 1589. Welnu een oorkonde, waarvan er een afschrift onder de kerkhandvesten bewaard wordt, toont duidelijk aan, dat die koop geschiedde vóór de schepenen in Brugge 'int jaer duyst vyf hondert achtentachtentich up den derthiensten dach van Juny.'

Nog volgens Gaillard, komen de kerkheeren in bezit van de kerk der eerweerde Vaders Willemijnen ten jare 1731. Maar in eene oorkonde lezen we dat die koop maar in 1765 gedaan werd. Den 5den van Hooimaand 1765 werd de overeenkomst gesloten tusschen pastor en kerkheeren van de H.-Catharinakerk en de Willemijnen; en dat nog alleenlijk op voorwaarde dat de 'Seer Eerw. heeren proost, capittel ende commuyn van de collegiale ende parochiale kercke van O.L. Vrauwe binnen de geseyde stadt Brugge, als thiendeheffers, consenteren in de reparatie van de selve kercke.....'

(1) *Éphmérides Brugeoises* par GAILLARD. - Bruges chez J. Gaillard, rue de la Bride, 1847, bladz. 292 en vgg., 'Église de Ste Catherine, aujourd'hui de la Madeleine.'

In 1803, zegt eindelijk nog de schrijver, werd de kerk der Willemijnen verlaten. Voorzeker werd dit veel vroeger gedaan, want op het einde van 1801, had er over onze stad een geweldige stormwind gewoed, waardoor de kerk, volgens alle oorkonden, geheel onbruikbaar werd[1].

't Is waarlijk te verwonderen dat Gaillard alzoo tot drie keeren toe andere tijdstippen opgeeft. Waarop zijne beweringen steunen, zegt hij niet; maar onbetwistbare oorkonden, nu nog in de H.-Magdalenakerk bewaard, bewijzen dat hij niet goed ingelicht was.

In dit opstel geven we eenige bijzonderheden over de geschiedenis van de kerk, ten tijde dat ze nog buiten de stad stond, en daarom namen we als hoofding: *De H.-Catharinakerk buiten Brugge*.

Onze bronnen zijn voornaamlijk de oude oorkonden van deze kerk, nu onder de handvesten der H.-Magdalenakerk berustende.

De kerk werd opgebouwd in 1270 buiten Brugge bij het huis van eenen Gidulphus [Gheldolf?] van Brugge, niet verre van de H.-Catharinapoort. Gravin Margareta van Vlaanderen en Henegouwen gaf daartoe hare toestemming ten dage van de H.-Kruisverheffing[2].

(1) Wat meer is, in 1802 deed Zijne Hoogweerdigheid de Bisschop van Gent eene voorloopige afbakening van de nieuwe parochie- en hulpkerken in Brugge. Daarin staat de H.-Catharinakerk niet vermeld, en de reden daarvan, zóó oorkonden aantoonen, is dat de parochianen dan geene kerk meer hadden, waar ze de goddelijke diensten konden doen verrichten.
Ook over dezen storm zegt Gaillard niets. Wist hij dat de kerk rechts daardoor zooveel heeft te lijden gehad, dat ze daarna moest gesloten worden?

(2) *Diplomatum Belgicorum, nova collectio, sive supplementum ad opera diplomatica Auberti Miraei*.... Tomus tertius cura et studio JOANNIS FRANCISCI FOPPENS. S.T.L.... Bruxellis apud Petrum Foppens, typographum sub signo S. Spiritus. M.D. CC. XXXIV. - Caput LI, p. 604.
Daarin staat te lezen:
'...unam mensuram terrae parum plus vel minus jacentis extra villam Brugensem propre domum Gidulphi de Brugis, in qua aedificatur Ecclesia quaedam in honore B. Katherinae ad opus ipsius ecclesiae, et pro quodam simiterio ejusdem ecclesiae tali tradimus libertati qualem nos et antecessores nostri Comites Flandrenses in aliis ecclesiis territorii Brugensis hactenus dignoscimus concessise....'
Dit stuk is getrokken uit de handvesten van O.L. Vrouwkerk, onder wier patroonschap de H.-Catharinakerk gestaan heeft.
Daarop volgt eene oorkonde uit 1272, de goedkeuring bevattende van eene gifte, gedaan door Mevrouw Ghiselle, weduwe van Ridder 'Ghildulphus' van Brugge, ten voordeele van den Herder van de nieuwe H.-Catharinakerk.

In zijn werk over de bekende kerkdienaars van O.L. Vrouw[1], beweert kanonik Tanghe dat reeds vóór 1270 op dit oord een bidhuis stond, aan de H. Catharina toegewijd. Deze kapel, afhangende van O.L. Vrouwkerk, zou gesticht geworden zijn ten dienste van de zuiderparochianen van O.L. Vrouw, tot dat ze in 1270 tot afzonderlijke parochiekerk verheven werd[2].

Jammer is 't dat de schrijver ons geen bewijzen geeft van hetgeen hij voorhoudt[3], want er bestaan redenen om te gelooven dat er zulk geen kapel bestaan heeft, of ten minste, dat die kapel, indien ze bestond, tot parochiekerk niet verheven werd.

In de oorkonden van het jaar 1270, door kanonik Foppens uitgegeven en hierboven vermeld, staat er geboekt, dat gravin Margareta van Vlaanderen vrij stelde van lasten het land 'in qua *aedificatur* Ecclesia quaedam in honore B. Katherinae'; en Mevrouw Ghisella, weduwe van Ridder Ghildulphus van Brugge, schenkt eene jaarlijksche rente ten voordeele van den herder: '...ad opus Presbyteri *Ecclesiae seu parochiae S*^{tae} *Katerinae..... de novo con-*

(1) *Panorama der bekende kerkdienaars van O.L. Vrouw te Brugge* door Kanonik TANGHE 1864, bladz. 96.

(2) Zoo was ook de parochiekerk van St-Gillis voor 1311 eene kapel, opgebouwd opdat de parochianen van O.L. Vrouw, die te ver van de moederkerk woonden, gemakkelijker hunne christelijke plichten hadden kunnen volbrengen. Leest de inleiding van de '*Bekende pastors van Sint-Gillis te Brugge* door kanonik E. REMBRY.'

(3) Misschien is hij tot dit besluit gekomen door vergelijking met het ontstaan van St-Gillis als parochie, daar de H. Catharina ook gebouwd werd op het grondgebied van O.-L.-Vrouwparochie, en waarschijnlijk ook om den last van die kerk te verminderen.

structae...'[1]. Daarin wordt dus gesproken over eene *nieuwe* kerk, die in 1270 opgebouwd *wordt*.

Bestond er benevens die nieuwe kerk nog een andere bidstede, aan de H. Katharina toegewijd? 't Kan zijn, maar gewisheid erover is er niet, 't en ware men andere bewijzen kon bijbrengen.

('t Vervolgt)

Onuitgegeven stukken van Guido Gezelle
Uit den Verzamelboek van Hendrik Van Doorne, van Poucke, ten jare Onzes Heeren Jesu Christi 1860.

O 'k bediende u aen de tafel
van den Heer zoo dikwijls ik.
'k Gaf u spijze, 'k gaf u drinken
'k gaf u - o 't is schrikkelijk -
wat ik zelf onweerde onweerdig
ben en bevend raken moet:
'k gaf u Jesum 'k gaf u Christum
'k gaf u 's Heeren Vleesch en Bloed,
'k gaf u al wat kan gegeven
zijn, en gansch mijn hert daerbij.
Hebt gij, hebt gij niets voor mij?

Roussel., O.L.V. Hemelv.
A^{o}. D^{ni}. 1860.

(1) Wat is hier de zin der woorden *'de novo constructae'?* Is 't eene nieuwe *bidstede*, die opgebouwd wordt: '*Ecclesiae*..... *de novo constructae;* of is 't eene nieuwe christen*gemeente*, eene nieuwe *parochie* onder het bestier van eenen bijzonderen herder: '...*Parochiae*... *de novo constructae*'?
Waarschijnlijk moeten de woorden volgens den eersten zin uitgeleid worden.
Men zal eerst bemerken dat '*Ecclesiae*' en '*Parochiae*' hier eene en dezelfde beteekenis hebben; er staat immers 'Ecclesiae *seu* Parochiae.' Daarbij, het woord '*constructae*' is meer geschikt, meenen we, om het bouwen van een bidhuis aan te duiden. In den anderen zin hadde men wellicht het woord '*erectae*' gebezigd.

[II]

HET water is een wonderding
een wonderding
om hooren;
't kan de ooren
bekooren.
Dat water is een wonderding!
Het zingt, het blinkt, het klinkt.

Het water dat van de daken loopt
de daken loopt
in beken,
die leken
en spreken,
dat water is zulk een wonderding!
Het blinkt, het klinkt, het zingt.

Het water dat in de beke vliet
de beke vliet
zoo zachtjes,
vol lachjes
en klagtjes,
dat water is zulk een wonderding!
Het klinkt, het zingt, het blinkt.

Het water dat in den beker blinkt
den beker blinkt
den klaren,
den waren
den raren;
dat water is zulk een wonderding...
bezonderlijk als m'et drinkt.

Brussel, Vig. S^{ti} Laurentii.
A^{o}. D^{ni}. 1860

Aen E.W.

WIE hoorder de eerste Messe wie was 't,
wie hoorder de eerste Messe?
Een êelgeboren Vrouwe die was 't,
die hoorde de eerste Messe.
En Jesus eigene Moeder die was 't
die hoorde de eerste Messe:
Hei! Mater Dolorosa die was 't
die hoorde de eerste Messe.

‘Sint Jans Evangelie’

HET waren een keer drie prinsen en die prinsen gingen dikwijls gaan jagen. Nu, op een koelen morgen, trokken ze weer uit op jacht, maar eerst hoorden ze messe in hunne dorpskerke. De eerste ging weg voordat St. Jans Evangelie gelezen wierd. Maar al met eens brak er een groot ongeweerte los, en als de vorst zijn voet buiten de kerke zette, klonk er een stemme uit den hemel: ‘Slaat! hij en heeft St. Jans Evangelie niet gehoord!’ en de man viel doodgebliksemd ten gronde. De tweede prins verliet de messe als 't laatste Evangelie t' halvend was, en als hij buiten kwam, riep de stemme opnieuw: ‘Slaat! hij en heeft St. Jans Evangelie niet gehoord!’ en hij viel ook, doodgedonderd. De derde vorst bleef in de kerke tot na St. Jans Evangelie. Als hij buiten kwam, ging het nog eens van: ‘Slaat!’ Maar eene andere stemme riep tegen: ‘En slaat niet! hij heeft St. Jans Evangelie gehoord!’ en hij wierd gespaard.

Dit wordt verteld door oude lieden van Dixmude om te toonen hoe krachtig dit Evangelie is. Dit en moet niemand verwonderen. Het christenvolk heeft ten allen tijde veel achtinge gehad voor St. Jans Heilboodschap. Nu nog, lijk vroeger veel meer, als er een mensch in nood zit of in gevaar is, als hij niet en weet waaruit noch waarin,

als er ievers kwaad mêe gemoeid is, dan... zeere, zeere, St. Jans Evangelie moet gelezen worden, en, een keer dat 't gelezen is, is 't gevaar over, 't onheil afgekeerd, ondwaalbaar zal men bekomen wat men begeert. En moet dat niet aardig en wonder schijnen? Menig man voorzeker haalt zijne schouders op en zegt: bijgeloove! Ware 't nog een gebed, eene smeekinge gericht tot God opdat Hij in zulk of zulk geval zijne hulpe zou verleenen! Maar in dat bloot opzeggen van een hoofdstuk uit eene Heilboodschap, wat wondere kracht mag het volk daar wel in vinden? En nochtans de H. Kerke, verre van dit gebruik kwaad te keuren, heeft het aanveerd en zelfs in sommige dergelijke toestanden opgeleid, 't is te weten: in 't bezegenen van zieke lieden, in 't belezen van kranke kinders, in 't bezweren van bezetenen. (Ziet 'Rituale Romanum'). Dus wangeloove eigentlijk en is 't niet, aangezien 't woorden zijn gebruikt tot een zeker werk tot hetwelk deze kracht hebben door de instellinge der H. Godsgemeente. En toch, 't en valt niet te loochenen, dat in menig geval St. Jans Heilboodschap niet zonder wangeloove gelezen wordt.

Eene menigte zulke gevallen vindt ge in '*Rond den Heerd*', III^{de} jaar, blz. 378 en blz. 392 en V^{de} jaar, blz. 60, enz. 't Bestaan er nog die daar maar half of niet aangeteekend en staan. Zoo bijv., als 't dondert en dat St. Jans Evangelie gelezen wordt, is 't al gespaard zoo verre als de klank gaat van dit gebed; te Brugge zeggen ze dat uw huis en nog drie huizen daarnevens beschut zijn.

Er zijn ook menschen die, bij elken fellen weerlicht, insteê van hun kruise te maken, iederen keer zeggen: 'En het Woord is vleesch geworden en het heeft onder ons gewoond.'

St. Jans Evangelie wordt nog gelezen, allen avond, daar waar 't spookt of waar er kwâ verkeersels zijn.

Te Brugge bestaat er een ander gebruik: Als er één gaat loten of dat hij een twijfellot getrokken heeft, en dat

hij wilt weten of hij der zal uit zijn of der in, neemt hij eenen slotel, draait er eene touwe rond, houdt er de twee uiteinden van vast en leest binstdien St. Jans Evangelie; 'n verspringt de slotel niet van geheel den tijd, dan is 't goê teeken: hij zal der uit zijn.

En de boerenmenschen van rond Brugge, om hun land van de musschen te bevrijden, staan 's morgens vroeg op buiten allemans wete, gaan rond het terwestuk, driemaal, al St. Jans Evangelie lezen en trekken weder te bedde zonder dat 't iemand geware wordt.

Uit die verschillende voorbeelden mogen we besluiten dat het volk groote achtinge heeft voor St. Jans Heilboodschap en er een veelvuldig gebruik van maakt; ook dat dit gebruik, al is het door de H. Godsgemeente zelve in sommige gevallen bevolen, nochtans geheel dikwijls met wangeloove vermengeld is.

***

Hoe is nu dit gebruik ontstaan en bij 't volk zoo diepe ingedrongen en alom verspreid?

Is 't de H. Kerke zelve die het ingebracht heeft en in sommige gevallen opgeleid? Heeft het volk dan verder dit gebruik overgenomen en, er wondere kracht aan hechtend, het allengerhand tot andere gevallen uitgebreid en met wangeloove vermengeld? Neen, gewis is 't en vaste dat dit gebruik sedert eeuwen reeds in het volk was ingeworteld voordat de Godsgemeente er ooit aan dacht om het vooren te schrijven. Ze heeft enkel dit gebruik, dat reeds algemeen in zwang was, aangenomen en bevestigd.

Ziet een keer het gebruik van St. Jans Heilboodschap dat gelezen wordt op 't einde van de messe.

De messe, moet ge weten, en heeft niet altijd geëindigd met St. Jans Evangelie. De messe, in den tijd, was gedaan als de priester gezeid had: '*Ite missa est*'. Naderhand wierd de laatste zegeninge er bijgevoegd en eindelijk de laatste Heilboodschap. Als ge de oude messeboeken van de jaren 1500, 1400, openslaat, nievers en zult ge er

die lezinge in ontmoeten. Nochtans, reeds in dien tijd en vroeger ook, wierd het vele gelezen door de priesters na de messe: de eene lazen 't aan den altaar zelve, de andere onderwege als ze, na de laatste zegeninge, den altaar verlieten, de andere terwijl ze hen ontkleedden, anderen nog en zeiden 't niet, daar elkendeen daarin vrij was[1]. 't Diende in 't eerste eigentlijk tot begin hunner dankzegging[2]. In den messeboek der Jacobijnen staat het tusschen de gebeden voor den priester na de messe. Naarvolgens hunne wetten, gemaakt in 't jaar 1358, moesten de Karthuizers dagelijks in elk hun celle lezen hetgeen geheeten wordt de ‘drooge messe’[3] die ze moesten eindigen met St. Jans Evangelie. En DURAND vermeldt dat, in zijnen tijd (1286) reeds, er priesters zijn die 't beginnen te lezen aan den altaar zelve, stille en op hun eigen. En bemerkt eens hoe ze 't lezen: ze beginnen met een kruise te maken eerst op den altaar, dan op hun voorhoofd, niet op eenen boek; trouwens, voegt DURAND erbij, elkendeen kon het van buiten. Een bewijs dat het te vooren reeds moest in gebruik zijn.

't Kon voldoende zijn, zoo vervolgt LE BRUN, voor den priester dat hij stille en bij zijn zelven St. Jans Evangelie las, maar dat en voldeed de godsvrucht niet van het volk. Het volk wenschte en wilde dat de priester het luidop zei vooraleer den altaar te verlaten; om voldoeninge te geven aan dit verlangen, moest St. Jans Evangelie over het volk gelezen worden, voordat het huiswaarts keerde. Dat het eigentlijk het volk was dat die Heilboodschap deed lezen door

(1) *Explanatio rubricarum missalis Rom.*. HERMAN JANSSENS, Recollect.. 1757..
(2) *Explication littér.*, *hist. et dogmat. des prières et cérémonies de la messe.* P. LE BRUN. 1777.
(3) ‘*Drooge messe*’ was de messe zonder Consecratie en Nuttinge. Men las de gebeden der messe, uitgeweerd de gebeden voor de Opdracht, de Inwijdinge en de Nuttinge. Dit was het ‘officie der messe’. Het wierd gelezen door sommige kloosterlingen en door de priesters en geloovigen die op reize zijnde of anderszins belet waren messe te doen of te hooren. (Ziet DUCANGE, op 't w. *Missa Sicca*).

den priester, alsmede dat dit gebruik reeds veel vroeger en in andere landen ook, zooals in Duitschland, in zwang was, blijkt uit het verslag der gewestelijke kerkvergâringe van Selingenstad ofte Selgenstad, ten jare 1022. Daar kwam dit gebruik te berde; en uitdrukkelijk staat er te vernemen dat het in de gewoonte lag dat de leeken, vooral de vrouwen, dagelijks het Evangelie: 'In principio erat verbum' wilden hooren(1).

Zoo groot was dit verlangen onder het volk, dat menig burger, in de stichtingen die hij deed voor messen of jaargetijden te zijner zielen lafenisse, uitdrukkelijk vereischte dat op 't einde van die messen St. Jans Evangelie zou gelezen worden(2).

Weldra en is 't niet meer noodig dergelijke voorzorgen te nemen. Bijna al de priesters lezen 't luide tot slot hunner messe. In de jaren 1500, komt het reeds voor in sommige messeboeken. Eindelijk den 14sten in Hooimaand 1570, wordt het lezen van St. Jans Evangelie op 't einde van de messe algemeen gemaakt en opgeleid door Paus Pius V.

'n Zal 't ook alzoo niet gegaan zijn voor het gebruik van St. Jans Evangelie dat voorengeleid is in den 'Rituale Romanum', die uitgegeven en algemeen opgeleid wierd den 17sten in Zomermaand 1614 door Paus Paulus V?

Uit het voorgaande blijkt dat het lezen van St. Jans Heilboodschap reeds verscheidene eeuwen in 't volk zit;

en tweedens, dat de H. Godsgemeente dit gebruik, dat reeds lang te vooren bestond, goedgekeurd heeft en voor sommige gevallen algemeen gemaakt.

* * *

Hoe dan en wanneer is dit gebruik bij 't volk ontstaan?

't Moet alleszins zijn dat iemand de aandacht van het volk op St. Jans Heilboodschap gevestigd heeft. En om de aandacht van het volk te vestigen op een *godsdienstig*

(1) ACTA CONCILIORUM. *Conc. Salegunstadiense. Cap. X.*
(2) LE BRUN, boven aangehaald.

gebruik en dat in zulker voegen dat het *zoo diepe* en sedert honderden en honderden jaren er ingedrongen is, moet dit geschied zijn ter gelegenheid eener machtige, eener grootsche gebeurtenisse, 't is te weten, naar onze meeninge, ter gelegenheid van de bekeeringe der volkeren tot den christengodsdienst. Zoodat we hier zouden te doen hebben met een heidensch gebruik, dat vanoverouds onuitroeibaar in de zeden vergroeid zat en door de eerste geloofsboden verkerstend wierd[(1)].

Inderdaad, het lezen van St. Jans Evangelie was *algemeen* in gebruik, niet alleen in Vlanderen, maar ook in 't Luiksche, in Frankrijk, in Duitschland... en dat in *gelijkdanige* omstandigheden: in tijd van nood, om kwâ geesten, kwâ ziekten, alle kwaad van zijn zelven en van zijn goed af te weren. Dus, 't moet ontstaan zijn uit eene *machtige*, *algemeene*, *gelijke* oorzaak, zooals werkelijk de christengodsdienst is.

Een bewijs nu dat dit christelijk gebruik dient om een heidensch te vervangen, is, dat dit gebruik tegenwoordig nog klaarblijkende sporen draagt van bijgeloove, hetgeen heidensche doeninge verraadt. Zegge ‘tegenwoordig nog’; altijd trouwens was er een zweem van bijgeloove aan 't lezen van St. Jans Evangelie. Reeds in 1022, in de kerkvergâringe van Selgenstad, spreekt men van leeken, voornamentlijk *vrouwlieden*, die, onder andere bijgelovigheden, *dagelijks* St-Jans Evangelie wilden *hooren* lezen. 't Wierd aldaar vastgesteld dat dit in 't vervolg niet meer en mocht zijn, 't en zij als 't te stade kwam en uit

(1) ROND DEN HEERD, *V*de *jaar, bl. 37 vg*. weet eensgelijks te spreken over duivelsche tooverspreuken die in de heidensche tijden hier ter streke gebezigd wierden bij de malen der Sassensche gilden, en die sedertdien vervangen wierden door St. Jans Evangelie. Op dit zeggen en mogen we al niet vele voortgaan; omdeswille dat die zake slechts terloops en zonder bewijs of bewijsvoeringe wordt aangeraakt. Daarbij is er alleenlijk sprake van spreuken die dienden in de gilden. Wat meer is, handelend over St. Jans minne, St. Jans Evangelie, St. Jans bier, enz. schijnt R.d.H. St. Jan den Heilboodschapper te verwarren met St. Jan den Dooper.

godvruchtigheid - *pro reverentia*, - niet uit bijgeloovigheid - *pro aliquâ divinatione*.

***

De inhoud en 't gebruik van St. Jans Heilboodschap laten ons toe den aard te gissen van het heidendsch gebruik en de omstandigheden waarin het moest dienen.

St. Jans Evangelie handelt in duistere, diepgrondige, geheimzinnige bewoordinge over God en de Godheid. - 't Dient om Gods hulpe af te smeeken en kwaad en ongeval af te weren: ziekten, donder, kwalen, den duivel, alle vreemde onzichtbare macht. 't Dient nog in onze grootsche godsdienstige plechtigheden: op 't einde van de messe; vroeger wierd het gelezen na het doopsel over de gedoopten, ook in alle groote handelingen ('t sluiten van vrede, 't zalven van koningen) waar er moest eed gedaan worden. Men deed den priester, na de messe, St. Jans Evangelie lezen, en daarna, op ditzelfde Evangelie, lei men den eed af[1].

Vandaar meenen we te mogen besluiten dat de heidensche bidspreuke, die naderhand door St. Jans Evangelie vervangen wierd, ook iets duisters, iets geheimzinnigs was, gericht tot de goden en gebezigd in de godsdienstige plechtigheden misschien, en alleszins om de macht der kwade geesten af te keeren.

Een andere en wellicht de bijzonderste reden waarom de geloofsboden deze aloude heidensche bidspreuke door 't lezen van St. Jans Heilboodschap vervingen, is, dat diezelfde als het nauw begrijp is van de voornaamste geheimenissen van ons geloove: het bestaan van God, één als vezen, drijvoudig als zelfstandeling, de scheppinge der wereld, de menschwordinge Christi. Aldus konden ze deze moeilijke grondwaarheden van den godsdienst gemakkelijker bij 't volk inbrengen, beter doen onthouden en sneller en algemeen verspreiden.

***

(1) LE BRUN, boven aangehaald.

Indien onze beweringe gegrond is, mogen we eens te meer de wijsheid en de voorzichtigheid bewonderen van onze Moeder de H. Kerke, die, insteê van een aloud gebruik uit te roeien (hetgene toch onmogelijk hadde geweest) en aldus het volk te mishagen, dit gebruik behouden maar verkerstend heeft, en het heeft doen dienen tot verspreidinge van den christengodsdienst.

E.V.

Nog over Jan Vaerman

AL snuisterende in de jaargangen van *Rond den Heerd* vond ik, een dezer dagen, in den 14sten jaargang, bl. 403, een vrage over Jan Vaerman en onderteekend met J.S.

De steller, den wensch uitende nadere bijzonderheden te ontvangen, meldt het volgende: ‘Jan Baptiste Vaerman was Thieltenaar van geboorte. Hij was mathematicus, calligraphe, dichter en schoolmeester te Brugge tot 1694 nadien te Thielt tot omtrent 1700 en wederom te Brugge later.

Hij schreef eenige werken waarvan ik er maar twee en ken:

1°/ *Ontledingh der fransche spraekkunst*, Brugghe 1699, bij Fr. Van Heurck, opgedregen aen Burgmeester en schepenen van Brugge.

2°/ *Bondig tractaet van de mathematica*, in 't licht gebracht door J. Vaerman, mathematicus tot Brugghe, by Pieter Van de Capelle, in 12°’.

Alhoewel het gemelde, voorzoovele toch als dat ik er af wete, goed overeenstemt met hetgeen ik in het voorgaande talmerk over Jan Vaerman gevende was, toch is het te beklagen dat de steller de bronne niet aan en duidt, om zijn gezegde te staven en verdere navorschingen den zoeker mogelijk te maken.

Verder in den zelfsten jaargang, bl. 416, antwoordt een ‘afstammeling’ van Jan Vaerman op bovengemelde vrage: ‘wegens andere werken weet ik dit: dat ik lange in mijn bezit twee handschriften van hem gehad heb:

Tractatus de physica, door hem zelve geschreven en geïllustreerd; maar ik en weet niet of hij die ooit uitgegeven heeft. Een professor aan wien ik die deelen eens toonde, sprak ze zeer “lucides et soigneusement préparés” uit, maar vele ten achteren bij onze hedendaagsche uitvindingen. - Een afstammeling.’ -

- Nog verder in *Rond den Heerd*, 15sten jaargang, bl. 14, vind ik eenen stamboom van Jan Vaerman door ‘eenen afstammeling’ opgegeven.

De stamboom dagteekent van de jaren 1550, maar de jaartellingen ontbreken nu en dan op de hoogste sporte.

Zoo hebben wij Robrecht Vaerman, geboren omtrent 1557 te Leebeke (Oultre): later, Thomas Vaerman, geboren den 16sten in Herfstmaand 1611, trouwt te Thielt met Katharina Cordier en zij verwekken Joannes-Baptista.

Joannes-Baptista Vaerman ('t jaar zijner geboorte ontbreekt). Hij trouwt eerst met Anna D'Hane en zij hebben kinders. In tweede huwelijk met Marie D'Hane, zijne schoonzuster, verwekt hij nog kinders.

De Vaermans zijn te Thielt uitgestorven met Ludovicus Vaerman, geboren te Thielt, den 15sten in Zomermaand 1770 en overleden den 20sten in Schrikkelmaand 1838, ongehuwd. - Maar er bleef nakomelingschap bij Isabella Vaerman, huisvrouwe Van Doorne.

- Weet er iemand 't jaar van de geboorte en het afsterven van Jan Vaerman of nog andere werken en nadere bijzonderheden?

L. VAN NIEUWERMEERSCH

Mingelmaren

Crabelynghen. = Crakelynghen.

BIEKORF, X, blz. 285, vraagt naar de beteekenisse van 't woord ‘crabelynghen’ in: ‘Betaelt van *crabelynghen* gheoorboort upden Witten Donderdag’.

‘*Crabelynghen*’ is misboekt of mislezen voor ‘*crakelynghen*’. Dat waren koeken die gewijd en uitgedeeld wierden op Witten Donderdag.

Ziet daarover: GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Invent. des Archives de la ville de Bruges. Introd*. bl. 106, of GAILLIARD, *Glossaire Flamand*, op ‘crakelync’.

Oube gebedekens

‘**O**NZE lieven Heere stond op den hoogen altaar,
Onze lieve Vrouwe kwam daar gegaan
en Hij zei: “Moeder, waarom krijscht gij en weent gij alzoo?”
“Waarom zou ik niet krijschen en niet weenen?
Ik zie het kruisken voor mij staan
waaraan gij aangehangen hebt.
Mijne oogskens leken,
mijn hertje breekt,
mijn zielken gaat uit.”

Die dit gebedeken hoort en driemaal daags leest zal zijn vaders ziele en zijn moeders ziele in den hemel helpen en de zijne meêgaande, en die dat gebedeken hoort en niet en leest, God zal het hem verwijten in 't laatste oordeel.’

Gehoord te Brugge.

***

IN Biekorf, III, bl. 336, staat er:

‘Op 't kerkhof staat er 'n boomke, en boven dat boomke staat er e kroontje, en onder dat kroontje zit er een heilige man.

Heilige man, wat doet gij hier?
Ik zitte hier gebonden
met vijf bloedige wonden
en, hadde God nog e woord gesproken
geheel d'helle ha' gebroken.’

Opgeteekend te Thielt.

Naar 't zeggen van den steller, die er meer over begeert, is het stukske onvolledig. Ik heb hier te Brugge iets meer of .... iets anders gehoord.

‘Op het kerkhof staat er een boomtje
daar onder zit een heilige man.
Heilige man, wat doet gij daar?
Ik zit hier gekoord en gebonden
voor ons Heeren bloedige wonden.’

L. VAN NIEUWERMEERSCH

[Nummer 16]

De H.-Catharinakerk buiten Brugge
(*Vervolg van blz. 229.*)

HET grondgebied van de kerk lag ten deele buiten en ten deele binnen de stad, en zoo komt het dat er in de oorkonden dikwijls te lezen staat: '*Parochia S*^{tae} *Catharinae intra et extra Brugas*.'

Volgens Gaillard[(1)] ging het grongebied van de kerk buiten de stad tot aan Steenbrugge. Verder zegt hij nog over de kerk dat ze uit drie beuken bestond: de middenbeuk was veel breeder dan de twee andere; tenden dien beuk stond de koor, en tusschen de twee was het hoogzaal, onder hetwelk men twee kleine altaren zag: de eene toegewijd aan den zoeten Naam Jesus, en de andere aan de H. Maagd. Boven den noorderbeuk rees de vierkantachtige toren[(2)].

(1) *Ephémérides Brugeoises*, bl. 292 en vg.
(2) Zooals we verder zullen zien, werd de H.-Catharinakerk in 1382 geslecht. - Is 't dus de kerk die in 1270 gebouwd werd welke Gaillard heeft willen beschrijven, of is 't deze, die na 1382 bestaan heeft?
Waarschijnlijk is 't dat de heropgerichte of herstelde kerk na 1382 op dezelfde plekke en volgens de schikking van de eerste gemaakt werd.

Over dit alles is er in de oorkonden van de H.-Magdalenakerk niets te vinden. Het oudste stuk, dat daar bewaard wordt, is gedagteekend uit het jaar 1274, den Dinsdag na Quasimodo.

Dit stuk, in 't Latijn opgesteld, is redelijk wel bewaard, maar de stempels ontbreken[1]: ‘Aegidius, deken van St. Donaas, geeft aan de kerk van O.L. Vrouw eene rente, die bezet was op drie gemeten lands, liggende in de parochie van Dudzeele; ze bedroeg 40 schelling 's jaars, die op den dag van Aegidius' jaargetijde aan de armen moesten uitgedeeld worden’.

In oorkonden uit 1316 is er vooreerst gewag gemaakt over de H.-Catharinakerk en over den parochiepape: Jan De Weerd[2].

Van het begin af van hare stichting werden er giften en gunsten aan kerk en disch gedaan, maar nooit waarschijnlijk kon deze kerk tot eenen grooten voorspoed geraken.

Buiten de stad en de versterkingen gelegen, was ze zonder verweer tegen de verwoestingen, die in de middeleeuwen zoo dikwijls in en ringsom Brugge gepleegd werden; nl. door vijanden die uit vreemde landen of uit de naburige steden, zooals Gent, op Brugge aangestormd kwamen.

(1) Bijna geen stempels zijn er nog aan de oorkonden te vinden. Ze zijn allemaal afgebrokkeld, en slechts eenige kleine stukskens van oude stempels zijn overgebleven.

(2) In 1832 werd door eenen onbekende opneming van de oorkonden gedaan. Hij verdeelde ze in ‘chaerters van de kerk’ en in ‘chaerters van den disch.’

Onder ‘de chaerters van de kerk’ noemt hij er twee voor de XIII^{de} eeuw; uit de jaren 1274 en 1291. Hij geeft er 15 uit de XIV^{de} eeuw; 41 uit de XV^{de}; 27 uit de XVI^{de}; 14 uit de XVII^{de}; 3 uit de XVIII^{de}.

Onder ‘de chaerters van den disch’ telt men er 23 uit de XIV^{de} eeuw; 21 uit de XV^{de}; 14 uit de XVI^{de}: 10 uit de XVII^{de}; 1 uit de XVIII^{de}.

Dit vermeldt ook een oude Brugsche boeksteller De Dene[1] in rijmreken, die we hier overdrukken:

Dese schamelkercke[2] *van Sinte Catherine*
dicwils berooft in voorleden termyne
ion Ick êmers datmer toesteke dhandt
tesser al magher wee/ elc pluckter om tzyne
waer huter schryne// doetse nyemandt bystandt

(1) Edward De Dene in 'Myn Testament' uit het jaar 1561. Bladz. 49 voorzijde.

(2) SANDERUS (*Flandria Illustrata*, 1732, Bd. 2) zegt over deze kerk: '*Olim insignem habuit fabricam, sed quae per civiles Belgarum motus dispendium passa est, sensim pia fidelium contributione restauranda*.'
De woorden '*insignem habuit fabricam*' doelen wellicht niet op eenen grooten voorspoed maar enkel op eenen min of meer voldoenden welstand; doch dikwijls misschien moesten de kerkheeren de milddadigheid der parochianen inroepen.
We kunnen immers niet uitdenken wanneer de kerk waarlijk voorspoedig zou kunnen geweest zijn, en 't en zou alleszins nooit langen tijd kunnen geduurd hebben.
Honderd jaar na hare stichting wordt ze vernield.
In 1561 zegt Edward De Dene dat Ste Catharina eene *schamel*kercke is, die *dicwils berooft* en geplunderd werd, en waar het *al magher* is. Hetgeen hij haar in zijn *Testament* toewenscht, is dat men haar helpe en *dhandt toesteke*.
Daarna komt de geuzentijd, en nogmaals wordt ze afgebroken.
In 1622 zendt Zijne Hoogweerdigheid Denis Christophori, bisschop van Brugge, aan Paus Urbanus VIII een verslag over zijn bisdom. Over de H.-Catharinakerk staat er: '..... *Praeter curam est fundatum in ea unum beneficiolum nullius momenti. Canitur in ea dominicis et festivis diebus missa, et in majoribus festivitatibus etiam Vesperae.... Ecclesia est satis exigua nee insignis structurae.... estque illi provisum de ornamentis satis honeste pro qualitate suorum proventuum. Vasa tamen sacra sunt argentea*....'. Ziet '*Analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique de Belgique*, T. II, bl. 417'. Ook niet daarin, dunkt me, kan men den rijkdom van de kerk zien uitstralen.
In het begin van de XVIII^{de} eeuw was J.P. Van Male, zoon van Segher, aan 't boekstellen over de geschiedenis van Brugge; op bladz. 66 voorzijde van zijn handstuk (bewaard bij den Heer A. De Wolf te Brugge) handelt hij over de H.-Catharinakerk. Men bemerkt duidelijk dat de kerk toen ook arm was. Van de derde ol de vierde reke af, haalt hij reeds de verzen aan van De Dene: '*Dese schamelkercke*.....'. Daarna eenige woorden over de verhuizing van de kerk naar het bidhuis der wollewevers, en, zegt hij, '*voor de reste soo en is daervan niets besonders te schrijven dus*...' en hij begint een ander hoofdstuk.
Ten anderen ook Sanderus bekent dat de kerk in zijnen tijd niet rijk was: '*olim insignem habuit fabricam.... pia fidelium contributione restauranda*'.
Na Sanderus' tijd zal 't wel alzoo gebleven zijn, en 't zal misschien niet nutteloos zijn aan te merken dat men nu nog dikwijls hoort zeggen nopens de H.-Magdalenakerk: '*Parochie deerlijk*'.

// maer een Bierkercke[1] staetter an tskerckhofs cant
daer de zantten ligghen met houppels ghebonden
men steltter der vanen hoogh anden wand
die word meerst bezocht / tallen tyden en stonden.

't En waren nochtans altijd de vijanden van Brugge of van onzen katholieken godsdienst niet, die de kerk vernielden. 't Is gebeurd dat de Bruggelingen en de katholieken zelve de kerke deden nedervellen, opdat ze, dichtebij de stad staande, niet tot schuilhoek voor den vijand hadde gediend.

Zoo was 't in den geuzentijd, gelijk we verder volgens de kerkhandvesten zullen zien, en zoo was het ook geweest in 1382, gelijk we besluiten moeten uit hetgeen vermeld staat bij Gilliodts-van Severen[2].

De Vlamingen hadden den slag van Roosebeke verloren, en de Bruggelingen, die met hunne landgenooten tegen Lodewijk van Male gevochten hadden, vreesden de weerwraak van den graaf.

Brugge werd zoo machtig mogelijk versterkt: alle slag

(1) Er is hier sprake van een herberg, die de dichter *bierkercke* noemt, waarschijnlijk omdat hij spreekt over eene kerk; maar toch ook misschien omdat dit drankhuis, *bij eene kerk staande*, onder het getal herbergen telde, die door de Wet van Brugge dichte tegen stad mochten blijven staan.
Vgl. GILLIODTS in '*Inventaire des archives de la ville de Bruges, VI, 466*.' Daar hebben we nieuws over de '*Buten Drinkers*.' De brouwers van Brugge hadden verscheidene herbergen ringsom de stad geopend, maar er waren vele misbruiken. Den 21sten in Wintermaand 1500 schafte hertog Philips de Schoone al die herbergen af buiten deze, die *bij de kerken* van Sinte-Kruis, van Coolkerke en van *S*^{te}*-Catherina* stonden. Die herbergen bleven open voor de reizigers en voor het volk van 't geweste.

(2) *Inventaire*, III, bladz. 18 en vgg. en bijzonderlijk bladz. 34 en 44.

van wapens en oorlogstuig werden aangekocht; men versterkte de vestingen; men dolf diep en breed de buitengracht, en, om niet onverwachts aangevallen te worden, deed men ringsom stad alles nederwerpen, wat belette vrij en gemakkelijk om-end-om te zien: zóó kapte men tot op gewissen afstand van de stad boomen en bosschen uit.

De kerk van Ste Catherina, dichtebij de stad staande, werd ook geslecht, en *verbrand* zegt Gilliodts, die uit de handvesten van Brugge het volgende tot bewijs bijbrengt: '*Item ghecocht bi den her Janne metten Eye XI*^{m} *tuerven*, *verbernet als men S. Kattelinen velde*...'(1)

Wat van het afbreken van de kerk voortkwam werd gebezigd in de verscheidene werken, gedaan om de stad te versterken. Daarover lezen we in het werk van den zelfden steller, dat men kocht '*iiij groote carren* [om] *teghelen te doen haelne van S. Kathelinen kerke*....'; dat er werd '*gewrocht bi den her Pauwels Heins an den tor te doen brekene van S. Kathelinen kerke met v machen*...'*;* dat '*zy teghelen breken tsinte Kathelinen kerke ende voerne ter Bouuerie*.'(2)

Er valt dus niet aan te twijfelen: de kerk werd in 1382 veel beschadigd en waarschijnlijk geheel en gansch afgebroken, aangezien de reden om ze te slechten was, dat men niet wilde verrast worden en gemakkelijk de omstreken van de stad wilde zien.

(1) Aldaar III, 34.

(2) Ald. III, 44.

Bl. 54 voorzijde, t^{k} 8: 'Doe ghecocht bi den her Pauwels Heins ende Janne Roegiers iiij groote carren teghelen mede te doen haelne van S. Kathelinen kerke, ende costen metten yserwerke ende datter toe behoort xlvj s. iiij d. gro.'

Bl. 54 keerzijde, t^{k} 6. 'Doe ghewrocht bi den her Pauwels Heins an den tor te doen brekene van S. Kathelinen kerke met v machen...'

Bl. 58 kz., t^{k} 5: 'Item, mids dat zy teghelen breken tsinte Katelinen kerke ende voerne ter Bouuerie...'

Bl. 62 kz., t^{k} 1: 'Van teghelen te doen brekene van S. Katelinen torre...'

Bl. 63 vz., t^{k} 4: 'Van teghelen te doen screpene tsinte Katelinen kerke...'

Ongetwijfeld werd de kerk weinigen tijd daarna weder opgericht, want van het jaar 1400 af schenkt men opnieuw regelmatig giften aan kerk en Armbestuur[1]. En nochtans, in de kerkhandvesten noch elders hebben we iets kunnen vinden, waarin er over dit heroprichten sprake is.

Zou er iemand daarover iets kunnen aanwijzen?

('t Vervolgt)

Uit de diepten[2]

IK hoore 't klokspel nauwelijks
en nauwelijks de slagen,
die slaan de lange stonden van
de stomme winterdagen;
't is doof omtrent mij alles, en
schier dood, hetgeen mij moed,
mij mannelijken wil, te mets,
en kracht in 't herte doet:
daar zit entwat in 't luchtgewelf
dat krank is; dat beneden
die krankheid, armen mensche, mij
doet krank en ziek zijn heden.

Wat is dat? aarde of hemel, wat
ontbreekt mij nu, die wanen
mij vrij van alle zorgen dorst
nog onlangs; die, de banen
des levens gei[3] doorgaande, hield
den zin op u gericht,

(1) In de opneming der oorkonden staan noch voor kerk noch voor Armbestuur giften aangeteekend tusschen de jaren 1373 en 1400. Werden er geene gunsten gedaan (na 1382) omdat de kerk niet meer kon gebruikt worden, of was 't om den slechten tijd, waarin Brugge toen verkeerde, of waarom was het?

(2) Uit '*Guido Gezelle's laatste verzen*' verschijnende eerlang bij L.J. Veen, te Amsterdam.

(3) 'Gei', ziet *Loquela*, X, 52, = lustig.

o zonne, die mij tegenblonkt
in 's hemels aangezicht!
Waar is nu alles henen en
hoe zitte ik hier gekrompen,
vernederd en ontzenuwd, in
des winters doove dompen?

Ach! wis is mij de dood omtrent
en, heimlijk aangekropen
des nachts ong'hiere duisternisse
in 's herten grond gedropen;
de droefheid, - of ik blijde was
en helder eens van zin, -
op mij heeft heure vuist geveld
en giet mij tranen in.
Waar berge ik mij? waar vluchte ik u,
o troostloos ondervinden
der zware weemoedsketenen,
die nu mij nederbinden?

Waar vluchte ik mij? waar schuile ik, of
wie zal mij...? zal ik vluchten,
die bidden kan: die God bij mij,
voor bijstand, heb; die zuchten
in de oore Gods mijn lijden kan;
die, sprakeloos, verstaan
bij hem kan zijn; die, schaamteloos
bij hem kan binnengaan?
Aanhoort mij dus, o Vader; uit
de diepten roepe ik henen:
‘ontferme 't u eens dooden en
uw licht zij mij verschenen!’

Gij ook zijt eens in 't graf geweest,
drie dagen en drie nachten;
gij ook hebt uwe onlustigheid
geklaagd; als al uw krachten

begaven u, om hulp gebêen.
die, aller hulpe en troost,
God zelf, voor mij te lijden en
gegalgd, te sterven koost.
Ontferme 't u eens stervenden,
die, naast u, neergegleden
in 't graf van zijne ellendigheid,
verrijzen wilt ook, heden.

Kortrijk, 15/1/'99.
GUIDO GEZELLE

Het H. Bloed te Voormezeele

't IS daarover een lief boeksken uitgekomen: '*Geschiedenis der Relikwie van het Heilig Bloed dat sedert den 29 Juni 1152 te Voormezeele bewaard is, met een bijvoegsel over andere bijzonderheden nopens deze Parochie*, door D. VANHAUWAERT, Pastor. Te Yper, bij Callewaert-De Meulenaere'.

Van buiten, alzoo een boeksken in twaalven, van 85 bladzijden met negen lichtbeeldekens. Van binnen, iets dat gemakkelijk leest, en kleene en groote kan voldoen.

't Is een boeksken OM TE STICHTEN: hier het uitboezemen van een godvruchtig gevoelen; daar het opwekken tot de deugd; verder het onderwijzen van eene geloofswaarheid; dan eens de vertellinge van 't Lijden Onzes Heeren en van 't storten van zijn Dierbaar Bloed; ook verschillende wijzen om ditzelfde H. Bloed te vereeren; andere dingen nog, en tusschenin hoe dat er te Voormezeele een kleen Overblijfsel bestaat van wonderlijk Bloed van O.L. Heer. 't Is zand doortrokken met bloed. Bij 't ontluiken der twaalfde eeuwe wierd dat Overblijfsel meêgebracht uit Roomen door Isaäk, 2^{den} Bestuurder van 't klooster of geloftelingshuis te Voormezeele. Eerw. H. Vanhauwaert vermeent, dat dit bloed inderdaad lichamelijk en gewordenschappelijk bloed is van Christus.

Bij 't lezen van 't werksken zal gewis een geschiedkundige wel verlangen achter meer uitleg of beoordeelinge over dingen als deze: - ‘het recht van *lage*, *middelbare* en *hooge* justitie te doen’ (bl. 70) dat de heerlijkheid van Voormezeele bezat; - over de oorkonde van 961 (bl. 62) wier echtheid veel betwist wordt; - nog in 't algemeene over oorkondschap en geboektheid voor de geschiedenisse van Voormezeele; - alsmede over afkomste, zin en gezag van ieder van die bronnen of boeken. Van eigen, al dingen zijn het die in geschiedkunde hoofdzakelijk zijn, en in dit werk weinig of niet voorkomen. Maar eerst moet men 't doel van den opsteller inzien; en 'k zegge 't: het doel is hier eerst en vooral om te stichten.

Met één zake en zal de geschiedkundige maar geen vrede krijgen, en 't is de volgende: dat E.H. Vanhauwaert zijn nieuwe stellinge voldoende bewezen heeft. Die nieuwe stellinge is, zooals we boven zeiden, dat het H. Bloed van Voormezeele niet enkel wonderlijk Bloed van Christus is, (b.v. uit een H. Hostie) maar zelfs echt lichamelijk Bloed. Dat het Bloed van Christus is (in 't algemeene gezeid), dat wist Eerweerde; neemt dat dit vastestaat. - Maar dat het *lichamelijk* Bloed van O.H. zou zijn, dat giste hij. Dus dat het *lichamelijk* Bloed van O.H. is, daarover mag men tot nu toe twijfelen, al terzelfdertijde aannemende dat het toch Bloed van Christus is, in 't algemeene gezeid. Van een anderen kant, de geestelijke Overheid zegt zeer dikwijls dat men dient voorzichtig te zijn met gissingen als bovenstaande.

Waar vindt E.H. Vanhauwaert het bewijs zijner stellinge? Hij vindt het in eenige woorden uit een ‘getrouw afschrift van een ouden register der abdije.’ De zake en ware er niet om verduisterd, hadden we kunnen vernemen hoe oud die ‘register’ is, alsmede hoe zwaar de getuigenisse weegt van dezen die 't afschrift getrouw noemden. De woorden zijn: dat Isaäk van Voormezeele, in 't ingaan van de jaren 1100, ‘plures reliquias, *S. Sanguinem miraculosum* et partem clavorum *Domini*, ... secum

detulit de partibus romanorum.' Hadden we nu maar geweten wie de oorspronkelijke opsteller was dier woorden, waneer hij geleefd heeft, hoe hij die zaken te wete gekomen is, enz., enz. - Welnu, zegt E.H.V. (bl. 37) 'die woorden moeten verstaan zijn gelijk zij luiden of gelijk zij gaan en staan *(sensu obvio et naturali)*.' Laat ons erbij voegen: 'gelijk ze gingen en stonden bij dezen door wien ze gesteld wierden. - Bijgevolge besluit de boek..., en de zake is geklonken: 't staat immers '*S. Sanguinem miraculosum ..... Domini*.' En geen bezwaar, meent Eerweerde, om 't woord *miraculosum*: 't H. Bloed heet zoo omdat het 'op mirakuleuse wijze gesproten is' (bl. 27) te weten uit Jesus' zijde *na* zijne dood.

Is dat nu eigentlijk bewezen?

Wat het ondervoorstel ofte minor aangaat, we hebben gezeid hoe het dient verstaan. En betreffende het hoofdvoorstel of major? Voor iemand wien het niet gegeven is te mogen herkomste en gezag van de oorkonde bespreken, ligt de groote knoop in 't uiteendoen van bovengemelde hoofdzakelijke woorden. Wat zegt ongenoemde oorkondsteller, - laat ons hem N. noemen - wat en zegt N. niet, en wat had N. anders moeten zeggen?

Hij zegt: '*S. Sanguinem miraculosum et partem clavorum Domini*.' Of hij *miraculosum* bezigde met den zin dien E.H. Vanhauwaert op bl. 27 (ziet hierboven) daaraan geven wilt, valt te betwijfelen. Immers die zin veronderstelt eenen twist dien N. niet en zal gekend hebben. 't Is geweten dat de Scholastieken leerden dat J.-C. bij zijn verrijzen teruggenomen heeft al het Bloed dat hij binst zijn lijden *tot op* den oogenblik zijner dood gestort had. Daarop leeraarde onlangs Hgw. H. Malou weder: dat het Brugsche H. Bloed uit O. Heeren zijde gevloeid was *na* Zijne dood. En zoo was dit bloed eenigszins 'miraculeus' voegt E.H. Vanhauwaert er bij. Nu, vóór de Scholastieken en den H. Thomas en kon geen sprake zijn van dien twist, en bijgevolge ook niet van dit woord 'miraculeus' dat uit dien twist ontstaan is. Rechtuit gezeid, we hopen dat N. zal

geleefd hebben vóór S. Thomas; ware 't anders dan en zou N. maar bestaan hebben hoogstens 150 jaar na de daad die hij verhaalt; van eigen zou zijn gezag daaruit verminderen.

Wat wilde N. dus met zijn '*miraculosum?*' Oftewel bedoelde hij 'wonderlijk', 't is te zeggen: bloed dat op wondere wijze bekomen of dat op wondere wijze uitwerkende was. Daarin lag voor hem een '*sensus obvius et naturalis*', 'n doet het. Oftewel algelijk, maar ditmaal door ievers een ingewikkelden en dus onwaarschijnlijk en zin, beteekende 't woord ''t lichamelijk bloed.' Maar als N. nu dit laatste bedieden wilde, waarom gebruikte hij 't woord 'miraculosum?' Waarom niet *naturalem*, of iets dergelijks, of eenvoudiglijk *S. Sanguinem Domini? Miraculosum* was ten minsten overbodig. Heeft men van zijn leven gehoord dat het Brugsche H. Bloed '*Miraculosum*' geheeten is geweest? En 't is nochtans 't zelfde bloed, zegt E.H. Vanhauwaert. Daarbij als nu de oorkondsteller N. zocht om zulk een pronkwoord bij *S. Sang. Domini* te zetten (plechtigheid die 't overige van de oorkonde niet uitgeeft), 't is moeilijk te verstaan dat hij geen dergelijk evenwichtig woord bij *partem clavorum Domini* gesteld heeft. Hoort! Wilde men ten uitersten gaan, snikkeren zooals men zegt, dan zou men kunnen vragen: moet *Domini* zoowel bij *S. Sang. mir*. gevoegd worden als bij *partem clavorum*, of enkel bij die laatste woorden? Aanziet de leesteekens, zal men antwoorden. - Hoe zijn die leesteekens daar gekomen vóór *S.S.* en na *Domini?* Stonden ze in 't oorspronkelijke en zijn ze van dezelfde hand, van N. dus, die de woorden stelde, dan zou heel het stuk er wel kunnen onecht uitzien. Immers in den tijd van N. en zette men misschien nog geen leesteekens. Wierden ze er slechts later bijgevoegd, dan moeten we 't gezag kennen van dezen die ze er deed staan; anders en mogen ze niet helpen om den zin uit te leggen. Alzoo, ziet men, zou 't wel kunnen waar zijn dat *S.S. mir*. op zijn eigen staat zonder *Domini* van één kant, en *part. clav. Domini* alleen met *Domini* van een anderen

kant. Deze laatste beschouwing is toch wat verre gedreven en wordt oprecht gevaarlijk. Ze zou allichte meer bewijzen dan we begeren. Edoch, blijft dan nog 't woord *sacrum* (misschien nooit gebruikt buiten voor 't Bloed van O.H.) en een onduidelijke overleveringe (bl. 21 tot 37) om te mogen staande houden dat het toch bloed is van Christus, bloed in 't algemeene zonder meer.

Bijgevolge meer en zegt onze oorkonde niet. En met de hand op het herte moeten we bekennen dat het wonder is, dat ze niets meer zegt, ingeval te weten dat dit H. Bloed nu algelijk lichamelijk Bloed is van O.H. De zake zou zoodanig, ja te gewichtig geweest zijn, om niet het woord '*Domini*' te stellen ook na '*Sanguinem*', zelfs als 't moest zijn instêe van '*miraculosum*'. Christus' Bloed was dierbaarder dan Christus' Kruisnagels! En weet wel, dit H. Bloed is te Voormezeele ingebracht rechts op den zelfden tijd dat 't H. Bloed te Brugge kwam. Ziet ge van hier de opschuddinge die de aankomste van dit laatste tewegebracht? Grave en heeren ten vollen in de zege; 't volk in een geweld ongehoord; al de abdijen van heel 't land in rep en roer! Of het iets te zeggen was in Vlaanderen! En te Voormezeele en zou men er toe niet geprikkeld geweest zijn om luidop te zeggen en te bewijzen en aan God en geheel de wereld wijs te maken, dat men daar ook een H. Bloed had dat even weerdig was als dit van Brugge? Men en zou 't geen jaren lang herhaald en honderdduistmaal geboekt hebben? Ja! Wat zettede men? Enkel 'S. Sang. *miraculosum* et *partem clavorum Domini*.' En in lange niemand die de zake meer bestaakte dan dat!

Men zou er bijna uit besluiten dat rechts het tegenovergestelde van 't gene in ons werksken staat, waar is: d.i. dat er *geen lichamelijk* Bl. voorhanden is.

Ook 't H. Bloed van Voormezeele kwam '*de partibus romanorum*', terwijl dat 't H. Bloed van Brugge uit Jerusalem herkomstig was. Wat denkt ge dat 't volk daaraf zal gezeid hebben? - Nu, '*de partibus romanorum*': 't ware 't onderzoeken weerd wat men toen aan H. Bloed

kon bezitten te Roomen. Denkelijk valt het daarbij aan te nemen dat men te Roomen ook niet alles, wat men zou bezeten hebben aan lichamelijk Bloed Christi, in eens zal weggegeven hebben aan Isaäk van Voormezeele. Misschien vond men eenig spoor van 't overige van dit mogelijk H. Bloed in de latere geschiedenisse te Roomen?

Wat de latertijdsche getuigenissen aangaat die E.H. Vanhauwaert aanhaalt: hij denkt dat ze zijnen zin toekennen aan bovenbetwiste woorden. Doch opgelet! Ze dagteekenen ten vroegsten uit het einde der XVe eeuwe, d.w.z. een 300 jaar later. We meenen, dat nooit één van de opstellers ervan aan zijn zelven onze vrage uitdrukkelijk heeft gesteld en ze heeft zoeken op te lossen. Nog eens zouden we moeten weten hoe die getuigenissen ontstaan zijn, waarop ze steunen, wat ze willen zeggen met hun algemeen ‘Sanguis Christi’ ja zelfs ‘cruor Christi’ enz. enz., met een woord of we ze mogen gelooven in den zin van E.H.V.

Vooralsnu denken we ootmoediglijk en zonder vooringenomenheid dat de zake van 't lichamelijk zijn van 't H. Bloed te Voormezeele in ons boeksken niet bewezen en is. En om die hoedanigheid te ontkennen en hoeft men toch niet te ‘kunnen zeggen waar, wanneer en in welke omstandigheden zulk [ander wonder] Bloed is voortgebracht geweest’. (38) *Affirmantis est probare*. En dat men tot heden niets gevonden en heeft over zulk ander wonderlijk Bloed, dat en bewijst de stellinge van E.H.V. niet.

Om te sluiten. 't Is wel verstaan, hopen we, dat we niet en hebben willen zeggen dees: dat het H. Overblijfsel te Voormezeele onecht is in zijn zelven, - of dat het geen H. Bloed van Christus is, in 't algemeene gezeid, - of dat het geen lichamelijk Bloed van Christus zijn en kan, - of dat dit lichamelijk zijn niet en kan bewezen worden.... Enkel is gezeid dat dit lichamelijk zijn in bovensproken boekwerk naar ons bescheiden oordeel niet bewezen en is.

Nog andere dingen zouden kunnen opgeworpen worden tegen andere deelkens. 't Zou te lang worden.

Dit weze nu gezeid en aangenomen zonder erg, om den wille van de waarheid, en al wenschende dat het H. Bloed te Voormezeele, en Godsdienst en Land er mochten bate uit trekken.

L. BRUGMAN

Mingelmaren
Spreuken en rijmreken

NAVOLGENDE spreuken en rijmreken heb ik niet afgehorkt, maar hier en daar uit eenen boek gehaald dien ‘Johan van Nyenborgh in Groningen den lesten September 1659’ uitgaf en die tot hoofdinge draagt: ‘Op 't toonneel der Ambachten, of den winckel der Handtwercken en konsten.’ De steller stelt den lezer een gezelschap van werklieden voor die beurtelings onder hen iets verhalen. Het valt te bemerken dat het doel van den steller niet en is die handwerken aan te leeren ‘want, zoo hij het zelf getuigt, dat moet bij dien meesters, en door 't gebruyck gheschieden, maer alleen om eenige bedenckingen en leeringen uit ieder handtwerck te trecken.’

- Daer der veel smeeden moet men slagh houden.
- Tast geen root yser aen of spout daer op.
- Die gelt en goedt vergadert, vergadert sorge, segt Philo.
- Gelt is goede waer, sy geldt somer en winter.
- Pennincks reeden klinkt best.
- Wie besoeten wil moet besuiren.
  (Wat men niet en bezuurt, dat en bezoet men niet. *Rond den Heerd*, II, 312.)
- Gewoonte maeckt eelt.
- Jongh rys is te buygen maer geen oude bomen.
- Den mont lacht meenichmael daer 't herte deerlyck sucht.
- Waer blydtschap binnen is, staet droefheyt voor de deuren.
- De sinnen moeten werck hebben, seyde de knecht, en lapte met nieuwe hemden de oude.
- Aensien doet gedencken, sprack de man, en sette een geschilderden ovent op 't venster.
- Selfs is goet kruyt, seyde de meyt, en pluckte selve.
- Die met vossen te doen heeft, moet syn hoenderkot sluyten, sey de wesel en at de eyer op, om datter geen quade kieckens uyt souden komen.

***

- Een eenig man,
  niet alles kan.
- Versint alvooren ghy begint,
  of u een saecke onderwint.
- Kunst vindt gunst.
- Het is quaet slypen sonder stenen,
  en snyden sonder scherp met eenen.
- Soo meenich hooft, soo meenich sin,
  en eygen wille niet te min.

- Een schurft hooft ook de kamme vreest,
  en die quaet doet, haet het licht meest.
- Geen meester had het oyt so vaste,
  die 't altoos na de komst hier paste.
- En met te leeren en te volherden,
  so kan men een goet meester werden.
- Al doende is 't dat men beter leert,
  en konst en wetenschap vermeert.
- De konst is lang het leven kort
  dat ons ter halver wegen schort.
- Een grote staet, een lastig pack,
  een kleyne staet, een groot gemack.
- En niemant heeft het hier so klaer,
  of 't hapert hem of hier of daer.
- Rept handen en voeten,
  God sal het versoeten.
- Quae wennis, quae schennis?? (wennis = gewennis?)
- De maet die staet,
  onmaet vergaet.
- Het is quaet brouwen sonder mout,
  en quaet te souten sonder sout.
- Gaept, als men u de lepel biet,
  of naderhandt en kryght ghy niet.
- De oude eeuw,
  de goude eeuw.

L. VAN NIEUWERMEERSCH

De Vlamingen en de Deunkunde

't **S**taat geboekt en 't is overal geweten hoe, in de XVe en XVIe eeuw, het Nederlandsch muziek in Spanjen gegeerd wierd en invloed had. Uit VAN DER STRAETEN'S '*La musique aux Pays-Bas avant le XIXe siècle*' (te Brussel, bij Schott, 1868-1888, 8 bkd.) VIIe en VIIIe bkd., heb ik, wat Vlaanderen aangaat, het volgende aangeteekend:

- Uit de 'Archives départementales de Lille. Chambre des comptes' en uit Spaansche oorkonden, worden de namen opgeteld der Dietschers die de 'capilla flamenca' ofte 'chappelle flamande' uitmieken van Keizer Karel, Philips den Schoone, koninginne Juana en opvolgende vorsten, te Madrid, Lissabon, Burgos enz. Daaruit hale ik de volgende namen over:

Anselm du Rieux. (Arch. Lille. Chambre des comptes. Recettes 1524).

Dezen vind ik te Burgos, ten dienste van Keizer Karel (Van der Straeten, bkd. VII, bl. 304). FETIS *(les musiciens Belges*, te Brussel in 1848) noemt eenen Anselm Reux. In 1536 was hij zangbeleider te Brugge (vgl. '*Maîtres de chant et organistes de St-Donatien et St-Sauveur à Bruges*' VAN DE CASTEELE).

Pieter de la Rue (Van der Straeten) waarschijnlijk te Kortrijk geboren (bl. 108 bkd. VII). Anderen zeggen: te Brugge. In 1501 toch,

had hij een stichtheersinkomen te Kortrijk. Dezen vind ik tusschen Philips den Schoone en koninginne Juana hun zangers te Burgos (bkd. VII, bl. 165-167: volgens oorkonden uit Simancas) in de jaren 1506, 1507. Men rekent hem bij de besten, en eenige zijner werken zijn te zien in EITNER'S '*bibliographie*' bl. 128.

Niklaas Gombert van Brugge. In 1540 verschenen, te Venetien, zijne eerste werken, geteekend 'Nicolaus Gombertus, Flander, Brugensis' (bl. 307). In bovengemelde oorkonden van Rijsel, ten jare 1537 komt hij voor als 'm^{e} des enffans de la chapelle domestique de l'empereur.' In 1535 wierd hij herwaarts gezonden om nieuwe zangers op te zoeken (bl. 318, 319). Zijne werken worden ook opgeteld in eene boekenlijst uit den Hofburg van Margareta van Hongariën (bl. 471-474).

'*Philippot de Brughes*' zoo lees ik den naam, in de 'cappella fiaminga' van Philips den Schoone, te Burgos, in 1506, (bl. 165, 166). Hij stond ook ten dienste van koninginne Juana, en daar klinkt het 'Felipe de Brujas' (bl. 167). Deze zal niemand anders geweest zijn, dan de beroemde Philippon de Bourges, waarover de Franschen hen zoo roemen. (?)

'*Antonius De Rycke*' (bl. 169) elders genoemd 'Divitis' of 'Leriche' ten dienste van Philips den Schoone en koningin Juana, te Burgos (bl. 167). Hij was vroeger zangbeleider te Brugge.

Jan Bonmarché, Yperling van geboorte: zoo meent het ten minste Van der Straeten (bkd. VIII, bl. 71 vlgg.) Hij was een beroemde zangbeleider te Madrid, ten tijde van Flips II.

Baseus, (De Bas, De Baas), Bruggeling (VIII, bl. 224).

Daar wordt ook, bkd. VIII, bl. 33, 83, 84, eene aanvrage gemeld van Philips II, den 31 in Hooimaand 1559, naar zangers uit het Brugsche (ziet ook bkd. III, bl. 313).

Eindelijk heb ik de namen aangeteekend van eenen der beste minnezangers en 'lutemaeckers' van Jan I, Gillisken (Gellequin) De Roost (Prevotus, Prebost), Bruggeling. (bkd. VII, bl. 37, 38, 39).

In hetzelfde werk is er nog veel te vinden: voor wie bij voorbeeld een gedacht zou willen hebben over speeltuigwerk en -winkels van Brugge, Rousselaere enz. ten dien tijde.

M.D.

Vallende sterren

IN Ierland bestaat er menige schoone bijgeloovigheid. Onder andere: Als ge 's avonds naar den hemel kijkt en dat ge eene sterre ziet vallen, al wat ge op dienzelfden oogenblik zult begeren, zult ge bekomen, is 't dat ge uwe begeerte aan niemand bekend en maakt. De Iersche moeders leeren aan hunne kinders dat ze alsdan Gods genade moeten begeren.

Dit stond onlangs te lezen in '*The Monitor and New Era*.'

Bestaat dit ook ten onzent? En wat denkt en zegt ons volk nog over de sterren?

[Nummer 17]

Hoogeerweerde Heer Goethals

DEN vierden in Hooimaand 1901 is te Calcutta godvruchtig in den Heer ontslapen Zijne Hoogweerdigheid Goethals, Aartsbisschop van die stad. De Hoogeerweerde overledene was lid van 't Gezelschap van Jesus en behoorde tot een der aanzienlijkste en invloedrijkste maagschappen van Kortrijk, alwaar hij geboren wierd.

Ter gelegenheid van den plechtigen rouwdienst, die namens de bloedverwanten te Kortrijk gedaan wierd, heeft Zeer Eerweerde Heer Deken De Gryse een merkweerdige lijkrede over den diepbetreurden kerkvoogd uitgesproken.

De roem, die deze doorluchtige zoon van Vlaanderen in de christene kerk van West-Bengalen behaalde, komt nog eens te meer den goeden naam van ons Vlaamsche volk, in den vreemde bevestigen.

We zijn gelukkig de volgende bijzonderheden aan onze geëerde lezers mede te deelen. Ze zijn getrokken uit een handmare die we ontvingen van eenen onzer Westvlaamsche zendelingen in West-Bengalen.

Rantsji, Manresa House 7-7-1.

Eerweerde en beste vriend,

‘God lof, 't gaat voort wel met mij. Maar wij hebben Donderdag laatst onzen Aartsbisschop verloren. Wij waren het al verwachtende, ja, maar 't is zekerlijk voor ons een groot verlies. Gij weet tot welk huis hij toebehoorde en name en geld tellen overal, maar bijzonderlijk in Indenland. Wij moeten eenen bisschop hebben die kan zijnen rang doen gelden bij hoogere overheden en 'k en geloove niet dat ooit iemand dat beter doen zal dan Hoogeerweerde Heer Goethals. Hij was bekend en gezien bij iedereen. Toen de onderkoning, die nu op zijn zomerverblijf is verre van Calcutta, de mare ontving, hoort wat hij bij draadmare antwoordde: ‘*The viceroy has heard with deep regret of the death of Archbishop Goethals who was a most distinguished prelate, an ornement to his church and a true and devoted friend of India*’. De *Lieutenant Governor of Bengal* (gouwgrave of zoo iets) draadmaarde uit Darjeeling: ‘*The L*^{t} *G*^{r} *learns with the deepest regret the mournful news of the death of his friend Archb. Goethals*.’

Toen Hoogeerweerde Heer Goethals hier toekwam, waren de katholieken onbekend en zelfs misprezen bij dezen die ze kenden. Het volk, groot en kleene, en had geen ander geheugen van katholieken 't en zij van de oude Portugeezen, die hier eenen zeer slechten name gelaten hadden. En dat eeuwenoud erfdeel van minachting en misprijzen was ons ten deele gevallen. Al de katholieken, die te Calcutta waren, bestonden uit de overblijfselen van een vervallen geslacht half Portugeesch half Indisch, zonder eene der gaven maar met al de gebreken van beide geslachten, meest in armoede vervallen door hunne eigene losbandigheid, gevlucht en veracht door iedereen. Hoogeerweerde Heer Goethals zag seffens wat er te doen stond: op die puinen eene nieuwe christenheid te bouwen, uitblinkende door geleerdheid, eerlijkheid, deftigheid, die kon haren man staan nevens alle andere Europeesche christenheden. Hij heeft scholen gesticht voor beider-

hande kunne, verbonden met de hoogschole van Calcutta, voorzien van sterrewacht, toogzalen, met uitgelezene leeraars die met woord en penne konnen ten strijde trekken; en hij is er zoo wel in geslaagd, dat wij nu voor het minst op denzelfden voet staan wat geleerdheid en deftigheid betreft, als 't zij welke protestantsche geloofsgemeente, gelijk ge zien kunt uit de draadmaren hierboven. Hij vond tegenkanting zelfs onder zijn eigen manschap: velen meenden, dat het beter was verdoken en beschimpt te blijven; maar hij ging vooruit en 'k en geloove niet dat er één overblijft die niet vrij en zou bekennen dat hij den besten weg gekozen had. Ja wel, 't moet hem hoopen geld gekost hebben en hij heeft moeten vechten tegen zijne eigene eenvoudigheid en ootmoedigheid. Maar hij heeft het gevoelen op zijde gezet en doen wijken voor zijn groot gezond oordeel; en hij heeft wel gedaan. Hij was inderdaad eenvoudig en goed- en teerhertig; en al wat ik van hem wete en persoonlijk ondervonden hebbe strekt grootelijks te zijner eere. Zijn huis was open voor iedereen van ons en wij waren er altijd ontvangen gelijk kinderen van den huize. Ik bezonderlijk zal hem eeuwigen dank wijten voor het laatste dat hij voor mij gedaan heeft. Der was hier een grond, vlak vóór de plekke waar de nieuwe kerke moet komen, en ik schreef hem, dat ik den grond volstrekt noodig had, tezelfdertijde al mijne redenen gevende. 't Zou vele kosten, ik wist het, en hij had vroeger geweigerd dien grond te koopen. Maar nu waren de omstandigheden veranderd, en ik vreesde dat hij dit misschien niet en zou verstaan. Maar hij verstond het zoo wel, dat hij mij seffens liet inlichtingen nemen en met de meeste goedheid toestemde om den koopprijs te betalen die niet min dan 13000 fr. en bedroeg. De koopbrief was mij overhandigd effen twee dagen vóór zijne dood. Ware hij ééne maand vroeger gestorven, ik en geloove niet dat ik ooit hadde kunnen dien grond koopen en nochthans heb ik hem doodnoodig om huis, schole en alles te bouwen. En der en was maar deze laatste gelegenheid meer.

Dit land eenmaal verkocht, zoo en hadden we niets meer kunnen krijgen hier in de nabijheid van de *toekomende* kerke, die op de Zuster's grond moet gebouwd worden.

Wij mochten ten allen tijde onzen toevlucht tot hem nemen en het was geheel zelden dat hij ons niet ter hulpe kwam. Maar daar hij al de noodwendigheden van zijn geheel bisdom te verhelpen had, en was het gewoonlijk maar in grooten nood of voor groote zaken dat wij naar hem gingen, en eens dat hij overtuigd was van de noodwendigheid of toch van het groot nut der zake, dan waren wij zeker dat hij zou tusschenkomen en mildelijk. Hij was een bestierder met onbekrompen denkwijze en geheel verreziende; en het schijnt dat 's Lands overheden het ook wisten, want in al de dagbladen geven zij hem dienaangaande den grootsten lof. Hij was man van zijnen tijd en van zijnen stand. Zijne kennisse was grondig en veelvuldig. Hij kon over alles medespreken: volkskunde, bloemkunde, bouwkunde, oudheidkunde, al de wetenschappen die eenen man verheffen en veredelen in de samenlevinge kende hij alsof hij van elk zijn bijzonder studie gemaakt hadde. Zijne boekzale, waar hij alles vergaderd hadde dat Indenland aangaat, is misschien wel de merkweerdigste van geheel Indenland, Vele geleerden gingen er gaan opzoekingen doen en kregen van hem menigvuldige inlichtingen die zij elders niet krijgen en konden. Hij was van iedereen aanzien als een ware geleerde met eene ongewone belezenheid. Noch 't en verwonderde niemand dat hij over eenige jaren ondervoorzitter benoemd wierd van de grootste Indenlandsche maatschap '*the Asiatic Society*' die haar bezighoudt met Indenlandsche wetenschap in alle vakken. Is het wonder dat zulke man zijn zelven en zijne christenheid deed eerbiedigen en hoogschatten? Nogmaals, het goed dat hij gedaan heeft is gedaan en zal blijven bestaan tot lof en eere van den grooten Vlaamschen bisschop, maar wij zullen lange nog, vreeze ik, het verlies betreuren.

Blijve uw zeer toegenegen,

E. VAN ROBAYS, S.J.

De Maaier

ZIJN zeisen zoeft op mate door het
hooggeschoten weidegras;
en ik die meende dat het 't kuchen
van een peerd of koeie was.
Ik naasde, tot ik bachten 't kooren
gulzig hem bekijken kon
daar, wijdbeende, op zijn knieën wagend,
kop en schouders in de zon,
te schrijven hij zijn kringen stond, half
in 't lang gers omleegewaard,
op 't blauwe van de lucht het ander
half, met zijnen zeisenstaart.

De groote gouden zonne lacht een
scherpen schetter telkenkeer,
in 't glimmen van zijn staal, als hij het
drijft in 't gers en weg trekt weer.
En vellen, doet hij, gansche vlaken
langgepijlde weidegras,
Met witgebolde weidebloemen,
wildgeschoten hooigewas.
De gansche zee die, kort te voren,
deinde nog in 't zonnelicht,
te droogen in halfronde reken,
net een heir, gesneuveld ligt.

En zwaaien doet hij, zwart, zijn zeisen,
tegen zonne, en op de lucht
hij zelve zwart. Het windenspelen
langs de bloote borst hem vlucht.
Zijn zweet duwt hem het zonnesteken
uit zijn wiegewagend lijf,
maar zoeven zal hij met zijn zeisen
voort, al stak z'hem nog zoo stijf.
Van boven, uit het weemlen van den
maagren populierentop,

Valt 't waaien neer, bij zoele zwepen
lekkend hem zijn leekzweet op,
om verder dan te varen door de
wijde zomervelden voort,
al voeren met hem 't rijke reukwerk
dat uit 't droogend maaigers stoort.

Kortrijk, 28/7/1901
CAESAR GEZELLE

Over Guido Gezelle

IN de verslagen en mededeelingen der koninklijke Vlaamsche Taalvroedschap van Bloei- en Zomermaand 1901, geeft de achtbare Heer De Flou ons eene verhandelinge over Guido Gezelle.

Vele ja van wat er in aangehaald wordt, is ons reeds bekend uit hetgene eerweerde Heer De Quidt en anderen over den afgestorven schald geboekt hebben; toch vinden we er menige bijzonderheden in, die getuigen hoe de steller Guido Gezelle van nabij gekend heeft, vooral nadat Gezelle uit Rousselaere naar Brugge was teruggekomen.

Zoo laten we onverlet wat er ons over den leerknaap en den leeraar vermeld wordt en stippen aan wat er over den onder-rector van het Engelsch Seminarie binnen Brugge, geboekt staat: ‘Het heugt mij nog zoo goed, zegt H. De Flou, dat ik den dichter in zijne groote voorkamer dikwijls zag zitten te studeeren en te schrijven, en dat hij vele malen op een dag door het opgeschoven vensterraam aan de straatjongens uit de buurt allerlei op kleine bladjes gedrukte Kleingedichtjes uitdeelde.’

In 1865 wierd Gezelle onderherder op Sinte-Walburge. Twee bijzonderheden vinden wij bij Heer De Flou, te weten hoe zelfs als boeksteller, Gezelle dacht de noodlijdenden te kunnen helpen en daartoe een boekje liet herdrukken waarvan de hoofdinge luidde:

‘Advertissement. Touwe waerschouwinge ende instructie welke de burgemeesters, schepenen ende raed der stede van Brugge, by rade ende advise van medecyns doen, ende geven aen alle poorteren ende inwoonderen der zelver stede; zonderlinge aen alle jonge aenkomende pestmeesters, hoe zy hun in het cureeren van de tegenwoordelyke regneerende pestillentsche cortse, mitsgaders eenige voorneemste symptomen ofte toevallen der zelver, als daer zyn de botse ende de cole, voort aen zullen hebben te regieren ende te gedragen.’

Ook een ander oud boekje wierd herdrukt bij het invoeren van het vieren der Mariamaand in de parochiekerke van Sinte-Walburge ten jare 1866. Het droeg tot hoofdinge:

‘De groote Eere ende Lof toegeeygent aen de H. Maget Maria (geseyt O.L. Vrouwe van den Thuyn), met diversche geschiedenissen dan het beeldt van deze H. Maegt ten jae re 1567 devotelijck wierdt aensocht in de Kercke van S. Walburghe; vertoont door R. Maes, Docteur in de vermaerde stadt Brugghe.’

Nog verschenen van hem in het dagblad *'t jaer 30: Sint Gilles blomkes* en *Een mandeke blommen*, en een boekje, *Sint Franciscus en de Capucijntjes te Brugge*, dat op zijn eigen uitgegeven wierd.

Dit alles weliswaar is nieuws voor ons; toch is 't van minder belang dan dat wat Heer De Flou ons leert over Gezelle's werkinge, toen omtrent de jaren '60 het bewindschappelijk leven te Brugge in ruime mate was opgewekt; daarin ten anderen vindt hij de reden der sporen van overhaastinge die in Gezelle's werken uit dien tijd te achterhalen zijn.

‘... Beide gezindheden voerden scherpe pennetwisten, waarbij persoonlijke aanvallen, beschimping en vaak grove lastertaal geheel de plaats innamen, die voor het bespreken van meeningen en beginselen had moeten openstaan.

Met 1^{n} Januari 1860 was *Burgerwelzijn*, de toenmalige tolk der liberalen, opeens van richting veranderd: van

een liberaal strijdblad werd het een onpartijdig nieuwspapier; doch kort daarop hadden de liberalen den *Westvlaming* tot stand weten te brengen, wiens opstellers den vroegeren trant van Burgerwelzijn volgden en zelfs terdege verscherpten. De katholieken hadden niets, althans in dien aard, daar tegenover te stellen, totdat van hoogerhand aan Gezelle den last werd opgedragen om, in den volkstoon, het liberaal hekelblad te woord te staan. - Eerst geschiedde dit in *het Kiesgazetje*, dat eenige malen, ter gelegenheid der kamerverkiezingen van 1863, het licht zag. Toon en stijl waren wel iets beter dan wat de herbergpolitiekers gewoon waren onder de oogen te krijgen, maar niets kwam er in voor, dat men, vooral heden ten dage, zou herkennen als uit de pen van Guido Gezelle gevloeid. Een polemist was Gezelle niet, en zou hij nimmer worden, zelfs niet onder het uitgeven van *'t Jaar 30*, dat, enkele weken na *het Kiesgazetje*, om de acht dagen verscheen en waarvan hij, zooniet bij name, althans metterdaad, de beheerder was. - *'t Jaar 30* nu volgde den *Westvlawing* op den voet, en wat al grofheid en platheid in die beide bladen jarenlang uitgekraamd werd, is waarlijk niet te beschrijven. - Alleen de “Argus” en andere hekelschriften van J. Campo Weyerman, komen die soort het meest nabij.

Toch zou men zich vergissen met aan te nemen, dat Gezelle zijne pen aan lasterartikels bevuilde: wat van hem kwam droeg steeds een didactisch kleedje als het in proza werd opgesteld, en was in den naïeven volkstrant als het op dichtmaat stond; want veel rijmwerk van Gezelle ligt in de nummers van *'t Jaar 30* verspreid al zij het dan ook altemaal van weinig beduiden als letterkundig werk. Als toongever van het weekbladje kon hij zijne medewerkers veelal geen meester en hij liet ze dan ook in de polemiek veel verder doorijlen dan geraden en voorzichtig was: hij bleek voor anderen te gedoogzaam en bereidde zich zelven bittere ervaringen voor.’

Na 's Vinders bedrijvigheid te Kortrijk en na zijne

tweede terugkomste in Brugge, en vernemen wij anders niets dan wat ons van te vooren reeds bekend was; niet lange ten anderen en mocht Brugge 't geluk genieten zijnen Vinder wederom te bezitten.

‘Een gezwel aan den rechterarm, zegt De Flou, verhinderde hem in het schrijven - hij verzocht eene heelkundige bewerking die goed gelukte maar nadeelige gevolgen op zijn gestel zou hebben. Toen ik den 15 November 1899 met hem voor de laatste maal uit Brugge vertrok om de zitting der Vlaamsche Academie te gaan bijwonen, kloeg hij mij zijn leed: de koorts liet hem geene rust en hij was mismoedig geworden, al sprak hij nog van eene verzameling volksspreuken aan te leggen; wij koutten over de muziek en den ritueelen dans bij Chaldeërs, Assyriërs en Hebreën, en het scheen dat hij inlichtingen bijeengaarde om eene studie daarover te schrijven. - Te Gent verliet hij de Academiezaal nog vóór de zitting om was, en wij hebben hem niet meer levend weergezien. - Hij stierf op 30 November 1899.’

God hebbe zijn ziele!

J. WAGENAERE

Het Kuipersambacht te Brugge

EERWEERDE Heer Aug. Van Speybrouck, schrijvende in *Biekorf*[1] over de gilden in Sint-Jacobs te Brugge, deelde aan zijne lezers belangrijke wetensweerdigheden mede nopens het Brugsche kuipersambacht, dat Sint Leenaart tot bijzonderen voorspreker en beschermer eerde, en voor zijne goddelijke diensten den autaar bezigde, aan den gevierden patroonheilige toegewijd en t' enden de zuidbeuk in voornoemde parochiekerk staande.

Een kostelijk en hoogst belangwekkend handschrift, klein in-folio, een zeshonderdtal bladzijden beslaande en tot de handvesten van 't Bisdom behoorende, verschaft

(1) *Biekorf* 1892. derde jaar, bladz. 56 en vlg.

ons daarover breedvoeriger inlichtingen. Aanvangende met den jaargang 1625 om met 1803 te sluiten, bevat dit handschrift, benevens een aantal geschiedkundige feiten en gebeurtenissen, al wat er, binnen dit tijdperk, bij het bloeiend kuipersambacht merkweerdig vorenviel.

De bijzonderste wetensweerdigheden die wij, als zoovele perels in die leerrijke oorkonden verdoken ot verstrooid, zullen trachten samen te snoeren om ze de lezers van *Biekorf* aan te bieden, zullen, zoo verhopen wij, bij iedereen welkom heeten. Nergens, bij onze wete, wierden zij te boeke gezet; alleenlijk maakt *Rond den Heerd*(1) van dit belangrijk handschrift gewag, den titel opgevende alsmede een uittrek uit de voorrede van den schrijver, ‘tot voldoening, zoo schrijft hij, van mijne lezers en namentlijk van die 't kuipersambacht aan- of toebehooren.’

***

Vooraleer in bijzonderheden te treden, werpen wij een oogslag op den titel van het handschrift, om daarna de voorrede te overzien en naderhand kennis te maken met den schrijver.

Eigenaardig, zelfs beeldrijk, is de titel of 't opschrift. Het luidt als volgt:

‘*Kuypers-Ambagt of Relatien, Memorien en Noten die als duygen gereed in het alom Berugt en Luysterlyk Ambagt der Vrye Meester Kuypers, binnen de vermaerde Stad Brugge, by-een-gekuypt syn door Joannes Baptista Dienberghe, vrye Kuypers sone, geestelyken Prost van den selven Ambagte, onderpastor der Prochie van Sint Anne ende Capellaen van O: L: V:, ten tyde als hy versteken sat in het huys van den heer Deken De Clerck of van den heer Deken De Planter, moetende vlugten voor de fransche terroristen, ten jare 1799*.’

Het handschrift, zoo 't blijkt uit voorgaande opschrift, wierd, uit hier en daar verspreide stukken en bewaarde aanteekeningen, als uit zooveel *gereedgemaakte duigen* voor

(1) *Rond den Heerd* 1867, tweede jaar, bladz. 340.

tonnen en vaten, opgesteld of *bijeengekuipt*, ten tijde dat de schrijver, om niet in de handen te vallen van de fransche omwentelaars die, te Brugge en Vlaanderen dóór, alom schrik en weedom verspreidden, verscholen zat in 't huis van eenen en anderen deken van 't ambacht.

***

Eigenaardig, diepzinnig en godsdienstig is ook de voorrede. Na den lof en de opheldering van het vermaarde ambacht, vinden wij er, in dicht en ondicht, menigvuldige zedelessen ten behoeve van meesters en leerknechten. Luistert hoe de schrijver er den lof der neringe uitgalmt:

> ‘Kuypers leert uyt de slaegen
> het lyden geerne draegen.

‘Alschoon de kuypers met slaen en kloppen den meesten tyd omgaen. soo hebben sy nogtans een braef en seer nuttiglyk ambagt en sonder haer werk kan nauwelyks een huys of huyshouden bestaen.

‘Den eersten die de vaeten en kuypen te maeken bedagt heelt, is sekeren HEUSIPPUS geweest, aen wien onse confraters en g'heel dewereld daer voor veel verpligt is, vermids soo wel den edelman als den borger en den boer het werk der kuypers gebruiken moeten; maar bovenal is de wyn, dat soo edel gewas, aen den kuyper veel verbonden, om dat den selven hem soo dikwyls een kleed maekt en hem soo menigen houten rok aenpast, waerom eens een sekeren likkebroer seyde: ‘Ik heb eenen vriend en goeden kameraet, die ligt diep in de kelder, hij heeft een houten rokjen aen en word de *muscadeller* genaemt.’

‘Het groot vat te *Heydelberg* geeft genoegsaem te kennen dat de kuypers geen houtig verstand en hebben, maer nog meerder siet men der selfder vlyt en konst in het Ars-hertogdom *Oostenrijk*, alswaer eenige vaeten gelyk kleyne huysen te sien syn. voornamentlyk is er over eenige jaeren in het schoon landschap *Feldsburg*, behoorende aen den Vorst van *Lichtenstein*, een soodanig verveerdigt geworden.

‘Voor desen waeren seer beroemde kuypers: *Justus*, eenen *Florentyner*, die naderhandt tot Roomen edelman wierd. Item *Martianus Steinbach*, geboren van *Sellebach*, is kuyper en te samen borgmeester van Roomen geweest. *Strabo* vertelt van *Eliodorus* die, kuyper synde, veldoversten wierd en geen andere wapens en gebruikte als een *Barse* of kuypers kapmes op eenen langen stok gesteken waer door hy met syne soldaeten vele vyanden overwonnen en menige victorien behaelt heeft. Den grooten philosooph *Diogenes* heeft eenen wonderlyken kuyper geweest, volgens *Jacob Cats*, hy die eene tonne gemaekt heeft waerin hy alle de dagen van syn leven gewoont heeft, etc.: Maer tegenwooordig syn er soo vele voornaeme. meesters dat men des selfs naemen op den boom van 't aldergrootste vat niet soude konnen schryven. Ook bevlytigen sy sig gedeurig om het ambagt tot meerder volkomentheyd te brengen.’

Nu dat het bewezen staat, - wie immers zou het nog durven betwisten? - dat de kuipersstiel een allernuttigst, hoogst vernuftig en eervol bedrijf is; nu dat de eigenliefde en 't eergevoel bij de meesters kuipers gevleid en aangevuurd zijn, neemt de schrijver de gunstige gelegenheid te baat om ook in hun hert 't godsdienstig gevoel op te wekken en hun heilzame lessen van zaligheid voor te houden. Alwie die zedelessen, welke wij hier afschrijven, lezen zal, moet met ons bekennen dat zij, ontleend aan 't alledaagsche werk der kuipers, uitermate wel geschikt waren om op hert en geest een weldoenden invloed te weeg te brengen.

Oordeelt er zelven over, lezers van *Biekorf*:

> ‘Het werk van de kuypers is niet alleen geschikt tot het gene de menschelyke keel bemint maer men kan uyt een vat of kuype ook een schoone sedeleer trekken. Wanneer de hoepels niet wel aangedreven syn 't sal dikwyls leken, groote schaede veroorsaeken en met der tyd blyft er wel niemendal in; even soo is het gestelt met de jonge kuypers, leerlingen of knegten. Wanneer men dese niet in den band en houd en met ernst aendryft, soo heeft men niet anders dan schaede te verwagten en een soodanig lekende vat of kuype en sal gansch niets vatten nog behouden maer sal vermaegschapt blyven van het dier met welkers kinnebak *Sampson* duysend Philistinen versloeg.
> ‘Een vat met nieuwe most (: gelyk ik dikwils gesien hebbe op den Com:) wanneer men het geen lugt en geeft, kan niet lang bestaen, maer den boom springt er uyt en de most gaet verlooren; van de selfste natuere is een kuypers-leerling, ook hy en kan niet altyd de veis slaen, vyer maeken, flesschen spoelen maer men moet hun noodsaekelyk ook somtyds laeten lugt scheppen en wat rust of een eerlyk uytspanninge vergunnen. Een jong peerd word niet altyd gevergt te loopen maer het heelt.....’

Hoe jammer dat de hierop volgende bladzijde afgescheurd en verloren ging! Deze eerste reeks van zedelessen sluit met het onderstaande zalig vermaan:

> ‘Onder andere saeken, maeken de kuypers ook baden maer het soude goed syn dat eenige van hun in 't bad gingen om haere conscientie te reynigen. Alsoo het daer door gebeuren sal dat haeren handel en wandel vroomer ende godvreesender soude worden. Andersins moeten sy weten dat God ook twee kuypen heeft, het eene vol honing of soetigheyd van glorie en het ander vol vyer. Uyt het eerste geeft hy in de andere wereld aen de geluksalige maer uyt het andere krygen alle verdoemde te drinken. Nu mogen alle confraters agt nemen in welk vat sy willen gekuypt syn van den oppersten kuyper.’

Nu volgen andere zedelessen, van dezen keer in een lief dichtstukje verzameld, en gevolgd door breedere uitlegging en verklaring in *proza* of ondicht.

‘Meester kuyper (: somtyds suyper
want uw kunst en wetenschap
is geweldig by den tap:)
souden tonnen u niet konnen
leeren hoe gy werken moet
om te winnen 't eeuwig goed?
Syn uw vaeten soo verlaeten,
dat gy siende daer in niet
eenig onderwys en siet?
Sou din oogen niet en doogen
om te sien een sinnemerk
in het reeden van uw werk,
sal ik gerren my generren
om te toonen dat ik in
't kuypen goede lessen vin!
Wanneer pryst gy? hoe bewyst gy
dat uw werk is soo 't behoort?
Wat getuygen breng je voort?
Als de kuypen niet en druypen,
niet en leken, syn se goet
en uw werk soo 't wesen moet,
want die sonder bodem onder
syn oft al te seer gescheurt
worden quaed en afgekeurt,
en met reden; want beneden
in den bodem zypt het nat
door het alderminste gat.
Hoe veel eerder ende seerder
soud het storten, waert dat daer
geenen bodem in en waer.
Als er gaten in de vaten
syn van onder, is 't voor niet
al wat gy van boven giet.
Wy die leven syn al even
als een ton of watervat,
't welk geschapen is opdat
daer den regen ofte segen
van den goddelyken douw
in van boven storten souw.
Maar die onder, dikwyls sonder
bodem of gespleten syn
door het sondig sielfenyn,
al is 't saeken, dat wy maeken
dat alsoo den segen word
weder uyt de siel gestort,

laet of eerder, min of meerder
naar de sonden, naer het quaed
naer de boosheid van de daed.
Als de sonden dood'lyk wonden,
valt den bodem seffens uyt
met verlies van al den buyt;
dog als desen kleynder wesen
krygt hy maar alleen daar deur
hier en daer een kleyne scheur,
maer al even sy ontweven
ende maeken dat het hert
ook allengskens ligter wert.
Noyt en tont gy, of dit kout gy
peisen ende sien daer uyt
hoe gy uwe siele sluyt;
gy kont speuren uyt de scheuren,
die de kuypen maeken lek,
dat u ook een kleyn gebrek
lek kan maeken van veel saeken,
van den segen die God giet,
als gy niet wel toe en siet
en laet leken, dagen, weken,
want allengskens word een vat
wel geligt van al syn nat.'

'Confrater, 't is seker dat uw kuypen en tonnen dewelke gansch lek en bodemloos syn niet veel meer dan den brand en verdienen in de schouwe of ergens op eenen staek als men vreugdevieren laet schynen ten waere saeke dat sy u nog dit voorgemeld sinvertoog in het verstand drukten ende daer mede waerschouden om uwe siele altyd van onder wel digt gesloten te houden. Ik segge van onder ende verstaen daer door dat gy se niet open en meugt laeten nederwaerts naer het aertsch, naer het werreldts en de vergankelyke genugten door de sonde; maer wel van boven naer het hemels om de goddelyke gratie te ontfangen.

'Bemerk, ik bidde u, Confrater, met my nog een reyse uwe kuypen ende peyst wat dat het soude helpen daer iet van boven in te gieten in gevalle den bodem daer van onder uyt waere, of hoe lang soud het vat vol blyven als iemand den bodem in stukken smyt? Alsoo en niet anders gaet het met de siele van den mensch dewelke geschaepen is om God almagtig te dienen en een vat te wesen vol van den hemelschen segen. Wanneer daer geenen bodem in en is, wanneer hy met doodelyke sonden besmet is, laet' er van boven ingieten, laet hem goede werken doen: *Het herte van eenen sot is als een gebroken vat en ten sal geen wysheid behouwen*, (Eccl. 21), sal als uytstorten ende uytloopen; eene sondige siele is een bodemloos vat.

'Daerenboven gelyk een opgevulde tonne (: den bodem brekende:) dadelyk ydel word van alle vogtigheyd, hoe kostelyk dat die ook

soude mogen wesen, alsoo sal eene siele in doodelyke sonden vervallende ter stond en op den selven oogenblyk geydelt en berooft worden van de goddelyke gratie ende van alle syne verdiensten al had hy daer van soo Vol geweest als den *H. Leonardus* onsen patroon selve, want den wyseman getuygt het *de gratiën der sotten sullen uytgestelt worden* (Eccl. 20), door welke sotten niemand beter dan de sondigende kuypers verstaen konnen worden want wie synder sotter dan sulke die de eeuwige goederen voor een kortstondig vermaek syn vermangelende.

'De doodelyke sonden dan smyten den bodem uyt de siele, maer de dagelykschе lauten doen dese scheuren of splyten min ol meer naer de mindere ofte meerdere swaerigheyd van de selve, waerdoor de siele (: gelyk een vat:) lek word ende allengskens verliest hare kostelyke vogtigheyd. Ja, al en dooden sy de selve niet, sy syn evenwel een beginsel van meerder ellenden: *de dagelykscke sonde is gelyk eene beleedinge tot de doodelyke* segt den engelschen Leeraer s. 2. q. 88. a 2. ende sy syn niet seer kleyn te agten besonderlyk als sy dikwils ende menigvuldig syn; want *de vernielinge van de menigvuldigheyd is te vreesen*, segt den H. Aug.: Lib. de 10 cond: sy sullen soo groot profyt aen uwe siele doen gelyk de kleyne scheurtjes en spleetjes aen uwe vaeten.

'Soo dan sorgt gy soo seer om uwe vaeten digt te maeken, opdat' er water mag inblyven, sorgt nog meer om uw herte wel digt te stoppen om den douw van den goddelyken segen daer in te bewaeren; want ik ben van gevoelen:

De kuypen
die druypen
de tonnen die leken
en vaten
vol gaten
en moet men niet breken,'

(*'t Vervolgt*)
EDM. DE VOS

Mingelmaren

Hippoliet Meert:

'*Bezoek (- maken)*. In 't Noorden moet op VISITES *maken*, BEZOEKEN *maken* wel volgen. Dit is geene reden om ons Nederlandsch *een bezoek brengen* zoo licht prijs te geven.'

Th. Coopman:

'Natuurlijk; doch in het Nederlandsch ken ik *drie* bezoeken: 1° *bezoeken*, Kortaf; 2° een bezoek *brengen* en 3° een bezoek *afleggen* (uit plicht of beleefdheid).'

Z. *Verslagen en mededeelingen* van de Vlaamsche Taalvroedschap. 1894, bl. 127.

O*PHELDERING*. ‘Ik had zooeven eene opheldering met mijne tante’ (Sleeckx, 5, 248), - *J'eus une explication avec ma tante. Explication beteekent opheldering*, maar niet in dezen zin; men spreekt van de *opheldering* van eene duistere plaats in een boék; maar het Fransch *avoir une explication avec quelqu'un* wordt vertaald door *iemand om rekenschap vragen* en *s'expliquer avec quelqu'un door iemand rekenschap geven* of *vragen*.

Tot hier Hippoliet Meert.

Daarbij teekende Th. Coopman aan als volgt:

‘Zeer wel; edoch... ik vermoed, dat de voorname dames (mevrouwen) uit België's hoofd- en hofstad niet altijd of niet geheel en al ongelijk hebben, als zij, meesmuilend, zeggen: ‘Het Vlaamsch? foei!... Het Hollandsch? dat is beschaafd, fijn!...’ - Ik mag met onbescheiden wezen, en toch veroorloof ik mij Schrijver den vriendelijken raad te geven, zijne Hollandsche suikertante nooit *om* of *rekenschap* te vragen; want hij zou gevaar loopen er de suiker bij in te schieten... In 't Hollandsch zegt men gewoonlijk: ‘*Ik heb er tante eens over aangesproken*’ - al naar het verband - ‘*Ik heb met tante een hartelijk woordje gehad*’. In het Engelsch: ‘*I had a chat with my aunt*’.

Z. *Verslagen en mededeelingen* van de Vlaamsche Taalvroedschap, 1894, bl. 124.

BEWERING van Hippoliet Meert:

‘*Brug*, (eene - werpen). In Zuid-Nederland is de uitdrukking *eene brug over eene rivier werpen* niet ongewoon; men zegt in 't Fransch *jeter un pont sur une rivière*. In 't Nederlandsch wordt *eene brug geslagen*.’

Aanteekening van Th. Coopman:

‘Voorzichtig!... In 't Nederlandsch *slaat* men alleen *gierbruggen*. Vaste bruggen of - beter, in dit geval, om elk misverstand te vermijden - bestendige bruggen worden *gelegd*; zelfs zijn er bruggen die men *hangt* en andere, zooals de kettingbruggen, die men *spant*.’

Z. *Verslagen en mededeelingen* van de Vlaamsche Taalvroedschap, 1894, bl. 122.

Hipppoliet Meert had gezegd:

‘*In stad*. Gallicisme. *En ville*. Op brieven zullen wij schrijven T/S, d.i. *ter stede, te der stede*.’

Daarop antwoordt Th. Coopman te recht:

‘Het zou eigenlijk moeten zijn: *te dezer stede*. Ik verkies het in Noord-Nederland veel gebruikte en ook hier niet onbekende *Alhier*.’

Z. *Verslagen en mededeelingen* van de Vlaamsche Taalvroedschap, 1894, bl. 118.

[Nummer 18]

Weer en meer over Jan Vaerman

'k **W**ETE een lijvig handstuk zijn van een genaamden P. LE DOULX[(1)]. 't Heet: '*Levens / der Geleerde ende vermaerde / Mannen / Der stadt van Brugge / de welke binnen de selve stad, ofte in andere steden ofte landen hun vermaerd gemaeckt hebben door hunne Geleertheyd, schriften, ende wetenschappen, en daer door verdienen een Onsterffelycken naem / Verryckt met veel aenmerckelycke Historycke aenteekeningen. Opgesteld door* P. LE DOULX *Const-schilder*.'

(1) Deze LE DOULX was: 'Pieter Donatianus gebooren tot Brugge den 1sten Maerte 1730. Zoon van dhr Pieter Franciscus ende van Joeffe Roza Bouckaert. Zeer uytmuntenden Blom- en kleen gediert ofte insect-schilder, hy volgde na in schildering ofte imiteerde zeer wel de gewevene tapyten, en was eenen historieschryver en opzoeker der oudheden van Brugge. Stierf den 14. October 1807 oud 77 jaeren 7 maenden en 14 dagen. Hy was mynen bezonderen boezemvriend. R.I.P.' Aldus spreekt Pieter Van Lede op 't w. 'Ledoulx' in zijn handstuk: '*Naem-Rol ofte aenwijzer tot maecken van eene korte Levens-Beschryving der Mannen gehoor en binnen de vermaerde Stad Brugge ende Lande van den Vryen*....' enz. (Een zware boek, 8 in 't vel). P. VAN LEDE (1768-1836) was een liefhebber van kunst en wetenschappen geweest, hoofddienstman ter gouwelijke handvestzale van West-Vlanderen, en die veel diensten bewezen heeft aan Godsdienst en Vaderland in de Fransche omwentelinge. Dees zijn aangehaald werk alsook 't bovenvermelde werk van P. Le Doulx behooren thans thuis bij Heer A. De Wolf te Brugge.
't Gewrocht van P. Le Doulx bestaat uit twee verzorgde ingebonden boekdeelen, van 2 in 't vel, elk boekdeel van een 550 bladzijden. In hoeverre de man geloofbaar is en kan ik niet wel zeggen. Zijn vaders levensverhaal (Vgl. Le Doulx II, 89-91), zijn eigene betrekkingen met Van Lede, en de lof dien deze van hem weet, moeten ons doen aannemen dat hij een deftig, rechtzinnig en belezen burger was: zoodat men hem over 't algemeene gelooven mag. Doch als het er op aankomt om te zeggen, stuk voor stuk, 'dit bier is te aanveerden of dat hier... vermits Le Doulx het zoo stellig leert', alsdan valt er voorzichtig te zijn. Immers in dien tijd vertelden de geschiedkundigen meestal de eene den anderen na. Een anders zeggen wegen en deden ze niet, of toch niet stelselmatig. 'k Neme aan dat Le Doulx een van de meest ernstige geweest is. Niettemin, is te denken, daar waar hij kan, volgt hij:
'den schrand'ren heer *Van Male* die een boeck
Van deze stoff' begon; maer naer veel ondersoeck,
Wierd door de dood verrast,....' (Le Doulx I, 6).
Deze VAN MALE, zielenherder te Vladsloo, (dezelfde waaraf sprake in *Biekorf* XII, 243 (2)), Jan Pieter Van Male, zoon van Zeger en Agnes D'herbe, afkomstig van Zeger van Male met zijn '*Lamentatien*', had inderdaad zulk een werk begost. '*Beschrijvinge der groote en geleerde mannen van Brugge en van het Brugsche Vrije*, hebbende menigvuldige handschriften gemaekt die opgeheldert sijn door de digt-konste daer hij seer ervaeren in was.' (Le Doulx I, 399). Dit werk en hebbe ik niet kunnen van naderbij leeren kennen. 't Moet, meene 'k, in Kortrijk's stedelijke boekzale bewaard zijn.

In dit werk, bd. II, bl. 257 vlg., staat te lezen:

- ‘1648. - JOANNES VAERMAN, geboren op de prochie van Velsicke ten jaere 1648. Heeft geweest schoolmeester van Brugge. Hij was eenen grooten minnaer der digt-konste en was daer bij seer ervaeren in de cijffer-konste, waer in hij onder andere werken in het ligt gaf, een dat voor tytel voerd: *Academie ofte Oeffenschool van de Mathematica*, gedrukt tot Brugge bij Pieter Van Capelle, 2. boek: in-4°. Opwelk zin-rijk werk maekte den digtkundigen Jan La Bare(1) dese verssen:

(1) “JOANNES ANTONIUS LA BARE, is geboren tot Brugge ten jaere 16.., was meester passement-wever en eenen treffelyken digter..... met eenen vluggen geest.... Hij bragt aen den dag eene nieuwe maniere van jaerschriften te maeken, waer in al de letteren van den A.B.C. tellinge hebben..... Ook... eene andere maniere..., daer niet dan de vijf vocaele of klinck-letters tellen... Hij eijndigde sijn levens-loop den 18 October 1748..... Hij voerde voor kenspreuk: Wilt reden baeren.” (Le Doulx I, 403-407).

> Op, die leergierig niet een onvermoeijde vlijt enz.... (Vgl. *Biek*. XII, 218 (2)).

Desen verstandigen en geleerden man besat buijten/Dese wetenschappen acht verscheyde taelen, en hij overleed ten jaere 1731. Jan La Bare maekte op sijne afbeeldinge dit volgende:

> Siet den heer Vaerman, hier verbeeld na 't sterflijk deel
> Vraeght iemant waerom trof de konst hem niet geheel
> O 't is onmogelijk sijn schrand'ren geest te maelen
> Verlicht met kennis in soo veelderande taelen
> Teweten in 't latijn, en Engelsch, Iers, en Spaensch
> In Hoog- en Nederduijts, in Fransch, en Italiaensch
> Dien geest, ervaeren in den omloop der planeten
> Geviert van pegelaers, landmeters en poëten.

- .... - JOANNES PHILIPPUS VAERMAN, heere van Lelievelde, sone van den voorgemelden, en was ook niet misdeeld van verstand, want hij heeft geweest eenen uijtnemenden en uijtmuntenden mathematicus; hij was ook eenen liefhebber der vlaemsche digt-konste gelijk sijnen vader. Hij stierf ten jaere 1756.'

Zoo leert Le Doulx. Op welke gronden steunt hij, ten minsten voor 't leven van deze twee Vaermans? Op P. Van Male? Le Doulx's vriend, P. Van Lede, op 'Vaerman' zegt: Vaerman Joannes, mathematicus ende vlaemschen dichter leefde a^{o} 1723. Ziet J.P. Van Male, m.s.f. 232, v^{o}.' Van Lede zal wel meêgewrocht hebben met Le Doulx; daarbij heeft hij hem overleefd en was hij meer dan hij thuis in de toenmalige geschiedkundige werkwijzen (Vgl. het voorblad van V. Lede 's handstuk). Hij heeft dus meer kunnen zoeken en vinden dan Le Doulx. Nochtans en haalt hij maar die enkele geboektheid aan

van Van Male. 't Ware ook nog te weten welke de oorkondschap was van Van Maele zelve. Spijtig ben ik Van Male 's werk niet gezien te hebben[1].

Toch moeten we ook indachtig zijn dat Le Doulx een eeuwgenoot was van vader Vaerman en een tijdgenoot van den zoon. Den zoon kan hij aangesproken hebben over den vader. We zeggen den zoon. Maar honderden menschen leefden er die den vader gekend hadden. Laten we maar enkel Jan La Bare noemen, den rijmelaar van daareven.

Een dingen steekt: Op den boek die besproken is in *Biekorf*, XII, bl. 216 vlgg., boek die uitkwam in 1720, staat er '*Aetat*. 66.' Dat is, dat Jan Vaerman, in 1720, 66 jaar vol was ofwel op zijn 66ste. Dan zou hij geboren geweest zijn in 1654 of '55. Le Doulx zegt dat het was in '48.

Is Le Doulx gemist? Of is Vaermans drukker gemist? Het valt te bemerken dat Le Doulx dien boek afschetst als volgt: '2. boek; *in-4°*'. Alleszins is de boek van 1720 een van *12 in 't vel*. Deze laatste zal dus een andere uitgave geweest zijn van den eersten, en niet van het '*Bondig tractaet van de mathematica*', een ander werk van *12 in 't vel*, dat uitkwam in 1717 (Vgl. *Biek*. XII, 216 en 238). Misschien stond 'Aetat. 66' op de eerste uitgave, wat de drukker dan onveranderd zou laten staan hebben op de tweede.

Aldus gissen we 't bestaan van een eerste uitgave van Vaermans '*Academie*' ieverhands uit 1714 of '15: dit om te kunnen Le Doulx gelijk geven over 't aanduiden van 't jaar 1648 tot geboortejaar van Vaerman.

't Ware best eens te zien bij Van Male: of Le Doulx daarin niet misgezien en heeft, alsmede waarom P. Van Lede zegt 'leefde a° 1723'. En bestaat er nog een doopboek van Velsicke uit de jaren 1600? 't Ware niet kwalijk ook daarin eens te gaan kijken.

A.

(1) En zou niemand eens kunnen 't Kortrijksch handstuk te rade gaan?

Onuitgegeven stuk van G. Gezelle (1895)
Verlof zang van den Brugschen 'Studentenkring'.[1]

1.

STORM is 't op zee!
De blauwvoet is aan 't vliegen!
't Oud Brugge voert
de leeuwenvane in top!
Neen, ons. en zal
geen zuiderwind bedriegen;
sterk varen wij het wilde water op!
WEERZANG:
Vergeefs is 't ongeweerte aan 't loeien
en waait de booze storremwind.
in onze gilde is 't jonge diet aan 't groeien,
dat 't strijden en 't gevaar bemint,
dat vechten zal en vechtend nooit vermoeien,
eer 't vrij en vrank den zege wint!

2.

't Studentenvolk
heeft stand aan 't roer genomen;
't vaart recht in zee
voor Godsdienst, Tale en Land.
List noch geweld
en zal zijn hert doen schromen,
want 'Idisbald' in de oppervlagge brandt!

3.

Studenten, laat
een luchtjen ons gaan halen:
't leeren is uit,
ons peil is afgewrocht;
schenkt nu den drank
des noorden in de schalen,
roemt, vrij en blij, de deugd van 't hommelvocht!

(1) De zalige Idisbald is hun Schutsman, en hun kenspreuke luidt: 'Nut en Vermaak'.

4.

Lang luide alom,
op Vlaanderens oude boorden,
‘t lied van den Leeuw’
en de oude ‘kerelzang!’
‘Jan Geerstekoorn,’
Hij is een kind van 't Noorden:
Hij zij alleen de dreupelderversdrank!

5.

Vrij, vroom en recht,
zoo zoeken onze zinnen
‘nut en vermaak’
eenparig, overal;
God is met ons,
't volenden, zoo 't beginnen,
Hij is 't die 't zijn studenten geven zal!

6.

Kome of zij durft,
de looze booze wereld,
vol van genot
en van ontuchtigheid,
staan vindt zij ons,
zoo één zoo al verkereld,
elk tot den strijd gewapend en bereid!

7.

Brande 't op zee,
en briesche 't in de touwen,
't vaartuig is vast,
en vast is onze hand;
steunende op God,
zoo zien wij vol betrouwen,
recht naar ons doel: voor Godsdienst, Tale en Land!

Bloemwerk

TE Brugge, te Iper, te Oostende hoort men vlaamschsprekende jong- en huisvrouwen sommigen spellewerkkant, ‘Dentelle Duchesse’ noemen.

Zou er dan geen echt Dietsch woord ievers te rapen liggen om het onhebbelijk woeker woord uit onzen taalakker te roeien? Gewissen dag vielen mijne oogen op bladz. 372 van het werk ‘*Histoire de la dentelle par* Mme BURRY-PALLISER, *traduite par M*^me^ *la Comtesse* G^on^ DE CLERMONT - TONNERRE. *Paris Firmin Didot*,’ zonder jaartal, en ik las: ‘on fait à Bruges de la guipure analogue à celle d'Honiton(1), qu'on a d'abord nommée ‘Dentelle Duchesse,’ puis ‘Guipure des Flandres’ et ‘Guipure de Bruges.’

En wat zegt men daartegen te Brugge?

Laat ons eerst de koopmans uithooren, en dan 't volk. Maar vooraf valt er te letten op de woorden: ‘qu'on a *d'abord* nommée Dentelle Duchesse.’ Daaruit moeten we besluiten dat reeds van in het jaar 1868, toen Mevr. Burry wrocht, het woord Dentelle Duchesse aan het verdwijnen was, te weten in den handel. Nu, was het woord uit den handel, dan toch was het uit de taal niet.

En wat zegt men in den handel instêe van ‘Dentelle Duchesse?’ ‘*Vlaamsche guipure, Brugsche guipure*.’

‘Guipure’ zeggens De Bo (op het woord ‘werk’) dat is ‘verbasterd werk.’ Zonder meer.

Het woord ‘guipure’ heeft in 't Fransch een eigent-

(1) *Honiton*. Een stedeke van het graafschap Devon of Devonshire in Zuid-Engeland. Vanoverouds maakte men daar kanten. Maar ten tijde van de godsdienstberoerten in de XVI^de^ eeuw, namen vele Vlaamsche en Brabantsche uitwijkelingen hun streke waar hier waar daar naar Engeland. Sommigen hebben hen gevestigd in het graafschap Devonshire. Ten tijde dat Mevr. Burry haar werk over de kanten opstelde, vond men daar nog kantenkoopers bekend met Vlaamsche namen. De kant van Honiton bewaarde lang den Vlaamschen en Brabantschen aard. De kant van Honiton, gelijk hij nu gemaakt wordt, is zeer schoon; koningin Victoria had er eene volle kleeding van. Het Brugsch Bloemwerk is er eene verre weersplete van.

lijken en een oneigentlijken zin. Zoo ook moet het zijn met De Bo's ‘verbasterd werk’ dat er de vertaling van is.

Volgens de taalvorschers is het Fransch. w. *guipure* van Germaanschen oorsprong. Gotisch *weipan* (= bekransen), Dietsch *wippen, weifelen*, enz., Vlaamsch *wijpelen* (De Bo), Fransch *guiper*, gaan terug op den Germ. wortel *weip* = draaien. ‘Guiper’, volgens de Fr. Wdbken, beteekent in eigentlijken zin: 1° faire de la guipure, 2° faire des franges torses. Vandaar ‘Guipoir’: 1° outil pour faire de la guipure, 2° outil pour faire des franges torses.

Moeder zag ik, in mijne kinderjaren, ‘franges torses’ of gedraaide franjen (‘fringen’, op zijn Brugsch) maken. Franjen draaien noemde zij: *drillen* of *fringen drillen*. Den guipoir noemde zij *dril* - een ijzeren haakske belast met eenen loodenen, kogel -; haar werkberd, was de *driltafel. Drilstokken* waren vier stokken geplant op de vier hoeken van de driltafel; aan de drilstokken was er eene touwe gespannen, waaraan de gouden, zilveren of andere draden hingen die moesten tot franjen gedrild worden.

‘Guipure’ duidt eigentlijk een slag van kanten aan, waarvan het platwerk bloemen zijn uit karton, later uit perkement gesneden en omwonden 't zij met goud, 't zij met zilver of met twijndraad. Van daar de Engelsche naam ‘perkementkant’ gegeven aan de ‘guipure.’

In dezen eigentlijken zin vinden we het bij GUÉRIN, *Dict. des dict.*; bij BESCHERELLE, *Dict. Franç.* en bij KRAMERS en BONTE. En bij DE BO? Ook in den eigentlijken zin? Uitleg ontbreekt. Al hadde nog ‘verbasterd werk’ den eigentlijken zin bij De Bo, wij en zouden er ons niet kunnen mede verhelpen; de zoo gezeide ‘Dentelle Duchesse’ of ‘Guipure des Flandres’ en is toch zulk geen ‘guipure’ in den eigentlijken zin van perkementkant: het platwerk is wel en deugdelijk gespellewerkt.

In den oneigentlijken zin wordt 't woord ‘guipure’ toegezeid in den koophandel aan kanten die geen perkementkanten en zijn. Hoe en wanneer? Hier staan we voor eenen doolhof. Geen beter getuigen daarvan dan hoogst

bevoegde bovengenoemde Mevrouw met hare Fransche vertalege, bl. 35.

> ‘Le tenue guipure est maintenant appliqué bien ou mal dans une si large mesure, qu'il est fort difficile d'en préciser la signification. Le moderne Honiton est appelé guipure (zoo is het ook gelegen met de zoogezeide Dentelle Duchesse, die er eene verre weêrsplete van is); il en est de même de la dentelle de Malte et des imitations qu'on en lait à Buckingham. Les Italiens appellent ainsi les vieux points pleins de relief de Venise et d'Espagne. Comment définir le mot. dans quelles limites en circonscrire le sens?’

In den oneigentlijken zin heeft ‘guipure’, zoo men ziet, - het eigenste moet gezeid worden van De Bo's vertaling *verbasterd werk* - eene onbestaakte beteekenis. Iedereen verstaat dat we met dergelijk woord over den weg niet en kunnen.

Aleventwel waarom dit woord ‘verbasterd’? Is de reden misschien in den uitleg dien de woordenboek van Larousse geeft over het woord ‘guipure’?

> ‘Guipure. - Sorte de dentelle de fil ou de soie, à larges mailles, *sans fond*, dans laquelle il entre de la cartisane.’

Hier spreekt Larousse van den eigentlijken perkementkant. Nu spreekt hij van de ‘guipure’ in den oneigentlijken zin:

> ‘Le nom de guipure doit être donné à toutes les dentelles antérieures au 18e siècle. En effet jusqu'au 18e siècle, *le fond des dentelles fut* varié, irrégulier, ce qui constitue la guipure même. *Ce ne fut qu'à partir du 18e siècle, que le fond du réseau* (maaswerk) *se substitua de plus en plus à la guipure*.’

Aldus zou ‘guipure’ heeten ‘*verbasterd werk*’ en ‘Guipure Duchesse’ of ‘Guipure des Flandres’ *Vlaamsch verbasterd werk*’ Nochtans geen levende ziel en spreekt alzoo in ons Vlaanderen.

Neen liever: ik hoorde eenen grooten koopman in kanten de zoogezeide ‘Vlaamsche of Brugsche guipure’, *Point des Flandres* noemen. Gelijk hij sprak, spreken en boeken vele kantenkooplieden. ‘*Point* = werk,’ zegt zeer wel De Bo. Dus in den handel moet de Vlaamsche ‘guipure’ op zijn Dietsch *Vlaamsch werk* genoemd worden. Nog beter *Brugsch werk*, wantik gis, - 't en is maar eene gissing van mijnentwege, - dat ons oude ‘guipure des Flandres’

te Brugge hernomen werd over een halve eeuw, en daar voor den dag kwam verjongd en verfraaid, doch niet verfijnd.

Hoort wat Larousse zegt over de ‘guipure des Flandres’.

> ‘La guipure des Flandres, aux fuseaux et à l'aiguille, atteignit son plus haut degré de perfection au 17e siècle. - Aujourd'hui elle se fabrique encore, mais elle a perdu de la finesse qu'elle eut au grand siècle; on la recherche pour la décoration des rideaux, des lits, des toilettes, etc. Cette guipure manque de relief, mais elle est opulente.’

Goed en deugdelijk gesproken!

‘Aujourd'hui elle se fabrique encore’. Ja, en meer dan ooit te Brugge en in den buiten overal. Duizenden vlugge vingers zijn dagelijks aan 't werk. De werkege die met moeite 0 fr. 80 daags wint aan 't ‘Valencijnsch werk’ wint 2 fr. en 2 fr. 50 daags aan de ‘Guipure des Flandres’. Iper blijft hardnekkig aan zijn Valencijnsch met vierkantte maaswerk verslaafd.

Maar wat zegt ons volk tegen onzen kant?

Welken naam gaven onze Vlaamsche voorouders aan de ‘*guipure des Flandres*,’ ‘au grand siècle?’

Hebben de Bruggelingen, die de oude ‘guipure’ hernomen hebben, den naam van ‘Dentelle Duchesse’ daaraan gegeven ter eere van de toenmalige ‘Duchesse de Brabant’ nu onze huidige koninginne? Of bestond de naam van ‘Dentelle duchesse’ vanoverouds?

Is de oude name misschien ‘Trollekant’?

In het Bijblad van Loquela in Wiedmaand 1888, heb ik de volgende vraag gesteld:

‘In de *Histoire de la dentelle par* Mme BURRY-PALLISER, *traduite par M*^{me} *la Comtesse* G^{on} DE CLERMONT-TONNERRE, bladz. 103, leest men het volgende:

> ‘Les vieilles dentelles flamandes sont d'une grande beauté; quelquesunes ont des fonds variés. La fig. 55 représente un genre de dentelle appelé dans le pays Trolle-kant, terme dont nous n'avons pu découvrir le sens, quoiqu'il ait été adopté en Angleterre, où il désigne une dentelle ayant un fond particulier.’

‘Wat is Trolle-kant?’

Trolle-kant, - 't zou dienen Trollekant gesteld te worden - woord onverstaanbaar voor Mevr. Burry, en welke ik tot nu toe nog niet gevonden en heb op 's volks

lippen, wordt uitgelegd in het boekje: *Dentelles flamandes de feu M*^{me} *Augusta Baronne Liedts, données à la ville de Bruges* (*Musée de Gruuthuuse*) *1889. Catalogue. Imprimerie Saint-August in, Desclée-De Brouwer et C*^{ie}, *Bruges*, als volgt:

> ‘Ce nom de Trolle-kant, travesti à plaisir, a été rarement compris. Il dérive du Suédois: Trolle (fée). Or, comme le mot flamand *kant* (dentelle) est aussi d'origine suédoise, et signifie: bord, rebord, coin; Trolle-kant se traduit par: dentelle féérique, ou fantastique’ (bladz. 49, opmerk.).

Dat het woord kant van 't Zweedsch komt, is iets nieuws voor de taalvorschers!

Van dit kantwerk zegt Mevr. Burry dat de Trollekant is: ‘une dentelle ayant un fond particulier.’

De ‘Catalogue’ legt zulks nader uit:

> ‘Ce qui distingue le Trolle-kant, c'est, outre que la couture des fleurs aux fuseaux est marqué par du gros fil (type Anversois et Malinois), d'avoir des jours plus variés.’

Gros fil! Wijst dit misschien op *drol* = grove draad (De Bo. Van Dale)? Of is drolkant (van *drol*, uit drillen = draaien) eenvoudig gedrilde kant, gedraaide kantwerk?

In den Trollekant vindt men daarenboven den *ijsgrond* (Fransch: fond de neige). *IJsgrond* is Ipersch. Waar men *IJelgrond* of *IJdelgrond* zegt (De Bo), en weet ik niet.

'n Zou dus de Trollekant de ‘Guipure des Flandres au grand siècle’ niet zijn? of eene verscheidenheid ervan?

En welk is 't huidig volkswoord voor 't hooger zoogemeend handelswoord ‘*Brugsch werk*?’

‘- Zuster, zei ik op een dag aan een Brugsche geloftelinge, die zeer fraai op haar bolde en omdraaiende kussen het zoogezeid “Dentelle Duchesse” wist te spellewerken: het is Brugsch werk dat ge daar spellewerkt?

- 't En doet, Mijnheer, zei ze alzoo. Brugsch werk is Brugsch Valencijnsch met rond maaswerk; hetgeen ik nu spellewerke heet *Bloemwerk*. Het is de naam dien wij aan dit werk geven; nooit en geven wij het een anderen.

- Bloemwerk? Alle kant is bloemwerk?

- Dat is al heel wel! Maar in 't Valencijnsch, is

't platwerk te gare, en terzelvertijd gespellewerkt met 't maaswerk; in 't Brusselsch en in 't Alençonsch[1] werk worden plat- en maaswerk afzonderlijk gewrocht en later bijeengebracht. Maar in dit Brugsch bloemwerk blijven de bloemen afgezonderd zonder maaswerk, enkel te gare hangende door de opvolling; en daarom heeten de Brugsche spellewerkegen dit werk bij uitstekendheid: Bloemwerk of Brugsch Bloemwerk[2].'

Moest eensdaags de wensch van den Eerw. Heer Hugo Verriest (*Nieuwe Tijd*) verwezentlijkt worden, te weten: dat al hetgene nopens het West-Vlaamsch verzaaid ligt in De Bo 's Idioticon, in Rond den Heerd, in Loquela, in Biekorf en elders, zou verzameld worden in eenen West-Vlaamschen streekwoordenboek, dan zal, verhope 'k, ons volkswoord daarin vermeld staan in dezer voegen: *Bloemwerk* of *Brugsch Bloemwerk*; bij spellewerkegen. Fr: Dentelle Duchesse, Guipure des Flandres, Guipure de Bruges..... enz.[3].

Wat is nu eigentlijk Brugsch bloemwerk?

> 'C'est une des plus jolies dentelles qu'on puisse voir, zegt de Engelsche Mevr. Elle est blanche et se compose de fleurs tissées au fuseau et rattachées entre elles par des barettes à picot.....[4] Cette charmante dentelle est une imitation d'une guipure du dix-septième siècle, mais perfectionnée et rajeunie.'

Ten slotte, wat men in 't Fransch zegge, in 't Dietsch heet *Dentelle Duchesse*: onduidelijk gezeid 'Vlaamsch verbasterd werk'; meer onecht gezeid 'Brugsch werk'; met een oudtijdsch woord 'Drollekant' misschien; maar met een schoon eigen en echt volkswoord *Brugsch Bloemwerk* of *Bloemwerk*.

ANT. VERWAETERMEULEN

(1) Het zij gezegd ten gerieve van dezen die in onderhandeling komen met de Brugsche spellewerkegen dat *Point d' Alençon*, aldaar verwrongen wordt tot "pontelason".
(2) Niet alleen te Brugge, maar ook geheel West-Vlaanderen door, is het woord Bloemwerk mondsgemeen bij de spellewerkegen.
(3) Wanneer het bloemwerk met groven draad gespellewerkt is, draagt dit grof werk in den handel den naam van 'dentelle d'ameublement' omdat het gebruikt wordt tot pronkinge voor raamgewaad, stoelen en bedden.
(4) "Opvolling" bij onze spellewerkegen.

Van de Mare

IN de verleden jaargangen van BIEKORF, onder ander V^{de} Jaar, bl. 299 en 367, is er sprake van de ‘Nachtmerrie’ ofte ‘Mare’; daar wordt gevraagd of er niemand anders daarover wat vernomen heeft uit den mond van 't volk. Hoort wat ik nog te weten kwam: 't Wordt gezeid dat de mare een vrouwmensch is, die haar in alle slag van dieren kan veranderen: vooral in een katte, ook in een geite die alle grootten kan aannemen. De mare, zoo zeggen ze nog, is heden ten dage bijna geheel onmachtig, ‘omdat het geestelijke te machtig wordt’.

Daar was ook sprake over de gewassen die van de mare bereden worden, en er werd gezegd dat vooral de koorngewassen daaraan onderhevig zijn; elders is het nochtans meest jonge brom, elzenhout en kopwilgen. Nog daar in *Biek*. gaf men als kenteekens dat zulke gewassen langs den grond kruipen; bezuiden Brugge aanziet men al de vlak gegroeide gewassen als door de mare bereên.

Ik vond nog eenige weermiddelen die ik nog nievers geboekt en zag.

Zoo zal men, als behoedmiddel, paaschnagel onder den drempelsteen steken en wijwater gebruiken; dan immers en kan de mare niet binnen. Zoo komt het dat ze nooit in de kerke en sluipt, want daar ligt paaschnagel onder den drempel.

Ook nog neemt men eene wisse mee naar bedde, de mare en kan er niet over.

Een zonderlinge middel om *een ander* van de mare te verlossen is de volgende:

Als ge vermoedt, zonder het vaste te weten, dat de mare ievers in een huis gaat, b.v. te Dingens', neemt nen zakneusdoek dien ge toevoudt tweemaal hoek over hoek, en legt in de tweede voude een maaltijdmes, met den top naar den hoek. Neemt dan den zakneusdoek in uwe handen en zegt:

> 'k zoek de mare,
> 'k weet niet ware,
> ze is te... Dingens'!

en raadt aldus dien name. Legt dan zóó den zakneusdoek op tafel en gaat slapen. Is 't dat ge wel geraden hebt dat de mare eigentlijk te Dingens' was, zal 't mes 's anderen daags nevens den zakneusdoek liggen en Dingen zal van de mare verlost zijn. Zoo ge misgeraden hebt, zal het mes nog in den zakneusdoek liggen.

Om de horsen van de mare te bevrijden: een spriet nemen en op de sprieteinden al binnen tegen de staldeure zetten.

En de middel dien ze over ouds in Veurne-Ambacht in 't werk stelden was: ‘Twee nieuwe brycken die men heeft gestolen cruyswys in den stal boven de peirden hanghen om die te bevryden van quaede sieckten ende andere ongevallen: ofte *maere stocken* boven de deure van den stal steecken opdat de peirden van de maere niet en souden bereden worden’[1].

J.D. ST.

Mingelmaren

't Is jammer!

IN 't Brugsche blad ‘*La Patrie*’ van 17sten in Herfstmaand ll., was er sprake van de zoogenaamde *Kitteldreve* gelegen bij Brugge-stad en thans op Brugschen grond. Volgens Gilliodts, zegt het blad, was ‘*Ketelwicporte*’ vroeger de bijnaam van de ‘*Vlamincporte*’ te Brugge.

't Woord zou afstammen van een oud ‘*kettel*’ of ‘*kattel*’ dat vee beteekent, en van ‘*Wic*’. En de bijnaam zou ontstaan zijn om den wille dat het veeltijds langs daar was dat 't vee uit de vette noordsche bilken steêwaarts kwam. 't Vervolg van den ‘*Vlamincweg*’ buiten de ‘*Vlamincporte*’ liep vroeger tot op Siut-Pieters en was de ‘*Keteldreve*’. In de laatste tijden lag die dreve op Coolkerkegrond.

Nu is ze ingelijfd bij Brugge en, zoo sluit *la Patrie*, Stads bestier ‘a changé ce nom par trop trivial en *Bloemstraat, rue des Fleurs*.’

Nu zijn we der wel meê! Laat ons aannemen dat *Kettelwic* taal- en geschiedkundig goed uitgeleid wierd. Daar zouden we dus een overoud woord voorhanden hebben, eigentlijk ‘zoo oud als de strate’.

(1) Uit een handstuk van de jaren 1700, bevattende eenige ‘superstitien’ uit Veurne-Ambacht.

Een woord dat voor taalkunde even onschatbaar is als voor geschiedkunde. En liever als zulk een schoon oud erfdeel blij en bezorgd te bewaren, doet men nu al dat in eens macht is om het weg te krijgen. 't Is 'trivial'! Heere toch! Dan moeten we bijna geheel Brugge veranderen.

En insteê daarvan stelt men '*Bloemstraat*'! 'k Vrage 't eens, is er iets meer 'trivial'? Willen die heeren wegendoopers nog namen van dat slag, dan zijn er bij duizenden.

Dat ze maar de volgende uitvagen: 't *Blindezelstraatje*, de *Gapaardstrate*, de *Ezelstrate*, 't *Kemelstraatje*, 't *Balsemboomstraatje*, de Oliebane, 't *Gottje* enz, enz...

Ze kunnen zetten: Boomstraat, Waterstraat, Regenstraat, Vuurstraat, Stoomstraat en nog andere stomme straten! Evenzooveel namen die. niets en leeren en niets en herinneren. Toen zal 't oude Brugge een keer schoone zijn.

Tot heden toe 'n was er gewis maar één *Keteldreve*; overal waar men dien naam hoorde uitbrengen herkende men aanstonds de Brugsche dreve! Maar spreekt me nu van '*de Bloemstraat*'! 't Kunnen er vijftig en honderd zijn in West-Vlaanderen aleene!

Heele dagen wordt er door diezelfde heeren geklaagd en terecht dat de menschen onthecht en ontworteld geraken uit hunnen thuis, omdat ze te lichtveerdig 't ouderlijke en 't erfelijke eruit bannen en door nieuwerwetsche prullen vervangen. Zoo komt het dat goede overleveringe afgebroken wordt, en medeenen een stevige waarborg van maatschappelijke vrede en welstand. En wat is eene stad, een vlekke anders dan een groote thuis? Ieder hoek of kant, weg of wegel, ieder pad, ieder gracht heeft zijnen naam op den buiten; en zoo sommig volk hem niet en kent, dat ze hem leeren kennen! Dan en is dit toch geen reden om 't volk van 't geweste op eigen erve vreemde te maken. 't Gaat al zeere genoeg. God gave dat het min zeere ging!

't Is jammer dus voor tale, geschiedenisse en eigen aard.

En daar we nu doende zijn over 't geven van namen aan de wegen, nog iets.... iets anders.

Als men een ouden weg in stad inneemt, dat men dus den naam gerust late; maar als 't gebeurt dat een nieuwe weg gebaand wordt, waarom en zoeken de heeren, die hem doopen, niet taalkundig te werken? Zelden maken ze namen die zoo wel gelukt zijn als *Zeebrugge*. Meestendeel komen ze uit met ondietschheden lijk *Brugge-Noord* instee van *Noord-Brugge* (Vgl. *De Gaz. v. Brugge* op 4^{den} in Koornmd. 1900, en *Biek*, XI, 304); oftewel smeden ze daar iets aaneen dat onuitspreekbaar is. Zulke laatste handelinge in 't bijzonder is niet verstaanbaar. De wegnaam is gemaakt ten gebruike en ten gemak ke van 't volk. En die heeren zien uit hun oogeputten dat 't volk deze mankgeboren namen nog meer zal verminken, en heel iets anders zeggen als wat die heeren geern zouden hooren. Een voorbeeld: Is het altijd goed menschennamen aan wegen te geven? Heel dikwijls zijn die namen geen namen. 't Moest nu onlangs instee van *Koeisteertstraat*, die een geschiedkundige naam is (Vgl. VERSCHELDE, *Rues*.. bl. 125), een ander naam komen. 't Was *Pourbusstraat* te wege. En spreekt me die ...*usstr*... uit! Nu, elk ging daarmee den grooten

Pourbus indachtig zijn. Maar ja-ze, wat zeggen de menschen? *Boerebeuzestrate*! En daarmeê is Pourbus eens wel gekend, niet waar? Alzoo spreken ze ook van de *Simmerolstrate* (Sher Jan Miraelstrate) en *de Spaarstrate* (Niklaai Desparsstrate) en de *Dagmoederstrate* (Damhouderstrate) en de *Serregerrewerrewijnstrate* (Sher Gheerwijnstrate) en wat weet ik al!

Alzoo ook zullen er veel nieuwe namen varen! B.v. de Stübbenstraat zal wel de *Stuifstrate* worden. Laat het daar maar eens stuiven.

't Zou daar toch moeten op geschaft worden. Of toch men en doet het nog niet genoeg! 't Is jammer!

Zouden we wel vooruitgaan?

ONLANGS in *Onze Tijd* van 24sten en 31sten in Koornmaand en van 7^{den} in Herfstmaand stond er een belangwekkend woordvervolg over 't Dietsche taalleven. 't Was te doen geweest in *Le Temps* van Parijs, in *Le Figaro*, en in de *Frankfurter Zeitung* tusschen meer en min verstandige lieden. Daaruit bleek dat in Noord-Dietschland het Engelsch stijf gekend geraakt en nog meer het Duitsch. Van dit laatste gaat het zooverre dat Hgl. Kuyper, thans eerste landschepen aldaar, begint met vreeze te liggen ‘omdat de *Duitsche taal* te veel gelijkenis heeft met het Nederlandsch, en men dus meer *gevaar* loopt *dat zij zich gemakkelijk in de eigen taal indringt*...’ Lange is 't dat er uit West-Vlaanderen over dit gevaar gewaarschuwd werd. Eindelijk is de waarschuwinge goed gevonden. Ei mij! Beter late als nooit.

En geheel dit woordenspel wierd in gang gestoken door de klacht van iemand uit Nederland, ievers een overgewaaide Waal. Ge zoudt hem moeten hooren klagen, putten in de eerde: eerst op het indringen van bovengemelde talen in Nederland; wat gebeurt, moet ge weten, ten nadeele van ‘l'Alliance Française’; daarbij zegt hij:

‘Eindelijk schijnt de Vlaamschgezindheid (manie flamingante) die in het Westen van België woedt, eene smetziekte. In Nederland werd een bond gesticht ter bescherming der nationale taal. Bij sommige zijner leden is het een blijk van wellevendheid (de bon ton) eene soort van misprijzen te toonen voor de vreemde talen en *al de woorden van vreemden oorsprong uit de taal te verbannen*. Een blik in het woordenboek zal u overtuigen dat die woorden talrijk zijn. Deze heethoofden (fanatiques) droomen eene nationale letterkunde die de schouders doet ophalen aan alle verstandige menschen.’

Die vertalinge uit het Fransch komt van *Onze Tijd*, die den steller dier woorden ook dapper op zijn duimen geeft.

Ondertusschen weten we daaruit dat men, langs dien kant ook. in Noord-Dietschland, aan West-Vlaanderen begint gelijk te geven. Dat wekt den moed. ‘Gezwegen,’ heeft Gezelle altijd gezeid, ‘en gewrocht!’

[Nummer 19]

De H.-Catharinakerk buiten Brugge
(*Vervolg van bladz. 246.*)

TUSSCHEN de kerk en de Gentpoort aan den eenen kant en de H.-Catharinapoort aan den anderen kant, was er een weg, die aan de kerk toebehoorde.

Den 12^{den} van Grasmaand 1369 gaven Jan, heer van Gruuthuyse, en Isabella, zijne gezelnede, den weg naar de H.-Catharinapoort: hij was 10 voet breed en ging langs het kerkhof tot aan de Kortrijksche baan(1).

(1) Dit stuk is onder de kerkhandvesten niet wedergevonden.
Gailliard (Ephémérides...) spreekt over deze gifte, en in de opneming van de oorkonden, in 1832 opgesteld, staat de inhoud van dit stuk uiteengedaan als volgt:
Pak 1300; kerke; t^{k} 16; a^{o} 1369 '*Den 12 April, Jan heere van Gruudhuyse en Isabella van Hagenoud zijn wijf geven aan de kerke, van Sinte Cathrine eenen weg streckende langs het kerkhof van vooren tot ter straete, breed 10 voeten.*'
Daarin wordt dus enkel gezeid dat de wegging '*tot ter straete*' en Gailliard zegt: 'tot aan de *Kortrijksche* strate.'
Gailliard's zeggen is ten anderen geheel waarschijnlijk, daar de Heer van Gruudhuyse grond bezat 'buiten de H.-Catharinapoort' en niet 'buiten de Gentpoorte.' In eene oorkonde van 22^{n} in Nieuwjaarm. 1362 staat er gesteld, dat de kerkheeren van S. Catharina gaven 'tenen euweliken cheinse [aan] Pauwels beelaerde, hagheten sinen wive,... viere cameren.... *buten sinte Katelinen porte* bi den scribowe an.... den hanke van den plateelstraetkine... *op sheren land van den Gruudhuse*...' Dit stuk berust in 'Pak 1300, kerke, t^{k} 15.'

Over den weg naar de Gentpoort is er sprake in eene oorkonde uit 1547[1], waaruit blijkt, dat reeds dan sedert onheuglijke tijden zulk een weg aan de kerk toebehoorde.

Een twist was ontstaan over het bezit en het gebruik van deze baan.

Vóór 'de Raedslieden skeysers.... gheordonneert in Vlaañ.' verscheenen als *heescher*: 'Pieter de Madaria coopman vand. natie van biscayen te garante commen zijnde Loupes de la Couronne'; en als *verweerders*: 'Sebastiaen de Beste, Willem Lecbloc ende Arnout Houc', kerkheeren van Ste Catharina.

Wat beweerde de eischer?

Hij zei dat hij en andere zijne voorzaten sedert lang in 't bezit waren 'van zekere partye van lande, ligghende bijd. vesten vañ stede van Brugghe, tusschen der Ghentpoorte en Ste Cathelinen poorte.'

Hij meende dus het recht te hebben, dit land te bevrijden '*van zeker straetkin commende van Ste Cathelinen kercke naer de voors. Ghentpoorte*'; en daarom had hij eene gracht doen delven 'ligghende ande noortzyde van tzelve straetkin jeghens ende voor de haghen vand. voors. lande.'

Welnu, de kerkheeren 'hadden heml. vervoordert zeer onlancx.... de voors. gracht... faictelyck in de goede weke binnen den vastenenen int jaer XV^{c} V... en veertich te doen vullene, ende daarin boomkins te doen plantene.'

De eischer vroeg dus de bekrachtiging van zijn recht en eene schadevergoeding, 25 pond grooten bedragende.

Met Loupes de la Couronne waren eerst 'Jan Dassonville ende Franchois Sere (?) als ontfanghere vande Jacopinessen buuten Brugghe' komen klagen; maar later bleven de

(1) Pak 1500, kerk, t^{k} 13.

twee laatsten achter en Loupes de la Couronne stond alleen.

De verweerders van hunnen kant hielden staande, dat het allen bekend was dat '*de voorñ, parochiekercke van S*^{te} *Cathelinen toebehoort eenen kerckweg ende lyckweg vañ wyde ende breede dat vier personen daer deure zy vry comodieusel. ende onbelemmert gaen ende passeren moghen een lyc dragheñ..... vanden welcken de voor, kerke van allen ouden tyden recht ghehadt eñ ooc by haren regierders kerckm*^{rs} *parochianen eñ andere paisivel. gebruuck hadde inder voughe wydde ende breedde boven verclaerst*...'

Na 't overlijden van *Malaert Lauwereins*, in zijn leven kerkheer van Sinte-Catharina, was het land, nevens den kerkweg liggende, gekocht geweest door den eischer.

Tusschen den weg en dit land was er 'een greppe van widde van twee voeten ofte daeromtrent'; maar Loupez, korten tijd vóór het geding, had eene nieuwe gracht, twee of drie voet wijder als te vooren, doen delven en '*stakytsen*'.

Daardoor werd de '*lyck- en kerckweg*' zoo vernauwd, 'datter qualic twee persoenen neffens elcanderen lydden ende passeren cousten'.

De *verweerders* dus hadden 'tzelve werck uutghedaen trecken ende restaureren metsgaders de voors. gracht ghedaen slichten doende daerinne *als wesende den gront van der kercke* planten zekere plantsoenen'.

De uitsprake van dit geding was ten voordeele van de kerk. Na alles, 'met rijphede van raede' onderzocht te hebben, besloten de Raedslieden 'dat hem de voorn. heesscher met quader causen becroont ende beclaecht heeft vanden venveerers'; en Loupes werd veroordeeld 'in de costen van des. ghedinghe'[(1)].

(1) 'In kennissen der waerheden' hadden de raadsheeren 'den zeghele van camere vand. raede in Vlaen. hier anne ghedaen hanghen'. Deze stempel is weg. Het stuk werd 'ghegheven te Gent den ellefsten in Octobre a^{o} xv^{c} zevenenveertich'.

***

Op het einde van de XVI^{de} eeuw waren de Geuzen volop aan 't woelen in Brugge[(1)].

Den Zondag, 11^{den} jn Koornmaand 1566, drongen de Geuzen in de kerken van Ste Kruis en van *S*^{te} *Catharina*, als reden aanhalende dat het regende: Dank zij echter de tusschenkomst van de Wet van Brugge werd er aan de kerken geene schade toegebracht[(2)].

Eenige jaren later, in het begin van 1578, gebood de Roomschgezinde Wet van Brugge al de kerken en geloftelingshuizen, die buiten en bij de stad stonden, af te breken. De Geuzen immers kwamen gewapend op onze stad af, en men vreesde dat ‘de geusen met eene compagnie daer meê soude voor onse stadt commen en sy eenighe van de platsen souden hun sterck maken als datter niemandt uyt den stadt en soude konnen noch mogen commen sonder in de vyanden handen te commen, ende om in dien groeten peryckel niet te commen, soo hebben myn Heeren den magistraat ende collegie van

(1) Vooraleer over deze rampzalige tijden te spreken, zal het niet nutteloos zijn nog eene oorkonde van 20sten in Grasmaand 1486 (pak 1400, kerke; t^{k} 36) aan te halen. Daarin is er immers sprake van den Heilig-Bloeddag, die ten allen tijde voor Brugge een ware hoogen blijdag geweest is...
Lodewyc Greffin, porter der voors. stede [van Brugge] *ende joncfrauwe Barbele zyn wyf*, had eene jaarlijksche rente gegeven, begeerende *dat er in de drie daghen voor de solemniteit van der upvaert ons liefs heeren Jhesu ghebenedyt*, eene Mis zou gezongen worden in de kerk, *daerup elc van dien daghen de stacie woord vander processie*.
Sdicendachs in de cruusweke was de *processie versaemt* in de H.-Catharinakerk buiten Brugge. Dáár werd dan ook plechtig de Mis gezongen; maar de proost van O.L. Vrouw te Brugge, die de gifte aanveerd had, wilde dat *waert by alzo dat den heyleghen bloeddach quaeme up den zelven processie dach als men gaen zoude ten kerke van sinte Kathelynen voors. zo zal men die messe die men dan zynghen zoude in de zelve kerke van sinte Kathelinen zynghen in onzen choor naer mattene sdysendaechs daernaer eerst commende up dat meughelyc zy, of eenen andren dach binder octave, die daertoe best dienen zal*.

(2) Histoire du Séminaire de Bruges, par A.C. DE SCHREVEL, t. I, Première partie, p. 770. Bruges, L. De Plancke, 1895.

Brugghe selve ghedaan doen voor dien tydt eer de nieuwe ghesinde in onse stadt van Brugghe waren'[1].

Zóó vernielde men de kerk van Ste Kruis; het godshuis van de H. Magdalena werd overgebracht naar het huis van Nazareth; het *Satrusenclooster* verhuisde *tot Jerusalem binnen der stede van Brugge; de susterkens van der Annunciaten*, nog de *Roode susters* genaamd, die buiten de Ezelpoort woonden, kwamen in Brugge in het *Fluweelhof* op de parochie van St. Gillis[2].

Zóó verging het ook, zegt Zegher van Male, met 'de parochiekercke van Ste Catharina, buyten Brugghe, neffens der stad, die is oock afghebroken geweest metten torre en cappellen ende datter aencleeft, ende al de materialen ende afbraecke syn vercocht geweest voor de selve kercke, ende sy hebben heurlieder prochie-kerke ghemaect van St-Jacobs-capelle staende by de Catharinepoorte.'

Eilaas, klaagt Zegher voort, het afbreken van al die kerken kon niet baten: men deed het om de stad te vrijwaren, en niettemin werd ze door de Geuzen in Lentemaand 1578 ingenomen 'met bedroch ende valscheyt van onse eyghen poorters, met intelligentie van myn Heeren van Gendt, by assistentie van mijn Heere van Ryhove, heurlieder captain.'

(1) Bladz. 14 van de '*Lamentatie van Zegher van Male*, behelzende wat datter aanmerkensweerdig geschiet is ten tijde van de geuserie ende de beeldstormerie binnen ende omtrent de stadt van Brugge. Gent. Drukkerij van C. Annoot-Braeckman, 1859'. - Uitgave van de VLAAMSCHE BIBLIOPHILEN.

(2) Vgl. *De bekende Pastors van Sint-Gillis te Brugge door kanonik* E. REMBRY, bladz. 73-82. Daar ook vindt men het bewijs dat de kerken in 1578 geslecht werden, nadat de wet van Brugge, den 17 in Schrikkelmaand, *het noodig octrooi om nieuwe vestingen te maken* verkregen had, om des te beter aan de geuzen te kunnen weerstaan.
Ten anderen, uit het verhaal van Zegher van Male blijkt het, dat het afbreken van de kerken in verband staat met de inneming van de stad door de geuzen, hetgeen in 1578 geschiedde.

Dit alles zij gezeid, om te toonen dat J.P. van Male, in zijn handstuk (waarover hierboven sprake was), ten onrechte beweert dat de kerk afgebroken werd in 1576.

Onder de handvesten van de H-Magdalenakerk bestaat er nog eene *Tweeste Rekeninghe*(1) over de ontvangsten en de uitgaven tijdens het slechten van de H. Catharinakerk.

Als de kerk moest afgebroken worden, dacht men eerst van al op de bidstede van de eerweerde Vaders Willemijnen, die dan binnen stad bij de Gentpoorte stond(2).

Daar hadden 'pastor ende kerckmeesters, te groote coste ende moyte... ghedaen stapelen int cloostre, *daer zy haere prochiek*^{e} *ghecoren hadden*, alle de schaeillen, teghelen, ende ooc ghedaen legghen alle thouttewerk, als ghestoelten, cruucen ende anderssins daer mede de voorñ kercke verciert was.' Maar, aangezien 'telex leetweezen corts daernaer utghecommen es den beroerlichen tyt int stic van de religie'; zoo is 't gebeurd; 'dat de wet van Brugghe - om me beter ghedaen dan ghelaten - benoodicht es gheweest te doen afzetten (omme de furie van eenighe quaetwillige te schuwen) alle de beelden ende chiraten van de voorn. kercke van de Willemijnen.'

Korten tijd nadien maakte men eene *religioene vrede* en er werd 'gheordonneert by die voorn. wet tzelve clooster ghesloten te blijfven, zoo dat men der gheenen dienst meer doen en mochte'(3).

De parochianen van de H.-Catharinakerk bekwamen 'een capelle binder kercke van onze Vrouwe, patronesse

(1) 'Tweeste Rekenin ghe die doen es Zegher bisscop als ontfr^{e} vander kerke van Ste Kath^{ne} was by Brugghe die men jeghenw. was houden tonzer Vr^{e} in Brugghe vande Reste van den ontfanek ende uutgheven..... in ponden, scell. en gron.'
Die rekening werd gedaan 'desen 8sten dach van Septembere xv^{c} 79.'
Waar de eerste rekening van den 11^{den} in Koornmaand 1578 belonden is, zijn we niet kunnen te weten komen.
Uit de tweede rekening trekken we al de volgende bijzonderheden.

(2) Nu nog is er dichtbij de tegenwoordige H.-Magdalenakerk en bij de Gentpoort eene straat: '*Willemijnendreef*' genaamd.

(3) Zegher Van Male (*Lamentatie*): 'De Willemyne Broeders by den Gendpoorte die letter waren, hebben hemlieden uytghesonden in de Gods gheleede, huerlieder kercke hebben die gheheel ghespolieert, gherooft, gheruineert ende gheprofaneert.'

vande zelve kercke van Sinte Kath^{ine}.' In O.-L.-Vrouwkerk immers mocht men 'volgens tcontract van voorn religioene vrede.... den goddelicken dienst naer de oude ghecostumeerde manier doen'.

De eerweerde Willemynen waren uit Brugge vertrokken, maar in hun gesticht had men al de voorwerpen, die van de afgebrokene H.-Catharinakerk voortkwamen, laten liggen.

Niemand was er dus om dit goed te bewaken, en zoo werd er veel gestolen. 'Veel ende diversch houttewercq als cruucen ende anders [werd] bij den soldaten, daghel. ter poorte waeckende, ghehaelt ende ghestolen ... zoo ooc wierden van achter ghehaelt over den muer diversche teghelen en schaillen, die aldaer ghestapelt stonden'.

Pastor en kerkheeren zagen dat er weldra niets of weinig meer zou overgeschoten hebben, en daarom hebben ze 'dezelve schaillen, teghelen en tgene diesser ghebleven was vande ghebrokene ende afghedaene ghestoelten, doen vercoopen by den stocke en ooc by der handt.'

Buiten dat, staan er in die rekening *tot memorie* nog twee andere bijzonderheden, die aanmerkensweerdig zijn:

'Nopeñ dornamenten, die van Ste Cath^{ne} ghebracht waren te Willemynen: Orgie glazen sacramentshuus doxaal beelden zarcken metaelwerck buffetten briefven eñ anders waren ter date van desen noch bewaert by diversche goede vrienden eñ prochianen, zelateurs vañ catholicq ende roomsche religie'.

'Nopeñ de doeken tot vier bij de kerckm^{rs} ter groote excessive coste afghedaen ende ghestelt te Coletten int clooster, zijn..... wechghezonden met andere doeken van alle andere kercken.'

Moeilijk, klaagt nog Zeger Bisschop, de ontfanger, was ''t innen van alle de... schulden... zonderlynghe de gone, die vande materiale brake ghecommen zyn'. Kwade tijden waren 't en haastig moest het gaan, 'midts dat de kercke up een spronck moeste ghedemoliert zijn omme den noot by laste van de wet, ende à son de trompette: zoo dat

tgonne niet terstont ghebroken en conste zijn, gheabandonneert was.'[1].

De H.-Catharinakerk buiten Brugge werd niet heropgericht. De parochianen keerden terug naar de oude Moederkerk van O.L. Vrouw, totdat ze in 1588 de verlatene bidstede van de Wollewevers afgekocht hadden. Van dien tijd af heeft de kerk altijd binnen *Brugge* gestaan.

L. GHYS

't Bollespel

'k **Z**ITTE geren rond den avond,
als de zonne, bontgeplekt,
in de lucht half weggesteken,
met heur sluitende ooge blekt;

'k Zitte geren, in de schaûwe,
waar er breede linden staan,
u 't aanschouwen, blijde landvolk,
spelende in de bollebaan!....

Schoone zijt gij - en g'en weet het -
los gekleed en los geschoeid,
met uw lichaam, kloek lijk eeken,
met uw wezen, bruin gegloeid...

't Spel begint... en d'eerste bolle
uit een zekere hand gebold,
loopt, gelijk een bolle garen
ziedend over zijde rolt;

totdat zij, al schuddebollend,
waggelt, en 'goên avond' zegt,
en heur eindlijk, moêgeloopen,
voor de pluim te slapen legt.

's Bolders ooge speurde, brandend,
't loopen van de bolle na;
nu verzint zijn geest, de vesting
op te bouwen in de trâ.

(1) Vgl. kanonik E. REMBRY (*Bekende pastors*....) bl. 79. 'Te dien gevolge gaven de heeren van de wet een bevel uit, waarbij al de gebouwen, in den omtrek der stad gelegen, in twintig dagen tijds moesten plat geleid worden.'

Angstig klinkt het: Een hierbij nu!....
en daar dobbert vaste en stout,
dat de zagerlinge wegstuift,
eene tweede tegen 't hout.

Eene derde legt den truis vol.
en twee andre, zwaar lijk lood,
leggen, d'eerste bollen schuttend,
breed bijeen, hun zelven bloot...

Nog twee dammen, korte blokken
hollebokken, flauw en moê,
en, hoerah... daar ligt de vesting,
en daar ligt de stake toe!.....

En de bolders monklen vreedzaam:
't blijft aan ons, het ligt te sterk!....
en ze rooken bij de linden,
wachtend naar het tegenwerk...

Daar!.... De hand van eenen reuze
jaagt een bolle naar den truis,
maar ze schampt, ze springt omhooge
en ze ploft in 't zagegruis...

Nu een tweede, scherpe schutter
schiet er vastgesloten naar,
valt de hollen aan in 't herte,
slaat ze ruischend van malkaar...

Met het ruiflen van de bollen,
arrems, tongen, 't wikkelt al...
en de bolders wachten angstig,
hoe de derde spelen zal...

Juichend reeds eer 't spel ten ende is,
om dien fellen bollenschok,
smijt een jonkheid zijne bolle....
jammer!... 't bokt iets op den blok!....

Nu een vierde.... dan een vijfde;
beiden zijn wel uitgezet,
maar zij hapren ginder hooge
in het breede bollennet...

Toch een zesde meet en rekent,
lijk een veldheer voor den slag,
staat nu rechts en schuift dan links toe
en keert weêr waar 't schooner lag...

En zijn bolle, rolt van hooge,
leege en nog eens hooge weêr,
en ze dreefelt langs de staakbol,
.. krinkelt... en valt stervend neêr....

Eu de vrome bolderschare
mort eu roept en tiert dooreen:
de eene hopend, de andre vreezend,
zeggen rond: Er is nog één!...

En betrouwend op zijn bolle,
lijk een krijgsman op zijn zweerd,
bolt een hand nu, die reeds rimpelt,
vaste in 't spel en onverveerd.

Lang gesteken jaagt de bolle
ronkend langs het blokgebouw,
vangt de vriendenbolle in 't herte
en slaat samen met heur ‘jouw’.

Jouw! zoo klinkt het over d'hage,
jouw! en 't klinkt door 't lindeblad,
jouw! de volle bekers klinken,
't klinkt al dat geen tale en had!

En zoo bollen zij, en bollen,
nimmer, nimmer moégebold,
totdat de avond trâ en bolle
in zijn donker dekkleed rolt...

Totdat de avondklokke, kleppend,
haren zang zaait verre en wijd,
zaaiend, lijk de brave landman,
't rijke zaad op de akkers smijt.....

't Scheebier schuimt dan in de bekers...
en dan gaan zij, weenden voort,
en 't gerucht van stap en tale
wordt nu flauw.. dan ongehoord...

En hun donkre schimmen schuiven
langs de hagen, door het veld,
tot mijn ooge, moêgekeken,
nu geen enkle schim meer telt....

En dan eindlijk stappe ik trage,
stap voor stap trek ik naar steê;
maar ik drage in mijne ziele
gansch het landlijk leven meê....

't Landvolk met zijn ruwe schoonheid....
met zijn linden langs de trâ...
't avondklokje, dan die schimmen
stervend d'eene d'ander na.

't Vee dat in de stallen beurelt...
't koren, in den avonddoom...
ach! de vreedzaamheid te lande,
'k stappe naar de steê... en droom...

Uit Rousselare, 3^{den} in Hooimaand 1901.

Nog van 't jaar dertig en van ‘den Hollander’ in Brugge

IN *Biekorf* XII, 205, vroeg Heer Van Houcke dat elk eens zijn oude vrienden daarover zou aangesproken hebben. 'k Hebbe 't gedaan. 'k Hadde al dikwijls grootmoeder zaliger, vaders moeder, daarvan hooren vertellen. In dien tijd van ‘'t jaar dertig’ was ze zij dertien jaar oud geweest; een schuchter meiske, dat veel benauwdheid uitgezweet had in al die schermutselingen. 't Besluit van alle haar vertellingen kwam altoos uit op te zeggen: ‘'t En kan nu niet meer slechter gaan!’ Thans is ze naar den hemel. 't Is spijtig; want ze wist nog zoovele. In Gods name! - Nu hebbe ik nog grootvader, moeders vader. Hij was toen elve en woonde al S. Anna. Die is entwie geweest! Een ijzeren. Ook was hij daarnaar gekweekt: zijn vader was hoftuinbouwer al de Kruispoorte, geheele dagen met stok en roe en rakel in de hand, en die voorzichtiger was op zijn boomkens dan op zijnen zoon! Nu die zoon en had wel voor niemand ommegegaan dan voor zijnen vader. 't Was een voorvechter voor al dat goed was; maar een voorvechter met vuisten. En slim: als de drommel slimmer was, 't is dat hij ouder was. Maar ‘een rechtuiten’ is grootvader altijd geweest. Liegen of boffen en kan hij niet; en maar zelden en zoudt ge hem aan ‘'t jaar dertig’ krijgen. Hij moet nochtans vele gezien hebben. Als ge. gaat denken dat hij, aan zijn elf jaar, meêliep met 't volk... al trommelen voor den opstand!

‘'t Was den Zondag van S. Kruis-kermesse, zegt hij. 't Wierd geschoten op de markt, maar 't en was niet erg.

‘Op de markt liep er een vent weg-end-weere met de Belgsche vlagge, omringd door jongens van tien elf jaar; hij dretste alzoo over-end-over, voorbij de Hoogewacht. De Hollanders lieten hen begaan. De Borgerlijke Wacht, opraapsel van al wat niet en docht, vroeg om de Hollanders weg te jagen; maar ze en mochten niet. Die wachten

droegen blauwe schabben, en een ‘zwarten pekzak’. De Hollanders hieten ze ‘Beenhouwers’, en - ‘'t en is maar voor de “Beenhouwers” dat we schuw zijn -’, zei een serjant tegen Bruno Candeliëere, een ouden Napoleonsman en die, buiten de wete van dien Hollander, serjant was van de Borgerlijke Wacht.

‘'s Avonds kwam de ‘wijkmeester’ 't volk uitkloppen voor de ‘Stadswacht’ - nu zouden ze zeggen de ‘patrouille’.- Die stadswachten hadden pijken. Ze bleven liever thuis; 't gene veroorzaakte dat ze hen wegstaken als men om hen kwam. Zoo hield oud-grootvader, grootmoeders vader, hem bachten zijn manden in 't waschhuis.

‘Die Stadswacht was iets nog dat wettelijk en vanoverouds bestond! De dienst en was er niet lastig: meestendeels en viel er niets anders daar te verrichten dan den tijd te breken met hamers. Op hun hoofd staan, op hunnen buik liggen en opstaan zonder handen te bezigen, en ander dergelijke grappen, dat deden de stadswachten b.v. in 't Poortierhuis van de Kruispoorte. - Doch dien avond nu kwam het erop aan om ernstig te zijn; de tijd was almedeens verschuwd!

‘Den maandag zat het vendel uit van Maria-Theresia[1] Bijna meestal de Hollanders waren al weg langs de Dampoorte.

‘'s Anderendags kreeg iedereen, die door de Kruispoorte trad, een streksken.

‘Toen wierd het 't me een boeltjen in Brugge!

‘Al 't rijfke-rafken kwam boven. Onderander lagen hier toen ‘de Portugeezen’; dat was in 't huidig bisdom, lange nadien nog genaamd ‘'t kazeren van de Portugiezen!’ Ze waren hier gekomen, meene 'k, na den slag van

(1) Vgl. *Biek*. boven, bl. 200. 't Is wonder dat. 't Moet zijn dat alhier de menschen niet het minste op onafhankelijkheid en dachten: ze zullen de overheerschinge van het Fransche Schrikbewind en van Napoleon en van den Hollander als iets buitengewoons, ja onwettigs aanschouwd hebben. Zoo ge dit alles wegnaamt, dan kwaamt ge noodzakelijk terug aan 't Huis van Oostenrijk, en van eigen aan Maria-Theresia!

Waterloo. Ze hadden een beetjen werk gekregen aan de Damsche vaart. Maar aardig volk! Ze aten er de slekken op die ze uitdolven. Die mannen zijn weere naar huis getrokken na den opstand! 't Was toen immers ook entwat gebeurd in Portugal. - Daarbij hadden we hier nog ‘de koertranzeis’ [= corps étrangers]: met Russen in, en Prussen, en Polakken en Hannoverschen... wat wete 'k nog! Dat was een hoop baanstroopers.

‘Al die knapen vochten mee tegen den Hollander! Daarenboven ontstond er onder de Bruggelingen alle slag van wapenvolk! 't Is onbetwijfelbaar: dat moest bereid zijn. Ze kwamen lijk van onder den grond. Zoo hadt ge daar eenen hoop gasten die van den Maandag tot tenden de weke hen oefenden in 't schieten. Ze trokken daarom al S. Kruis naar 't Veld. Men noemde ze ‘de Scherpschieters’. Maar dat was eerder een leute. 't Was al zingen en zot zijn dat er in die mannen zat. - Iets dat ook lijk almedeens bestond, 't was ‘de Sasseurs’, alverre gekleed lijk deze die nu hier liggen [= de lansiers]. Dat waren ook vrijwilligers, met twee stuk kanon.

‘In de weke wierd verteld dat de Hollanders gingen weêrekeeren! De twee kanons stonden aan de Kruispoorte om ze af te wachten: één waar nu 't leger ligt, en een andere aan Gevaerts meulen. Doch niemand vreemds en kwam daartegen af.

‘Ondertusschen toch hadden de Hollanders eenen uitval ge da an tegen Brussel, en eenigen van die mannen waren herwaarts afgezakt... in 't bedokene.

‘Maar hier was 't uit voor hen.

‘Den Vrijdag liepen ze er van door al de Ezelstrate, rechte naar West-Capelle. Serjant Torey, die op de Halle zat, zag ze in de Ezelstrate; hij liep achter met zijn volk. Aan 't Klaverstraattje smeten de menschen met kalsijsteenen naar de vluchters: en Torey kreeg eenen steen tegen zijn hoofd. Later, hij was trouwens Vlaming, wist hij te vertellen dat verschillende mannen zouden doodgesmetem geweest zijn, had hun hoed zoo dikke niet geweest.

De Borgerlijke Wachten - lijk b.v. deze van de Kruispoorte - zeilden derachter, al bachten den Zwarte-Meulen, langs de Kruisvesting naar West-Capelle. 't Waren trommelaars bij van tien jaar: ik onderander tot aan den Zwarte-Meulen... Vader joeg me weere. Te West-Capelle wierd er gevochten. De Hollanders smeten hun geschut weg: de Belgen pakten twee kanons. 't Was een Belg gekwetst en verscheidene Hollanders doodgeschoten. De Hollanders hadden in een boonen stuk gelegen. Later vond men daar nog van hun lijken. Men had ook al eenen Hollander geschoten aan de Kruispoorte. Hadden de Borgerlijke Wachten gemogen, ze waren Holland in, achter die ramutselinge van West-Capelle. Andere Hollanders waren weggerocht al Oostende.

‘Tusschenin op al die dagen was er in Brugge geplunterd geweest. Lijk in de Langestrate hier end daar: 't stonden daar toen getouwen om reepen te maken voor schepen. - Sandelin's goed wierd in 't vier gesmeten, en 't brandde een stuk van de Steêschole af. De plunteraars wierden later aan ‘de Coupeure’ op een schip gesteken en naar Gent gevoerd. De opstoker was een soldaat Van de Kiste, die voor een tijdeke vastezat, en daarachter kreeg wat hij verdiende. Thuis had hij ook eens willen invallen terwijl dat hij daar voorbijtrekkende was: maar vader lei hem den greep in zijnen nekke. - Toen wierd te Liebaerts', eenen onrechtveerdigaard die hem uit de voeten miek, al 't geld gestolen; waarmêe velen dan rijke wierden. - Aan de Stroobrugge wierd er ook geplunterd bij eenen Hollander die geschoten had. - Nog bij Meulemeester, grootvader van den tegenwoordigen brouwer. - Ziet alzoo een beetjen overal.

‘Ge moogt me gelooven dat de fraaie menschen duivel en dul waren op al die gemeene lieden. Dat volk en kende geen vrienden. Ook was elkendeen blij, men en kan niet meer, als geheel dat spel gespeeld was. En voor wat dat we er bij gewonnen hebben? Ware de Hollander hier gebleven, 't en kost al niet veel slechter gaan als nu!’

F. MEULEMAN

Roozenkransliedje

I

In 't herte
geboren
eens heiligen mans,
daar bloeit in
Gods kerk een
bid zalige krans.
Al 't volk. O Roo-
zenkrans
o heilig gebed,
de macht
der boo
zen buigt en verplet!

II

Een krans is 't
van roozen
die nooit en vergaan;
die winter
en zomer
in bloei blijven staan.

III

't Zijn blommen
des herten
gebeden zijn 't al;
verschillig
van verwe
van weerde en getal.

IV

Van witte is
de *blijdschap*,
van roode 't *verdriet*,
van goudene
roozen *tri-
omph* het bedied.

V

De geur van
die roozen,
fijn, krachtig en zoet,
ons God en
Gods Moeder
indachtig zijn doet,

VI

Hun *blijdschap*
Hun *smerten*
Hun *glorie* vermeldt
die biddend
den roozen-
krans beiert en telt.

VII

Hij bidt en
vereert *Hem*
die leed en die stierf,
en, stervend,
ons allen
het leven verwierf.

VIII

Hij bidt en
vereert *Haar*
die Moeder en Maagd
heeft God als
een geestlij-
ke rooze behaagd.

IX

Hij bidt, en
verdient, door
Maria, de kroon
die Jesus
hem geven
zal, voor zijnen loon.

X

Komt, vlecht dan
Maria
den roozenkrans; al
dat gaat door
heur handen
Gods Hert vinden zal!

.....

GUIDO GEZELLE
Kortrijk, 1883

Mingelmaren

LANGS den Ezelweg te Brugge, onder t^k D 19, staat een huis met trapgevel. Daarop zit een witte steen te prijken met de woorden:

> DIE • VELLE COPPEN • EN • WEING WERCKEN • GODT • WILT SI • MET • BIER • EIN • WIN VERSTERKEN NOEIT • SANT • IS VERHEVEN • IN • SIN • LANT MAER • AL • VOOR • VRIMDE LV .... A^4 • DAV^{23} 1695.

Wat zou die laatste reke wel beteekenen? Achter LV zijn een stuk of vier boekstaven uit. En de eerste reken: 'Die vele koopen en weinig werken....' enz. zijn verstaanbaar op hun eigen, maar niet in 't algeheel.

Huishuurder en -eigenaar 'n weten er niets meer over.

Is er iemand anders die meer weet?

WAAROM zeggen de menschen te Brugge *Oliebane*, terwijl dat er uitdrukkelijk op den hoek van dezen weg staat *Oliestraat*? Ze en doen dat voor geen een anderen weg.

Ware 't eens omdat het daar een van de heel zeldzame eerdewegen van stad is en dat er een 'lijnbane' op is. Andere van die onbesteende wegen heeten '*dreve, bilk*...'; doch zoohaast als er ievers een striepke bloote grond in een 'strate' of langs een vestinge ligt, en dat er daar pen 'lijn-' of touwdraaier op 'lijndraait' dan heet dat een (lijn)-*bane*.

't Is van eigen verstaan, dat de lezer de 'strate' uit de stee niet en moet verwarren met een 'strate' uit den buiten. Hier is 't altijd een eerdeweg, en daar nooit.

Volkszeg over Vreemdelingen

Vgl *Biek*. XII, 119 en 190.

Te Brugge zegt men spottende:

- Van een huisgezin dat het hooge opheeft: '*Dat is daar 't huis van Oostenrijk!*'

- Begeert een gemeene gast dat een ander hem Geschenke, dan vraagt hij hem bescheiden en beleefd weg: '*Spuigt-ge gij Spaansch?... Wie zal der hier Spaansch spuigen?'*

't Eerste is verstaanbaar! maar de drommel mag de tweede spreuke uitleggen!

[Nummer 20]

Waarschuwinge over geschiedenisse

IK vertale uit *Archives Belges*, 1900, bkd. II, blz. 163 vlg.: ‘In het tijdblad *Germania*, van Brussel, in Hooimaand 't jaar 1900 (blz. 603-615), staat uiteengedaan door den heer V. FRIS: *De beteekenis van den slag bij Kortrijk in 1302*.

‘Boeksteller vermaant ons, dat hij in gemelde bijdrage enkel 't grondgedacht aangeeft van een meerder werk; hij zal immers tegen 1902 een belangrijken boek over die daadzake laten uitkomen.... en die boek moet heeten: ‘*Vlaanderens vrijmaking in 1302*.’

‘Heer Fris, moet ge weten, volgt op de stappen van zijnen leeraar Heer Pirenne: Frankrijks strijd tegen Vlaanderen in de XIIIe eeuwe wilt hij waarheidmatig aanschouwd hebben. Ook bewijst hij, dat het enkel huishoudkundige redenen waren die aan de eene zijde den grave met het volk, aan de andere zijde den koning met de Vlaamsche patriciërs of edelburgers[1] deden samengaan.

(1) Die mannen heetten onder 't volk: “ervachtighe lieden” “ledichgangers” “poorters (bij uitnemendheid)”. - Vgl. PIRENNE, *Hist. de Belg*. I, 343 vg.

Eerst na 1302 ontkiemt in Vlaanderen de vaderlandsche zin.'

Die aanwijzinge staat onderteekend met J.C.

Een woordeken daarbij: Wat bediedt het zeggen dat Heer Fris, op de stappen volgende van Heer Pirenne, dien strijd waarheidmatig aanschouwen wilt? Dat er geschiedboekers zijn, die hem tot nu toe min wel aanschouwden? En dat Heer Fris nu eens voorgoed en ten allen deele zal onbetwistbaar de waarheid vaststellen?

Neen! Men wil zeggen, dat hij zoekt op de waarheid uit te komen door de algemeene geschiedenisse te bewerken naar de laatstgevondene werkwijze; een werkwijze die velen houden voor de eenige goede en afdoende. We spreken van deze wijze, die de verledene gebeurtenissen en daden beschouwt al ze eensdeels toeëigenende aan eene gemeenschap liever dan aan één man, en al ze anderdeels samenbindende door 't vervolg en den invloed daarin aan te toonen vooral van de huishoudelijke omstandigheden.

Voordat 1302 aldus of anders herdacht wordt, 'n ware 't misschien niet kwalijk eens die werkwijze van naderbij te beschouwen, en te onderzoeken of en langswaar ze mank gaat.

Eerst hoe ze voor den dag kwam.

De eene werkwijze bracht de andere bij. Dus, vragen hoe de laatste voor den dag kwam, dat is vragen met andere woorden op welke wijzen men algemeengeschiedkundige gebeurtenissen kan samenbewerken. Dit samenbewerken heet *synthesis* ofte *samenschikkinge*.

Het hier aangekondigde werk zou vaneigen zulke samenschikkinge van algemeene geschiedenisse zijn.

Om[1] geschiedkundige samenschikkingen te maken, kunt ge vooraf het voorwerp van uw werk betrachten; en daartoe beginnen met de losse gebeurtenissen aaneen te schakelen op ééne van deze twee wijzen:

(1) Over 't volgende vgl. LANGLOIS-SEIGNOBOS, *Introd. aux Etudes Historiques*, Paris, Hachette (1899) van blz. 200 tot 214.

(I)

Ofwel met ze te schikken naar hun *uitwendige gesteldheid* (d.i. naar den tijd en de streek waarin of naar het volk waaronder ze voorvielen): b.v. al zulke zaken te gare die binnen 't zelfde jaar gebeurd zijn.

(II)

Ofwel met ze liever in te richten *naar hun inwendige geaardheid* (uitgaande van hun behooren tot het een of ander slag van daadzaken): b.v. al wat kunst betreft te samen, tegenover al wat kunst niet betreft.

Deze tweede wijze is de verstandigste, en wordt het meest gevolgd. Daarom kan de eerste hier buiten bespreking blijven.

Nu echter! Begint me eens gebeurde daden niet tijd- of streek-, maar redematig te schikken. Aanstonds blijkt, dat die daden niet waarlijk volgens zulke inrichtinge gebeurd 'n zijn. - Ieder doeninge van iemand is in werkelijkheid voorbijgaand, onafhankelijk ende één. Indien nu bij een zelfden mensch op zijn eerste doeninge een tweede volgt, dan is deze tweede doeninge reeds eene andere als die eerste... ook al is ze een dergelijke. Rechts omdat ze een dergelijke is, en omdat ieder mensch of zelfs al de menschen door den band zulke herhaalde daden plegen die allemaal iets van malkander hebben, daarom heeft men deelsgelijkende daden van één of meer menschen hier end daar bijeengenomen, en zulke samenvattinge ‘gebruik’ genoemd, of ‘gewente’ of ‘instellinge’. Die geplogentheden zijn dus ook op hunne beurt gelijk daden op hun eigen; doch gemeenschappelijke, algemeene en blijvende. Maar, verstaat wel, zij 'n bestaan als zoodanig niet in werkelijkheid; 't zijn redewezens, meer niet.

Alzoo liggen daar voorhanden, om naar hun geaardheid beschouwd te worden, twee slag van daden: werkelijke en inverbeelde. Wie schikt ze redematig? Wie steekt daar uitwendige eenheid in? Of dienen ze malkander uit te sluiten?

(1)

De eene geschiedboekers bespreken liever enkel de afzonderlijke en vluchtige, maar toch werkelijke menschendaden. Ze stellen aldus een verhaal op van vervlogene voorvallen: (die voorvallen in ‘algemeene’ geschiedenis zijn noodzakelijk de staatkundige ofte bewindschappelijke, immers de eenigste onder de afzonderlijke daadzaken die ‘algemeen’ te allen tijde en te allen kante gevonden kunnen worden)... en dan heet dat *Bewindsgeschiedenis* (in 't Duitsch ‘Staatsgeschichte’).

(2)

De andere geschiedboekers beschouwen liever de gemeenschappelijke, herhaalde daden, de gebruiken: (wezens die ze hun voorstellen, naar we reeds weten). Ze geven alzoo eene schets van de achtereenvolgende gewoonten der menschheid... en dan heet dat Beschavingsgeschiedenis (in 't Duitsch: ‘Kulturgeschichte’).

Welke van beide werkwijzen, (1) of (2), dient nu gevolgd? Maar liefst alle twee te gare!

Velen trekken uitsluitend de tweede voor, zeggende dat de geschiedenisse behoeft te begrijpen het leven van heel 't menschdom, en niet van enkele bewindvoerders. Dat is eene waarheid. Toch 'n mogen verrichtingen, die afzonderlijk één en toevallig, maar niettemin waarlijk gebeurd zijn, niet heelemaal voorbijgezien worden; ten minsten in de mate van 't belang der gevolgen die eruit sproten. Ze zijn gebeurd die daden, zelfs van de weinig gekende die gebeurd zijn; en wilt do geschiedenisse een echte afschilderinge van 't verleden mogen heeten, dan hoeft ze die afzonderlijke daden in te zien eens of anders.

Die eventwel liever - in meerder mate - gezamentlijke daden behandelen wilt, hij doe het. Eerst stelle hij vast van welke lieden hun daden hij spreken zal. Immers hij die zulke gezamentlijke werkinge bedoelt, onderstelt noodzakelijk een bestaakte schare volks, die deze werkinge verwezentlijkte, Die schare volks als zoodanig bestaat in

zijnen geest, maar elders niet. Integendeel, ze is samengesteld uit honderden menschen die niet'n zochten alzoo gezamentlijk te werken, die 't inderdaad niet 'n deden, of zelfs malkander tegenwrochten; uit honderden menschen dus die daarom voor één deel huns bedrijfs tot die inverbeelde schare kunnen behooren, maar die voor duizend ander deelen huns bedrijfs tot die schare niet 'n behooren of zelfs veel meer tot andere behooren.

Dit weze herdacht in een voorbijgaan.

Om nu de geplogentheid (d.w.z. den hoop onderwerpmatige daden) van zulk een inverbeelde schare volks te boek te stellen,... hoe aangevangen?

(A)

't Zal allergemakkelijkst gaan, indien de doeningen (b.v. deze van een schare kunstenaars, taalliefhebbers, of wijsgeeren...) dusdanig zijn dat iedere doeninge duidelijk ontwaard, gevolgd en afgeschetst kan worden uit den wille en uit 't werk van iederen man op zijn eigen. Dan volstaat ge immers met het doen en laten af te malen van de menschen, die deze doeningen schiepen of deden voortgaan af van anderen overnamen. Veronderstelt, dat ge de geschiedenis opmaakt van de schilderkunste: hier kunt ge die geschiedenisse vervolgen in 't afzonderlijke werk van den eenen schilder na den anderen: in Van Eycks' weik, in Memlings', in Rubens', enz,... Alsdan is dat meer '*Bijzondere Beschavingsgeschiedenis*'.

(B)

Maar de zake verduistert bij doeningen zooals maatschappelijke en bewindschappelijke instellingen, b.v. het leenroerig stelsel. Trouwens zulke dingen en kunnen niet gereedelijk in elken man nagegaan worden: ze komen voort, zegt men, uit een langtijdige, ongewaarkeurde en teenemaal onblijkende 'toestemminge' van een geheel volk; - bemerkt nochtans - uit een toestemminge waarvan (niet de richtinge, maar) de geneigdheid overal eenigs-

zins dezelfde is[1]. Eventwel kan die geneigheid zooverre gaan, dat de doeninge, die daaruit volgt, langzamerhand naar één richtinge (en, zoo willen het sommigen, onweerstaanbaar voort) ontwikkeld wordt. Daar hebt ge de meer '*Algemeene Beschavingsgeschiedenis*', de Beschavingsgeschiedenisse ten strengsten genomen.

In de eerste bovenstaande onderstellinge (A) gold ieder man voor een held. In dit tweede geval daarentegen d.i. (B) moeten al de *persoonen* of zelfstandelingen onopgemerkt voorbij: al hunne daden worden beschouwd niet als afzonderlijke werkingen, maar als één maatschappelijke werkinge zonder einde, en als zooveel wederzijdsche betrekkingen.

Laat nu den geschiedboeker afkomen, en willen werken naar de wijze van (B).

Alle menschen die voor één en 'tzelfde zoogenomen werk staan, en door dezelfde bezigheid op malkander gelijken, neemt en ontvouwt hij in zijn begrip, en schikt ze dan voor een deel huns bedrijfs in geslotene rijen, gelederen, standen, gilden, gemeenten of staten. Hij spreekt van eene reeks graven, van een Vlaamsche volk, van eenen werkmansstand, enz. Deze geschiktheden komen hem voor alsof ze werkelijke wezens waren... en hij ziet in elk van hen bouw en werkinge met de uitkomst ervan, d.i. eene geplogentheid; en dan vraagt hij naar 't ontkiemen van iedere geplogentheid, naar 't wassen ervan, naar 't volworden, naar 't krimpen, naar 't ondergaan.

Met andere woorden: nu heeft de geschiedvorscher een voorwerp liggen, - t.w. eenen hoop daden; - en hij zoekt daar een onderwerp voor - d.w.z. het aneenhangen dier daden en hunnen ontwikkelingsgang.

Alzoo wilt hij daar inwendige eenheid ondersteken. Doch eerst is het zake voor hem op den lijfschappelijken kant van dit onderwerp te werken: t.w. zijne daden te grijpen en vast te zetten.

(1) Vgl. P. VIOLLET, *Hist. des institut. pol. et adm*... (1890-'98) bd. I, bl. I-V.

Lans welken weg kan hij hiertoe komen?

Langs twee wegen.

(a)

Neemt hij de verschillende gebeurtenissen die in één en 't zelfde tijdvak samengevallen zijn; anders gezeid, beschouwt hij die gebeurtenissen als op één oogenblik samenzijnde en als 't ware stilstaande (welk stillestaan blijkt onwaar te zijn in de werkelijkheid), dan maakt hij tewege eene *statische* d.i. *ruststandelijke* (?) *geschiedenisse*. Zoo ware: een drooge schets met verdeelinge en onderverdeelinge van al de instellingen der leenroerigheid, m.a.w. van het samenstel ervan.

(b)

Wilt hij integendeel liever in de gebeurtenissen hunne opeenvolging en voortzettinge doen uitkomen; d.w.z. grijpt en beschouwt hij die gebeurtenissen in hun altijd voort- en dooreenloopen (welk grijpen inderdaad niet wel mogelijk 'n is), alsdan werkt hij eerder meê met dezen die *dynamische*, d.i. *werkstandelijke* (?) geschiedenis opstellen. Zulke zou zijn: een geschiedenisse van de leenroerigheid met de wijsgeerige reden van 't ontstaan, 't op- en ondergaan, anders gezeid, van het leven ervan.

Dit laatste wordt tegenwoordig al meer en meer gedaau.

Daarmeê is ons voorwerp van daareven - de hoop gebeurtenissen - onderwerpmatig opgevat. Het komt erop aan diezelfde gebeurtenissen ook onderwerpmatig beschouwbaar te maken. Nu is 't dat het *zoogemeend* samenhangen en ontwikkeld worden dier gebeurtenissen moet uitkomen. Hoe gehandeld?

Twee dingen zijn mogelijk:[1]

(*α*)

Oftewel, 't verleden dieper en dieper ingaande, het voorwerp *diepgrondende*, neemt ge een aantal gewisse

(1) Vgl. in *Rev. de Synthèse Histor. (1900), I*: KARL LAMPRECHT '*Les études hist. en Allem.*' op bl. 23, en verder.

gebeurtenissen, die eenigszins nauw ondereen verbonden zijn... Neemt ze uit eender welke en hoelange tijdruimte, b.v. al de daadzaken van heel de voormalige leenroerigheid. Beschouwt ze allemaal als één reeks daden: ziet wat er in geheel die reeks daden *essentieel* is ofte behoorende tot de wezenis dier dadenreeks; speurt uit dit wezenismatige de gewichtige gevallen na, doch enkel deze die onder één bestaakt gedacht - zulk gedacht dat ge het liefst hebt - kunnen gevat worden... en zoekt hoe die gewichtige gevallen ineenzitten. Waarop komt ge uit? Alzoo vindt ge een (inverbeeld) stelsel van (inverbeelde) algemeene betrekkingen; een stelsel dat zoogemeend over en door den tijd en de menschen gegaan is: en dit noemt men een geschiedkundig leidsgedacht (*idéehistorique*), van b.v. hier de Duitsche leenroerigheid. Is een eerste werkwijze.

(*β*)

Oftewel ge kunt eene en andere zake onderling *vergelijken*. Een tweede wijze, die nader dient onderzocht. 'k Grijpe te zamen, niet door malkander enthoeveel losse gebeurtenissen, maar wel een ingerichte reeks losse gebeurtenissen. Met denzelfden gang stelle 'k daartegen nog een ander welbestaakte reeks zulker gebeurtenissen, en dan verder nog eene... en nog al eene... enz.; b.v. de leenroerigheid bij een eerste volk nevens deze van bij een ander volk, en van bij een derde. Verstaat wel: deze reeksen doeningen mogen, aangaande hunne daders, onafhankelijk zijn de eene van de andere 5 doch ieder van die reeksen en alle tegelijk moeten, aangaande den ontwikkelingsgang der voorvallen waaruit ze bestaan, zulke gewichtige tijdstippen opvoeren, die allemaal onderling vergeleken kunnen worden en onder één en 't zelfde gedacht bekeken en begrepen. Deze tweede handelwijze streeft er immers hoofdzakelijk naar, om die overeenstemminge, die samenbeschouwbaarheid te doen zien van de gewichtigste tijdstippen uit gemelde verschillende reeksen daadzaken.

(*'t Vervolgt*)

O.-L.-Vrouwdieren en -bloemen

DE '*Zondagbode van het Bisdom Brugge*', in zijn 36ste tk, op den 8sten in Herfstmaand 1901, deelt ons in eene lieve bijdrage twee zeisels meê over Onze Lieve Vrouw.

Woordelijk nemen we 't volgende over, wegens de *zwaluwen*:

'De 8ste September, dag waarop de H. Kerk de geboorte van O.L. Vrouw viert, was eertijds in sommige streken van Vlanderen gekend onder den naam van *zwaluwenafscheidsdag*.

Vroeger was het zelf eene gewoonte rond dien tijd groote papieren draken op te steken, beschikt, in de meening van het volk, om de zwaluwen gezelschap te houden in hunne verre tochten over zee.

Die vogeltjes komen hier aan met de Meimaand, maand aan O.L.V. toegewijd, en beginnen ons in geheele benden te verlaten met O.L.V. geboorte; volgens eene godvruchtige meening gaan zij in verre streken, waar O.L.V. niet gediend wordt gelijk hier, bewijs gaan geven van hunne liefde en onze godvruchtigheid tot haar; daarom waren de opgestekene draken versierd met beeldekes der H. Maagd en kenspreuken te harer eere om ze ginder te doen welkom zijn als woordvoerders der zwaluwen.'

Bijgevolg zijn de zwaluwen '*vogels van O.L. Vrouw*' omdat ze met Mariamaand hier toekomen, en omtrent O.-Vrouwengeboorte van hier vertrekken. In *Rond den Heerd* XXIV, 115, vinden we een andere reden van hunnen toename. Daar staat te lezen:

'O.L. Vrouw heeft veel moeten reizen en verre vluchten. - Maar hoeverre zij ook reisde, hoe rap zij ook vluchtte, altijd was er eene zwaluw bij haar die haar overal vergezelde. Daarom is de zwaluw de vogel van O.L.V., daarom brengt zij geluk aan 't hof waar zij verblijft.'

Wellicht is dit tweede vertellingske een vervolg van

't gedacht waaruit het eerste ontstond, te weten 't gedacht dat de zwaluw op de O.-Vrouwdagen aankomt en vertrekt.

Nog in bovenvermelde *Zondagbode* vinden we een tweede zeisel, innig verbonden met het eerste; t.w. over de *Haagwinde* of het *O.-Vrouwenglazeke*.

'Den avond van 8 September vergat men niet te drinken op de gelukkige reize der zwaluwen van O.L.V.; en de meiskens mochten daartoe geen glas noch eenig tinnen of porceleinen vat gebruiken, maar zij moesten drinken uit den kelk van een bloemken, *O.L. Vroutvenglazeken* genoemd, ter gedachtenisse van de volgende legende die in geheel Vlanderen bekend is.'

Dan volgt het zeisel; ik geve het met 2, 3 woorden: Met de nachtevening van den herfst geraakt een voerman versteld in eenen eerdeweg tusschen twee doornhagen. De Moeder Gods, in arme vrouw gekleed, komt bij en zegt: ''k heb dorst, geeft me te drinken, en ik helpe u voort.' - 'Ocharm, Vrouwe, 'k en hebbe niets te drinken!' antwoordt de landman; maar tezelfdertijde hoort hij zwaluwen voorbijvliegen en op een bronnewater pletsen, dat hij nooit bemerkt en had.

Blijde loopt hij toe... 'maar Vrouwe,' zegt hij, 'waar nu een glas gevonden om uit te drinken?' O.L.V. glimlacht en trekt eene haagwinde uit, met een bloeme op, die wonderwel op eenen kelk gelijkt. In die bloeme, als in een glas, schept de voerman water; Onze Vrouw neemt dankend aan, drinkt haar glazeken uit en werpt de ranke met het bloemke ringsom de asse van 't wiel. Meteen is 't wiel aan 't draaien en de wagen rijdt voort. 'En te dier gedachtenisse is het, dat in eenige dorpen van ons Vlaanderen, de meiskens op O.L. V^{en} geboorte tikken en drinken uit zulke bloembekerkes, in eene ronde dansen en zingen:

> Aan Ons Lieve Vrouwen geboort
> gaan die lieve Zwaluwen voort.'[(1)]

(1) Wetensweerdig ware het te weten waar deze vertellinge nog gekend is.

Toen ik die vertellinge las, herinnerde ik me hetzelfde zeisel over de *haagwinde* ook in een Franschen leesboek tegengekomen te zijn. 't Was in Elzaten voorgevallen, waar die bloeme ingsgelijks heeten zou *le verre fleuri de la Mère de Dieu*.

Daar was 't in de Bloeimaand; de voerman had de '*Beê*' gelezen nadat zijn wijnwagen stakevast was blijven zitten; O.V. trad te voorschijn in rijke vrouwe verkleed; en daar de man wijn voerde, had hij geen water vandoen om drank te kunnen aanbieden. Ook 'n hebben de zwaluwen hier niets in te piepen gehad. 't Overige ging gelijk in 't vorige zeisel.

Nog een dergelijke vertellinge vond ik in *Rond den Heerd* VII, 175 vlg., maar best gelijkend op deze laatste voorstellinge: 't is ook een wijnvoerder, (maar een die geen Beê 'n doet), die in den weg blijft steken en O.L.V. een bloemglazeke wijn mag aanbieden.

Als uitleg voor O.L.V. glazeken heeft de steller in *Rond den Heerd* het volgende in aanteekeninge gezet: 'Een blommeken dat den vorm heeft van een scherp lang dreupel- of wijnglazeken. Men heet het nog *Ons Heeren hemdeken*, ofwel *Hemdeken zonder naad*, convolvulus arvensis[1].' En hij verwijst naar *De Do's Idioticon* op 't w. *Hemd*.

(1) Het gebruikelijke woord in de Dietsche boektaal voor *convolvulus arvensis* is Akkerwinde, en voor *convolvulus sepium* Haagwinde.
Gewestelijke volksnamen van de Akkerwinde zijn o.a. *klokjeswinde, kleine winde, liend, lijn, windom, windsel, slingerroos, binde, winde* (Van Dale's Groot Wrdb. der Nederl. Taal, op *winde*); ook *koornwinde, schaapbinde* (De Bo's Kruidwrdb. blz. 188). Gewestelijke volksnamen van de Haagwinde: *groote klokwinde, draai, slingerroos, windsel, klimop, valbloemen* (Van Dale, aldaar); ook *bruwind, ranke* (De Bo, aldaar).
In de *Vl. Volksnamen der planten van Belgie*.... door PAQUE S.J., te Namen, bij Wesmael-Charlier 1896, vinden we nog wisselwoorden voor de Hagewinde: Zoo b.v. op bl. 138: "*Hamde* o.? Verb. van *Hemd*, fr. chemise. - Te Belle, Berthen, Meteren, Vleteren. Op bl. 270: *Omloop* m. - 1°/ Te Messelbroeck, O.L.V.-Thielt, O.L.V.-Waver, St Joris-Winghe, Veerle = koornwinde. 2°/ Te Molenbeek-Wersbeek, O.L.V.-Waver hagewinde". Vgl. ook aldaar blz. 497.

Het *glazeke* kennen we nu; hoe is 't een *Hemdeke* geworden? Omdat het wit is?
J. VANDEN WOUDE

Mingelmaren

De Fransche wetenschap

SEDERT ruim dertig jaar wordt slechts een klein gedeelte van de Europeesch-Amerikaansche wetenschappelijke letterkunde in het Fransch uitgegeven..... Reeds in 1883 lazen wij, in het Amerikaansch tijdschrift *Science*, de volgende beschouwingen over den wetenschappelijken vooruitgang in de verschillende landen van Europa:

'In het begin dezer eeuw had de invloed der Fransche school op de wetenschap de bovenhand; thans is het de Duitsche, die over de geleerde wereld den scepter voert...

'In Nederland en de Skandinaafsche landen vindt men, sedert zoovele jaren reeds, zulke volmaakte en voortreffelijke werken over wetenschap, dat men zeggen moet, dat de wetenschappelijke ontwikkeling aldaar de Duitsche niet heeft gevolgd, maar dat beide gelijktijdig zijn ontstaan.'

Na dit blijk van waardeering voor Nederland komt het volgende oordeel over Frankrijk.

'De Fransche wetenschap is waarachtig provinciaal: zij leeft afgezonderd en heeft slechts eene onvolmaakte en onzekere kennis van de buitenwereld. De Franschen zijn verre ten achteren gebleven in de groote beweging der laatste jaren... De Fransche wetenschappelijke verhandelingen zijn goed geschreven; de stof is prachtig uiteengezet en vooral zeer duidelijk behandeld... Om aan de eischen der artistieke volmaaktheid te voldoen, wordt de verwerkte stof doormengd met zoutelooze of reeds lang opgeloste vraagpunten, met aan stukken gescheurde hoofdbegrippen en verouderde-zaken.... Wij meenen te mogen zeggen, dat de wetenschap, in Frankrijk, nooit lager is gedaald dan thans. Italië streeft Frankrijk verre voorbij....'

...Een geneesheer, die thans aan een onzer Belgische hoogescholen met de grootste onderscheiding promoveert zonder iets anders te kennen dan Fransch, is tot de middelmatigheid veroordeeld.... Hij is niet bekwaam om de wetenschappelijke beweging te volgen. Over tien of twintig jaar zal zijne kennis geheel verouderd zijn, want de geneeskunst gaat met reuzenschreden vooruit, en slechts een zeer klein gedeelte van dien vooruitgang wordt in het Fransch medegedeeld....

Met de natuurlijke wetenschappen is hetzelfde, wellicht in nog hoogere mate het geval. In Holland, Duitschland, Oostenrijk, Zwitserland, Italië, Noorwegen, Zweden, Denemarken, Engeland en Amerika zal geen enkel beoefenaar dier wetenschappen ons tegenspreken,

wanneer wij beweren, dat iemand die alleen Fransch kent, daarvan slechts een oppervlakkige en verouderde kennis kan verwerven.

Tot staving van die meening laten wij hier enkele cijfers volgen:

In Just's Botanischer Jahresbericht, een Duitsch tijdschrift waarin ieder jaar een volledige bibliographie wordt gegeven van al hetgeen over plantenkunde in alle landen verschijnt, nemen wij de lijst voor *pharmaceutische en technische plantenkunde*, jaar 1896 (verschenen in 1899); wij vinden 1158 titels vermeld; daarvan 170 of ongeveer 15% in het Fransch, 52 of ongeveer 4, 5% in het Nederlandsch.

Wanneer wij het aantal Fransch-sprekenden in Europa op 42 millioen schatten, overdrijven wij geenszins: dit brengt ons tot ongeveer 4 titels per millioen inwoners. Nederland telt 5 millioen inwoners en heeft 52 titels, dus ongeveer tien per millioen inwoners, dus betrekkelijk veel meer. Onder de 170 Fransche titels vinden wij al hetgeen België in 1896 op dit gebied heeft voortgebracht. Sedert 1896 heeft het gebruik van het Nederlandsch als wetenschappelijke taal zich in België aanzienlijk uitgebreid. Het is dus te voorzien dat het aandeel van onze taal in de wetenschappelijke wereldlitteratuur in 't vervolg zal aangrôeien ten koste van het Fransch, hetwelk daardoor nog van zijne belangrijkheid zal verliezen.

In het werk van Georg Duncker, *die Methode der Variationsstatistik* (1899), vinden wij de bibliographie van het behandelde onderwerp. Op 111 titels zîjn er 5 van Fransche werken: daarvan 1 geschreven door een Zwitser, 3 door een Vlaming (Quetelet) en 1 door een Hollander. Op dit gebied wordt het Fransch door het Nederlandsch verreweg overtroffen. - Ik meen niet dat men moderne Fransche boeken zou kunnen noemen, die kunnen opwegen tegen Nederlandsche werken als b.v.: *De insecten*, door Oudemans; - *Onze Vlinders*, door Ter Haar; - de *landbouwdierkunde*, door Ritzema Bos; - de *Oost-Indische cultures*, door Greshoff; - de uitgaven van het ‘Koloniaal Museum’ te Haarlem; - *de Scheikunde*, door Holle, man, - enz. Men weze overtuigd, dat de voorbeelden, die wij hier hebben aangehaald, geen uitzonderlijke gevallen zijn, die wij zouden uitgekozen hebben tot staving van onze stelling. Wie eenigszins vertrouwd is met de tegenwoordige wetenschappelijke beweging zal getuigen, dat onze voorbeelden een getrouwe weerspiegeling van de werkelijkheid geven.

Aldus Hgl. Mac Leod, in de *Verslagen en Mededeelingen* der koninklijke Vlaamsche Taalvroedschap, 1901, bl. 542 vlgg.

IN de onlangs verschenen afzending (ophanging - opkuiven) van het *Woordenboek der Nederlandsche Taal* wordt voor het w. *opheffing* de volgende beteekenis opgegeven:

‘In den Roomsch-Catholieken eeredienst. Bij de Mis. Het omhoogheffen, bij wijze van offerande, van de pateen waarop de hostie ligt en van den kelk met wijn en water, die door de woorden van de Consecratie zullen veranderd worden in het lichaam en bloed van Christus,

//Onder de opheffing hield het orgel stil. - De opheffing van 't geheiligd brood in 't Sakrament des Altaars, *Halma*. - Slaat de klok onder de opheffing van “Ons Heer”, dan zal weldra iemand sterven, *Ons Volksleven*, 8,203.’

Dr. G.J. Boekenoogen, de bewerker van deze afzending, slaat hier den bal mis. Zooals alle katholieken weten, en zooals trouwens ook uit de aangehaalde voorbeelden blijkt, wordt het Dietsche *Opheffing* en evenzoo het Latijnsche *Elevatio* uitsluitend gezegd van de Consecratie of Inwijding, nooit van de Offerande of Opdracht.

Westvlaamsche zendelingen

DEN Zondag, 19 Maart 1901, zijn vertrokken uit het klooster der Eerw. Vaders ongeschoeide Karmelieten te Gent, naar de Malabaarsche kusten, zuidwestersch deel van Indóustan, en te Genua ingescheept de volgende zendelingen:

De Eerw. Vader Paulinus a Jesu (Rudolf Verrue), geboren te St Denys (West-vl.) den 9 April 1873. Ongeschoeide Karmeliet sedert 1888. Priester gewijd in 1895.

De Eerw. Vader Philippus a SS. Trinitate (Julius Vulsteke), geboren te Langemarck den 4 April 1874. Ongeschoeide Karmeliet sedert 1893. Priester gewijd in 1900.

De Eerw. Broeder Arnoldus a S. Joseph (Angelus-Camillus Vandenhende), geboren te Beveren-op-de-Leie den 18 September 1871. Ongeschoeide Karmeliet sedert 1894.

Deze drie zijn bestemd voor de Vlaamsche stichting van Alanghi in Travancor.

De Eerw. Heer Huysman (Vader Dionysius a Nativitate) uit de Derde Orde van O.L.V. des Bergs Karmelus, is benoemd door den Eerw. Pater Thomas, Provinciaal van Vlanderen, bestierder van het katholiek collegie van Trivandrum, hoofdstad van het koningrijk Travancor. Hij werd geboren te Cuerne in 1863, en was reeds gedurende veertien jaren zendeling in Birmanie, waar hij binst eenige jaren de bediening uitoefende van Vicaris generaal.

ANTOON VERWAETERMEULEN

Oude Sanctjes.

(*In de nieuwe Kunstzaal, ingericht te Damme in 't gasthuis*.)

Onder eene afbeelding, voorstellende den graaf van Vlaanderen geknield voor een O.-L.-Vrouwbeeld. ‘Maria van bijstant’.

Naer Christi komste Duyst drie hondert vijfthien Jaeren Bracht Coninck Lodewyck sijn fransche Legerschaeren

Door Mons bij pefelbergh met maght naer Vlanderlandt Waer teghen heeft gedaen manhaftigh wederstandt Robertus Van Nivers ons Graef en gants versleghen des Vijandts machtigh hier Gods moeder gaf die zeghen de brughsche borgers die daer noch met blinde Lien Elck Iaer ter potterie haer dancbaer eer voor bien

***

(Daar berust ook een gebedenboekje: 't Morgengebed in prentjes, - voor iederen heiligdag of Zondag in 't jaar nog een prentje - en onder elk een gebed in rijmkens. Wie 't gemaakt heelt, waar en wanneer 't gedrukt werd is mij onbekend, daar de eerste bladeren er uit zijn).

Een voorbeelt:

De geboorte Christi
Ghebedt

Jesus, die naer soo veel wenschen
Syt geboren voor ons menschen,
Ick aenbid u maiesteyt
In een krib op hoy geleyt.
Jesus 'k wil myn cleyne gaven
Met de herders u opdragen
'k Schenck u met een milde handt
Wil, memorie en verstant.

F. HUBERTI, excudit.

***

***De drie honing en aanbidden Jesus*.**
Ghebedt

Coningen uyt verre landen
Doen u Jesus offerande:
Goudt, myr, wieroock dragen sy
Aen u, Heer, op alle dry.
'k Com mijn hert u oock opdraghen
Laet aan u dees gift behaeghen
Vindt ghy daer gebreken in,
Suyvert dat naar uwen sin
Amen.

F. HUBERTI. ex.

***

Jesus aan 't kruis tusschen de twee moordenaars.

O Jesus! die gebeden stort
Voor die, van wie ge onnoozel wordt
Aen 't kruis gehecht, en van gelyk
Den moordenaer belooft uw ryk.
Bid voor myn zonde ook uwen vâer
En geef my 't hemelryk hier naer.

Jesus achter Barabas gesteld.

O Jesus, die van 't joodsche ras
Gesteld word achter Barrabas;
Geeft dat ik U voor alles stel
En altyd volge uw bevel,
En dat uyt menschelyck ontsag
Ik U noyt achter stellen mag.

***

Onder 't heilig herte van O.L. Vrouw.

O Maria, door de smerte
Die gy lydet in uw herte,
Bid voor mij in alle noodt
Tot in d'ure van myn doodt.

***

O.L. Vrouw, de zieltjes uit 't Vagevuur helpende.

Verlost, O Jesu, uyt de pyn
De naaste om verlost te syn,
Die langst moest wesen in 't verdriet,
Die gy het meest verlaten siet,
Die uwe moeder meest bemint,
In wien gy meest verdiensten vint.
Dit bidt ick door uw dierbaer bloet
Schep sielcens, schept een nieuwen moet.

A.J. HEYDREIX.

***

Jesus valt onder zijn kruis.
Ghebedt

O Jesu, als ick sien hier by
Wat uwe liefde doet voor my,
Hoe ghy het lighaem heel doorwont,
Het hooft gecroont, met dorens ront,
Met u swaer cruys gelaeden gaet,
Om myn soo menighvuldigh quaet.
Dan bid ick, Heer, door al u pyn
Wilt mynder herte trooster syn
En door een droppel van u Bloet
Versaghten myn versteent gemoet
Amen.

F. HUBERTI

Op de keerzijde van dit laatste heiligje staat er met inkt geschreven: ‘Gewijd van 't h. bloed. Seraphine Vangroeneweghe 1821.’

[Nummer 21]

Waarschuwinge over geschiedenisse
(*Vervolg van bladz. 312.*)

DAT zijn nu allemaal stelsels. Om ze in eens te zien te geven, stellen we ze als volgt:

1. Betreffende 't voorwerp, worden de hoop gebeurtenissen geschikt:
    - I. Naar hun *uitwendige gesteldheid* (I);
    - II. Naar hun *inwendige geaardheid* (II):
        1. Neemt men alzoo alleenstaande daden van afzonderlijke zelfstandelingen, voorzooveel die daden behooren tot algemeene geschiedenis, dan is 't *Bewindsgeschiedenis* (1).
        2. Of neemt men losse daden van samengenomen zelfstandelingen. voorzooveel die daden behooren tot algemeene geschiedenis, dan is 't *Beschavingsgeschiedenis* (2). Zulke daden zijn nog door zelfstandelingen gesteld? doch zoodanig:
            - *A.* oftewel, dat ze zouden kunnen in elk dier mannen volledig beschouwd worden, b.v. voor een bijzondere geschiedenisse; en daarom zijn zulke daden bestaakbaar in algemeene geschiedenis (= *bijzondere Beschavingsgeschiedenis*) (A).
            - *B.* oftewel, dat ze niet in elk dier mannen zouden kunnen volledig beschouwd worden; daarom zijn zulke andere daden onbestaakbaar en maar enkel afschetsbaar in algemeene geschiedenis (= *algemeene Beschavingsgeschiedenis*) (B).

2. Betreffende 't onderwerp, (d.i. het samenmaken der gebeurtenissen) worden die samengerichte hoop gebeurtenissen geschikt:
    A. al schouwende naar de lijfschap van dit samenhangen,
        a. volgens dat men enkel het samenstel beoogt van dien hoop gebeurtenissen (= *ruststandelijke geschiedenis* (a).
        b. volgens dat men liever de werkinge ervan beoogt (= *werkstandelijke geschiedenis*) (b).

    B. Al schouwende naar de beleesting van dit samenhangen:
        α. werkt men door in 't verleden dieper en dieper in te speuren, dan is 't *diepgrondende geschiedenis* (*α*);
        β. of werkt men door het bijeengaande te vergelijken, dan is 't *vergelijkende geschiedenis* (*β*).

Vau al deze stelsels, moeten best de eene de andere behelpen.

Wat in onze dagen het meest gegeerd wordt, en dat sinds een twintigtal jaren[1], dat is de werkstandelijke vergelijkende algemeene Beschavingsgeschiedenis.

Ze komt hierop neêr, volgens hare verregaandste voorvechters, dat verscheidene beschavingsruimten onderling vergeleken worden. Immers bovengebezigde ‘reeksen daden’, d.i. bovengebezigde geplogentheden, zijn altijd een kant of een gedeelte van de hoedanigheden des ‘levens’ van eene menschenmaatschap; - hoedanigheden die meêgaan met den tijd, en eigen blijven enkel aan de tijdgenooten. - Welnu de grondigste uitleg van 't hoedanig zijn des levens eener menschenmaatschap is altoos te zoeken in den beschavingstoestand van deze menschenmaatschap; d.w.z. eensdeels in 't eigen binnenleven van die maatschap, en anderdeels in 't stoffelijk buitenleven dat met dit binnenleven gebonden gaat.

Beide deze laatste bestanddeelen van den beschavingstoestand 'n steken hoegenaamd tegen malkander niet; integendeel: aan 't buitenleven beantwoordt het binnenleven, met bij de menschen een slag van huishoudelijken zin, eene bekwaamheid, eenen aanleg om iets aan te winnen, om iets te sparen, om iets te bedoelen... enz., om dus te doen in 't binnenleven wat het buitenleven goedkeurt. 't Buitenleven is het huishoudelijk, en 't binnenleven het zielkundig

(1) Vgl. KURTH in *Arch. Belges* I, 22.

bestanddeel in 't leven van 't gezelschap (of van 't volk). Vaneigen blijft het zielkundig bestanddeel doorgaans gelijk, en wat het meest te beschouwen valt is 't huishoudelijk bestanddeel.

In geheel dit opzicht doet ‘algemeene geschiedenis’ evenzoovele als ‘geschiedenis der beschaving.’ En let er op, zegt men, binnen duidelijke tijdverloopen ondergaan alle ingerichte menschenhoopen samenbeschouwbare voorvalgangen en -uiteenzettingen(1). Immers omdat ook de huishoudelijke omstandigheden die het meest veranderlijk dienen te heeten, nog altoos gelijkerwijze ontwikkelen.

De beste ‘algemeene geschiedenis’ van een volk ligt dus in 't uitmaken van ‘een volksziele’ (beginsel van eenheid), en in 't aangeven van al de huishoudelijke gevarenissen die deze volkziele tegenkwam.

En wat doen ze met de vrije zelfstandelingen, met de menschen op hun eigen beschouwd? Hoort! Overdenkt wat we hierboven zeiden over 't belang van hun werk in maatschappelijke instellingen: een held op zijn eigen 'n heeft het in zijn macht niet om - waar het den beschavingstoestand geldt - een eeuwe omme te keeren. Hij kan echter poge doen om die eeuwe vooruit te jagen of in te toomen; maar zelve volkomentlijk vrij 'n is hij niet. Buiten den gedachtengang zijner eeuwe 'n vermag hij niet te handelen. Onwetens zit hij in zijnen tijd gevangen ‘gelijk iemand die te schepe oversteekt, en op 't dek wandelen mag, doch niet buiten de verschansingen terdten.’ Is hij dan geen vrijzinnende mensch meer? 't Doet, antwoordt men, want geschiedmatig blijft hij vrij, d.w.z. in de mate en onder 't merkteeken hem daartoe door zijnen tijd opgezet.

Geheel deze huishoudkundige opvattinge van de geschiedenis hebbe ik uiteengedaan naar Karl Lamprecht(2).

(1) Vgl. LAMPRECHT, *Die Culturhistorische Methode*. Berlin, (1900).
(2) Vgl. LAMPRECHT ‘*Les études historiques en Allem.*’ (vertaald door Tonnelat) in *Rev. de Synthèse hist.* (1V00) I bl. 22-26.

't Is inderdaad Heer Lamprecht, thans hoogl. te Leipzig die, na sommige pogingen sedert 1888 door anderen aangewend, eindelijk met dit stelsel voor goed opkwam. Hij smokkelde 't eerst binnen ten jare 1891.... in zijne '*Deutsche Geschichte*'. Hij wierd bestrêen, streed tegen, en verduidelijkte alzoo meer en meer zijn wijze van bewerken[1].

Hem teenemaal goed- of kwaadkeuren en mogen wij niet. Inderdaad: Inrichtingen van daden opmaken, stelselmatig opvolginge van algemeene werkingen daarstellen als voorwerp eener geschiedkundige samenschikkinge; daarbijals onderwerp daarvan een volksziele uitdenken om een bedrijvende oorzake van die werkingen te hebben, is ongetwijfeld redewezens scheppen, die ook meer niet 'n zijn als redewezens. Zulke dingen werkwijsmatig veronderstellen, om een beginsel van eenheid in de algemeene geschiedenisse te steken, is toegelaten - 't spreekt[2]; - en de veronderstellingen, die wij hier behandelen, zijn zelfs misschien het beste dat men tot heden op gebied van uitleg der algemeene geschiedenisse uitvond. Maar het valt te vreezen dat men te verre schrijde en zegge: 'algemeene geschiedenisse is voor ons zoo of zoo en enkel alzoo uitlegbaar,... en bijgevolge aldus is zij inderdaad gebeurd!' Dit ware ongetwijfeld niet redematig. Even kwalijk ware 't, ten behoeve van dien uitleg, geschiede daden te versteken die tot dien uitleg niet 'n kunnen overgewrongen worden; - of, ook nog ten behoeve van dien uitleg, een werktuigelijke en onweerhoudbare stuwkracht in den ontwikkelingsgang der beschavinge te willen vinden; - alsmede tot drijfveer der voortwendinge van de beschavinge, aleen den dwang van huishoudelijke omstandigheden te aanveerden. Niet enkel van brood 'n leeft de mensch.

(1) Vgl. PIRENNE, *Une polémique historique en Allem.* in *Rev. Hist.* (1897) LXIV, bl. 50-57. - LÉON LECLÈRE, *La théorie historique de M. Karl Lamprecht*, uittreksel uit *Rev. de l'Univ. de Brux.* (1898-99) iv: 25 blz.

(2) Vgl. (*Soc. pour le progrès des ét, Philol. et Hist. Brux., Ann. Bull.*, 1900, bl. 119 en 124).

Heer Lamprecht's uitleg hier voorhanden 'n moet voorenuitgezeid niet meer afdoende en onverbeterlijk heeten als vijftig andere uitleggingen die reeds versleten zijn. Gelijk die kan hij aan gebreken lijden. Wij verstaan dus, dat zijn uitleg stuiken kan op menige daden van de algemeene geschiedenisse waarmede hij geenen weg 'n weet. Geren nemen wij aan, dat *enkele* van die onherleidbare, zuiver toevallige en afzonderlijke daadzaken noch belang noch gezag 'n genoten over de algemeene geschiedenisse; maar eer dat wij aan één geschiedboeker het recht toekennen *al die daden* uit te sluiten, zal hij hoeven ons aan te toonen stuk voor stuk, dat geen ééne van deze in zijnen uitleg meêtellen 'n mag... of zal hij rechtzinnig bekennen moeten dat door *zijn* gezeiden uitleg geene algemeene geschiedenisse opgericht 'n kan worden(1). Waarom daarbij *teenemaal* den *persoon* of zelfstandeling versmoord in den vloed der maatschappelijke gesteldheden? Hij is 't die leeft, hij die denkt, hij die wilt, hij die verandert en die verbetert, misschien wat zijn voorzaat kwalijker deed, en dat alles doet hij vrij(2), hij, en niet het redewezen dat wij bij onze rede gelieven boven hem te scheppen. Waarom dan vooraf beslist dat nooit hoegenaamd iemand iets vermag te willen en te volvoeren dat buiten of tegen den wille van anderen gebeurt, en nochtans doorweegt in de algemeene geschiedenisse?

Dat ware dus mis!

't Zal beteren! van een anderen kant toch willen wij geren het ware tegenover 't betwistbare aanstippen: we willen aannemen, dat men in 't werk van één man of in 't werk van meer lieden bestatigen kan dat de menschen dooreen genomen, in zulke of zulke omstandigheden altijd zus of zoo gehandeld hebben; daarvan zelfs zal men met recht de schuld mogen gaan zoeken in een zoogezeide zedelijke wet, die men daaruit en daartoe optimmert.

(1) Vgl. LANGLOIS-SEIGNOBOS voornoemd, op bl. 212.
(2) Vgl. bovengemelde *Soc. Philol. Hist.*, op bl. 115,116 vlgg. - A.C., *Le matérialisme historique* in *Collationes Brugenses* (1900), v, op bl. 254.

Doch nogmaals wille men wel verstaan, dat die wet hoogstens een afschilderinge is van vorige drift en geneigdheid; doch dat ze niet een vooruitgestelde geschiktheid was die op *eenerhande wijze en onbedwingbaar het menschdom meêtrok en ontwikkelde*. Enkel zielloos goed en onredelijk gedierte, maar geen menschen kunnen aldus voortgewenteld worden[1].

Of is men bekommerd de geschiedenisse anderszins niet meer te kunnen uitgeven voor eene wetenschap? Omdat ze anders bezig blijft met losse en ongestadige daadzaken? Geene wetenschap immers zonder *vaste wetten*'![2].... Och! De wetenschap! men bepale of bestake ze anders dan 'een samenstel van *vaste wetten*', en men zegge: Liever is ze (en ook de geschiedenisse) een beredend stelsel van *vastgewetene kennisse*;... en dat zal voldoende zijn[3].

(*'t Vervolgt*)

Het kuipersambacht te Brugge
(*Vervolg van bladz. 271*.)

DOCH genoeg over opschrift en voorrede; wellicht zou menig lezer van *Biekorf* geern 't een en 't ander vernemen nopens den knappen opsteller of liever den bekwamen *kuiper* van dit merkweerdig handschrift. Wat hij er met eigene penne aanteekende, wat andere onvervalschte bronnen ons leerden, deelen wij hieronder mede:

Jan Baptiste Dienberghe wierd te Brugge geboren den 16^{den} van Koornmaand 1756, van Heer *Emmanuel Dienberghe* en vrouw *Maria Josepha de Veugele*[4].

(1) Vgl. A.C. in *Coll. Br.* op bl. 254 vlg.-*Soc. Ph. Hist.*, voornoemd.
(2) Vgl. LANGL. - S.J op bl. 212.
(3) Vgl. DESMEDT, S.J. 'L'Hist. est-elle une science'; in *Acad. roy. de Belg., Bull.; classe des lettres et sciences mor. et pol.* (1899) op bl. 356, 380 vlg.
(4) Luidens een afschrift van de doopboeken van O.L. Vrouwekerk.

Zijn vader, kuiper van stiel, en in 't ambacht als nieuwe meester ten jare 1751 aanveerd, wierd in 1755 gekozen als één der vier meesters, met de zorge van Sint-Leenaarts Capelle in Sint-Jacobs gelast[1].

Te vroeg helaas! kwam de onverbiddelijke dood den levensdraad van den vromen christen en voorbeeldigen huisvader afsnijden. Nauwelijks 42 jaren oud, wierd meester kuiper Em. Dienberghe, op den 21sten in Slachtmaand 1765, aan de teedere liefde zijner diepbeproefde vrouw en minderjarige kinderen ontrukt[2]. Over zijne begraving die, onder eenen grooten toeloop van volk, in den pand van 't klooster der Eerw. Paters Recolletten hier ter stede plaats greep, spreekt het handschrift als volgt:

> '*Memorie*. Den 23 9bris 1765 is in den pandt der Eerw: Paters Recolletten begraeven, met toeloop van menigvuldig volk, het lichaem van *Emmanuel Dienberghe*, Meester kuyper, denwelken om den twist en confusien te beletten die stonden geresen te worden tusschen de Kuypers en de Confraters van de gilde van O: L: V: van Halle heeft versogt by uytterste wille van ten graeve gedregen te worden van de leeke-broeders Recolletten en dat op syn graf soude gestelt worden het naervolgende GRAFSCHRIFT:
>
> 'Hier leydt die menig vat
> met kloppen heeft gebonden
> door 't kloppen van de doodt
> in duygen en geschonden,
> EMMANUEL DIENBERGHE

(1) In dien jaargang, - 3 April 1755 tot 2 April 1756, - vinden wij aangeteekend: *Deken van 't ambacht:* Joannes Bral; *Schilddraeger:* Jacobus Moentack; *Vinders:* Joannes Van Hecke, Martinus Heyse en Pieter Nory; *Gouverneur*: Jacobus Van Steenkiste; *Desiniers*: Pieter Veryser, Mich: De Mytenaere, Justo D'hollander en Dom: Heldewys; *Deken van de Capelle:* Andries Kesteloot; *Sorgers:* Laurentius Maertens, Joannes Van Gistele, François De Vriese en *Emmanuel Dienberghe*. (*Handschrift*.)

(2) De andere kinders, uit hun huwelijk gesproten, waren:

Jan,	geboren den 3 Januari 1755.
Anna,	geboren den 22 Maart 1758.
Maria,	geboren den 14 Juni 1760.
Clemens,	geboren den 12 Januari 1762.
Cornelius,	geboren den 6 Februari 1764.
Franciscus,	geboren den 8 October 1765.

(*Doopboeken*.)

Meester kuyper, soon van *Jan Ferdinand* en *Isabelle Verburgh*, overleden den 21 Novembris van 't jaer 1765 in den ouderdom van 42 jaeren 10 maenden en 2 daegen.
Bidt voor syn siele
R.I.P.'

***

Na de dood van haren man, bleef de weduwe Dienberghe den kuipersstiel uitoefenen, met behulp van knechten en leerjongens. Zoo, onder ander, vinden wij in 't handschrift bekend gemaakt, dat ten jare 1767 'Joannes Mercelier, van Meenen, werkt by weduwe Dienberghe.'

Maar de jaren vlogen snel voorbij. Jan-Baptiste, haar tweede zoon, na zijne Latijnsche leergangen met den besten uitslag voltrokken te hebben, was in 't bisschoppelijk Seminarie zijner geboortestad getreden. Op den 22sten in Wintermaand 1781 ontving hij de priesterlijke wijding uit de handen van den Doorluchtigsten en Hoogweerdigen Heer F.G. Brenart, bisschop van Brugge(1). 't Wierd vastgesteld, dat de nieuwgewijde priester, in 't bijzijn zijner gelukkige moeder, broeders en zusters, bloedverwanten en vrienden, zijn heilig eerste misoffer plechtig opdragen zou in de kapel van 't Seminarie ter stede, op den laatsten dag van 't jaar, 1781. Geen twijfel of het was voor de weduwe Dienberghe een waar genoegen en eene aangename plicht, Deken, Eed en overige leden van het kuipersambacht tot die plechtigheid uit te nooden: doch, 't moet zijn dat de vastgestelde dag maar slecht en schikte; klein was het getal kuipers, die haar vriendelijk verzoek beantwoordden. 't Handschrift verschaft ons daarover de volgende inlichtingen:

'*Memorie*. Den 29 Decembris 1781 heeft de wed: van *Emmanuel Dienberghe* Mr kuyper door den klerk laeten versoeken *Deken* ende *Eedt* ende voordere supposten van de neeringe van de *Kuypers* om haer en haeren tweeden soone J: B: DIENBERGHE de eere te doen van by te woonen syn eerste misse in het bisschoppelyk Seminarie van de

(1) De wijding had plaats in den hoogen koor der kathedrale of hoofdkerke van Sint-Donaas. '*Reg. Ordinatorum ab anno 1769 ad annum 1794*.'

stad Brugge van welkers neeringe weynige members gecompareert syn dewelke in de volgende nieuwjaerdagen personeel bedankt syn van den voormelden neomist *J: B: Dienberghe* met aanbiedinge van den volgende lofdigt.'

Die lofdicht, te lang om hier overgedrukt te worden, droeg als hoofdinge:

'D'onschattelyke offrande van de nieuwe wet Christi opgedraegen door den godminnenden en deugdlievenden Heer, Mynheer *Joannes Bapt: Dienberghe* in het *onbloedig sacrificie van syn eerste Misse* gedaen in de capelle van het bisschoppelyk Seminarie op den 31 Xbris 1781.'

Als *rijmstoffe* staan aangeduid de woorden van het H. Schrift: 'Neemt en eet dit is mijn lichaam.' (Matth. 26: 26).

Maar wierden de meesters kuipers met een fraai lofdichtje vanwege den nieuwgewijden priester vereerd, ook 't jaarschrift, dat de zoo plechtige gebeurtenis herinneren moest, alsook het heilwenschlied over maaltijd mochten niet ontbreken. Wij laten ze hier volgen:

Jaarschrift:
'UWE OFFRANDE, JOANNES DIENBERGHE, DIE IS WAERLYCK ONSCHATBAER!

Lofgezang.

1.

'Hoe verschillen nu d'offranden
by die van de oude wet,
t'wyl men nu geen stier siet branden
op den autaer in syn vet,
maer men siet daar nu opdraegen
Christus' heylig vleesch en bloed,
't eeuwig Vaders welbehaegen
en ons ongeschaepen goed.

2.

'Heer *Dienberghe* gy syt heden,
met een waer en reyn gemoed,
op den offerdisch getreden,
niet om die met lammerbloed
als in *Moyses*' tyd te verwen,
maer om 't eenig Maegde-kind
te ontfangen in uw ermen
die uw siel soo teer bemint.

3.

‘Gy hebt dan naer veel verlangen
Christus' heylig vleesch en bloed
in uw hert en siel ontfangen,
wilt hem dan met waer ootmoed
g'heel uw hert en liefde geven
die, om u van d'eeuw'ge dood
weer te brengen tot het leven,
stierf aan 't kruys gans naekt en bloot.

4.

‘Stelt dan al uw kragt te werke
met een onvermoeyde vlyd,
om voor *Christus*' bruyd, de Kerke,
te gaen stryden t'allen tyd.
Wilt uw evennaesten stigten,
door uw voorbeeld, vroeg en laet,
en d'onwetende verligten
in de pligten van hun staet.

5.

‘Veel geluk, leeft *Nestors* jaeren
waerden Heer tot iders vreugd,
God wilt u van rampen spaeren
en staeg leyden in de deugd.
Leeft tot vreugd van uwe moeder,
susters, broers en vriendental
tot dat God, den sielenhoeder,
u syn vreugden schinken sal.’

‘Opgedraegen uyt Broeder- en Susterlyke genegentheyd.’
(*'t Vervolgt*)
EDM. DE VOS

Onuitgegeven stuk van G. Gezelle (uit 1893) *voor een reizang te Kortrijk*

1.

WANNEER, wanneer zal 't hier in Vlanderen,
zoo 't vroeger ging, eens weder gaan?
Of, mag niet meer, dat is, veranderen?
Moet immer valsch de klokke slaan?

o Neen, o neen, de duinen daveren;
de kerels zijn wêer opgestaan!
Van hier, van hier, o volksbeschaveren:
het jonge Diet is vrij voortaan!
De vanen op! De mannen bij de vanen:
Aan Leye - en Scheldeboord!
Den vijand uit het land gedreven! Hoort:
‘In Vlanderen Vlaamsch!’ hoe 't kettert langs de banen
voortaan ons Vlaamsche woord!
't Oud Vlanderen ontwake,
en, zoo van zeden zoo van sprake,
zij 't wêerom Vlanderen van nu voort!
Zij 't wêerom Vlanderen van nu voort!

2.

Te lange alrêe zijn oud- en jongen
de vreemde taal gewend alhier;
en 't vlaamsche lied op vlaamsche tongen
doen galmen, is een' schande schier.
't En zal niet meer, zoo 't was, geschieden;
de kerels zijn wêer opgestaan!
De vrije zang past vrije lieden
en 't jonge Diet is vrij voortaan!
De vanen... enz.

3.

Welaan, wie zal den stroom beteugelen,
die breken wilt dóór boeie en band?
Wie kort het volk zijn vrije vleugelen?
Wie temt het jonge Vlanderland?
Geen zuiderlings ontaarde krachten:
de kerels zijn wêer opgestaan!
Hun' stemme en zal geen dwang versmachten,
het jonge Diet is vrij voortaan!
De vanen... enz.

De H. Joseph vereerd te Ieper in 1743 en in 1843

't IS honderd achten vijftig jaar geleden. Den 4den van Bloeimaand 1743 speelde de beiaard in de stad Ieper en de 'triumphklokke' luidde.

Waarom? omdat paus Benedictus de XIV de broederschap van den H. Joseph ingericht heeft en dat bisschop Delvaulx(1) daarin toestemt om die blijde gebeurtenis te vieren.

Ongelukkiglijk en wilde het weder niet mêe, want in den nacht van den 4 tot den 5 Bloeimaand 'heeft het zoo een stormweder gemaakt van hagel, sneeuw en regen en wint, zegt de schrijver van het handschrift, datter smorgens veele jaerschriften, die voor de kercke en het spreekhuijs waren gestelt, waeren afgewaeit, die in veele stucken smorgens gevonden wierden op de straete doordroopen zijnde van de nattigheijt.'

Om tien uren en half, onder het gespeel van stads beiaard, het geklank der waldhoorns of jachthoorens 'van het regiment van den prins van Hessen Philips dat alhier in garnisoen was', en het geschut der vuurmonden, begint de hoogmis.

Aan het hoogaltaar, in de kerk der PP. Discalsen, staan 'de drie Josephs van het member der Theruanen der cathedrale van Ieper.'

Deze 'drie Josephs' waren drie kanonniken, die in den doop de naam van Joseph ontvangen hadden, te weten:

'Josephus Judocus Werbrouck, cantor der cathedrale der stadt Iper, ende alsnu gedenomineerden bisschop van Ruremonde, geassisteert van den Eerw. ende edelen Heer Josephus Bonnaert(2), scholaster ende gegradueerden kanoninck, als diaken; ende van den Eerw. ende Edelen Heer Josephus de Croeser(3) licentiaet in de godtheijt ende gegradueerden kanoninck als subdiaken.

Deze drie Josephs waren lid 'van het member van de Theruanen'. Welke kanoniken men in den tijd *Theruanen* of *Theruaansche kanoniken* noemde, zal duidelijk worden uit de volgende woorden van Alph. Vanden Peereboom: 'La bulle de 1560 organise aussi le nouveau chapitre(4). Paul IV avait déjà supprimé l'antique prévôté de St Martin à Jpres, sécularisé ses chanoines réguliers de l'ordre de St Augustin, et transformé son antique église prévôtale ou abbatiale en église cathédrale: Pie IV confirma ces décisions; il forma des biens de cette prévôté douze prébendes du nouveau chapitre et y transféra outre dix prébendes de Thérouane, dix autres prébendes dont étaient pourvus des dignitaires ou chanoines de la prévôté de Ste-Walburge à Furnes'. *Le chapitre de l'Eglise cathédrale à Jpres* bladz. 333.

(1) 16de bisschop van Ieper, bestuurde het bisdom van den 13 Bloeimaand 1732 tot den 12 Zaaimaand 1761.

(2) Gestorven den 16 7ber 1779.

(3) Gestorven den 22 April 1775.

(4) Van St-Maartens te Ieper.

Er waren dus drie ‘members’ in het kapittel der zetelkerk te Ieper: het ‘member’ van Terenburg of Theruanen, het ‘member’ van St Maartens, en het ‘member’ van Veurne. Onze Josephs behoorden toe aan het ‘member’ dat het rijkste was. Le premier (membre) possédait dix prébendes les plus ‘grosses’, le second douze, et le troisième dix: celles-ci étaient les plus ‘maigres’ blz. 336.

De zetelkerk van Ieper had niet alleen hare ‘drie Josephs van het member van de Therouanen’ gezonden om de blijde instellinge van het broederschap van den H. Joseph op te helderen, maar nog hare ‘ceremoniemeester, bedel ende tabocten.’

Bedel. Nu zegt men te Ieper stokkedrager, en roedrager te Brugge. *Tabocten* of *tabotten*. Dezen naam gaf men tot in de eerste helft der XIX^{de} eeuw aan de missedienders. Men onderscheidt te Ieper choralen, die zingende kinders zijn, en missedienders, eertijds tabocten of tabotten, die niet en zingen onder de goddelijke diensten, maar enkel mis en lof dienen. Het w. tabotten en is te Ieper niet meer te vinden tenzij in de kerkrekeningen.

Gelijk 's nachts, zoo ook miswederde[(1)] het geheel den dag. ‘Des niet thegenstaande is het volck met menigte aangekomen, tscheen al of Iperthuundagh hadde geweest.’ Ja maar de uren vliegen voorbij, het plechtig lof begint om vier uren, de waldhoorns gaan op, en het blijft aanhoudend regenen. ‘De eerste oratie gedaan zijnde isser noch eenen stercken slagregen gevallen die de locht heel verduijsterde, zoo dat wij kleyne ofte weynigh apparentie saeghen van dat de Processie soude uijtgegaen hebben. Maer dies niet teghenstaende het betrauwen hetghene wij al hadden op den H. Vader Joseph ten wiens opsicht dees feeste geschiede, de leste oratie gesonghen zijnde, so ist naer dien slaghregen de locht heel claer geworden, ende den wint verandert ende gevallen, ende wij hebben op Godts genade (betrauwende op den H. Vader Joseph) ons in orden gestelt om de Processie te doen.’

Laat ons nog daar bijvoegen dat ‘de menigte van het volck, die het Hoogweerdigste vergeselschapten is onuijtsprekelyck veel minder beschrijvelyck. Alle de straten waar de processie voorbijgonck waeren met groen en andere vreugdeteekenen verciert.’

‘Noteert, als dat wij het schoonste ende genouglykste weder gehadt hebben als wij sonden konnen wenschen, ja daeren heeft niet een flambeeuw uijtgewaeijt, het scheen eenen somerschen dagh te wezen.’

Wilt ge nu weten hoe men de straten verlichtte in de 18de eeuw? ‘Alle de straeten ende huijsen, alwaer de processie gepasseert hadde wierden geillumineert, stellende sommighe keirssen, fackelen ende flambeeuwen. Het bisschoppelijck seminarie[(2)] was onder tot boven geillumineert, hebbende voor hun deure een schoon pijramide van lanternen ende 's avonds isser deftigh geschoten geweest.’ En de ommegang om de verlichting des nachts te aanschouwen werd door het volk genoemd ‘de nieuwe wandeling van St-Joseph.’

(1) Vgl. ‘Ter aventuere oft reinde iof meswederde.’ Rekening van Brugge in 't jaar 1417. Z. *Biekorf*, 1900, blz. 125.

(2) Nu. het stadscollegie nevens het klooster der PP. Discalsen.

100 jaar later

In 1843 besloten de Paters Discalsen de honderdjarige instelling van de broederschap van den H. Joseph te vieren.

Gelijk in 1743 speelde stads beiaard en de zegeklokke luidde; doch enkel wanneer de Godsdracht op de groote markt verscheen. In 1743, jaarschriften bij de macht, in 1843, waren er vele min, en het was daarom niet slechter; integendeel. In 1743 en was er maar ééne rustplaats voor het Hoogweerdigste; vier waren er, zegt het handschrift van 1845, in het jaar 1843, doch maar drie waar de zegen werd gegeven met het Allerheiligste, te weten: aaa de Lombaartbrugge[(1)]; op de botermarkt tegen de Bellemuur[(2)], en rechtover het gasthuis op de groote markt.

'Alle de straten waren zeer wel versierd,' Onder deze versieringen laat ons opmerken dat 'het einde der Paterstraat[(3)] uitscheen door schoone mozaïken..... en de sterrestraat.....[(4)] was met alderschoonste parterren belegd'; en de luister der Boesingstrate bestond 'bijzonderlijk in mozaïken.'

Wat zijn Iepersche 'parterren'? Wat zijn 'mozaïken'.

'*Parterren*'. De Ieperlingen hebben het fr. w. parterre ongedeerd gelaten; de Bruggelingen hebben het verwrongen tot poteerde (!) Z. De Bo.

De Iepersche 'parterren' waren gemaakt, gelijk de Brugsche 'poteerden' die De Bo beschrijft, uit leege barmkes zand, waar allerhande bloemen in staken, zeer fraai om zien. Dit legwerk van zand en bloemen versierde zeer bevallig de straten waar het H. Sacrament doortrok. Nooit en had een Ieperling de bekoring deze straatsieraden te verwoesten.

En de 'mozaïken'? Zij waren parterren zonder bloemen, maar daarom niet min prachtig en aangenaam om te aanschouwen. Ze verbeelden een legwerk van allerhande krinkelende winkelende gestalten, geteekend met groote verscheidenheid van verwen. Bleekblauw, fijn gestampte rood en geluw baksteen, en wat weet ik nog al, diende om aan dit fraaie legwerk alle de verwen van den regenboog te geven.

Nu hoort men niet meer spreken, in de stad Ieper, van parterren of mozaïken.

> Al verdwenen! tijd en vreugde,
> 't kent al gang maar geenen keer.

De Bo. Herdenken.

In de boterstrate en waren er noch parterren noch mozaïken, immers daar is de doorgang van volk en rijtuigen te groot. Doch deze

(1) Deze brugge en bestaat niet meer, sedert dat het Iepertje overdekt is geworden.
(2) Het gasthuis 'de Belle,' gesticht voor oude vrouwen door het edel geslacht Belle, een der aanzienlijkste van Ieper in de middeleeuwen.
(3) Mondstraat.
(4) Nu Dehaernestraat.

straat, ‘gelijk de andere straten, was behangen met gekleurde stoffen, beplant met sperreboomen, vercierd met bloemen en andere vreugdeteekens, en de vaendels waeiden aan alle gevels. Eindelijk kwam de stoet terug in de Paterstrate(1) die door de zorg van de Zusters gezeid Lamotten(2) overspannen was met vercierde koorden waeraen eene kroone(3), ontallijke wapentjes en ornamenten zwierden.’

De lofzang *Te Deum* sloot de Godsdracht en de kerkplechtigheden van den 7 Bloeimaand 1843. Des avonds verkondigde de beiaard en de ‘triompheklok’ aan al de ingezetenen van Ieper dat de lichtsteking begon in stad ter eere van den H. Joseph.

ANT. VERWAETERMEULEN

Mengelmaren

Kindkunde

‘**D**E heer J. Mac Leod biedt namens prof. Dr Schuyten een exemplaar aan van: *Paedologisch Jaarboek, onder redactie van* prof. Dr M.-C. Schuyten, *bestuurder van den paedologischen schooldienst en van het stedelijk paedologisch laboratorium te Antwerpen*.- (Tweede Jaargang, 1901, 8°; 246 blz. met figuren.)

‘Inhoud: 1. Over de veranderlijkheid der spierkracht bij kinderen gedurende het kalender- en het schooljaar, met curven, door Dr Schuyten. - 2. Het oorspronkelijk teekenen als bijdrage tot kinderanalyse, met twee platen, door Dr Schuyten. - 3. Steilschrift of schuinschrift? met twee platen, door Dr Schuyten. - 4. Experimentaal te ontwikkelen thesen, door Dr Schuyten. - 5. Van dolende kinderen, met ééne plaat, door Dr Sano. - Bibliographie....

‘De paedologie (of studie van het kind) is een jonge wetenschap die ongetwijfeld geroepen is om aan de eigenlijke opvoedkunde groote diensten te bewijzen. Het *Paedologisch Jaarboek* is als het ware het centraal orgaan van die wetenschap. Daarin vindt men niet alleen belangwekkende oorspronkelijke mededeelingen, maar ook een uit-

(1) Naam dien het volk geeft aan de Mondstrate, omdat het klooster der PP. Discalsen daar staat.

(2) De Mariaschool, gezeid Lamotteschool, werd gesticht in 1747 door de edele jonkvrouw Clara Francisca Van Zuutpeene La Motte, met medehulp van den Eerw. Jan Van Roo, een der laatste en heiligste kanoniken van Ieper. “'k Ga bij de Lamottjes te schole” zeggen de meisjes van Ieper.

(3) *Kroon*. Nog een gebruik, dat gestorven en begraven is te Ieper en misschien te Brugge ook, waar over tijd ik dergelijke keizerskroonen zag hangen met bloemen versierd en behangen met klutterende en klinkende glasruitjes. Nu rusten en roesten de geraamten van vele dier kroonen in het klooster der Zusters Lamotten.

gebreid overzicht van de bibliographie. Uit dit overzicht blijkt dat de paedologie reeds in alle beschaafde landen beoefenaren heeft gevonden. Voortaan is de kennis van de paedologie en van hare vorderingen onmisbaar geworden voor eenieder die zich met opvoedkunde bezighoudt....

'Wij mogen het voor onze letterkunde als eene eer beschouwen, dat het eerste paedologisch Jaarboek van Europa in onze taal uitgegeven wordt.'

Aldus in *Verslagen en Mededeelingen* van de Vlaamsche Taalvroedschap, 1901, blz. 593 vlgg.

Dat het eerste jaarboek in Europa over een nieuwe wetenschap uitgegeven wordt in 't Dietsch, is een hoogst verblijdende gebeurtenis. Ongelukkig heeft Dr. Schuyten de onwetenschappelijkheid niet gevoeld van woorden als *jaarboek* en *bestuurder*. Zijn werkje zou ongetwijfeld een veel geleerder voorkomen hebben, heette het als volgt: *Paedologisch Annuarium, onder redactie van prof. Dr. M.-C. Schuyten, directeur van den paedologischen schooldienst en van het stedelijk paedologisch laboratorium te Antwerpen*.

Blijft nog het woord *schooldienst*. Doch dat kan er eigenlijk door.

J. CRAEYNEST

Oud gebed

't **I**S op ne goe vrijdag geleên,
dat Jesus voor ons heeft gestreên:
met zijn 'doorne kroone was hij behangen,
met zijn' tranen was hij bevangen,
met zijn dierbaar bloed was hij bespreid,
dat dede Maria zulken groot....;
dat heeft hij gedaan uit liefde heet:
o mensch. aanziet hem,
gedinkt toch zijn bloedig zweet,
want 't is door zijn vijf bloedige wonden
dat wij vergiffenesse
bekommen van al ons zonden!

opgeteekend te Ruysselede, door GUIDO GEZELLE

TE Parijs, in het Tijdblad: '*Le bibliographe moderne*' 1879, IIIe jg., is eene bijdrage verschenen van H. STEIN: *L'origine flamande de Chrétien: Wechel, imprimeur à Paris*.

Zijn oorsprong was onbekend. Wechel, zegt Stein, was van Herenthals in 't Antwerpsche. Daarbij nog een on auder over zijn leven, en eene reeks boeken die uit zijnen winkel kwamen.

[Nummer 22]

Waarschuwinge over geschiedenisse
(*Vervolg van bladz. 326.*)

DE zwarigheid van deze twee eerste gebreken, d.w.z. van 't wegfutselen der uitstekende zelfstandelingen of bedrevendheden, en van 't hardnekkig daarstellen eener onbetoombare voortwendinge in de beschaafdheid, steekt eigentlijk in een ander derde werkwijsgebrek. Zij steekt te weten in de geneigdheid van sommigen om de algemeene geschiedenisse geheel en gaar niet meer te beschouwen '*t en zij* in 't maatschappelijk opzicht, en daarbij ditzelfde maatschappelijk opzicht door anders niet meer uit te leggen als door *enkel* de huishoudkundige redens en verschijnsels. Gaf men toe aan die geneigdheid en wrocht men daarna gevolgelijkerwijze voort, 't ware zonder reden de niet-huishoudelijke drijfveren van 's menschen handel en wandel, de verstandelijke drijfveren b.v., miskend. 't Ware jammer, 't ware niet-geloofwettig en onredelijk opgegaan tegen de werkelijk-

heid[1]. ‘'t Ware klap en droom’, zegt H. Van Houtte, een weldenkende geschiedkundige[2]; en metterdaad, volspreekt hij, ‘in de XVIe eeuwe waren 't de godsdienstige redens die doordroegen; ter XVIIe en XVIIIe eeuwe waren 't eerder de bewindschappelijke... en ten allen tijde wierden landen her end weer veranderd en verkaveld door hier een huwelijk of daar een erfrecht, die toevallige daadzaken zijn[3].’ Wat ik eraf denke, voegt de bekwame Hgl. G. Kurth daarbij, ‘'t is dat mijns dunkens er liever twee krachten de wereld beleiden en de beschavinge opmaken: de kracht van de denkbeelden en de kracht van 't goud; de godsdienst en de huishoudkunde. Maar eerst en meest is't de godsdienst... die onderaan in 't geweten werkt van 't volk, bij elken man afzonderlijk en bij allen in 't gemeene: de gedachten vestigt hij op de uitersten en den weg om daar te haven, en de zeden doorzimpert en doortempert hij, zoodat ofwel de menschen het zelve bekennen, ofwel ook soms herschapen zijn zonder dat ze het geware worden[4].’

Welnu het dient geweten dat Hgl. Pirenne in die richtinge van H. Lamprecht, eenigzins met den Duitschen leeraar, meêvarende is. Daaruit komt de nieuwigheid van zijn beroemd werk: ‘*Histoire de Belgique*’ (1900) I. Gewis! Een man als hij, met de vindensmacht en de beleerdheid die hij over hem bezit, was inderdaad een om te durven en te kunnen uit het bovenstaande stelsel gaan trekken wat docht, en wijzigen wat misviel. Ai! en niettemin, wie zou het gedacht hebben? Nog zijn er toch hoogbeleerde lieden die vonden dat hij niet volkomen de drie moeilijkheden ontloopen was. A. Cartellieri, Hgl. te

(1) Zooals het A.C. op wijsgerigen voet bewijst in *Coll. Br.*, z.b., op bl. 440 vvg., 506 vvg.
(2) *L'hist. économ.* (1900) op bl. 1. (Uittrek uit *la Réforme sociale* van 1900).
(3) Soc. *Ph.-Hist.* z.b., op bl. 124.
(4) *A. Belges* (1899) I. 24.
Vgl. nog over de algeheele besprekinge: L. LECLÈRE, z.b., op bl. 11-25.

Heidelberg, had hem liever zien wat meer zelfstandelingen opdienen en afschilderen[1]. Hgl. A. Cauchie van Leuven twijfelde of de voortgaande uiteenzettinge, die Hgl. Pirenne ontwaren wilt in de hebbelijkheid van ons volk, inderdaad afdoende door hem bewezen was waar te zijn[2]. En G. Kurth, die als oud-leeraar van H. Pirenne ietwat meer te zeggen had en wat minder te zwijgen, berispte hem over een derde ding, en sprak (betreffende de duitsche uitgave van 1899): ‘De enkele bladzijden van Hgl. Pirenne over 't godsdienstig leven zijn onvoldoende, te weinig talrijk en te letter gevuld... 't En is niet overdreven te zeggen dat men een geschiedenisse van Belgenland zou kunnen opstellen nevensaan deze van Hgl. Pirenne; met enkel te bevatten wat hij verzuimde zou ze tegen de zijne vermogen te staan voor belang en welgemaaktheid! Ten minsten 'n zou uit dien boek niet volgen dat onze stadsburgerij (van den gemeentetijd) “anticlerical” of “tegen de geestelijkheid” was’[3].

Buiten Hgl. G. Kurth en had er niemand dit, dit laatste toch, durven of mogen zeggen: zoo erg is 't! 't Moet dus entwat daarvan waar zijn, zoodat het jammer valt voor Hgl. Pirenne.

Maar nog meer jammer valt het voor dezen die achter zijn stappen gaan: Heer Fris te weten en anderen: immers omdat zij nog jong zijn - wat ookal in geschiedenisse miszitten kan[4], - en daardoor misschien met te veel overtuiginge verzot staan op nieuwigheid.

Wel en hebben we geen redens om vanwege H. Fris gebrekkelijk werk te vreezen. Hij is een jonge beleerde in wijsbegeerte en boekstafwezen, en geen man zonder verdiensten. Tot heden wrocht hij dapper in 't beleeren van oorkonden of oude jaarboeken[5], of in 't afschetsen

(1) *Hist. Vierteljahrschrift* (1900) XI, op bl. 407.
(2) *Bull. bibliogr. du Musée Belge* (1899), op bl. 269, 270.
(3) *A. Belges* 1899, I, 24.
(4) Vgl. A. *Belges* (1900) II, op bl. 154.
(5) Ziet dat in *Bullet. de la Commiss. Roy, d'Hist.* (1900) LXIX, op bl. 1-7, 8-14, 65-82. - *A. Belges* (1900) II, op bl. 85, 114, 154, 163, 185, 186, 189; - III, 13, 83.

van huishoudkundige toestanden in Vlaanderen[1]. En meestendeels spreekt men met lof van hem.

Doch hoe ernstiger hij werkt, hoe liever hij hooren moet dat men zijn gezegde wikken en wegen wil.

Wellicht zal H. Fris en zullen anderen met hem, gelijk hun aller leeraar, pogen te bewijzen[2] dat de strijd van 1302 een maatschappelijke en huishoudelijke kamp was, niet van volkeren ondereen, niet van Vlamingen tegen Walen, maar van ambachtsliên en neringdoeners tegen handelaars en rijke burgers, onder den dwang van 't meê- of 't tegenslaan van den handel of van de nijverheid... En zij zullen daarbij voegen dat de eene strijders bijgevalle Vlamingen heetten, en dat bij de anderen bijgevalle Walen aangesloten waren.

't En zal daarom geen reden bestaan om op die Heeren geschiedboekers te schelden: de waarheid mag en moet boven. Maar omdat we de algemeene neiginge van hunnen gedachtengang kennen, zullen we tegenover hen voorzichtig zijn... We zullen telkens zien of hunne besluitselen niet *zoo* of *zoo* en luiden rechts *omdat* die Heeren die drie hoofdgevaren niet ontloopen zijn. Als er geen stevig bewijs bij de werke en staat, en zullen we niet te lichtgeloovig alles van hunnentwege aannemen; b.v. als ze zeggen:

- dat het lange reeds aansleepte dat Vlaanderen een hoofdzate wierd van ‘socialisme’[3];

- of nog, dat de strijd van 1302 maar een akelige stond was in de onafdijkbare, bijna dierlijke, voortwentelinge van een gansche volk dat rijk en weeldig wierd, en van niemand anders als van dit volk; alsook dit zelfde rechts onder den druk der enkele huishoudkundige omstandigheden;

(1) Vgl. *A. Belges* (1900), II, op bl. 170, 210; III, 41.
(2) Vgl. PIRENNE *H. de Belg.* (1900), bl. 386 en vorige.
(3) Vgl. G. DES MAREZ (een van H. Pirenne's overtuigdste volgelingen) ‘*Les luttes sociales en Flandre au M. Age* in *Rev. de l'Univ. de Brux*, (1900), V, op bl. 787.

- verder, dat dus graaf en koning en ander beruchte mannen berucht wierden slechts omdat zij, door hun stroomopgaan of gedwee meêvolgen, het gezamentlijk willen en werken van de ongeziene volksziele verduidelijkten en verdaadzaamden;

- vervolgens, dat er noch in den beginne noch naderhand nooit geen staatkunde of vaderlandsliefde of godsdienstig gevoel (of was 't b.v. maar 't gevoel van elks eigenweerde) tot die groote gebeurtenisse dadelijk verhelpende en was;

- met één woord, dat geheel 't spel in den grond een krakeel hoeft te heeten dat uitloopen moest op dees: tegen wil en dank van erfrijke ingezetenen eenen opkomeling van wever of timmerman of werkwinkelknape of wat weet ik, in den... gemeenteraad te doen binnen dringen.

Nochtans zal onze strijd dit alles mogen geweest zijn, zoo het waarlijk bewezen wordt.

En is het wezentlijk zoo, dan zullen wij die Heeren geschiedboekers even geren dankbaar zijn over de waarheid die zij ons aldus meê zullen deelen, even geren als we ze thans eerbiediglijk op hunne geleerd- en rechtzinnigheid goedhouden.

Missen toch kunnen ze, ja! maar afbreken om af te breken, gewis dat en willen ze niet! Wij en gelooven 't toch niet! Nog altijd immers zien we ze toch hier of daar in hunne werken eens met trotschheid opvliegen en voort aanleeren met ons Vlamingen (die och! misschien wel te driftig staan tegenover koele wetenschap,) dat de groote roem van den guldensporenslag altijd waar blijft: te weten dat eenvoudige vlaamsche kleene menschen bestuitgeruste fransche ridders in 't zand deden bijten, dat 't stoof... en dat, dank zij een ‘grepe Vlamingen’ met het sterke willen hunner ‘Vlaamsche Volksziele,’ ‘Dietschland hem schielijk en krachtig loswrong uit de voortschijveringe van Europa's algemeene geschiedenisse... zelfs dat Dietschland daarvan de wendinge wijzigde! De slag van Kortrijk was de eerste stoot tegen Frankrijks overwicht.

Te Roomen wilde Bonifacius VIII in den nacht gewekt worden om te hooren ervan vertellen[1].'

't Blijft ook waar, aangaande Brugge in 't bijzonder, dat, zooals F. Funck-Brentano zegt[2], 'de geschiedenisse vergaapt staat, van af den aanvang des oorlogs, op de vastberadenheid, de taaie zelfverloocheninge, de onschatbare kracht van eenheid, vertrouwen en onderlinge overeenkomste van de ambachten der beroemdste stad van Vlaanderen. Daardoor was 't dat ze, kop in de lucht, vooruitgingen met den loodzwaren last hun door een woelziek minder getal volks opgeleid; ja daardoor was 't dat ze, al geheel Vlaanderen te bedwingen, twee jaar lang hun steke stonden tegen de ontzaggelijkste krijgsmogendheid uit den tijd.'

H. VAN HOUCKE

Het volk in West-Vlaanderen

VOOR Tinel's *Godelieve*, onlangs te Leuven met ongemeenen bijval uitgevoerd, had Juffrouw Hilda Ram zaliger de bewoording gemaakt.

Dit gewrocht van de betreurde Antwerpsche zangster werd verleden maand in *Dietsche Warande en Belfort*, blz. 321-342, op voortreffelijke wijze gekeurd door E.H. Dry vers, onderherder te Antwerpen.

Het laatste deel van die beoordeeling, te weten het deel waarin sprake is van de 'hoogere beteekenis van het drama', bevat over den volksaard in Zuid-Dietschland en voornamelijk in West-Vlaanderen zooveel nauwkeurig geziene waarheden en nuttige wenken, dat we niet twijfelen, of *Biekorf* zal gereedelijk die bladzijde willen overdrukken.

(1) Uit PIRENNE, *Hist. de Belg.*, op bl. 386.
(2) In *Phil. le Bel en Flandre* (1897) op bl. 404.

Hier volgt ze:

Wij zegden dat er eenheid in de handeling van *Godelieve* heerscht. Om er die echter volmaaktelijk in te ontdekken, moeten wij de hoofdgedachte kennen waar heel het stuk toe te herleiden is. Zouden wij in het drama niets anders zien dan de marteldood van Godelieve, dan zou de bekeering van Bertholf maar een aanhangsel zijn; ook zouden de zegenrijke gevolgen van het huwelijk, die voorspeld worden in Elsa's ballade, maar gedeeltelijk hunne vervulling krijgen.
De hoogere gedachte die heel het drama samensnoert is deze: ‘De zegepraal van de liefdekracht des christendoms op de Noordsche ruwheid.’
Bij de eerste lezing, ik beken het, stiet het mij tegen het hoofd, dat het Zuiden hier zoo verheerlijkt wordt ten koste van het Noorden.
Ziet men echter nader toe, dan bevroedt men dat die verheerlijking niet het Zuiden geldt, maar wel de christene beschaving, die, van Rome uitgaande, ons van het Zuiden moest komen.
En het Noorden, dat hier verpersoonlijkt wordt in den woesten Bertholf, in de razende Iselinde, in den ruwspottenden Hakka en zijne gezellen, was het Noorden nog meer dan half barbaarsch, in den grond nog heidensch, schoon uiterlijk reeds gekerstend.
Evenals bij eenen Clovis de heilige wateren des doopsels de barbaarschheid niet afspoelden, en hij, discipel en voorstander van een gekruisten God, zijn wit kleed met stroomen broederbloeds bespatte, zoo ook Bertholf.
Het huwelijk van de droomerige dochter ven Londefort met Gistel's ruwen kasteelheer is het huwelijk tusschen christene zachtheid en heidensche losbandigheid; zulke echt is niet altijd vreedzaam, integendeel meermaals door onweerswolken en bloedige bliksemflitsen gestoord.
Vooral was dit het geval met de ongetemde barbaren van het Noorden: zoo onweerstaanbaar en voorthollend in hunne woeste driften als de baren en stormen die zee en lucht rondom hen beroerden.
Het schijnt wel dat de kustbewoners van West-Vlaanderen, welke ook hun oorsprong zij, reeds vroeg door hunne woestheid uitschenen.
Niet zonder wreede offers kon de Kerk die streek tot het geloof baren, die later de bakermat zou worden van hare koenste verdedigers: van eenen Robrecht van Jerusalem, van eenen Boudewijn van Constantinopel, van eenen Karel den Goede.
Nog heden is het een wonder land, dat West-Vlaanderen, zoo door en door christen en toch dikwijs zoo onkristelijk woest. Zeker moeten wij nu nog het echte beeld van West-Vlaanderen niet gaan zoeken in de realistische fantazieën van eenen Stijn Streuvels, noch in de spotprentachtige *Leieschuimers* van eene Anna Germonprez; neen, veel liever zouden wij bij Hugo Verriest te rade gaan, die zijne soms diep kristelijke en wonderschoone beelden van de werkelijkheid afkeek; maar toch is het waar dat er in dit Westvlaamsch karakter naast diep geloof en reinen zielenadel veel grove zinnelijkheid en woestheid huizen.

In de Kamers sturen de steden van West-Vlaanderen ons veel Schrandere en welsprekende mannen; in de kunsten schonk het ons eenen Gezelle en eenen Rodenbach, benevens eenen Benoit; dezen staan niet alleen, maar te midden eene rij van geniale mannen.
En toch schijnt het volksonderwijs er min dan elders verspreid.
De talrijke misdaden, waar de dagbladen van gewagen, vertoonen er een zonderling kenmerk van woestheid.
Heel Vlaamsch-België, wel is waar, vertoont eene zekere ruwheid in den volksaard, maar West-Vlaanderen toch meer, zou men zeggen, dan b.v. Limburg aan de andere zijde.
Is ons volk daarom slechter dan andere? Neen, bedorvenheid is er overal; maar zij neemt elders meer den vorm van week- en verwijfdheid, hier meer dien van woest- en losbandigheid.
Daardoor is zij meer uiterlijk; en wie over ons volk moet oordeelen naar zekere dagen van uitspatting en dolheid, als zijn de kermis- en lotingsdagen, moet het zedelijk peil ervan maar laag achten.
En echter zou hij zich bedriegen. Want wie nader ons Vlaamsch volk heeft leeren kennen in zijnen dagelijkschen handel en wandel, in zijne bedrijvigheid en huiselijk leven, staat verbaasd over de schatten van wijsheid, van opoffering, van geduld, van ongeveinsde vroomheid, van rechtzinnig- en eerlijkheid, die er liggen in opgesloten. Zelfs dunkt ons dat zijne losheid, die dikwijls tot ergerlijke tooneelen aanleiding geeft, veelal het gevolg is van zijne ongekunsteldheid. De Vlamingen zijn geen hoogmoedig volk, als Eranschen of Engelschen. Zij zouden zelfs mogen fierder zijn.
Er is veel ware kristelijkheid in de Vlaamsche gewesten, en dit is de vaste grondslag van ons volksgeluk, benevens de aangeboren krachtdadigheid en werkzaamheid.
De geest van Godelieve zegeviert in Vlaanderen over den geest van Bertholf en Iselinde, al is de strijd ook nooit volstreden.
Dien kristelijken geest moeten wij getrouw blijven, en ons niet, als Iselinde, tegen zachtheid van zeden als tegen uitheemsche verbastering kanten.
Weekheid van zeden, neen! Een bestudeerd en valsch formalisme, als hetgeen sommigen van de Eranschen willen afleeren, nog minder! Maar verfijning in den goeden zin. meer eenvoudige deftigheid, meer uiterlijke waardigheid, ja! want deze, schoon niet de deugd zelve, zijn er toch dikwijls de geleidsters van. Al degenen, die met 's volks opleiding gelast zijn, moeten in dien zin werken.
En toch, wat wondere dingen lazen wij dees jaar desaangaande! Vooral naar aanleiding van Benoit's dood.
Benoit, zoo biet het, vertegenwoordigde den Vlaamschen geest, omdat hij machtig was en wild. De *Herbergprinses* ook! Men ging zoo ver te schrijven dat het Vlaaamsche ideaal bestond in ruwe zinnelijkheid, van alle banden vrij; in het huilen en tieren eener woeste menigte.
Tinel met zijne *Godelieve*, werd bijna voor verbasterend uitgekreten (O kwade-wijvengeest van Iselinde, waar gaat gij schuilen?)
Laten wij, in Gods naam! toch wijzer zijn en niet het beste deel van ons eigen zelven verloochenen.

Benoit, ja, was de Rubens der toonkunst; maar was Mending niet meer Vlaamsch dan Rubens? Was Guido Gezelle geen echte Vlaming, en was hij ruw?
Rodenbach, ja, was krachtig in opvatting en uitdrukking; maar had hij geene voorliefde voor de zachte 'Weiblichkeit' der Duitsche Letterkunde? En is eene zijner schoonste scheppingen niet die van de diep voelende, droomerige Goedroen?
Gansch onze letterkunde, met Conscience aan het hoofd, is huiselijk en stil.
Op onze volksfeesten zal, benevens het boertige, altijd een roerend lied, dat tot meewarigheid stemt, den meesten bijval genieten.
Leeren wij dan ons zelven kennen met onze gebreken en met onze deugden. *Godelieve* is de weerspiegeling van de eene en van de andere; geene onverschillige weerspiegeling echter, maar een onrechtstreeksche poging om ons volkskarakter te louteren en nader bij het ideaal te brengen dat ons past. Daarom is *Godelieve* bij uitstek Vlaamsch en nationaal.

Aanmerking:

1/ E.H. Dryvers zegt: 'Bij de eerste lezing, ik beken het, stiet het mij tegen het hoofd, dat het Zuiden hier (in Hilda Ram's stuk *Godelieve*) zoo verheerlijkt wordt ten koste van het Noorden'. Uit die woorden zal misschien menige lezer gaan besluiten, dat de Heilige Godelieve eigenlijk een *Fransche* jonkvrouw was. Dit is echter niet zoo, en zal ook de bedoeling niet zijn van E.H. Dryvers.

Godelieve werd geboren heel waarschijnlijk in 't jaar 1045 te Wiere, een dorp ten noordoosten en niet verre van de zeestad Boonen (Boulogne). Nu is daar alles Fransch. Maar in Godelieve's tijd was het anders. 'Te dien tijde - zegt E.H. Hector Claeys, *Sinte Godelieve*, Thielt, 1891, blz. 9 - was de provincie van Artesië, waar Ste Godelieve in geboren wierd, een deel des graafschaps van Vlaanderen. De Dietsche of Vlaamsche taal wierd er gesproken; zoodat wij met volle waarheid zeggen mogen, dat Sinte Godelieve eene Vlaamsche maagd is, Vlaamsch van geboorte en Vlaamsch van tale'.

Wanneer de Boonengouw, Godelieve's geboortestreek, onder 't bewind kwam van de graven van Vlaanderen is moeilijk uit te maken.

Volgens Namèche[1], geschiedde dit in 't jaar 863, toen het oorspronkelijk graafschap Vlaanderen, d.i. de omstreek van Brugge, onder Boudewijn met den IJzeren Arm tot markgraafschap verheven werd.

Volgens den heer Vanderkindere[2] daarentegen, kwam Boudewijn met den IJzeren Arm eerst in 866 aan het markgraafschap[3]. Dat de Boonengouw hier aanstonds deel van uitmaakte durft Vanderkindere niet bevestigen[4]. Ongetwijfeld lag het eigenlijke Atrechtsche (*pagus Atrebatensis* of *pagus Adertisus*) er nog buiten[5]. Toch heerschte alree de opvolger van Boudewijn met den IJzeren Arm, Boudewijn de Kale (879-918), ook over het land van Boonen en Terenburg, luidens de getuigenis van Folkwijn, uit de 10de eeuw[6]. Had Boudewijn de Kale nu deze gouwen van zijn vader afgeërfd, ofwel door eigen toedoen bijgewonnen? Dit blijft nog onopgehelderd. Folkwijn zegt daar niets van[7]. Op grond van de *Annales Vedastini* vermoedt Vanderkindere, dat Boudewijn de Kale misschien in 896 Erkenger, graaf van Boonen, overwonnen en dezes graafschap bemachtigd heeft[8]. Door het verdrag van Atrecht in 1191 ging de Boonengouw onder 't bewind van de koningen van Frankrijk.

Toen de Heilige Godelieve ter wereld kwam (1045), lag haar geboortestreek dus ongeveer anderhalve eeuw bij Vlaanderen, en is er sedert nog 146 jaar bijgebleven.

Nochtans voerden de graven van Vlaanderen, waarschijnlijk van 't begin af en stellig van de 11de eeuw voort,

(1) *Coars d'Hist. Nation. Première partie, Tome premier, Louvain*, 1853, blz. 237.
(2) *Histoire de la formation territoriale des principautés belges au moyen-àge*, verschenen in *Comte rendu des séances de la Commission Royale d'Histoire, 5me série, Tome* 8 (1898), *Tome* 9 (1899).
(3) Aldaar, *Tome* 8, blz. 399 vlg.
(4) Ald., T. 8, blz. 400, 413 vlg.
(5) Ald., T. 8, blz. 400, 407 vlg., 419.
(6) Ald., T. 8, blz. 410.
(7) Ald., T. 8, blz. 410
(8) Ald., T. 8, blz. 413 vlg.

niet het *onmiddelijk* bewind over dat gewest; maar de graaf van Boonen was hun leenman[1]. In een oorkonde uit het jaar 1038 wordt Staas de I^{ste}, die stierf omstreeks 1049, graaf van Boonen en vrijheer van Vlaanderen genoemd[2].

Het tweede deel van Hector Claeys' bewering, nl. dat Godelieve's moedertaal het Dietsch was, kan niet ernstig betwijfeld worden. Van verschillende eeuwen vóór tot ruim twee eeuwen na Godelieve's tijd heerschte in het land van Boonen het Dietsch als de eenige volkstaal. Vgl. Johan Winkler, *Germaansche Plaatsnamen in Frankrijk* (Belfort, 1894, t^{k} 1-4); Kurth, *La frontière linguistique en Belgique et dans le Nord de la France;* J. Claerhout, *Grimbald de visscher*, Pitthem, 1899, blz. 18-19, 25 vlgg.; Alfons Dassonville, *Bijblad van Biekorf VII*, blz. V, XIII. Een uitzondering maakt Johan Winkler voor de steden Boonen en Kales, waarvan de oorspronkelijk Keltisch-Roomsche bevolking nooit geheel door de Germaansche inwijkelingen zal verdrongen geweest zijn: 'In de steden Boonen en Kales heeft het Vlaamsch eigenlijk nooit rechtstreeks geheerscht, al hebben dan daar ook steeds velen gewoond, uit de omliggende plaatsen afkomstig, die Vlaamsch spraken, ja, al telt Kales, voornamelijk in heure voorstad St.-Pieters (*St.-Pierre-lez Calais*) nog heden duizenden Vlaamsch-sprekende Vlamingen, van elders hier heen getogen. Maar in de kleine steden en in de vlekken en dorpen van Artesie was het Vlaamsch van ouds de eenigste, de eigenlijke volksspreektaal[3]'. Op zijn hoogst kan daaruit besloten, dat Godelieve misschien ook Fransch verstond en sprak.

Was de Heilige Godelieve, zooals de Vlamingen, van Germaansche afkomst? Hierover zegt E.H. Hector Claeys niets. Bij E.H. Vanhaecke vind ik enkel dit:[4] 'Daar

(1) Ald., T. 8, blz. 414.
(2) Ald., T. 8, blz. 412.
(3) *Belfort*, 1894, t^{k} 1, blz. 43.
(4) *Sinte Godelieve van Ghistel*, 1889, blz. 20.

(te *Wiere*, eertijds ook Effrieds-Wiere, tegenwoordig in 't Fransch *Wierre-Effroi* genaamd) leefde van 850 tot 882 een edele graaf, die in het latijn den naam droeg van Effridus, welken naam men later aan deze streek gaf, zoodanig dat *Wierre-Effroi* zooveel beteekent als *Effrids-Heide*. Hemfroot (beter: Hem*fried*, Godelieve's vader) telde dien Effridus onder zijne voorouders.' Waarop deze laatste uitspraak steunt wordt ongelukkig niet aangewezen. Blijkens zijn naam was Effried een Germaan. Zoo droegen ook *Godelieve* zelf, haar ouders *Hemfried* en *Ogina*, haar zusters *Ogina* en *Adela*, haar geboortedorp *Wiere* louter Germaansche namen. Toch zal Godelieve heel waarschijnlijk niet van onvermengden Germaanschen bloede geweest zijn, althans indien het vaststaat dat ze door Iselinde voor raaf gescholden werd, omdat ze zwart haar en zwarte oogen had[(1)].

2/ 'Heel Vlaamsch-België - zegt E.H. Dryvers - vertoont eene zekere ruwheid in den volksaard, maar West-Vlaanderen toch meer, zou men zeggen, dan b.v. Limburg aan de andere zijde. De talrijke misdaden, waar de dagbladen van gewagen, vertoonen er (in West-Vl.) een zonderling kenmerk van woestheid'.

Die algemeene ruwheid is vooral hieraan te wijten, mij dunkt, dat de uiting van hooger beschaving en beleefdheid in Zuid-Dietschland grootendeels Fransch is, en dus zonder invloed op het eigenlijke volk.

Misdaden en woestheid zijn ja onloochenbaar; doch niet voor geheel West-Vlaanderen. In het Zuidwestelijk deel en in Veurne-Ambacht is moorden, met messen vechten en ander wildemanswerk zoogoed als onbekend.

J. CRAEYNEST

(1) H. Claeys voornoemd, blz. 29. L. Vanhaecke, blz. 106.

Wangeloove en volkszeg.
Uit vroegere jaren.

IN eene van onze brugsche godshuizen stierf, over eenige weken, in den gezegenden ouderdom van bij de negentig jaar, eene brave en eenvoudige vrouw.

Wondere dingen en zeisels wist dit oud moederken te vertellen: 't waren buitengewone gevarenissen, die haar overgekomen waren ten tijde dat ze nog jong en thuis was, of aardige gebeurtenissen, die ze door vader of moeder had hooren vertellen.

Ze sprak er niet geern over, want 't waren meest al vreeslijke voorvallen, en men zag dat ze nog ten deele dien zelfden angst gevoelde, dien ze geleden had bij 't gebeuren of bij 't hooren vertellen van al die wondere dingen. Zij, die altijd beefde, ze beefde dan nog veel meer; ze sprak altijd traag, maar dan kwamen hare woorden wel nog zoo traag.

Een en ander heb ik van haar vertellen afgeluisterd, en 'k deel het hier mede zoo eenvoudig en zoo getrouw mogelijk.

‘'t Gebeurde eens, - zoo vertelde ze, - dat ik ievers op eene gestelde uur moest zijn. Er kwam daar een heer gewandeld en 'k vroeg hem hoe laat het was.

Met de eene hand nam hij zijn uurwerk, en met de andere greep hij mij bij mijnen mantel.

“Waar moet ge zijn?.... Hoe laat?.... Ge hebt nog tijd, dochtertje”, zei hij, en hij keek mij zoo aardig in mijne oogen!

Ik was blij van weg te zijn, en eenige stappen verder keek ik nog een keer om.

De heer was den hoek omgeslegen, maar daar kwam een leelijke groote hond op mij gevlogen, en hij sprong gedurig op en tegen mij.

Ik wilde loopen, maar 'k en kon niet; 'k wilde roepen maar 't en ging niet; 'k wilde mijn kruis maken, maar mijn hand sloeg gedurig van mijn herte weg.

Gelukkiglijk kwam daar een oud vrouwken voorbij.

“Wat scheelt er?” vroeg ze.

Ik sprak niet, maar die vrouw bezag me, en ze bezag den hond. “Ja, zei ze, 'k weet al wat het is.” En ze nam haren scapulier van haren hals, lei hem op mijne schouders, en.... loopen, loopen dat de hond deed, den hoek om, van waar hij gekomen was!’

En dat was waar gebeurd! 't Was voor die oude vrouw, of ware 't nog maar gisteren voorgevallen.

Zij zelve, ten anderen, heeft eens achtervolgd geweest door eenen waterduivel. 't Was langs de vaart van de buitenvesten. Die waterduivel was met musselschelpen bedekt, en langzaam kwam hij achter haar. Maar langs den weg stond er ievers een O.-L.-Vrouwebeeldje, en de duivel kon daar niet voorbij geraken.

Ge moet weten, dat duivels voorbij geene beelden van den gekruisten Godmensch, of van O.L. Vrouw, of wellicht ook niet van andere heiligen kunnen gaan. Hetzelfde is waar voor tooveraars, terwijl ze in hunne boeken lezen. Dat zal u door het volgende bewezen worden.

Het oud moederken, gelijk alle brugsche werkvrouwen, kon ook spellewerken. Ze wist zelfs te vertellen, dat ze zeker was van nieuws te ontvangen, als er een spellewerkstok van haar kussen viel: rolde hij lang af, 't nieuws kwam van verre; rolde hij kort af, 't was dichter nieuws; viel hij rechts, 't was goê nieuws, maar viel hij links, 't was slecht. Binst hun werk nemen de spellewerksters van tijd tot tijd hunne stokken bijeen, en ze brengen ze in eenen hoop: stond er nu in dezen hoop een stok recht, 't was een teeken, dat ze het bezoek van eenen vreemdeling zou ontvangen.

Nu tot daar. Als het oud moederken nog jong was, zat het eens met andere uit het gebeurte aan hare deur te spellewerken. Ze zongen en ze vertelden en 't was er leute. Maar daar kwam een man, die mismaakt was, en die meende dat ze met hem loegen.

‘'k Zal u wel vinden!’ zei hij.

's Anderendaags zat ze nog eens aan hare deur, en die man was daar weder al lezen in een boek..... En al met eens zat ze daar te midden eene bende muizen; van waar ze al uitkwamen, ze weet het niet. Maar 't waren al muizen, dat ze hoorde en zag. Ze smijt haar kussen weg, ze springt recht: ze wist niet waar haar hoofd stond.

Ja maar; wat verder hong er aan de muur een kruisken, en als de man daar rechtover kwam, kon hij niet meer voort lezen. Weg waren de muizen en alles was gedaan.

Dat is nu toch wel tooverij en zwarte kunst; en voorzeker noemde de oude vrouw dit ook alzoo in hare jonge jaren. Maar later had ze dit anders leeren noemen naar eene meer hedendaagsche wijze; en ze zei dat dit *farcen* waren. Van iemand, die de zwarte kunst kende, zei ze dat hij kon *farcen bakken* of *spelen*.

Op het einde van iedere, vertelling, volgde er altijd eene zalige vermaning. Als iemand bij u komt en u zegt: ‘'k zal u eene *farce spelen*’; dan moogt ge nooit antwoorden: ‘Doe maar wat ge kunt!’ Dit ware hem ophitsen, en ge zoudt er leelijk van afkomen. Zeg liever: ‘'k en wil niet!’. Ze kunnen niets, als ge niet toestemt.

't En gebeuren nu ten anderen zooveel geen *farcen* meer, omdat de pastors (al de priesters zijn voor de Bruggelingen pastors,) de boeken van de tooveraars afhalen.

Zulke en andere wondere dingen wist dit vrouwken te vertellen, en dat had ze zelve ondervonden en tegengekomen. Andere aardigheden had ze door vader of moeder hooren vertellen. Onder andere:

't Is lang geleden dat er in de H. Magdalenakerk alle nachten om 12 uren licht te zien was, maar na een half uur was het lichtje weg en verdwenen. Dit duurde nu al redelijk lang, maar niemand dorst het wagen in de kerk te gaan. De pastor nochtans besloot eens op Gods genade in de kerke te blijven.

's Middernachts kwam uit het sakristij een priester, geheel gereed en gekleed om de heilige Mis te doen. De

pastor kwam bij den altaar staan, en daar de vreemde priester de woorden van de Mis begon te zeggen, antwoordde de pastor en bleef alzoo voort de Mis dienen.

En wat is er dan gebeurd? Na de Mis werd de pastor door den onbekende bedankt. 't Was een priester, die eens Mis gelezen had zonder dienaar, en die tot straf alle nachten moest wederkeeren. Nu was hij vrij en verlost, en nooit sedertdien was er in de kerk nog licht te zien.

't Vrouwken had ook eene eigenaardige wijze om met kinders om te gaan, en hun lessen van beleefdheid te geven.

Als de kinders ongerust waren in huis en op hun hielen aan 't draaien gingen, vermaande ze hen om stil te blijven; want, zei ze, als de kinders alzoo ronddraaien, staat er in iederen hoek een duivel. - De kinders, die zwart kijken naar hunne ouders, zijn weerdig hunne oogen uitgehaald te worden door de kraaien. - Jongens, zei ze nog, zijt gij niet beschaamd alzoo uw tong naar malkander uit te steken; de duivels in de hel doen het ook alzoo. - Da 'k (dat ik) zeggen aan zijne ouders is een vloek. - Volgens haar betaamde het ook niet dat meiskens schuifelen: O.L. Vrouw heeft dit niet geern en ze kijkt zwart naar zulke meiskens; enz. enz..

Eenvoudig en brave was deze oude vrouw, en wellicht heeft ze reeds van God hare belooning ontvangen voor de lessen, die ze op hare welgemeende, doch verkeerde wijze aan de kinderen gaf.

L.

[Nummer 23]

Op Jan Vaerman's Beeltenis

VOOR mij heb ik twee afdruksels liggen van Jan Vaerman's ‘Academia Mathematica’, Brugghe 1720. Het eene, mij toebehoorende, heeft voorop de beeltenis van Jan Vaerman, gelijk zij beschreven staat in *Biekorf* XII, t^{k} 14, in de aanmerking neêrgeschreven onder bladz. 216.

Dáár lezen wij: ‘De Prente is geteekend door Kerckove en gesneên door R. Hamidon??’ - Die naam is misgelezen; er staat klaar en duidelijk: R. Hami*lt*on sculp.

Het tweede afdruksel behoort stadsboekenzaal van Brugge. De Prente is heel verschillig. Zij heeft dezelfde grootte als de boek en verbeeldt Vaerman zijdelings, over de linker schouder ziende. Het opschrift rond de beeltenis is hetzelfde, buiten dat er te lezen staat *OEtat. 67*.

De vier verbeeldingen van Copernicus, Ptolomeus, Euclides en Archimedes staan in kleine ronde omlijstingen

en onder Vaerman's beeld, dat kleiner is als in afdruksel 1, staan de volgende verzen:

> Aenzicht, wezen, rimp en ad'ren
> toont u hier dees Beeltenis:
> Maer int lezen van dees Bladeren
> wat voor eenen Geest hij is.

EXPERTUS CREDES.

De teekenaar noch de plaatsnijder en staan vermeld.

Dat zijn nu twee afdruksels van één en 'tzeltde werk, die eene gansch verschillige beeltenis hebben, met opgave van verschilligen ouderdom.

Al hadden wij maar ééne van de twee beeltenissen, nog zou het voldoende wezen om te toonen dat steller A in ‘weêr en meer over Jan Vaerman’, *Biekorf* XII, t^{k}. 18, bl. 276, 10de reek en vlgg. ongelijk heeft met in de beeldplaat van Jan Vaerman een bewijs te willen zoeken tegen de bewering van Le Doulx, als zoude Vaerman geboren zijn in 1648.

Hij zegt: ‘Een dingen steekt: op den boek die besproken is in *Biekorf* XII, bl. 216 vlgg., boek die uitkwam in 1720, staat er *OEtat*. 66. Dat is, dat Jan Vaerman in 1720 66 jaar vol was’....

Op dezelfde manier, volgens beeltenis 2, zouden wij kunnen zeggen dat Jan Vaerman in 1720 *67 jaar* oud was.

Steller A is *hierin* mis, dat hij eene valsche beteekenis geeft aan den zin van de woorden *OEtat 66*.

Welke is de echte beteekenis van het opschrift dat rond Vaerman's beeltenis staat? - *Dat de koperplate Jan Vaerman vorenstelt op zijn 66 of 67 jarigen leeftijd*, noch min noch meer.

Maar om daaruit te besluiten, dat bij het uitgeven van den boek Jan Vaerman zoo oud was, zou men moeten kunnen bewijzen dat het afbeeldsel gemaakt is in 1720, ofwel gemaakt is om aan 't hoofd geplaatst te worden van dit boek dat in 1720 uitkwam. Welnu dit laatste is niet waarschijnlijk, want de beeltenis maakt geen deel uit van de titelplaat, maar zij is in afdruksel 1 vóór het

titelblad, - in afdruksel 2 achter het titelblad geplaatst, en daarenboven zijn het twee gansch verschillige beeltenissen.

De gewoonte bestond eertijds veel om op schilderijen en beeldplaten den ouderdom aan te duiden van den persoon *op het oogenblik dat hij zijne beeltenis liet maken*.

Maar toen was het niet gelijk nu, in onze eeuw van licht! Nu is het elkendeen gemakkelijk te kleenen gelde zijn lichtbeeld te doen printen. Een schrijver, die nu en dan werken uitgeeft of doet herdrukken, kan zijne beeltenis gemakkelijk geven, verschillig voor ieder werk en naarmate hij vordert in jaren.

Maar toen was dit zoo niet! 't En was maar ten koste van veel geld dat iemand zijne beeltenis liet maken of op koper stiften. Eens die beeltenis gemaakt, bijv, op 66 of 67 jarigen leeftijd, diende zij om in volgende jaren gegeven te worden, 't zij op 67, 68, 70, 75 ... jarigen leeftijd. Het opschrift bleef hetzelfde omdat het den persoon op gestelden leeftijd verbeeldde.

Iets buitengewoons zelfs is hier het bestaan van twee beeltenissen in twee achtereenvolgende jaren gemaakt, hetgeen moet doen veronderstellen dat Jan Vaerman een zeer begoede burger was, die ‘er wel tegen kon.’ Andere oude schrijvers hebben dikwijls maar ééne beeltenisse die vele jaren moest dienen.

Indien men nu wist in welk jaar de koperplate gemaakt is, kon men besluiten tot het geboortejaar, anders niet.

Wat verder het schrijven van A betreft:

‘Dan zou Vaerman geboren geweest zijn in 1654 of '55’ ... - Indien de plaat gemaakt is in 1720: ja.

Indien de plaat reeds bestond: neen.

Bijgevolg het kan zijn dat Le Doulx niet gemist en is als hij schrijft dat Vaerman in 1648 geboren is; en Vaerman's drukker is voorzeker niet gemist, daar hij eenvoudiglijk Vaerman's beeld weêrgeeft op 66 of 67 jarigen leeftijd.

‘Het valt te bemerken, zegt steller A verder, dat Le Doulx dien boek afschetst als volgt:

“2 boek, in-4°”. Alleszins is de boek van 1720 een van 12 in 't vel’. - Dat is mis. De boek van 1720 is wel en degelijk klein in-4° formaat, en Le Doulx heeft gelijk.

De gevolgtrekking die A stelt is dus ook mis: ‘Deze laatste zal dus eene andere uitgave geweest zijn van den eersten,’ enz.

Wat verder staat er: ‘Misschien stond OEtat. 66. op de eerste uitgave, wat de drukker dan onveranderd zou laten staan hebben op de tweede.’ - Indien er eene eerste uitgave geweest is, hetgeen tot nu toe te betwijfelen valt, stond ‘OEtat 66’ er misschien wel op, en in de volgende uitgaven zou de drukker dat onveranderd laten staan hebben om bovengemelde reden: dat de koperplate met de afbeelding, eens verveerdigd, bleef dienen voor later. Want de afbeelding was en bleef toch altijd *zulk* een persoon op *zulken* leeftijd. Vaerman, verbeeld op 66 jarigen leeftijd, was en bleef en is nu nog Vaerman ‘*OEtat 66*.’

‘Aldus, lezen wij nog, gissen wij 't bestaan van eene eerste uitgave van Vaerman's Academie, ieverhands uit 1714 of '15: dit om te kunnen Le Doulx gelijk geven over 't aanduiden van 't jaar 1648 tot geboortejaar van Vaerman.’ - Die gissing is tot nu toe nievers op gesteund en Le Doulx en heeft in 't geheele die gissing niet vandoen om gelijk te hebben in het aanduiden van 't jaar 1648 tot geboortejaar van Vaerman.

Voor het overige is er daaruit te besluiten dat Le Doulx waarschijnlijk niet misgezien en heeft bij Van Male, en dat het jaartal 1648 zeer wel kan aanveerd worden tot geboortejaar van Vaerman.

Wie zal er nu beslissen of Le Doulx en Van Male ongelijk hebben? - *Oorkonden* aleene!

L.D.P.

In Memoriam

't Was nacht aleer de middag klaarde. GUIDO GEZELLE, *Kerkhofbl.*

BESTE .....,

HOE langer hoe meer wordt in mij de overtuiging dat er eene verwantschap der dood bestaat, en dat de dood, wanneer zij aan den eenen kant ineengevlochten herten losbreekt, aan den anderen kant nieuwe banden legt, en eene zalving meebrengt voor de wonden die zij slaat, te weten: dat zij tusschen deze die zij beproeft, eene wederzijdsche genegenheid doet ontstaan. Nieuwe genegenheid en die er te voren niet was, al waren er ook andere verbindingen, zooals vriendschap, erkentenis of dergelijke vooraf bestaande. Hij spreke nu dien ik heb verloren, van deze die u werd ontnomen; hoort hoewel hij ze kende:

Voorbij is 't lijk een zonnestraal
die uit den hemelwagen
een korten tijd
elkeen verblijdt
omtrent de winterdagen.

(GUIDO GEZELLE)

Meer heeft haar leven niet geweest voor deze die met en rond haar waren, als een bleeke zonnestraal te wintertijde, meer niet, want 't werd nacht aleer de middag klaarde. Maar voor Hem die immer ziende is wat voor ons tot den laatsten dag zal gedoken blijven, moet zij geleefd hebben ‘redimens tempus.’

O schoone onnoozelheid,
waar zijt gij nog te vinden,
of tref ik nievers meer
uw aanschijn? In der daad,
zijt gij voor goed verhuisd,
of door de felle winden
des werelds, afgeroofd
uw deugdelijk sieraad?

Daar dook nog eene, eilaas,
zorgvuldig weggescholen;
daar wist ik en daar ging
ze ik wondren, nu en dan,
en ziet, daar is ze voort,
door de Engelen gestolen
en in den hemel, eer
ooit wereld wist ervan!

(GUIDO GEZELLE)

Als het gewone goede menschen geldt, er is altijd het eene of het andere ter hunner eer bijzonderlijk in te brengen, maar daar zijn sommige zielen die binst hun leven stil en ongemerkt voorbijgaan, en men vindt, eens als ze gestorven zijn, dat men van hen alles te zamen moet zeggen wat men bij anderen slechts afzonderlijk kan loven. Zulk eene ziel was deze die gij, die wij betreuren; zoo volmaakt als dat het een schepsel zijn kan, en lijdend gansch haar leven een onverstaan en onverstaanbaar lijden, een zuchten naar iets dat ons is onbekend gebleven, tot den dag dat zij 't op haar stervenssponde zelf bekend miek:

Gekruiste God, zijt honderd malen
mij welkom, want Gij, liefgetal,
mij achtervolgd hebt, op mijn dwalen,
zijt welkom, ach met kruis en al,
ik wil 't U lijdzaam helpen dragen
en U mijn God vergifnis vragen.

(GUIDO GEZELLE)

Vergifnis! voor wat, voor wie? ware 't niet dat hij die rechtveerdig is, nog zevenmalen valt eer de zonne tijd heeft van op te staan en weêrom onder te gaan; ware 't niet dat ons nog de troost gebleven is van voor haar te mogen bidden.

Hier mijn kristene rouwgroet:

Daar bleef zoo menig bloeisel in
de botte weggedoken
en lag, aleer 't ontbloeien kon,
zijn stengel af, gebroken.

Zoo menig' ster' heeft éénen nacht
haar zusters doodgeschenen
en is, voor eeuwig weêrom in
de zwarte nacht verdwenen.
Zoo menig menig menschenkind
trok, langs geheime wegen,
van aan zijn' wiege tot aan 't graf,
zijn' stervensstonde tegen.
En niemand hier, die weten mocht
van al die 't wandlen zagen,
van waar het kwam noch waar het ging
noch iemand die 't dorst vragen.
Het leefde, levend dood voor al
daarvoor alle andre leven.
Het stierf en niemand kon bevroên
waarom 't hier had verbleven.
Één is er, die dat weet zoowel,
Één - die het heeft gezonden,
misschien die 't schuldloos boeten liet
voor uwe en mijne zonden.
Één die daar Heer en Meester is
des doods en van het leven
Één, - dat Zijn wil gezegend zij -
't ons nam en had gegeven.
Een die ons leerde, al 't voorendoen,
eerst lijden en dan sterven;
och liet' Hij haar en u en mij
Zijn eeuwig leven erven.

Misschien zult gij door mijne schuld moeite hebben met uwe tranen, maar, zet u alleen en laat ze vrijen loop, zwakheid is dat niet en 't zal u laven als de dauw op eenen zonverbranden grond, en laat mij u nu nog zeggen voor 't laatste:

Op dezen moge en alle dagen Gods wil geschiên.

CAESAR GEZELLE

Het kuipersambacht te Brugge.
(*Vervolg van bladz. 330*.)

PRIESTER geworden en 't herte vol verlangen om, in den wijngaard des Heeren, aan de zaligmaking der zielen te gaan arbeiden, wierd Eerw. Heer J.-B. Dienberghe door zijnen bisschop, Hoogweerden Heer Brenart, op den 27sten in Juni of Zomermaand 1782, als hulpherder naar Sint-Jan *in Eremo*(1) gezonden. Na er twee jaar werkzaam gebleven te zijn, wierd hij achtereenvolgens onderpastor benoemd te Sint-Laureyns, op den 19sten in October of Zaaimaand 1784; te Ichteghem, den 23sten in Juni of Zomermaand 1791, en op Sinte-Anna, te Brugge, den 20sten van laatstgenoemde maand, in 't jaar 1792(2).

Nauwelijks was hij in zijne geboortestad toegekomen om er zijne bediening waar te nemen, of de Eerw. Heer Pieter De Nicker, vroeger Carthuizer, doch, sedert de afschaffing zijner kloostergemeente, als wereldlijke en rustende priester op Sint-Jacobs parochie gehuisvest, wierd tot geestelijken Proost van 't beroemde kuipersambacht gekozen. Dien keus had men in 't gildenhuis geestdriftig gevierd en, bij het plechtig onthaal, een 'LOF EN EERGALM *met plegtig eerbewys opgedraegen aen den eerweerden deugdryken en menschlievenden Heer mynheer* PETRUS DE NICKER, *habituant der Parochiaele Kercke van Sint-Jacobs, verkosen tot geestelyken Proost van het wyd-beroemt en alom vermaerde ambagt der vrye kuypers binnen Brugge, den 6 July 1792*.'

(1) Sint-Jan *in Eremo*, Capryke en Sint-Laureyns, in de Dekenij van Eecloo, behoorden alsdan tot het bisdom van Brugge.

(2) Onder de overledene geestelijken, in den *Kerkkalender van 't jaar 1815* opgesomd, staat Eerw. Heer J.-B. Dienberghe aangestipt als volgt: 'R.D. JOANNES-BAPTISTA DIENBERGHE, *Brugensis, olim vicepastor in* CAPRYK, S^ti^-LAURENTII, ICHTEGHEM, S^tae^ ANNAE, BRUGIS, *etc. Obiit in* ASSEBROEK, prope BRUGAS, die *4 Sept. 1812, aetatis 56*.' Dat hij als onderpastor stond te Capryke, dit moeten wij betwisten, aangezien geene de minste melding daarvan gemaakt wordt in de '*Acta Episc. Brugens. Reg. 74 et sqq.*', echte bronnen nochtans, waar wij de verschillige aangeduide benoemingen alsmede 't jaartal, de maand- en dagteekeningen gingen opzoeken.

Uit weder jonste had de nieuwaangestelde Proost, op den 29sten derzelfde maand, eene ‘TOEJEUGING *opgedraegen aen den ieverigen beminden Deken* FRANCISCUS VAN KERCHOVE, *benevens aen geheel den Eedt der geseyde ambagte en supposten*,’ en meteen aan de neringe toegestaan ‘*een tractement van vyf en twintig ponden groot en*.’

***

Eerw. Heer Pieter De Nicker had op den 1sten in April of Grasmaand 1794 het tijdelijke met het eeuwige verwisseld, en 't en duurde niet lang of onderpastor J.-B. Dienberghe wierd met bijna eenparige stemmen gekozen om den diepbetreurden Proost in zijne bediening op te volgen(1). Maar daarover zal de volgende ‘*memorie*’ uit 't handschrift ons beter inlichten:

> ‘*Memorie*: Den 1 April 1794 is syne eerweerdigheyd PETRUS DE NICKER geestelyken Prost van desen ambagte, gewesen carthuyser, habituant van St-Jacobs van God versonden van dese wereld naer de eeuwigheyd, naer eene korte siekte gemaekt te hebben en den 7 April 1794 is J.-B. DIENBERGHE, onderpastor van Ste Anne en vicaris(2) der collegiaele en parochiaele kerk van O: L: V: binnen Brugge, met 23 stemmen tegen eene contrarie gekosen als geestelyken prost van desen ambagte van de vrye meester kuypers.’

De nieuwe Proost, die, als vrije kuipers zoon, over die benoeming uitermate tevreden was, onthaalde de bijzonderste leden van 't ambacht op een dankfeestje.

Bovenstaande *memorie* vervolgt aldus:

> ‘Denwelken in plaets van een tractement van vyf en twintig ponden grooten als synen voorsaet, gegeven heeft den Deken, Eedt, Desiniers en Deken van de capelle een naer - noen - dank - feeste die

(1) Buiten de Eerw. Heeren De Nicker en Dienberghe, spreekt het handschrift maar van twee andere geestelijken, die, in de jaren 1731 tot 1800, als Proost van 't ambacht der vrije kuipers gediend hebben, namelijk: de Eerw. Heeren N. Van den Heuvelden, die stierf in 1736, en N. Van Poecke, overleden in 1771.

(2) “De vikarissen, zoo getuigt *kanonik G.F. Tanghe* in zijn PANORAMA DER BEKENDE KERKDIENAARS VAN ONZE LIEVE VROUW TE BRUGGE, bladz. 157, waren uitgelezene zangers en muzykanten, belast met de kerkelyke lofzangen, psalmen, en alles wat er te zingen was, aan te heffen, en met den choor toonvast te behouden.” - In 't zelfde werk bladz. 182, onder hoofdinge: *zestiende kapellany*, vinden wij: “1795. *Joannes Bapt. Dienberghe*.”

geduert heeft tot 's avonds ten negen ueren van den volgenden inhoudt:

Drinkgeld voor den klerk	lb. 0. 5.3
Amandeltaerte	0. 9.2
Schaep- en kalver-tongen	0. 3.2
Hespe	0. 8.0
Ingeleyde visch	0. 5.9
Twee koeke-brooden	0. 4.8
Coffy en suyker	0. 5.0
Twee flesschen wyn	1.10.0
Wit bier	0. 1.6
Twee speel-kaerten	0. 0.6
Nog drinkgeld aen den klerk	0. 2.4
	4. 3.8.

‘Vóór het snyden der taerte heeft de Prost J.-B. DIENBERGHE opgedregen het volgende DANCK-GESANG.’

Dit danklied, door Eerw. Heer Dienberghe opgemaakt en onderteekend, wierd ‘*opgedraegen aen den Heer Deken* LUDOVICUS DE CLERCK, *benevens aen de confraters schilddraeger, vinders, gouverneurs en Deken van de Capelle*,’ en sloot met het volgende:

‘Gy hebt my getoont dat gy my waert genegen
en dat ik staeg in uw gedagten leef,
dat moet myn hert tot dankbaerheyd bewegen,
Soo lang de Heer aen my het leven geef.
1st dat ik Ulie naer weerde kan loonen
ik ben daertoe ten allen stond bereyd,
ik sal Ulie opregte vriendschap toonen,
die dueren sal myn g'heelen levenstyd.
J.B. Dienberghe’

***

Beoefenaar en minnaar der vlaamsche dichtkunst - en 't handschrift geeft ons daaraf nog menig ander bewijs[1],

(1) Hier volgt de hoofding van eenige andere dichtstukken, door J.B. Dienberghe gemaakt, en in 't handschrift bewaard:

‘I/ *Seldsaeme jubelcroon gekuypt op het hoofd van den Lofwaerden Baes Kuyper* Sr JOSEPHUS DE PLANTER *actuëel Deken van het roemrugtig ambagt der vrije kuypers vierende synen* VYFTIG-JAERIGEN JUBILÉ *als meester van de voormelde neeringe binnen de stadt Brugge den 6 Novembris feestdag van den H. Leonardus, patroon van het selve corps in 't jaer als men schreef*. WY GEVEN SIEVR JOSEPH DE PLANTER AMBAGS JUBELCROON EN LAUWER.’
Achter den dicht, komt een ‘*Maetgesang*’ voorafgegean van den jaerwijzer:
‘‘T IS PROFICIAT, PROFICIAT SIEVR JOSEPHVS DE PLANTER, NIEVWEN DEKEN EN OUDSTEN KVYPER!’
En gevolgd van dit ander jaarschrift:
‘UYT WAERE LIEFDE GESCHONCKEN VAN UWEN (Proost) DIENBERGHE ONDERPASTOR VAN SINT-ANNE.’

- was hij niet min ervaren in 't maken van jaar- en opschriften, *anagramma's* of letterkeeren en soortgelijke. Wilt gij, lezer van *Biekorf*, een staaltje van zijne behendigheid in dit vak? Ongetwijfeld hebt gij, langs Sint-Jans Nepomucenus'brugge gaande, menigmaal het beeld van den Heilige gegroet, en wel eens kwam het u te binnen hoe die chistene held, noch door beloften, noch door bedreigingen vanwege keizer Wenceslaüs den IVe kon overhaald worden om, zijne plichten ongetrouw, het geheim der biecht te verraden, en daarom, op bevel van den boosaardigen vorst, in de Moldau, te Praag, verdronken wierd. Maar hebt gij wel ooit bemerkt en met aandacht overwogen 't opschrift, dat op het voetstuk gebeiteld staat? 't Was Eerw. Heer Dienberghe die het opstelde, en 't luidt als volgt:

> SANCTUS JOANNES NEPOMUCENUS
> *Anagramma*
> EN PIE MUTUS! EN OS NON ACCUSANS!

En' pie mutus! En os non accusans! (Hier staat die uit liefde Gods stom bleef en wiens mond geene beschuldiging kende!) Hoe wel past die lofspraak op den koenen voorstaander van 't geloof, die, om zijne heilige en onverbreekbare stilzwijgendheid in 't bewaren van 't geheim der biecht, de wreedste pijnen en de gruwzame marteldood blijmoedig onderstond! Welaan, geëerde lezer, ontziet gij u de moeite niet, zet u aan 't werk, en met genoegen en verwondering zult gij, na onderzoek, bestatigen dat die

II/ 'TREUR-DIGT.' Dit rijmstukje wierd gemaakt tot aandenken van den vreeselijken storm, die, op 6 November 1795, zoo te lande als op zee woedde en onberekenbare schade veroorzaakte.

III/ 'LOF EN VREUGDBEWYS *over den houwelyhschen jubeltyd van Sieur* FRANCIES LE CLER *en Joffrouw* MARIA BERNAERT, *hun seer hertelyk toegesonden op den dag van hunnen* VOLLEN JUBILÉ *plegtiglyk gevierd binnen Brugge den 4 8*^{bris} *1802*.'

welpassende lofspraak niets anders is dan eene vernuftige en nauwkeurige verplaatsing van al de letters, bevat in de woorden: *Sanctus Ioannes Nepomucenus*.

Laat ons daar bijvoegen, dat Eerw. Heer J.B. Dienberghe ook een klein boeksken drukken liet, zoo zeldzaam om vinden als zonderling om de stoffe, die men erin behandeld vindt: 't is eene vrije omwerking van de Heilboodschap of Evangelie van Sint Jan: '*In principio erat Verbum*....', met eigenaardige toepassingen op Zijne Hoogweerdigheid Mgr de Broglie, bisschop van Gent.

***

Alle jaren, wierd Sint-Leenaarts feestdag met groote plechtigheid in Sint-Jacobs gevierd, en te dier gelegenheid de lofrede van den machtigen Beschermheilige uitgesproken. 't Jaar zijner aanstelling als Proost van 't ambacht, had Eerw. Heer Dienberghe die taak aanveerd, en in 't handschrift staat letterlijk overgenomen 't

'SERMOEN *gepredikt op den feestdag van den H. Leonardus, den 6 9*bris *1794, in Kuypers Kapelle door* JOANNES BAPT: DIENBERGHE *geestelyken Proost van desen ambagte, onderpastor der kerke van Sinte Anne en Vicaris der Collegiaele en Parochiaele kerke van O.L.V. binnen Brugge*.'

Deze lofrede is eene scherpzinnige uitbreiding der woorden van den H. Paulus tot de Corinthiers: '*Wij zijn dwaas om Christus*', en eene vurige opwekking tot de kuipers, zoo meesters als gezellen, om, naar 't voorbeeld van hunnen Beschermer, te achten en te betrachten niet wat de wereld voor wijsheid houdt, maar wat zij als dwaasheid aanziet, 't is te zeggen: Vooreerst, niet te zoeken 't vergankelijk geld en goed dezer wereld, maar arm te willen leven hierbeneden; ten tweede, niet te staan naar aardsche eer en grootheid, maar behagen te scheppen in klein en veracht te zijn; eindelijk niet na te jagen wereldsche vermaken en vleeschelijke wellusten, maar 't lichaam in dwang te houden en zijne driften en begeerlijkheid te beteugelen.

***

Stormachtige en rampspoedige tijden waren intusschen opgedaagd voor ons veroverde vaderland, dat de Fransche *Sans-culotten* aanzagen en behandelden erger als een wingewest en met de hatelijkste schanddaden bezoedelden. Het eene dwangbevel volgde op het andere: alom was het weedom en schrik; overal, puinhoopen en vernieling. Onze kloosters wierden afgeschaft en leeggeplunderd; onze aloude gilden en neringen vernietigd; onze kunstschatten gestolen of verbrijzeld; alle openbare oefening van den katholieken godsdienst opgeschorst; onze kerken en heiligdommen gesloten, ontheiligd of afgebroken, en eindelijk onze priesters, die den verfoeilijken eed van haat aan 't koninkdom bleven weigeren, ieverig opgezocht, wreedaardig mishandeld, onschuldig verbannen of onmeedoogend omhalsgebracht.

Spijts de behendigheid nochtans der Fransche speurhonden, ondanks al hunne opzoekingen, wist Eerw. Heer Dienberghe, die den goddeloozen eed had geweigerd[1], aan de listen en de woede zijner vijanden te ontsnappen met, zooals hij het zelve getuigt, nu eens in 't huis van Deken De Clerck, dan in de woning van Deken De Planter verborgen te schuilen. Hoe hevig ook de kerkvervolging woedde, liet hij niet na zijne priesterlijke bedieningen bedektelijk uit te oefenen[2], en 't moest hem een waar genoegen wezen zijne ledige uren te besteden aan 't schikken der handvesten en 't opstellen van het kostelijk handschrift, waarin, dank zijne noeste vlijt, zoo menig wetensweerdigheid, in betrek met het kuipersambacht en de geschiedenis van dien tijd, besloten ligt.

(1) Bij Pastor Gailliard, 'Memoriale in generationem et generationem', staat J.-B. Dienberghe geboekt met den hóófdletter T (Thau) vóór zijnen naam, waardoor hij als onbeëedigde priester aangeduid wordt. Over dit zeldzaam werksken en zijnen inhoud raadplege men '*De bekende Pastors van Sint-Gillis door Kanonik E. Rembry*', bladz. 274 en vlg.

(2) Volgens de handboeken, te Brugge in Sinte-Annakerk bewaard, heeft onderpastor Dienberghe huwelijken van parochianen, aldaar gehuisvest, ingezegend op 21 April, 18 Juni, 18 Juli, 17 September van 't jaar 1799.

Toen de storm der Fransche omwenteling had uitgewoed, toen de *beloken* of *verdoken* tijd een einde nam en de Kerk en hare dienaren opnieuw dagen van rust en veiligheid te gemoet zagen, hernam Eerw. Heer J.-B. Dienberghe zijne vorige bediening als onderpastor op Sinte-Anna. Naderhand wierd hij capelaan benoemd van 't algemeen kerkhof zijner geboortestad(1), waar hij in dienst trad op den 1sten van Schrikkelmaand of Februari 1810, en godvruchtig in den Heer ontsliep op den 3den van September of Herfstmaand 1812, in den ouderdom van 56 jaar.

EDM. DE VOS

Mingelmaren

IN de *Dublin Review*, tk 129, 1901, verscheen een opstel *over de katholieke letterkunde in de 19e eeuw* (vervolg), door REV. KENT. Nadat hij over de Italiaansche, Portugeesche en Hollandsche letterkunde gesproken heeft, toont hij de verdrukking van het Vlaamsch in België en het ontstaan der Vlaamsche beweging.

Hier volgt zijn oordeel over Gezelle en de '*Biekorf*':

'Bijzonder aan te merken in dit tijdschrift, het gebruik van zuivere inlandsche woorden en uitdrukkingen, die de Fransche algemeen gebruikte woorden vervangen en voldoening schenken aan de Germaansche taalzuiveraars, die hunne taal van alle vreemd onkruid willen zuiveren. Het is te hopen dat het Vlaamsch 'will extend his conquets in the domain of theology and Ethics.' Te samen met de andere Teutonische talen, 'would the flemisch and Dutch form a considerable body of varied and excellent catholic litterature.'

(1) De doodboeken, ten gerieve van 't Brugsche kerkhof, op 't grondgebied van Assebrouck, beginnen met 't jaar 1810. Op den eersten boek, aldaar bewaard, vinden wij als opschrift:
'MAGNO PRAETORI, ILLUSTRI PROTECTORI, BARONI DE CROESER.
E gratiarum actione conscripsit DIENBERGHE.
Zijn opvolger voegde daarbij: (*obiit tertia*, 7bris *1812*) *et jam post ejus mortem a me P.C. Du Chatard*.
Hier zijn de jaarwijzers voor 1810, 1811 en 1812, jaren gedurende dewelke Eerw. Heer Dienberghe aldaar in dienst was:
1810. FIANT, DOMINE JESU, INCOLAE COELI.
1811. ECCE VIATOR, HODIE MIHI CRAS TIBI.
1812. OMNES DEFUNCTI PACE REQUIESCANT.
Mochte die laatste wensch voor den knappen schrijver en verdienstigen geestelijke verwezentlijkt zijn!

IN *De Eendragt*, 3e jg. tk 26 kondigde *David De Simpel* (geboren te Moorslede 1778, † te Staden 1851) de uitgaaf aan van het leven der H. Godelieve naar een middeleeuwsch handschrift (uit de XIIIde eeuw, naar hij zegt). Kort daarop is D. De Simpel gestorven, en van het handschrift is verder niets terechtgekomen. Kon iemand daarover inlichtingen verschaffen, deze zouden in dank ontvangen worden door E. van Fraechem, Wollemarkt, Mechelen.

V*LAAMSCH of Fransch?* - In het Brugsch dagblad '*La Patrie*', van den 5den in Slachtmaand 1901 staat er een uittreksel van eene geestelijke aanspraak, gedaan door den eerweerden heer de Lamase, zielenherder van *Pierre-Buffière* in 't Fransche.

Sprekende over het laatste oordeel, wilde de Eerweerde Heer op eene treffende wijze toonen, dat zijn volk niet vurig genoeg was in den dienst van God. Daartoe brengt hij de verbeelding van zijne toehoorders naar het dal van Josaphat. Tot driemaal toe vraagt de opperste Rechter wat hij, zielenherder van *Pierre-Buffière*, met zijne schapen gedaan heeft. De twee eerste keeren durft hij niet antwoorden en hij duikt hem weg, maar den derden keer roept hij tot den Heer: '*Mon Dieu! bêtes vous me les avez confiées, bêtes je vous les rends*...'

Den donderdag, 7sten in Slachtmaand, vroeg in hetzelfde dagblad een oude Bruggeling '*un vieux Brugeois*' of die vertelling geenen Vlaamschen oorsprong zou hebben.

Reeds over vijftig jaar had hij dit door zijne moeder hooren vertellen van eenen zielenherder van Mannekensvere bij Veurne.

Die Eerweerde, die in het begin van de verledene eeuw leefde, was een Wale en kende maar weinig vlaamsch. Hij sprak eens over het laatste oordeel, en eindigde als volgt:

En de Heer zal roep tot mi en Hi zal mi zeg: Pâtoor van Mannekesfere, kom met uw sjâpen (schapen) ten oordeel!

Ik zal niet durf, ik zal mi dûk (duiken).

En de Heer zal voor een tweede maal roep tot mi: Pâtoor van Mannekesfere, kom met uw sjâpen ten oordeel!

Ik zal niet durf, ik zal mi dûk.

En voor de derde maal zal de Heer tot mi roep: Pâtoor van Mannekesfere, kom met uw sjâpen ten oordeel!

En ik zal gaan tot God, en ik zal zeg: Heere, ik heb ze beeste gefonde, en ik heb ze beeste gelate!

's Anderendaags was er in het zelfde dagblad eene terechtwijzing te lezen vanwege eene tachentigjarige nopens de laatste zinsnede, die volgens haar op de volgende wijze moest veranderd worden:

'Heere, ik heb ze *boks* gefonde, en ik heb ze *boks* gelate!'

En ze vond dat dit veel beter gezeid was en beter op de omstandigheden paste, aangezien er toch sprake was van schapen.(1)

(1) Elders zegt men van den zelfden: 'Heere 't en zijn geen schapen, 't zijn al zwijns'.

THALVEN Slachtmaand laatstleden, lazen wij in de nieuwsbladeren een draadbericht overgedrukt uit het '*Daily Telegraph*' en meldende dat een groot getal oude kanons ofte vuurmonden, van Pe-kings vestingen meêgenomen, in Duitschland toegekomen waren. Volgens bewijzen, die op die oorlogstuigen te lezen staan, wierden zij over twee honderd jaar gegoten onder het toezicht van fransche leden van Jesus' gezelschap. Zij zijn gemaakt uit koper en wegen ieder vijf ton. Een is geboord in hout. Zij berusten in het Museum ofte de kunstzale van 't Zeewezen te Berlijn.

Weinige dagen daarna kreeg een lezer van '*Biekorf*' eene handmare van wege zijnen zoon, zendeling in Sinenland, die op terugkeer zijnde naar zijne christenheid, het volgende liet weten uit Pe-king. De tijding uit die stad verzonden den 6^{den} in Zaaimaand, kwam den 20sten der volgende maand te Brugge toe.

Aan den ingang van de Pe-t'ang liggen er twee vuurmonden van gildig drie stappen lang. Zij wierden gemaakt in den Haag, de eene in 1706, de andere in 1707, door zekeren Coenraet, volgens 't opschrift.

Drie kleinere dragen een opschrift in 't Mandschousch en in 't Sineesch, waarin herinnerd wordt dat ze gegoten wierden door den westvlaamschen zendeling, Eerw. V. Ferdinand Verbiest, van Pitthem.

''t Is met eene van die vuurmonden dat de Botsers, verleden jare, de eerste scheute schoten tegen de Pe-t'ang'.

Tot nadere inlichting, Pe-t'ang (spreekt uit Pee-tgang), bediedt Noorderkerke, zooals Pe-king Noorderhoofdstad is. In die stad vindt gij nog de Nan-t'ang, dit is Zuiderkerke, zoo als er eene Zuiderstad Nan-King bestaat; daarbij nog eene Oosterkerke Toung-t'ang, en eene Westersche Si-t'ang.

Eerw. Vader Ferdinand Verbiest, van S.J., is in Sinland toegekomen in 1659 en stierf aldaar in 1688, oud zijnde 66 jaar. Hij was van hoog aanzien om zijne geleerdheid, wierd groote mandarijn om zijne diensten in de sterrenkunde, keurde de jaartelling, miek nauwkeurige landsteekeningen van het uitgestrekte rijk, en een woordenboek van 't Sineesch en 't Mandschousch. Hij goot ook vier honderd vuurmonden.

Weinig zal E.V. Verbiest verwacht hebben dat zijn schietgetuig, twee honderd jaar later, moest gericht worden tegen de christene hoofdkerke.

Ten Westen, op een half uurke gaans buiten Pe-king, op het oude katholieke kerkhof bestaat nog het graf van den verdienstelijken Vlaming; en onze geloofsboden, op hunnen doortocht naar hunne zendingen, en laten nooit na er een gebed te gaan storten. In 't Sineesch en in 't Latyn staat er daar dat de overledene van Europa was, van het land van Vlaanderen; en daar de Sineesche tale den r-klank niet en bezit, wordt de latynsche name Flandria nagebootst Fou-lan-te-li-ja. Daarachter komt het woord Kouo, dat rijk, land beteekent: bijgevolg Vlaanderland.

[Nummer 24]

Vijf Brugsche Tooneelstukjes uit de vorige eeuw

IN ‘Biekorf’ 1900, blz. 248 en vlgg. verscheen eene bijdrage van hoogleeraar L. Scharpé, over ‘*vijf Brugsche Tooneelstukjes uit de vorige eeuw*’. Op blz. 263 en vlgg. behandelt hij breedvoerig het stuk Jephtias, dat hem meer belang oplevert dan de vier andere. ‘De verzen’, zegt hij, ‘waarmede het stukje begint, zijn eigenlijk.... bijzonder zwak. Gelukkig dat verder-op vooruitgang te bespeuren is’.

Daarna geeft hij het verhaal der verschijning van Jephtias' moeder.

Dit deel is uitermate wel gelukt: maar ongelukkig voor den onbekenden schrijver, en mag het hem, ten minste in zijn geheel, niet toegekend worden.

Eenigen tijd geleden, liet ons de Heer A.I. weten dat, bij het lezen van die rijmreken, het hem docht ze nog ievers tegengekomen te hebben. En inderdaad, hij vond ze in Vondel's ‘*Gysbrecht van Aemstel*,’ in het begin van het 3^{e} bedrijf, waar Badeloch haar gezicht vertelt.

Hier volgen de reken die de Brugsche schrijver, uit Vondel's *Gysbrecht van Aemstel*, omtrent letterlijk heeft overgenomen:

> Mijn moeder (soo mij docht) stont voor mijn ledikant
> bedrukt, en in dien schijn waer in sij bij haer leven
> haer droefheyt dicwils mij te kennen plagh te geven
> toen 's in haer traenen smolt, en, van gedult berooft,
> de handen deerlijk wrong, en t' hair trock uit haer hooft:
> haer aengesicht dat scheen van droefheijt te verand'ren
> op eenen bot, en sloegh de handen van malkand'ren,
> en weend', en suchte swaer, en borst op 't eynd' dus uit,
> maer met een heesche keel, en doof, en droef geluit.
> Mijn dochter, sijt gij nu van alle vrees ontslagen,
> en slaept gij soo gerust? Hoe durft gij 't hier noch wagen?
> daer gij alwaer gij light, op t' alderuitterst sijt,
> en naest aen uwe doot? op, op, het is geen tijt
> van slapen: het is tijt in het gebedt te waken,
> en u (iet sulckx sprak sij) bereijt ter doot te maken.
> Gedenck eens, wat een schrick mijn slaeprigh hert beving.
> Mijn hair dat rees te bergh, en aen een ider hing
> een druppel nats: het sweet begost mij uittebreken.
> Mijn lijf wiert cout als ijs: ick wou, en cost niet spreken,
> en schoot uit mijnen slaep, al bevend, en bevreest,
> greep toe, en socht vergeefs t'omhelzen haren geest,
> die door mijn aermen droop, en weghstoof uit mijn oogen,
> en liet mij heel verbaest, en van het spoock bedrogen.

Nu volgen die zelfde reken uit Vondel: de spelling werd in 1870, in eene Nederlandsche uitgave, hedendaagsch gemaakt:

> Badeloch: Nicht Machteld, docht me, stond voor mijne ledekant,
> Bedrukt en in den schijn, waarin zij, bij haar leven,
> Mij dik haar hartewee te kennen plag te geven,
> Toen ze in haar tranen smolt, en, van geduld berooid,
> De handen deerlijk wrong, het haar trok uit haar hoofd.

En na vier-en-twintig reken:

> Zij schudde 't hoofd, en scheen van gramschap te verandren
> In 't aangezicht, en sloeg de handen van elkandren,
> En steende, en zuchtte zwaar, en borst in 't eind dus uit,
> Maar met een heesche keel en dof en schor geluid:
> ‘Onnoozle! zijt ge nu van vijanden ontslagen?
> En slaapt ge zoo gerust? En vreest ge niemands lagen?
> Daar gij, om mijnentwil, op 't alleruiterst zijt.
> En naast aan uwen val? Op, op, het is geen tijd
> Van slapen; het is tijd, na andre gewesten
> Te vlieden van dit huis. De vijand heeft de vesten.’

Na zestien reken:

> Gedenk eens, welk een schrik mijn slaprig hart beving!
> Mijn haar dat rees te berg, en aan een ieder hing
> Een druppel nats; het zweet begon mij uit te breken.
> Mijn lijf werd kil als ijs; ik woû en kon niet spreken,
> En schoot uit mijnen droom, al bevende en bevreesd,
> Greep toe, en zocht vergeefs t' omhelzen haren geest,
> Die door mijne armen droop, en wegstoot uit mijn oogen,
> En liet me heel verbaasd, en van het spook bedrogen.

Wij deden nog wat verdere opzoekingen over die tooneelstukjes; en inderdaad, wij vonden nog een uittreksel, dezen keer uit Vondels' Jozef in Dothan, 3^{e} bedrijf, 1^{e} tooneel, nog eens met enkel de veranderingen die tot het stuk noodig waren. Vgl. het Brugsche handschrift (*Biekorf* 1900, t^{k} 15, bl. 266 en 267):

> Helaes! wat magh dit zijn? wat magh de helden deeren,
> dat sy soo ouerdwers het aensicht elders keêren,
> mij aensien met den nek, en stom als beelden staen?
> Och! vader, heb ick u met mijne comst misdaen,
> of niet gegroet, als t' hoort, ontschuldight mijn gebreken;
> verschoont mijn dommigheyt. Hoe crijgh ick hem tot spreken?
> gij sucht, en antwoort niet; ben ick hier van de schult?

Bij Vondel, Jozef in Dothan, 3^{e} bedrijf, 1^{e} tooneel:

> Helaes! wat mag dit zijn? Wat mag de helden deeren,
> Dat zij dus overdwers het aanzicht elders keeren?
> Mij aanzien met den nek, en stom als beelden staan?
> Och, broeders! heb ik u met mijne komst misdaan,
> Of niet gegroet als 't hoort? Ontschuldigt mijn gebreken,
> Versçhoont mijn dommigheid! - Hoe krijg ik hen aan 't spreken.
> Ik ben geen antwoord waard; helaas! het is mijn schuld!

Zijn er nog andere uittreksels? Wij en hebben het niet kunnen te wete komen. Misschien zal hoogleeraar L. Scharpé, die al het bewaarde der stukken heeft, het kunnen nagaan. Dit en ware niet zonder belang.

Dit stuk van Jephtias dus, zoo niet de andere, bevat uittreksels uit andere dichters. De schrijver ervan heeft dus alleenlijk een tooneelstuk willen opmaken, niet tot eigen roem, maar ten schoonsten mogelijk, zoodanig dat hij er geen bezwaar in vond om eenige reken uit andermans werk over te nemen. Daarom ook werd dit stuk niet uitgegeven, maar bleef het in handschrift.

B.

Vlamingen voortijds op 't vreemde

MEER als één is nog onbekend.

Alzoo van twee beroemde Bruggelingen was er nog sprake in *Revue Bénédictine*, XVII (1900), op blz. 261-274, 337-347 en 350-352. Elkeen kent Dom Ursm. Berlière van Maredsous, en weet hoeverre zijne belezenheid strekt, hoe hooge zijne werkensveerdigheid in zake van geschiedenisse te schatten valt. Hij is 't die op bovengemelde bladzijden de gevarenissen uiteendoet van het Benedictijner geloftelingshuis van Chezal-Benoît in het bisdom ofte sticht van Bourges. En onder andere twee mannen, zegt hij, die dit huis roembaar mieken, zijn twee leden ervan, twee Bruggelingen: *Charles* en *Jean Fernand*. 't En is maar gaandeweg dat hij over hen spreekt, en toch is 't gene hij daar uiteendoet zeer leerzaam, en stevig aaneengeknoopt.

Charles en Jean Fernand wierden geboren te Brugge, van geringe ouders, omtrent ten halven de XV^{de} eeuwe. Vader, de broodwinner van 't huis, kwam te sterven; moeder met de vier kinders hadden nu hen zelven maar te ontdragen. Karel en Jan trokken Parijzewaard heen; moeder met nog een zone en eene dochter volgden. En al te zamen leefden ze van 'tgene Karel en Jan wonnen in den dienst van 's konings wijzanggilde. Beiden waren trouwens uitstekende deunkunstenaars. Doch moeder stierf ook, en de zuster daarna, mitsgaders Mattheeuw, de jongste broer. Intusschen hadden Karel en Jan altijd vele gehouden van latijnsche geleerdheid. - Men 'n wist alsdan van anders niet. - Ze leiden er hen meer en meer op toe; en zoowel dat, althans reeds in 1489, Karel het latijnsche boekstafwezen onderwijzende was in 't Hoogleerhuis te Parijs. Hij was onder ander Joos Clichtove zijn leeraar. Ook wierd hij aanzien als een van de herstellers van 't schoon latijn. Algemeen geacht, zoo was hij meer als thuis in 't Hof, en van groot aanzien bij de geleerden. Karel en Jan mieken boeken en wierden geroemd, en 'n kenden geenen nood meer. Dit 'n was 't evenwel niet wat ze zochten. Te vele hadden ze tegengekomen, en te diepe

zaten ze verslonden in de wetenschap om in de wereld genieten te vinden.

Op een koelen morgen landden beiden aan te Chezal-Benoît; een huis voor Benedictijnen, waarvan te dien tijde nogal gesproken wierd. Dit kan geweest zijn in 1492. Ze wierden er met open arms ontvangen; stichtten vele lieden door hunne deugden; vermeerderden den roem van 't Huis door boeken en bedrevenheden; en stierven: Karel misschien in 1517 ten gestichte van St Vincent-du Mans, en Jan in 1531 ten huize van Sainte-Allyre de Clermont. Tot op hunne laatste dagen hadden ze altijd geren over Brugge doende geweest; hun leven lang toogden ze, door 't bezigen en roemen van vlaamsche spreuken, hoezeer ze aan Vlaanderen de eere weten, hun 't leven en een gezonde opvoedinge geschonken te hebben.

Doch dit alles hoeft men zelve te lezen in den opstel van Dom U. Berlière. Bij hem vindt men een gemoedelijk vertellen; hij wijst aan, waar hij zijn nieuws en waarom hij het daar ging halen staat iets maar half vaste, dit bekent hij openhertig. Zijn zeggen is 't beste, 't volledigste dat over die gebroeders geboekt wierd. 't Is bovendien 't onmisselijkste: immers omdat hij inderdaad nieuws aanleert of betwiste zaken deugdelijk in 't licht trekt. Alzoo b.v. Karel en Jan, bewijst hij, zijn degelijk Bruggelingen. Beweren 'n mag men niet, zegt hij nog en staaft het, dat Karel blindeman was; Jan was 't misschien eerder; en nog... mogelijk verwart men met een anderen Bruggeling, Pieter Van den Brugge, die blind zijnde toch zijn leeraarsstoel had te Parijs. Eindelijk geeft Dom Berlière een beslissende ontwarringe van Karel's werken, - meestal werken over leerstellige of stichtelijke godwetenschap.

't Is 't opmerken weerd, dat het omzeggens maar in een voorbijgaan 'n is dat Dom Berlière die levens bespreekt. God gave dat hij aldus nog vele levens van Vlamingen in een voorbijvaren aanwees... en dat er dan een Vlaming kwame om ze nog grondiger te doen kennen en te doen nastreven.

H. VAN HOUCKE

Broeder Cornelis te Kortrijk in 1578

't **W**AS ‘troublen, benaude tijdt.’ De zoogenaamde Bevrediging van Gent, van 't jaar 1576, was logentaal geworden. De losbandige spaansche soldaten en staakten hunne baldadigheden niet, en, na den dood van Requesens, had de Staatsraad het beheer tot zich getrokken en de Algemeene Staten vergaderd die, van dan af, de oppermacht voerden. Zoo viel men in ware omwenteling. Don Juan werd vijand der Nederlanden verklaard, aartshertog Mathias tot kapitein-generaal uitgeroepen en op die wijze kon de sluwe Zwijger nog eenigen tijd zijn verdoken rol volhouden.

't Was overal angst, verwarring en ellende. De Walen of Malcontente, onder den naam van 't katholiek geloof te verdedigen, kwamen alhier hunne gruwelen bij die der spaansche muiters voegen: rooven en branden deden al die vreemde benden in onze steden en dorpen: de landslieden vluchtten van vreeze de naastliggende stad binnen en daar vond nu de ‘quaede, contagieuse zieckte’ of peste menigvuldige slachtoffers.

Ondertusschen hadden d'Hembiese en Ryhove te Gent meester gespeeld, en hun droom was nu nog verder hunne macht uit te strekken en het geheele Vlaanderen bij hunne hervormde republiek aan te sluiten.

Al waren de omstandigheden gunstig en de gemoederen geneigd tot zelfverweer of afval van Spanje, toch was er evenveel list als geweld van doen, om de vlaamsche steden tot een ‘bijzonder, particulier verbant’ met Gent te bewilligen.

Dit, onder andere, was het geval te Kortrijk: de eerste taak werd er door de XVIII mannen aan d'Hembiese opgelegd, de tweede moest nadien door Ryhove voltrokken worden, maar, tusschen deze beide wendingen eener zelve politiek, hooren wij den noodkreet uitroepen door den ieverigen broeder Cornelis.

In 1537 reeds, onder keizer Karel, had onze stad met

den toenmaligen gentschen opstand medegewrocht, en er ook de boete van gedeeld door het opgedrongen zijn der ‘Karoline’. Die vorige eenheid van gemoedstemming tusschen de twee steden was niet vergeten, en zoo wij verder vernemen zullen, ten bekwamen tijde zal dit aangehaald worden door de mannen der ‘Privilegie Party’.

De katholieke bevolking was hier, gelijk elders, ten uiterste verbitterd tegen die ‘doodelicke geslaghen vianden de Spaignaerden ende huerlieder gheallieerde adherenten.’ Openlijk stond men tegen Don Juan, onverbrekelijk vast aan de Pacificatie, lijdzaam onderworpen aan Philips den tweede. Overigens was de geest der nieuwe leeringen hier ook binnen gedrongen en de drie bestaande kamers van Rhetorika waren vrij kettersgezind(1).

Al ras viel de aandacht der Gentsche omwentelaars op Kortrijk. In Oktober 1577 reeds, hadden zij Fernand de la Bare, bewaker van het kasteel in 's konings naam, door list gevangen genomen en van uit den kerker dwongen zij hem te schrijven naar het magistraat alhier, dat voortaan de burgerij zelf, en geen koningswacht, het behoed van het kasteel overnemen zou(2). Bij dit afgeperst bevel voegden zij zelf eenige woorden om den maatregel te rechtveerdigen en eindigden met te zeggen dat zij, zoo doende, op allen bijstand van hunnentwege rekenen mochten(3).

Dienvolgens bewaakten de ingezetenen zelve hun kasteel en dit was eene eerste winst voor de Gentenaren(4).

(1) Dit vinden wij klaar aangeduid in den brief van den Bisschop van Yper, Pieter Simoens, gewezen pastoor van St. Maartens, aan Jan Coens, zijnen opvolger:
‘Et notum est tamen quantum in ludis illis (Rhetoricis) indignitatis in Deum et religionem catholicam, inque publicam honestatem admixtum semper et coniunctum, et praecipue quantum in illis haeresis omnis atque erroris seminarium fuerit’.

(2) 1ste register van Notabel, f. 30-31, stadsarchief Kortrijk.

(3) Ibidem.

(4) Vide Goethals-Vercruysse. *Recueil de notices historiques*. p. 53.
‘Les Courtraisiens, par résolution du 2 Nov. 1577 ont occupé le château au desceu dudict Sr de Moscron, seul chargé par le roi, et en suivant telles quelles lettres envoyéz ou bien extorquées dudt. Sr de Moscron estant esdns prisons de Gand, acceptent et attirent vers eulx les clefs des portes de derrière, font rompre le marteau de fer y estant de l'an XXXIX et XL et fond re ceulx de plomp en 3 ou 4 masses au prouffict de la ville, prendantz toutes les aultres amonitions d'illecq par inventoire font aussy quelque temps après estoupper et machonner l'issue ou porte de derrière’.

Weldra moesten nauwere betrekkingen gesloten worden.

Den vierden Februari 1578 wierd d'Hembiese afgezant tot de voornaamste steden, en den elfsten der zelve maand komt hij te Kortrijk toe[1].

Buiten zekere ‘formulaire’ die de hoofdstukken van het te sluiten verband inhielden, volgens 't kontrakt dat andere steden reeds met hen aangegaan hadden, bracht hij nog andere brieven mede.

De eerste, gedagteekend van den laatsten Januari 1578, sprekende in naam der Gentenaren aan het Kortrijksche magistraat, bevatten het behendig uiteendoen der huidige tijdsomstandigheden en een oproep om zich met Gent aan te sluiten, zoo nochtans dat men de wetheeren niet ergeren moge.

't Zijn eerst klachten tegen de ‘Spaensche natie ende andere vreemdelingen..... de enorme tirannie van denzelven Spaignaerden’, niettegenstaande ‘de goede trauwe liefde, affectie ende ghehoirsaemheyt die wij onsen naturelicken prince den coninck van Spaignen als grave van Vlaenderen altoos in alter ootmoetende onderdanicheyt betoocht hebben’.

Dit gezegde was welgekomen, ontegensprekelijk. Maar waarom Don Juan verstooten? Deze immers was van des konings ‘bloede’, en iedereen had op hem zijne hoop gesteld. Maar, zoo voeren zij voort:

‘...Zoo hebben wij tsedert de compste van den voorn. don Jehan in dese landen wel gheproeft ende noch daeghe-

(1) De brieven van afveerdiging droegen de namen der volgende te bezoeken steden: Yper, Arras, Doornyk, Ryssel, Douai, Kortryk, Audenaerde, Orchies, Harelbeke, Lens, Deynze, Meenen, Poperinghe, Cassel, Bailleul, Armentières, Warneton en Messines.

licx prouven tonzen grooten leetwesen, dat de voorn. spaensche vremdelingen (danof de voorn. don Jehan als hooft hem representeert) anders niet en studeren als dat de Nederlanden, de welcke de fleurissanste ende machtichste gheweest hebben, naer advenant van heurlieder grootte, van de gheheele christenheyt, te maeken de alderverworpenste van alle de weerelt, met extirpatie niet alleene van alle den Edeldom ende alle lieden die yet hebben te verliesen, maer oock vernietinghe van alle andere, tzij vrauwen, mans, ryck, aerme, gheestelick ende weerlick.'

Dat was gemakkelijk zeggen. Don Juan vroeg niet beter dan de Bevrediging van Gent na te leven en de spaansche troepen weg te zenden, maar de vijandige aanvallen tegen hem gericht en onder hand bewrocht door den Zwijger, en lieten hem niet toe aan zijn goed gedacht gevolg te geven.

Was nu de koning zelf de schuld niet van dit alles? Neen, antwoorden zij, hij weet immers niet in der waarheid wat er hier al omgaat. Hij is 'verabuseerd door valsche tichten ende accusatie'.

En 't gevolg is natuurlijk: aangezien er van hem geene hulp te verwachten meer is, zoo zijn de landen van 'herwaertsover' genoodzaakt geweest 'tot hemlieder juste defentie' de wapens aan te nemen, te zeggen, tot eigen verweer.

De 'Generale Staeten' zijn dus heden de bevoegde overheid van het land. Waarom is dan nog een bijzonder verband met Gent van doen? Het dunkt aan die heeren, zoo vervolgt hun schrijven, dat de Staten kunnen missen en gemist hebben in sommige omstandigheden. Waarom, b.v. vragen zij, na 't overkomen van 't kasteel van Antwerpen, waarom dit van Namen niet gaan beleggen? 't Ware gedaan geweest met Don Juan! 'Waerinne wij niet en zouden willen noch durven de voorn. Staeten inculperen... noch particulierlick niemant en verstaen te belasten...' maar '...de Heere Godt, deurziende therte ende nieren van alle menschen, es kennelick an wien dat liecht.'

Alle die moeilijkheden ingezien, waarheen zich wenden? De koning is bedrogen; Don Juan, zijn gezant, is vijandig; geen trouw en is er te stellen in de Staten; waarheen? 't Besluit wordt gemakkelijk om trekken. Er moet een verband gesloten worden, zoo eindigen zij, tusschen ons, ‘int cas van swarichede ende defectie vanden ghene wesende met ons int verbant generael, hoewel wij van tzelve generael verbant gemaect mette andere provincien niet en verstaen te resilieren, maer daer vooren strecken goet ende bloet, zoo verre wij eerst niet verlaeten noch gheabandonneert en worden, danof wij wel expresselick protesteren, nemende Godt te ghetuughe van onse goede intentie ende meninghe totte welvaert van onsen vaderlicken lande’.

Om de kracht van het voorbeeld te voegen bij den list der aangebrachte redenen, zegt de brief nog dat de Gentenaars reeds overeengekomen zijn met de steden van Brabant, en met deze het verbond vernieuwd hebben van 't jaar 1339[1], alsook dat er reeds een nieuw is aangegaan met Holland, Zeeland en nog andere voorname plaatsen.

‘Ende alzoo ulieder stede altoos met ons geweest heeft in goede unie...’ vragen wij U.E. uwe aansluiting bij ons ‘belovende up al dat wij van Godt houden dat wij ul. voorn. stede met onse andere ghealierde zullen in allen overcommenden noodt bijstaan ende assisteren tot het uuterste van onsen goede ende bloede, verzouckende zeer vriendelick dat ul. e. believe te doene van ghelicken’[2].

('t Vervolgt)

(1) 't Is de overeenkomst gesloten, tijdens Jacob Van Artevelde, tusschen de steden van Vlaanderen en die van Brabant, waardoor dan ook de vriendschap met Engeland meer kracht verwierf.

(2) 1ste register van Notabel, f. 37 verso, Stadsarchief, Kortrijk.

Vorstengeboorte

I.

Als België zijn' hope in zijne armen ontvong,
En, wreed in zijn vreugden, uit toomlooze long,
Den vorstlijken eerstling een wiegelied zong
Van honderd gedonderde doomende slagen:
Boum... boum... boum... boum...!
Daar scheen me, onder 't daavrend kanonnengeraas,
De Maged van Vlanderen, rood van behagen,
En trillend van hope, van Leie tot Maes,
Gevleugeld, de vleiende mare te dragen:
Boum... boum... boum... boum..! boum... boum...!

II.

- 'Wilt allen, die, blij, Mij ontwakende zaagt,
Gij al, die mijn klinkende wapenen draagt,
Gij al, die mijn tale te velde nog jaagt,
Met mij tot dit vorstelijk boorlingsken naadren:
Boum... boum... boum... boum...!
't Voert Belgisch en Beiersch: ei! zuiver duitsch bloed,
Uw levende, gloeiende bloed, in zijn aderen!
En 't Heilwater schonk zijn gekerstend gemoed
Een hemelschen glans en 't geloove uwer vaderen.
Boum... boum... boum... boum..! boum... boum...!

III.

't Ontwaakt in een zoen van de najaarsche lucht;
Zoo g' hoopvol, in 't najaar de kiemende vrucht,
Voor wintergeweld noch voor vlagen beducht,
Uit wellenden boezem der aarde ziet schieten:
Boum... boum... boum... boum...!
Begroet het! Verwelkomt! En laat het, gerust
Den zonnigen gloed van uw liefde genieten,
En onder zijn sneeuwkleed in slapen gesust,
Vergeten den winter van 't kinderverdrieten!
Boum... boum... boum... boum..! boum... boum...!

IV.

Ei! Moge 't, geschut onder ouderenvlerk,
Gevoed aan den heilzamen schoot van de Kerk,
Naar lijf en naar ziele bedegen en sterk,
De vlagen der jagende jongheid doorgroeien!
Boum... boum... boum... boum...!
Hij sta eens - God gave 't, onschatbare pand, -
Wanneer uit zijn hemel de zomer zal gloeien,
De machtigste stam en de steun van het land,
De blikken van negen gewesten te boeien!
Boum... boum... boum... boum..! boum... boum...!

V.

Hij moet mij, de Maged die Vlaanderen hoed',
Die jaren beweend heb den roof van mijn goed,
En leven nu voel in mijn bruischende bloed,
Den sluier des weedoms voor eeuwig verbranden.
Boum... boum... boum... boum...!
Verliefd op mijn krone, daar eeuwen om strijd
Hun perels in regen met kwistige handen,
Eens zal hij - God gave 't! - mijn Ridder gewijd,
Zijn woord en zijn zweerd aan mijne eere verpanden!
Boum... boum... boum... boum..! boum... boum...!

VI.

Ik hoor hem, verrukt om haar klank en haar zang,
Haar grondloozen rijkdom, haar edelen zwang,
Den vloed mijner tale, met machtigen drang,
Veredeld, vervorstlijkt, den gorgel ontdwingen!
Boum... boum... boum... boum...!
Ik zie hem de vaan, daar, den klauwenden Leeuw
Herlevende bliksems de blikken uitspringen,
Met moedigen arm en met strijdbaren schreeuw
Door schuddende winden in 't zegeveld dringen!
Boum... boum... boum... boum..! boum... boum...!

VII.

Zijn wenk begenadigt den ijver der hand:
En milder bedijgen mijne oesten op 't land;
En, zwaarder geladen, naar 't verdere strand,
Ontvliegen mijn schepen 't gewoel mijner haven!
Boum... boum... boum... boum...!
Mijn kunste, mijn aadler, nu vrijer en vrank,
Stijgt op om zijn dorst in de wolken te laven;
En borstel en beitel, en veder en klank
Herbouwen de tijden, die wonderen gaven!
Boum... boum... boum... boum..! boum... boum...!

VIII.

Hij snoert in de leden mij 't edele kleed,
Dat zedige reinheid der vaadren mij sneed,
En klauwende wolven, ontaard ach! en wreed,
Met uitheemschen slijkblaai bestonden te vlekken.
Boum... boum... boum... boum...!
En 't Kruis, dat geworteld mij wast in de borst,
Dat leven mij gaf en mij 't leven moet rekken,
Bewaart hij, en weert al wie, vloekende, dorst
De ziele mijns adels mijn boezem onttrekken.
Boum... boum... boum... boum..! boum... boum...!

IX.

O Gij, die mijn rijzende grootheid bemint,
Wier bede den weg naar den hemel nog vindt,
Met Ouders en Grootouders bidt voor het kind,
Dat hemel en aarde zoo zorgvol aanschouwen:
Boum... boum... boum... boum...!
‘O God, die den wagen der volkeren ment,
Niet ijdel en weze ons verheven betrouwen:
Hij leve, de Vorst, dien uw mildheid ons zendt,
En groeie in den gloed van verliefde getrouwen’!
Boum... boum... boum... boum..! boum... boum...!

X.

- Zoo zong een, die onlangs ten heuglijken dag,
Zijn stedeken, trillend van zonnigen lach,
Den Vadervorst, minzaam en minnende, zag
Eerbiedig begroeten en hertlijk onthalen.
Boum... boum... boum... boum...!
Die gretig ontving van zijn tonge, als een schat,
Het goud van zijn vlaamsche, zijn vorstelijke tale, en
Terwijl hij geknield voor den Opperste zat,
Vervoerd, wou het '*Salvum fac Regem*' herhalen!
Boum... boum... boum... boum..! boum... boum...!
Boum!...[1]

10/11/1902.
A.D.

Nog vlaamsche woorden en spreuken

De veugelkes die 's nuchtens te vroeg schuifelen worden van de katte gepakt.

't Zal regenen, 'k heb een bulte gezien.

Hij loopt met de spa van den grafmaker op zijnen nekke.

Leven van de breê-veertiene (alsof 't niet op en koste).

Als iemand vraagt: 'Hoe laat is 't?' men antwoordt: 'Tijd om uw leven te beteren' ofwel: 'Zoo late als gisteren deestijd'.

Gij gebiedt iets, en men antwoordt: 'Bah! 'k en doen'. Men zegt te Brugge: 'Bakkendoen is timmeren, en timmeren is een ambacht'.

't En zijn al geen pauws die lange steerten dragen.

Als iemands schoen kraken, of dat er ievers een driegdraadje in zijn kleêren zit, zeggen ze: ''t en is nog niet betaald!'

Een Veurn-ambachts peerd en trekt maar wat het kan.

't En zijn maar de vruchten die van den worm gesteken zijn die afvallen.

Menschen spreken menschen, en boomen en komen malkander niet tegen.

Van een mes dat niet en snijdt:

''t Snijdt al dat 't hoort en ziet,
maar dat 't tegoenkomt niet.'

(1) Men zal bemerkt hebben dat, om de 101 schoten, die eene vorstelijke geboorte begroeten, na te bootsen, elke keer of strophe 101 klankgrepen bevat, en 't geheele 101 reken en 101 boum!

Hij is scheel (zwart of vroed) van den honger.
Hij is blauw van de koude.
Hij is wit van verschieten.
Hij is rood van schaamte of van gramschap.
Hij is geluw van koortse, 't is lijk oker.

'k Hebbe geld moet-je weten, en *met geld koopt-je zeepe*.

Eten met de pottebakkers (dat is, als de teele in den oven zit) = late eten.
'k Meende dat ik nen engel bij den kop had, en 't is nen duivel bij zijnen steert.
Van eenen die vaak krijgt, en jeukte met eenen: ‘Zijn slaapluizen bijten.’
Den ossenbilk ingaan = 30 jaar tellen (Brugge).
Dat is nen hof, 't ligt er al *hoezeladuivele* of appelboomvierkante. (Watou).

G.V.d.P.

Uit Gent wordt ons het volgende medegedeeld: Geachte Heer,

Herhaaldelijk hebt gij in uwen voortreffelijken *Biekorf* gesproken over Jan Vaerman en daarbij eenige vraagteekens gesteld. - Ziehier enkele inlichtingen die u mogelijk niet geheel onwelkom zullen zijn:

JAN VAERMAN werd geboren te Erembodegem, den 20 April 1653; hij was zoon van Joos Vaerman en van Catharina Wynants, en overleed (vermoedelijk) te Brugge omtrent 1738, in welk jaar zijn zoon, Jan-Philip Vaerman, heer van Lekevelde, handelende als ‘hoir en rendant’, ten vaderlijken sterfhuize optreedt.

De levensschets van Jan Vaerman is medegedeeld in de monographie van Erembodegem, door de Potter en Broeckaert, bl. 38-46.

Hartelijke groet.

Uw dienaar, F. DE POTTER

Mingelmare

Een zonderling Verdrag

NU en dan hoort men nog al Dadizeele van iemand, die voor rijk en groot wil doorgaan, spottenderwijze zeggen: ‘Daar hebt ge *een heer van Lemecote*’.

Eene vrouw, die over alles en altijd het beste wil weten en toch niets en weet, wordt begroet als eene *gravin van Veleweters*.

Die spreuken zijn gemakkelijk om verstaan en passen wel op hetgeen ze beteekenen moeten. Maar den oorsprong van die spreuken meenen we gevonden te hebben in het verhaal van een oud vrouwken van Dadizeele.

Die vertelling is een verdrag, door eenen notaris ofte deelman opgesteld. Dit verdrag is alleszins eigenaardig en het mededeelen weerd. Jammer is 't dat we met geen gewisheid weten, of het geheel en gansch met het oorspronkelijke overeenkomt.

't Vrouwken immers zei dat al zoo rap en zoo zeer op als haren *Onze Vader*. En als ik vroeg dat ze het wat trager hadde wiilen opzeggen, ging het bijlange zoo wel niet meer: ze haperde en ze stamelde; en als ik er een tweeden keer naar vroeg, waren er reeds veranderingen bij.

Ik geef het dus zoo getrouw mogelijk volgens het verhaal van dat vrouwken. Aan anderen, die 't beter weten, vragen we te verbeteren en te veranderen, waar het noodig is.

Hier nu het verdrag:

Ik zal *pro Deo* een contract gaan maken voor die langst leeft of sterft, want ik notaris ben en mij tot die fonctie capabel ken.

In den 9sten en den 11sten knoop (?) der maand, Justekorus voor mij compareerde Bijzerik van dieren, van die hooge, diepe en ondiepe heeren, van die excellente heeren van Lemecote, die vizereren (?) in de puikstad van Willem in persoon.

> Zijne vrouw is getrouwd in overvloed;
> hertoginne en landsgravinne van strooienhoed;
> gravinne van veleweters;
> van de pampoenkernellen - en de vrije (?) eerappeleters;
> en 't haar van eenen hond en van de roo randyzen;
> het steertje van een zwijn komt nog dikwijls te bijzen;
> 't en is nog de reste niet, en daarbij een mande met oud kaf;
> kinders of geen kinders, en maakt er geen mentie af.

Dit verhaal is sedert lang gekend, want die oude vrouw had het geleerd, als ze nog een kind was, van een man, die op het land bezig was met aardappelen uit te doen.

Vroeger was het wellicht ook meer gekend, want anderen nog in Dadizeele weten over dit verdrag te spreken, dat ze in hunne jongere jaren aangeleerd hebben.

M. De Mier

Bladwijzer van woorden en zaken 1901

Antwoorden

	Bladz.
Crabelynghen - Wat	240
Terre bediedt boom	112

Boeken

De nederlandsche geslachtsnamen	112
Dertig geestelijke liederen van Guido Gezelle	208
Erinnerungen aus Rubens	96
Étude sur la vie et les travaux de Nicolas Clénard	224
Fondations pieuses et charitables des marchands Flamands en Espagne	25
Geschiedenis der Relikwie van het H. Bloed dat te Voormezeele bewaard is, door D. Van Hauwaert, Pastor	248
Le culte de Saint Charles Borromée à Bruges, par le chanoine E. Rembry, Bruges, L. De Plancke, 1901	161
Oud en nieuw kruidwoordenboek	23
Rijmgebeden verzameld door A.J.M. Janssens.	190
Rubens und die Flamländer	96
Voyage en Espagne	95

Gedichten

Aan den Eerw. Heer Van Coillie	30
Aen E.W.	231
Bij het aambeeld	7
Bij slapende leerknapen	213
't Bollespel	296
De dageraad	174

De Maaier	261
Den hemel nabij	107
De oude Werker	91
De perelaar	172
De vrage des Heeren	85
De Wind	74
De winterschilder	12
Eerste-nuttingbeeldekens	221

	Bladz.
Frondiferum nemus	22
Gedichten ter eere van de H. Godelieve	198
't Halewijnslied in West-Vlaanderen	137
Het bloeiend koolzaadveld	182
Het water is een wonderding	230
In Memoriam	357
Laatste rijmreken van Guido Gezelle	102
Lied	219
Natte	59
O 'k bediende	229
Ongeboekte rijmreken van Guido Gezelle	129
Onhebbelijke sneeuw	123
Roozenkransliedje	303
Sol igneus	206
Storm is 't op zee	227
Uit de diepten	246
Vorstengeboorte	379
Voor mijn vriend Jan Dugardijn	189
Wanneer zal 't hier in Vlanderen	330
't Was Lente; nu... is 't Herfst	39
Zomerzotternij	153

Geschiedenis

Adorno, E.V.	162
Bedel ende Taboeten	333
Bernardo Van den Broucke	50
Bevrediging van Gent.	374
Bisschop van Susteren	166
Boonen	345
Broeder Cornelis te Kortrijk in 1578	374
Brugsche patijnmakers	148
Corn. a Lapide of van den Steen	63

De H. Catharinakerk buiten Brugge	225, 241
De drie Josephs	332
Don Juan	375
Epinoza y Carzel	27
Fernand de la Bare	375
Gasthuis der Vlaamsche Natie	27
Gilde van mijn heere Sint Adriaen	148
't Geslacht der Caïmo's	162
H. Godelieve sprak Vlaamsch	347
H. Godelieve geen Fransche jonkvrouw	345
d'Hembiese	374
Hoogw. H^{r} de Rodoan	163
Karel van Antwerpen	51
Karel de VIe	97
Karoline	375
Keuren in 't Fransch	99
Kitteldreve	286

	Bladz.
Koeng-Foe-Tse	87
Lieven Torrentius	163
Lijck-en kerckweg	291
Jaak Cornelissen	29
Van 't jaar dertig en van ‘den Hollander’ in Brugge.	177, 200, 299
Lodewijk XIV	99
Malaert Lauwereins	291
Marquis Sfondrati	169
Napoleon	68
O.L. Vrouwbroeders	165
Pablo de las Roëlas	26
Paulus de Lutzen	50
Paus Pius V.	235
Pieter Simoens	375
Philippus van Bouchout	29
P. Rambrecht	52
Rijhove	374
Rubens	52
Schilderij van den H. Carol. Borrom	170
Terra Sinim	62
Jan Vaerman	216
Nog over Jan Vaerman	238, 383
Weer en meer over Jan Vaerman	273
De Vlaamsche volkszetting	49
Vlaamsch in 't hof van Vrankrijk en Fransch in 't hof van Vlaanderen	97
Vlamingen	28
(Beruchte) Vlamingen	223
Vlamincweg	286
Vlaanderens's oorgeschiedenis	158
Wassen vrouwe	150
(Vaders) Willemijnen	225
Zegher van Male	293
Zuniga	27

Geplogentheden

Steêkruisen	124

Gods lieve Heiligen

San Andreas de los Flamencos	26
De eeredienst van den H. Carolus Borromaeus te Brugge	161
Heiligdom ter eere van den H. Car. Borrom	163
De H. Catharinakerk buiten Brugge	225, 241, 289
De H. Godelieve	343
Sint Jans Evangelie	231
De H. Joseph vereerd te Ieper in 1743 en in 1843	332
Karthuizers	234
Miraculeus Bloed	250

	Bladz.
O.L.V. van Blindekens	127
Patroon der Vlaamsche Natie	53
Relikwie van het H. Kruis te Zande bij Ghistel	157
St Arnold van Tieghem	130
Sint Leenaart	265
Sint Leenaart's feestdag	364
De Vlaamsche volkszetting	49
De Vlaamsche volkszetting in Spanje en de eeredienst van den H. Andreas	25

Kunst en wetenschap

Aardgal	23
Afrikaan	23
Akkerwinde	315
Artisjok	45
Artisjokken	77
(Van een brugschen) beeldhouwer	80
Bellewerk	156
Bloemwerk	279
(Kardinaal) Borghese	147
Brugsch werk	283
Cesi	147
Dentelle Duchesse	279
Descartes	147
Drieërhande leven	3
Drilstokken	289
Driltafel	280
Droom	65
Duhayon Brunfaut	155
Duitsche schilder Martin	129
Eerdt-galle	23
Fournier	156

(De) Fransche wetenschap 316
Dringen drillen 280
Galileï 147
Geheugen 4
Godelieve 343
Godsdienstige kunstgebouwen in West-Vlaanderen 192
Haagwinde 314
Hans Lippershey 146
Hemdeken zonder naad 315
Honiton 279
Hoofdzin 4
Jacob Metius 146
Kenvermogens 4
Kepler 147
Kerkzang 14
Kijken, horken, rieken, smekken, voelen 6
Kindkunde 335

	Bladz.
Kleinsacramentdagwagen	156
(Oud en nieuw) kruidwoordenboek	23, 45, 77
(Het) Kuipersambacht te Brugge	265, 326, 360
't Middenrijk	60
Mooimakersdag	156
(De) Nachtegale bij Gezelle	33
O.L. Vrouwdieren en -bloemen	313
O.L. Vrouwenglazeke	314
Ons Heeren hemdeken	315
Opheffing	317
Parterren	334
Perkementkant	280
Porta, J.-B.	145
Roger Bacon	145
Slaap	1, 17, 65, 81
Trollekant	282
Uitwendige zinnen	3
Op Jan Vaerman's Beeltenis	353
Valencijnsch kantwerk te Ieper	154
Verbeeldinge	4
Vergelijken en onderscheiden	5
Verre fleuri de la mère de Dieu	315
(Van den) Verrekijker	145
Vlaamsche Guipure	279
Vlaamsch verbasterd werk	281
(De) Vlamingen en de deunkunde	255
(Het) volk in West-Vlaanderen	342
Vuurmonden van E.V. Verbiest	368
Waarschuwinge over geschiedenisse	305, 321, 337
Wandschilderingen	129
Zacharias Jansen	146

Oorkondschap

2 Ad grammaticas	16
De Nicker Pieter	361
Dienberghe Jan-Baptiste	327
Jephtias	369
Jozef in Dothan	371
Geeraard Hughe	150
Gysbrecht van Aemstel	369
't Halewijnslied in West-Vlaanderen	137
Oorkonden	97
Oud gebed	336
Oude gebedekens	240
Ouden ouden ezele	16
Oude sanctjes	141, 318
Meester Claise Scaercolf	151
Sinte Katharina buiten Brugge	151
Vijf Brugsche tooneelstukjes uit de vorige eeuw	369

	Bladz.
Vondel	370
Willem Vanden Voorde	152

Taalkunde

Brugsche Zoutziederstale	209
de Harlez	72
Guipure	280
Kettelwic	286
Reren	135
Nog eens ‘Reren’	173
Over 't woord ‘Sina’	60, 71, 87

Verdietschingen

Kanselrij = Landboekhouderschap	98
Physiologie = leeftuigleer	2
Paedologie = kindkunde	335

Verhalen

Goed herte en slecht herte	103, 113
De Halle in brand	185, 193
Hoe een ridder Judas speelde	9, 41, 55

Vlamingen oude

Baseus	256
Charles en Jean Fernand	372
Chrétien Wechel	336

Anselm du Rieux	255
Antonius De Rycke	256
Gillisken De Roost	256
Jan Bonmarché	256
Jan Vaerman	216, 238, 273, 383
Joannes Antonius La Bare	274
Joos Clichtove	372
Michiel De Swaen	93
Niklaai Cleynaerts	223
Niklaas Gombert	256
Philippot de Bruges	256
Pieter Van Lede	273
Pieter Van den Brugge	373
Pieter de la Rue	255
Pieter Le Doulx	273
Pieter Van Male	274
Valerand Dourez	93
Vlamingen voortijds op 't vreemde	372

Vragen

A^4. Dav^{25} 1695 - Wat beteekent?	304
Goed ten Appeltruyt - Wat is?	112
Ghotelynck bellen - Wat zijn?	14

	Bladz.
Waarom Oliebane en niet Oliestraat?	304
Wat beteekent: Spuigt ge gij Spaansch?	304
Zou *terre* wel boom bedieden?	112

Volkszeg.

Aardige tweeslachtigheid	15
Als 't God belieft	175
Brieven schrijven	96
De Franschen zijn daar	93
Gravin van Veleweters	384
Heer van Lemekote	384
De zoogeroemde zindelijkheid der Hollanders	190
Een huis, een thuis, een t' onzent	16
Heer boven knecht	79
Lange eiers	93
Niets vóór eigenvolk	118
Nog peerdemafooi	16
Pastor van Mannekensvere	367
Uit een oud kruidboek ofte hoveniers oeffeninge van de jaren 1600	206
Uit den neus bloeden	96
Vader-moeder	15
Van de Mare	285
Vlaamsch of Fransch	367
Vogels van O.L. Vrouw	313
Zonderling verdrag	384
Zwaluwenafscheidsdag	313
Zwartigheden in de zonne	16

Wangeloove

Nog 't besteken van boomen	128
Peerden vermanen	64
Slunsen en staken	79
Vallende sterren	256
Wangeloove en volkszeg	349

Wetensweerdigheden

Albrecht Rodenbach	144
Algemeen Duitsch taalverbond	144
Als ik Belg was	143
Brugsche Godshuizekens	157
Dublin Review	366
Fransche wetenschap	316
Geboektheid over Guido Gezelle	109
Gezelle en Biekorf	366
Guido Gezelle	144, 262
Handmare van Leo XIII	191
Hoogte te Pitthem	159

	Bladz.
Hoogte te Steene	159
Hugo Verriest	144
Kiewit De Jonge	144
Kunst en letternieuws	207
Moerlandwoonste te Denterghem	159
Mote te Wulverghem	158
Mote te Coolscamp	159
O.L.V. van Blindekens	127
Op den Dîetschen Taalzitdag te Gent	144
Simon Stevin, baanbreker der taalbeweging	159
Spreuken en rijmreken	254
Stelle te Steene	159
Vlaanderland in 't Sineesch: Fou-lan-te-li-ja	368
We zijn al zeer langen tijd wakker	144
Zouden ze wel vooruitgaan	288

Woorden en wendingen

Achterwaart 's jaars	31
Als iemand trouwt	93
Asschenschuppe	211
Asschentrekker	211
Bakkendoen	382
Bedel ende Taboeten	333
Bezoeken	271
Boekeverstand	48
Benedictie over 't ges	48
Blâren	211
Blomzout	210
Boontjes zichten	31
Boordezout	212
Brakelijk	221

Brug	272
Doomgaten	211
Ei leggen	78
Flarden	212
Foten	48
Foei de weegaarde	32
Geeten kammen	31
Gewoon zout	212
Gezelschap	79
Gee' weêre	48
Goê weêre	31
Hertje wat geert-je	31
Hij is gekleed	48
Jezus-dief	79
Kantezout	212
Kastezout	212
Klip- of smeltbak	209

	Bladz.
Klipzout	209
Ko	213
Kortedoeken	211
Kouternoten	79
Leeftuigleer	2
Looze boôm	210
Loete	210
Masseltjes	221
Miswederen	333
Nen ezele, ne kwezele	79
Nieuws van den dag	32
Niets hebben	32
Nog vlaamsche woorden en spreuken	30, 48, 78, 92, 220, 382
Opheldering	272
Panne	209
Panne afdekken	210
Panneloopen	210
Parterren	334
Peerden	212
Pekel	209
Pegelkonst	217
Rauw zout	209
Scheurdeure	79
Schrabber	210
Schuimbak	211
Schuimlatte	211
Schuimspa	211
Slaapluizen	383
Slachtzout	212
Slijkeerde	210
Snellaart	78
Spek	212
Spekhamer	212
Spieser	210

Spijser	210
Stakelijk	221
Steker	212
Stookput	210
Strootjesraper	31
Stuermanschap	217
Op zijn tandvleesch gaan	30
Ter stede	272
Trompestukken	211
Vermeerders	291
Vestingbouw	217
Vieringe	210
Vilte	220
Vischzout	212
Vlagen	212
Vliezen	212

	Bladz.
Voorloop	213
Vriend aan tafel	32
Wannemaetroeden	217
Weg eten	79
Wijzanggilde	372
Wit zout	209
Zeepballen	31
Zinderput	211
Zoutbakken	211
Zoutboeien	212
Zouteerde	210
Zoutkarren	213
Zoutkloefen	213
Zoutla	213
Zoutmandekens	212
Zoutperken	212
Zoutschalen	213
Zoutschuppen	213
Zoutspaan	211
Zoutstaantjes	212
Zouttrekker	211
Zoutvat	213
Zoutzakken	213
Zulle	31

Zendelingen

Hoogeerweerde Heer Goethals	257
E.H. Huysman	318
Vandenhende Angelus-Camillus	318
Verrue Rudolf	318
Vulsteke Julius	318
Westvlaamsche zendelingen	318

Bladwijzer der opstellen

		Bladz.
De slaap	*L.B.*	1
Bij het aambeeld	*A.D.*	7
Hoe een ridder Judas speelde	*J. Leroy*	9
De winterschilder	*Horand*	12
De slaap	*L.B.*	17
Frondiferum Nemus	*C. Gezelle*	22
Oud en nieuw kruidwoordenboek	*Joseph Samyn*	23
De vlaamsche volkszetting in Spanje en de eeredienst van den H. Andreas	*R.V.L.*	25
Aan den eerweerden Heer Van Coillie	*Guido Gezelle*	30
Nog vlaamsche woorden en spreuken	*G.V.d.P.*	30
De Nachtegale bij Gezelle	*J. De St.*	33
't Was Lente; nu... is 't Herfst!	*A.D.*	39
Hoe een ridder Judas speelde	*J. Leroy*	41
Oud en nieuw kruidwoordenboek	*Joseph Samyn*	45
Nog vlaamsche woorden en spreuken	*G.V.d.P.*	48
De vlaamsche volkszetting in Spanje en de eeredienst van den H. Andreas	*R.V.L.*	49
Hoe een ridder Judas speelde	*J. Leroy*	55
Natte	*C. Gezelle*	59
Over 't woord Sina	*Van den Woude*	60
De slaap	*L.B.*	64
Over 't woord Sina	*Van den Woude*	71
De wind	*A.D*	74
Oud en nieuw kruidwoordenboek	*Juliaan Fové*	77

Nog vlaamsche woorden en spreuken	*G.V.d.P.*	78
De slaap	*L.B.*	80
De vrage des Heeren	*A.D.*	85

		Bladz.
Over 't woord Sina	*Van den Woude*	87
De oude werker	*Horand*	91
Nog vlaamsche woorden en spreuken	*G.V.d.P.*	92
Vlaamsch in 't Hof van Frankrijk en Fransch in 't Hof van Vlaanderen	*E.V.G.*	97
Laatste rijmreken van Guido Gezelle		102
Goed herte en slecht herte	*J. Leroy*	103
Den hemel nabij	*A.D.*	107
Geboektheid over Guido Gezelle		109
Goed herte en slecht herte	*J. Leroy*	113
Niets voor Eigenvolk	*H. Van den Zande*	118
Onhebbelijke sneeuw	*Caesar Gezelle*	123
Steêkruisen	*H. Van Houcke*	124
Ongeboekte rijmreken van Guido Gezelle	*L. Gh.*	129
Reren	*J. Craeynest*	135
't Halewijnslied in West-Vlaanderen	*H.V.*	137
Van den Verrekijker	*D.L.*	145
De Gilde van Mijn heere Sint-Adriaen	*L. Ghys*	148
Zonnezotternij	*Caes. Gezelle*	153
Valencijnsch kantwerk te Ieper	*Ant. Verwaetermeulen*	155
De eeredienst van den H. Carolus Borromaeus te Brugge	*L. Ghys*	161
De perelaar	*Horand*	172
Nog eens ‘reren’	*Johan Winkler*	173
De dageraad		174
Van 't jaar dertig en van ‘den Hollander’ in Brugge	*Van Houcke*	177
Het bloeiend koolzaadveld	*A.D.*	183
De Halle in brand	*J.B.D.*	185

Voor mijn vriend Jan Dugardyn	*Eug. De Lepeleer*	189
De Halle in brand	*J.B.D.*	193
Heeren van Biekorf	*J.F.*	197
Van 't jaar dertig en van ‘den Hollander’ in Brugge	*Van Houcke*	200
Sol igneus	*Caesar Gezelle*	206
Brugsche zoutziederstale	*H. Vanden Zande*	209

		Bladz.
Bij slapende leerknapen	*A.D.*	213
Jan Vaerman	*L. Van Nieuwermeersch*	216
Lied	*G. Gezelle*	219
Nog vlaamsche woorden en spreuken	*G.V.d.P.*	220
De H.-Catharinakerk buiten Brugge	*L. Ghys*	225
Onuitgegeven stukken van Guido Gezelle		229
‘Sint Jans Evangelie’	*E.V.*	231
Nog over Jan Vaerman	*L. Van Nieuwermeersch*	238
De H.-Catharinakerk buiten Brugge	*L. Ghys*	241
Uit de diepten	*G. Gezelle*	246
Het H. Bloed te Voormezeele	*L. Brugman*	248
Hoogeerweerde Heer Goethals	*E. Van Robays, S.J.*	257
De Maaier	*Caesar Gezelle*	261
Over Guido Gezelle	*J. Wagenaere*	262
Het kuipersambacht te Brugge	*Edm. De Vos*	265
Weer en meer over Jan Vaerman	*A.*	272
Onuitgegeven stuk van G. Gezelle (1895)		277
Bloemwerk	*Ant. Verwaetermeulen*	279
Van de Mare	*J.D. St.*	285
De H.-Catharinakerk buiten Brugge	*L. Ghys*	289
't Bollespel	*J. vanden Berghe*	296
Nog van 't jaar dertig en van ‘den Hollander’ in Brugge	*F. Meuleman*	299
Roozenkransliedje	*Guido Gezelle*	303
Waarschuwinge over geschiedenisse	*H. Van Houcke*	305
O.-L.-Vrouwdieren en -bloemen	*J. vanden Woude*	313

Waarschuwinge over geschiedenisse	*H. Van Houcke*	321
Het kuipersambacht te Brugge	*Edm. De Vos*	326
Onuitgegeven stuk van Guido Gezelle		330
De H. Joseph vereerd te Ieper in 1743 en in 1843	*Ant. Verwaetermeulen*	332
Waarschuwinge over geschiedenisse	*H. Van Houcke*	337
Het volk in West-Vlaanderen	*J. Craeynest*	342
Wangeloove en volkszeg	*L.*	349
Op Jan Vaerman's beeltenis	*L.D.P.*	353
In Memoriam	*Caesar Gezelle*	357

		Bladz.
Het kuipersambacht to Brugge	*Edm. De Vos*	360
Vijf Brugsche Tooneelstukjes uit de vorige eeuw	*B.*	369
Vlamingen voortijds op 't vreemde	*H. Van Houcke*	372
Broeder Cornelis te Kortrijk in 1578		374
Vorstengeboorte	*A.D.*	379
Nog vlaamsche woorden en spreuken	*G.V.d.P.*	382
Brief uit Gent	*F. de Potter*	383
BLADWIJZER VAN WOORDEN EN ZAKEN		I
BLADWIJZER DER OPSTELLEN		XI